

SINIKKA AAPOLA-KARI (TOIM.)

VAIHTELEVA VAPAA-AIKA

LASTEN JA NUORTEN VAPAA-AIKATUTKIMUS 2022

SINIKKA AAPOLA-KARI (TOIM.)

VAIHTELEVA VAPAA-AIKA

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Sinikka Aapola-Kari (toim.)

Vaihteleva vapaa-aika. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Valtion nuorisoneuvosto

Valtion liikuntaneuvosto

Nuorisotutkimusverkosto

Ulkoasun suunnittelu: Sole Lähti

Kannen kuva: Alvar Silen

Tilasto-osion kustannustoimitus: Vappu Helmisaari

Artikkeleiden ja näkökulmakirjoituksen kustannustoimitus: Elena Havukainen

Taitto: Tanja Konttinen

Tiivistelmän käännökset ruotsiksi ja englanniksi: Apropos lingua Oy

© Opetus- ja kulttuuriministeriö, valtion nuorisoneuvosto, valtion liikuntaneuvosto,
Nuorisotutkimusseura ja tekijät

2023

ISBN 978-952-372-049-7

ISBN 978-952-372-050-3 (PDF)

Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja ISSN 1455-268X (painettu), nro 74

Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja ISSN 2341-5568 (verkkojulkaisu), nro 74

Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9219, nro 244, *Kenttä*

Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9227, nro 181, *Kenttä*

Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:8.

ISSN-L 2242-4563, ISSN 2242-4571 (verkkojulkaisu)

Paino: Hansaprint, 2023

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	5
TILASTO-OSIO	
<i>Kai Tarvainen, Joel Manner, Sami Myllyniemi & Mikko Salasuo</i>	
JOHDANTO	11
TIEDONKERUU JA AINEISTO	13
Tiedonkeruu, aineisto ja taustamuuttajat	13
Taustamuuttajat	15
LUKU 1. HARRASTAMINEN JA VAPAA-AIKA	23
Valtaosa lapsista ja nuorista harrastaa	23
Vapaa-ajan määrä	29
Vapaa-ajan aktiviteetit	32
LUKU 2. KORONAN VAIKUTUKSET HARRASTAMISEEN	39
Harrastamisessa tapahtuneita muutoksia korona-aikana	40
Luonnossa liikkumisen ja pelaamisen lisääntyminen korona-aikana	43
Korona-ajan vaikutukset tyytyväisyyteen	45
LUKU 3. MIELUISIN HARRASTUS	49
Suurimmalla osalla mieluisin harrastus on samalla eniten aikaa vievä harrastus	50
Yleisimmät mieluisimmat harrastukset	51
Mieluisimman harrastuksen piirteet	56
Harrastuksiin kulkeminen ja tyytyväisyys mieluisimpaan harrastukseen	62
LUKU 4. ENITEN AIKAA VIEVÄ HARRASTUS	65
Yleisimmät eniten aikaa vievät ja mieluisimmat harrastukset	65
Eniten aikaa vievän ja mieluisimman harrastuksen piirteet ja tyytyväisyys	69
LUKU 5. LOPETETTU MIELUIINEN OHJATTU HARRASTUS	73
Yleisimmät lopetetut ohjatut harrastukset	75
Ohjatun harrastamisen lopettamisen syyt	75
Harrastuksen lopettaminen ja epäasiallinen käytös	81
LUKU 6. HARRASTAMATTOMUUS	85
Halu harrastaa	86
Harrastamattomien toiveharrastukset	88
Harrastamattomuuden syyt	89
LUKU 7. VÄITTÄMIÄ HARRASTAMISESTA	91
Harrastusten tavoitettavuus	91
Yhdessä vai erikseen	93
LUKU 8. VAPAA-AJANVIETTO ERILAISSA LUONTOYMPÄRISTÖISSÄ	95
LUKU 9. JÄRJESTÖKIINNITTYNEISYYS	99
Järjestötyypit	101
LUKU 10. TYYTYVÄISYYS	105
Tyytyväisyys vapaa-aikaan ja ihmissuhteisiin	106
Tyytyväisyys terveyteen ja elämään	109
LÄHTEET	113

TUTKIMUSARTIKKELIT

ITSENÄISTYVIEN NUORTEN LIKUNNAN HARRASTAMINEN ERI ELÄMÄNTILANTEISSA. TARKENNETTUJA KATSEITA LIKUNTAPOLITIIKKAAN

Outi Aarresola, Joel Manner, Päivi Berg & Hannele Harjunen

125

LASTEN JA NUORTEN LUONNOSSA VIRKISTÄYTYMINEN JA YHTEYS LUONTOON

Riikka Puhakka, Ann Ojala, Marjo Neuvonen & Joel Manner

141

NÄKÖKULMA

HARRASTAMINEN – KALLISTA, MUTTA ARVOKASTA

Petri Paju

163

HAASTATTELULOMAKE

177

KIRJOITTAJAT

189

TIIVISTELMÄ

191

SAMMANDRAG

193

ABSTRACT

195

Käsissäsi oleva tekstikokonaisuus tuo tuoretta ja monipuolista tietoa lasten ja nuorten vapaa-ajan vieton ja harrastamisen tilasta. Tutkimuksen taustalla on keväällä 2022 toteutettu tiedonkeruu, jossa yli 1400 lasta ja nuorta on haastateltu puhelimitse. Aineistosta on tehty tilastoanalyyssejä niin lasten ja nuorten mieluisista harrastuksista, harrastusten lopettamisen syistä kuin korona-ajan vaikutuksista vapaa-ajan viettoon. Lasten ja nuorten harrastamista on tarkasteltu myös suhteessa vähemmistökokemuksiin ja toimintarajotteisiin; viimeksi mainittuja taustatekijöitä ei ole aiemmissa tiedonkeruissa kartoitettu. Nämä taustatekijät tuovat tärkeää uutta tietoa lasten ja nuorten harrastamisen taustoihin ja voivat siten osaltaan edistää oikeansuuntaisia toimia, joilla nekin lapset ja nuoret, joille harrastamiset eivät ole yhtä saavutettavia kuin suurimmalle osalle, löytäisivät sopivien harrastusten pariin.

Suomalainen yhteiskunta oli tiedonkeruun hetkellä juuri alkanut toipumisen koronapandemiasta, joka aiheutti varsinkin nuorten aikuisten, mutta nuorempienkin lasten vapaa-ajan viettoon paljon muutoksia. Edellisen vapaa-aikatutkimuksen jälkeen on Suomessa käynnistynyt myös niin sanottu Harrastamisen Suomen malli, jonka puitteissa tarjotaan ilmaisia harrastusmahdollisuuksia peruskoululaisille. Mallin toteutus on levinnyt nopeasti valtakunnallisella tasolla, ja sen piirissä on jo kymmeniätuhansia lapsia ja nuoria. Lasten ja nuorten harrastamisen alueella on siis viime vuosina tapahtunut monia muutoksia, joiden vaikutuksia on kiinnostava tarkastella tutkimuksellisesti. Koronan aiheuttamista muutoksista vapaa-ajanviettoon on kysytty tiedonkeruussa nuorilta itseltään suoraan, toisin kuin harrastamisen Suomen mallista, jonka vaikutuksia ei tämän aineiston perusteella voida päätellä. Kuitenkin

monille nuorille koulupäivän yhteydessä tarjotut maksuttomat harrastamisvaihtoehdot ovat varmasti tuoneet uusia mahdollisuuksia. Kokonaisuudessaan harrastaminen ei ole lisääntynyt lasten ja nuorten keskuudessa, mutta ei myöskään vähentynyt edellisen vapaa-aikatutkimuksen tuloksiin verrattuna, mikä ilmenee tilasto-osioista.

Julkaisun nimeksi valikoitunut *Vaihteleva vapaa-aika* viittaa toisaalta siihen, että lapsilla ja nuorilla on nykyisin varsin monenlaisia vapaa-ajanviettotapoja ja rinnakkaisia harrastuksia, ja toisaalta siihen, että korona-aikana monien lasten ja nuorten harrastukset vaihtuivat. Nimi kohdistaa huomiota myös siihen, että tyttöjen ja poikien mieluisimmat harrastukset eroavat paljonkin toisistaan, kuten myös eri-ikäisten nuorten harrastukset sekä erilaisissa asuinympäristöissä asuvien vapaa-ajanviettotavat; vaihtelevuutta ilmenee vapaa-aikana siis monin tavoin.

Teoksen tilasto-osiossa käydään läpi monipuolinen kirjo erilaisia teemoja vapaa-ajan määrästä mieluisimpiin harrastuksiin, harrastuksen lopettamiseen ja koronan vapaa-ajan viettoon kohdistuneisiin vaikutuksiin. Tuloksia analysoidaan monipuolisesti erilaisten taustatekijöiden osalta.

Laajan tilasto-osion lisäksi kokonaisuudessa on kaksi tieteellistä artikkelia, joista toinen käsittelee lasten ja nuorten luontosuhdetta ja toinen itsenäistyvien nuorten liikuntaharrastamista siirtymien viitekehityksessä. Molemmat teemat ovat sellaisia, että niistä on aiemmin vain vähän tutkimustietoa. Lisäksi teokseen sisältyy yksi Näkökulma-kirjoitus, jossa tarkastellaan harrastusten hinnan vaikutusta lasten ja nuorten harrastamiseen; aihe on ajankohtainen ja tärkeä tarkasteltavaksi.

Riikka Puhakan, Marjo Neuvosen, Ann Ojalan ja Joel Mannerin kirjoitus ”Lasten ja nuorten

luonnossa virkistäytyminen ja yhteys luontoon” tarkastelee lasten ja nuorten luontosuhdetta; vapaa-aikatutkimuksen tutkimuslomakkeeseen on ensimmäistä kertaa sisällytetty tähän teemaan liittyviä kysymyksiä. Ympäristötematiikkaan liittyviä kysymyksiä ehdotettiin alun perin kyselyyn mukaan ympäristöministeriöstä, ja Riikka Puhakka yhdessä Luonnonvarakeskuksen tutkijoiden kanssa valitsi ja suunnitteli tähän teemaan liittyvät kysymykset. Tekstissä tuodaan esiin lasten ja nuorten suosimia luontoympäristöjä ja heidän suhdettaan niihin. Kirjoittajat nostavat esiin, että korona-aikana luontoympäristöissä oleskelu lisääntyi, vaikka myös vaihtelua iän ja sukupuolen mukaan voi havaita. Tutkijat ovat tarkastelleet myös lasten ja nuorten ympäristöhuolta ja luontoyhteyttä. He pohtivat lopuksi, miten lasten ja nuorten luontoyhteyden vahvistumista voisi erilaisilla toimilla tukea.

Outi Aarresolan, Joel Mannerin, Päivi Bergin ja Hannele Harjusen artikkelissa ”Itsenäistyvien nuorten liikunnan harrastaminen eri elämäntilanteissa – tarkennettuja katseita liikuntapolitiikkaan” käsitellään aikuistuvien nuorten liikuntaharrastuneisuutta ja siinä tapahtuvia muutoksia erilaisten itsenäistymiseen liittyvien siirtymien kehityksessä. Työttömien ja vanhempainvapaalla olevien nuorten liikuntamahdollisuudet näyttävät jäävän jossain määrin heikommiksi kuin muissa ryhmissä. Tutkijat ovat kehitelleet analyysissaan erilaisia harrastamisen profiileja, joissa korostuvat yhtäältä tavoitteellisuus tai yhteisöllinen kilpailu, toisaalta edullisuus ja helppo saavutettavuus sekä harrastamiseen liittyvä nautinto; nämä profiilit ovat liukuvia, mutta antavat kuitenkin kuvaa harrastamisen merkityksistä nuorille.

Petri Paju tarkastelee Näkökulma-tekstissään ”Harrastaminen – kallista, mutta arvokasta” monipuolisesti harrastusten hintojen merkitystä lasten ja nuorten harrastamiselle. Hän nostaa esiin sen, että monissa lajeissa ovat harrastamisen vaatimukset lisääntyneet tuoden mukanaan kohonneita kustannuksia, jotka aiheutuvat muun muassa leiri- ja kilpamatkoista ulkomaille. Tällaiset satsaukset eivät ole kaikkien perheiden ulottuvilla. Pajun mukaan kuitenkin pääsääntöisesti

ei voida sanoa, että harrastaminen olisi Suomessa niin kallista, ettei perheillä olisi siihen varaa. Hän nostaa kuitenkin esiin kysymyksen siitä, erotteleeko hinta lasten harrastamista liikaa.

Mainittakoon vielä, että tämänkertaisen vapaa-aikatutkimuksen tärkeä rinnakkaisteos, joka käsittelee pohjoisimmassa Suomessa, tarkemmin Pohjois-Lapin seutukunnassa, asuvien lasten ja nuorten vapaa-aikaa, valmistuu pian tämän teoksen jälkeen (Salasuo, Lehtonen & Tarvainen 2023, tulossa). Se tarjoaa mielenkiintoisen vertailukohdan nyt käsillä olevan julkaisun analyyseille.

KIIOTOKSET

Tämänkertaisen lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen tutkimusprosessi on ollut sikäli haastava, että tekijät ovat osittain vaihtuneet matkan varrella. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa kysymyksenasettelua pohtimassa ja kyselylomaketta laatimassa olivat Nuorisotutkimusverkoston tuolloin vastaavana tutkijana toiminut dosentti Mikko Salasuo ja tilastotutkijana toiminut Sami Myllyniemi; he kuitenkin siirtyivät toisiin tehtäviin kesken analyysien, ja tutkimuksen ovat loppuunsaattaneet Nuorisotutkimusverkoston tutkijat Kai Tarvainen ja Joel Manner.

Mikko Salasuon rooli kysymyksenasettelun rakentamisessa on ollut erityisen keskeinen, sillä kyselylomaketta uudistettiin tähän tiedonkeruuseen merkittävästi. Sami Myllyniemi ehti puolestaan tehdä alustavaa analyysia nuorten järjestökiinnittyneisyydestä, ja hänen kirjoittamansa osuus sisältyi tilasto-osioon. Heille molemmille erityiset kiitokset.

Tutkija Kai Tarvainen oli mukana myös tutkimuksen suunnitteluvaiheessa ja edellisen vapaa-aikatutkimuksen toteutuksessa, joten hän on edustanut hankkeessa jatkuvuutta. Hän on kantanut suurimman vastuun tilastoanalyysista. Joel Manner on puolestaan tarkastellut erityisesti koronan vaikutuksia nuorten vapaa-ajan viettoon ja ollut mukana myös julkaisuun sisältyvien artikkelien tilastoanalyysia tekemässä. Oma roolini on ollut koordinoida tutkimuksen toteutusta

loppukeväästä 2022 alkaen, tukea tutkijoiden työskentelyä ja toimittaa teoksen tekstikokonaaisuutta.

Kiitän kaikkia teoksen kirjoittaneita tutkijoita hyvästä yhteistyöstä. Lämpimät kiitokset myös Nuorisotutkimusverkostossa tutkimusavustajana toimineelle Viola Särkiluodolle, joka koodasi aineiston avovastauksia kesällä 2022. Kiitokset myös dosentti Ilona Meriluodolle, joka on kommentoinut tilastoanalyysia, sekä erikoistutkija Antti Kivijärvelle, joka on kommentoinut tilasto-osion eri versioita. Tilasto-osion on käsikirjoitusvaiheessa arvioinut professori Minna Huotilainen, jolle kiitokset kommentista.

Opetus- ja kulttuuriministeriö / valtion nuorisoneuvosto ja valtion liikuntaneuvosto ovat

rahoittaneet tiedonkeruun, johon koko tutkimus perustuu ja ovat Nuorisotutkimusseuran ohella tutkimuksen julkaisijoita. Lisäksi valtion nuorisoneuvoston ja valtion liikuntaneuvoston sihteeristöt ovat tehneet läheistä yhteistyötä tutkijoiden kanssa niin hankkeen suunnittelun kuin myöhempienkin vaiheiden osalta; lämpimät kiitokset myös heille. Lopuksi haluan kiittää vielä mainion kansikuvan suunnitellutta Alvar Sileniä ja Nuorisotutkimusverkoston julkaisutiimiä teoksen julkaisuprosessin taidokkaasta hoitamisesta.

Helsingissä 6.3.2023
Sinikka Aapola-Kari
Julkaisun toimittaja

TILASTO-OSIO

Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus on kahden vuoden välein ilmestyvä haastattelututkimus, jonka toteuttavat yhteistyössä valtion nuorisoneuvosto, valtion liikuntaneuvosto, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Nuorisotutkimusverkosto. Tutkimuksessa on toistuvien kysymysten lisäksi vaihtuva pääteema. Vuoden 2022 Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa selvitetään mieluisinta, eniten aikaa vievää ja lopetettua harrastusta. Tämä tutkimus nousee ja keskustelee nuorisolain (2016) sekä liikuntalain (2015) lähtökohdista.

Edellisen tiedonkeruun jälkeen vapaa-ajan ja harrastamisen kenttä on kokenut melkoista myllerrystä. Tuolloin tiedonkeruu valmistui ennen vuoden 2020 maaliskuuta, jonka jälkeen jo maailmalla esiintyneistä koronavirustartunnoista alettiin enenevässä määrin raportoida myös Suomessa. Tuolloiset tulokset heijastelevat siis niin kutsuttua ”normaalia” aikaa. Tämänkertainen tiedonkeruu puolestaan tehtiin tilanteessa, jossa pitkään jatkunut pandemian ajanjakso oli pakottanut ihmisiä ja yhteiskuntaa sopeutumaan tilanteeseen. Tiedonkeruun aikana, alkuvuodesta 2022, rajoitustoimia ja suosituksia on vielä ollut voimassa, mutta paluu kohti ”normaalia” oli jo käynnissä. Onkin kiintoisaa peilata tämän tutkimuksen tuloksia aikaisempiin tuloksiin, olivat ne sitten poikkeavia tai saman suuntaisia kuin aiemmatkin.

Korona-aika on ollut nuorille monella tavalla poikkeuksellinen vaihe, joka muutti jokapäiväistä elämää etäopetuksen, tapaamisrajoitusten sekä harrastustoiminnan keskeyttämisten myötä. Maaliskuusta 2020 alkaen hallitus antoi toimitaohjeita ja sääti rajoituksia koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi ja riskiryhmien suojaamiseksi – johtaen usein esimerkiksi nuorten

harrastamisen keskeytymiseen ja vaikeutumiseen. Korona-aikana rajoitustoimien säätämisessä seurattiin pandemian vaiheita, ja aika ajoitin rajoituksia höllennettiin, kunnes niitä taas kiristettiin.

Rajoitustoimet saivat usein osakseen kritiikkiä, myös siitä syystä, etteivät ne kohdelleet ihmisiä eivätkä myöskään yrityksiä yhdenvertaisesti. Nuoriin rajoitustoimet vaikuttivat eriarvoistavasti siten, että osalla harrastusmahdollisuudet kaventuivat merkittävästi enemmän esimerkiksi harrastajien iästä riippuen (Laine 2021) tai sen perusteella, oliko harrastustoimintaa mahdollista viedä verkkoon vai jäikö se rajoitustoimien vuoksi kokonaan tauolle (Kauppinen & Laine 2022, 69). Alueellisesti rajoitustoimet vaikuttivat erityisesti kaupunkien keskustoissa asuvien nuorten elämään (Helfer & Myllyniemi 2022). Lisäksi monet nuorille niin ikään tärkeät vapaa-ajan vieton tilat, kuten puolijulkiset tilat, kirjastot ja nuorisotilat joutuivat mukautumaan korona-ajan suosituksiin. Monet tilat suljettiin ja niiden kävijämääriä laskettiin, kauppakeskuksissa oleskelua rajoitettiin tilajärjestelyillä. Rajoitukset osuivat nuorten vapaa-aikaan paikoin erittäinkin pysäyttävästi ja kavensivat vapaa-ajan vaihtoehtoja merkittävästi (Kauppinen & Laine 2022).

Kuten jo todettua, tehtiin edellinen Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen tiedonkeruu täysin erilaisessa tilanteessa kuin tämänkertainen. Tämän tutkimuksen tuloksia tarkastellessa onkin syytä pitää mielessä korona-ajan mahdolliset vaikutukset tuloksiin. Yhdessä nämä kaksi tutkimusta antavat tuoretta tietoa siitä, miten koronan aikaiset tapahtumat ovat voineet vaikuttaa lasten ja nuorten harrastamiseen ja vapaa-aikaan. Vaikka korona-ajan vaikutusten tarkastelu läpäisee monilta osin tätä tutkimusta, ei se kuitenkaan ole tutkimuksen päätavoite, vaan pureutuminen

harrastamisen mielisuuteen liittyviin kysymyksiin Harrastamisen Suomen mallin hengessä.

Harrastamisen mielisuutta selvitetään tutkimuksessa tarkastelemalla lasten ja nuorten harrastamista eniten aikaa vievän ja mieluisimman harrastuksen näkökulmista heidän itsensä sanoittamina. Tämä tulokulma tuo esiin näiden harrastusten mahdollisia eroja sekä erilaisia harrastamisen motiiveja. Lisäksi harrastamisen mielisuutta lähestytään tarkastelemalla harrastamattomuutta sekä aiemmin harrastettua mutta sittemmin lopetettua mieluisaa ohjattua harrastusta. Näistä näkökulmista päästään käsiksi esimerkiksi syihin, jotka ovat voineet tehdä aiemmin mieluisasta harrastuksesta vähemmän motivoivaa, harrastamattomuuden motiiveihin sekä myös harrastamisen esteisiin. Tutkimusasetelma toimii prismana nuorten vapaa-aikaan ja harrastamiseen, siihen miten niitä sanoitetaan, millaisia merkityksiä ne saavat ja millaisia ulottuvuuksia niistä on löydettävissä. Mieluisan harrastamisen asettaminen tutkimuksen polttopisteeseen johdetaan eritoten siitä, että mittava nuorisopoliittinen projekti on muovautunut ”harrastustakuusta” Harrastamisen Suomen malliksi ja on vuoden 2021 pilotointivaiheen jälkeen laajentunut koskemaan jo neljää viidesosaa Suomen kunnista ja nyt nuorisolakiin (2015) kirjattuna etenee hyvää vauhtia kohti pysyvää toimintatapaa Suomen kunnissa. Harrastamisen Suomen mallin pää tavoitteena on lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisääminen mahdollistamalla jokaiselle koulukäiselle lapselle ja nuorelle ainakin yksi mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. (Harrastamisen Suomen malli, ei pvm.; OKM, ei pvm.) Tutkimusasetelman avulla pyritään saamaan relevanttia tietoa mallin kehittämiseen ja ylipäättään ymmärtää harrastuskulttuuria.

Tämänkertaisen tutkimuksen haastattelulomake rakennettiin jossain määrin eri tavoin aikaisempiin nähden. Haastattelulomakkeeseen

suunniteltiin aiempaa enemmän kohdistettuja kysymyksiä harrastamattomille ja harrastamisesta kertoville. Lisäksi kysymyksissä oli jonkin verran vaihtelua aiemmista vastauksista riippuen. Haastattelulomakkeen suunnittelusta ovat vastanneet tutkijat Mikko Salasuo, Kai Tarvainen ja Sami Myllyniemi yhdessä valtion nuorisoneuvoston ja valtion liikuntaneuvoston kanssa. Kysymysten suunnitteluun osallistuivat myös tutkijat Riikka Puhakka, Ann Ojala sekä Marjo Neuvonen. He vastasivat lasten ja nuorten luontosuhdetta ja luontoympäristöissä ajan viettämistä pelaavista kysymyksistä.

Tutkimuksella on useita kirjoittajia, mutta sitä ei kuitenkaan ole täysin tehty yhteistyönä, vaan se on pikemminkin nivoutunut yhteen eri kirjoittajien tekemistä palasista. Kai Tarvainen on vastannut tilasto-osion kirjoittamisesta ja kirjoittanut tiedonkeruun kuvauksen lisäksi luvut 1, 3, 4, 5, 6, 7 ja 8. Tilasto-osion johdanto on Tarvaisen ja Joel Mannerin yhdessä kirjoittama. Manner puolestaan perehtyi harrastamiseen ja korona-aikaan (luku 2) sekä tarkasteli lasten ja nuorten tyytyväisyyttä elämän eri osa-alueilla (luku 10). Pitkän linjan Nuorisobarometrin ja Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen konkari Sami Myllyniemi kirjoitti lasten ja nuorten järjestökiinnittynyydestä, jota Tarvainen täydensi muunkielisten ja työttömien järjestökiinnittynyyden osuukien osalta (luku 9). Lisäksi myöskin pitkän uran nuorisotutkijana tehnyt Mikko Salasuo on kontribuoinut tutkimuksen tekoon merkittävällä tavalla. Haastattelulomakkeen ideoinnin lisäksi tutkimuksessa on hyödynnetty taustoituksen sanoittamisessa hänen tutkimusryhmälle jakamiaan dokumentteja ja muutoinkin tuloksista on keskusteltu hänen kanssaan. Vielä lopuksi tutkijat haluavat kiittää Viola Särkiluotoa hänen työpanoksestaan aineiston avovastausten luokittelussa.

TIEDONKERUU JA AINEISTO

Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen kohteena ovat Manner-Suomessa asuvat 7–29-vuotiaat lapset ja nuoret. Tämän tutkimuksen tiedonkeruun menetelmänä ovat edellisen Vapaa-aikatutkimuksen tavoin olleet puhelinhaastattelut. Tavoitteena on ollut saada kerättyä perusjoukkoa vastaava 1400 hengen otos. Tavoiteltu joukko on kiintiöity kahden sukupuolen (tytöt ja pojat), kolmen kieliryhmän (suomi, ruotsi ja muu) ja viiden ikäryhmän (7–9-, 10–14-, 15–19-, 20–24- ja 25–29-vuotiaat) mukaan. Otos on siis kiintiöity 30 ositteen mukaan (2x3x5).

Digi- ja väestötietovirastosta pyydettiin vuoden 2022 helmikuun alussa ositteiden mukainen 40 000 hengen satunnaisotos helmikuun 2022 alussa. Vaikka otoksen kokoa kasvatettiin edellisestä kerrasta 10 000 hengellä, ei otos ollut lopulta riittävä. 15–29-vuotiaiden tavoittaminen oli selvästi aiempaa haasteellisempaa, eikä kaikkia tälle ikäryhmälle kiintiöityjä ositteita saatu täyteen ilman lisäotosta. Maaliskuun alussa Digi- ja väestötietovirastolle tehtiin pyyntö 20 000 hengen lisäotoksesta. Lopulta aineisto saatiin kasaan yhteensä 60 000 hengen otoksella. Tämänkertaista tiedonkeruuta varten tarvittiin siis kaksi kertaa suurempi satunnaisotanta kuin edellisellä kerralla. Määrä on kasvanut kerta kerralta, ja se haastaa kyselytutkimusten tekoa.

Kummankin satunnaisotannan jälkeen erillinen palveluntarjoaja haki ja yhdisti puhelinnumerot otantaan osoitetietojen perusteella. Tutkimuseettisistä syistä pyydettiin alle 15-vuotiaiden haastatteluun lupa huoltajilta. Tämän vuoksi yhdistettiin alle 15-vuotiaiden lasten ja nuorten osoitetietoihin heidän huoltajansa puhelinnumero. Koska osoitetietojen perusteella numeroita ei läheskään kaikissa tapauksissa löytynyt, kutistui

otanta tässä vaiheessa merkittävästi. Tyypillisesti viime vuosina noin puolelle, tai harvemmallekin, on osoitetietojen perusteella löydetty numero. Esimerkiksi prepaid-numerot eivät löydy numeropalveluiden tiedoista, ellei numeroa ole erikseen julkiseksi ilmoitettu. Tällä kertaa numeroita löydettiin 19 312 hengelle, eli noin kolmannekselle (32 %). Haetuista numeroista 671 ei ollut käytössä. Kaikkiin löydettyihin numeroihin soitettiin vähintään kerran. Soittoja tehtiin yhteensä 42 579, kun edellisellä tiedonkeruulla soittoja tehtiin yhteensä 19 973. Haastatteluista kieltäytyi 7 908 henkilöä, 8 357 henkilöä ei tavoitettu, 681 kerralla henkilö ei ollut sopiva vastaamaan, ja jo aloitetuista haastatteluista 294 keskeytyi jonkin syyn vuoksi. Puhelinhaastattelut tehtiin suomeksi tai ruotsiksi, valtaosin suomeksi. Ruotsiksi haastatteluja tehtiin 58 kappaletta. Kuten statistiikka osoittaa, yhtä toteutunutta haastattelua varten tarvittiin keskimäärin moninkertainen määrä soittoja. Poimintaharhan riski on ilmeinen, mikäli tiedonkeruussa vaikeammin tavoitettavissa olevat korvautuvat helposti tavoitettavilla. Tämä puolestaan voi vinouttaa aineistoa. Nämä ovat tunnettuja ja pitkäkestoisia ongelmia niin tässä kuin myös muissa vastaavissa kyselytutkimuksissa (ks. myös Kiilakoski & Laine 2022, 11). Puhelinhaastatteluiden haastattelupatteristot suunniteltiin ikäryhmäkohtaiset (7–9-, 10–14-, 15–29-v.) kehitystasot huomioiden (Myllyniemi & Berg 2013, 9). Alle 15-vuotiaiden lomakkeissa lapselta kysyttäviä kysymyksiä oli vähemmän kuin vanhempien ikäryhmien lomakkeissa, 7–9- ja 10–14-vuotiaiden lomakkeissa vastausvaihtoehtoja oli myös vähemmän, ja strukturoitujen kysymysten sijaan vastaajaa saatettiin pyytää kertomaan asiasta omin sanoin. Lisäksi alle 15-vuotiaiden lasten huoltajille osoitettiin muutama kysymys.

Ennen varsinaisia haastatteluita tiedonkeruuta vastannut toimija Iro Research Oy teki testihaastatteluita haastattelulomakkeen toimivuuden ja haastatteluiden keston selvittämiseksi. Testihaastattelut tehtiin helmikuun toisella viikolla ja kaikkiaan niitä tehtiin 33. Testihaastatteluisa ilmeni haastattelulomakkeen olevan liian pitkä budjetoituun aikaraamiin nähden, minkä vuoksi haastattelulomaketta lyhennettiin muutamalla kysymyksellä. Testihaastattelut sisällytettiin varsinaiseen aineistoon.

Testihaastattelut mukaan lukien toteutettiin puhelinhaastattelut aikavälillä 9.2.2022–24.3.2022. Yhteensä haastatteluita tehtiin 1401. Keskimäärin yhden haastattelun pituus oli 25 minuuttia. 7–9-vuotiaiden suomenkielisten vastaajien kohdalla haastattelut saatiin valmiiksi nopeimmin, noin 20 minuutissa. Pisimpään veivät 10–14-vuotiaiden ruotsinkielisten vastaajien haastattelut, noin 34 minuuttia.

Lopullinen otos ei kuitenkaan aivan vastannut tavoiteltua, esimerkiksi 7–9-vuotiaita ruotsinkielisiä tyttöjä pyrittiin tavoittamaan viisi, mutta tähän luokkaan kuuluvia ei tavoitettu lainkaan. Myös 10–14-vuotiaiden ruotsinkielisten poikien tavoittaminen osoittautui haasteelliseksi. Tavoittelun kahdeksan haastattelun sijaan tavoitettiin kaksi. Koska kiintiöidyt tavoitemäärät eivät kaikilta osin täyttyneet, on tulosten raportoinnin yhteydessä käytetty aiempien vuosien tavoin painoker-toimia kadon tasoittamiseksi. Painotuskriteereinä käytettiin sukupuolta, ikäryhmää ja kieltä. Mutta tämänkään jälkeen ei voida tuudittautua siihen, että otos vastaisi tavoiteltua ja olisi perusjoukkoa vastaava. Esimerkiksi edellä mainittua tyhjäksi jäänyttä ositetta ei painotuskaan täytä, ja lisäksi painatuksen jälkeen kahden 10–14-vuotiaan ruotsinkielisen pojan havainnot edustavat kahdeksan hengen havaintoja. Tämä onkin syytä huomioida tulkinnassa. Pieniä luokkia koskeviin tuloksiin tulee siis suhtautua varauksella. Lisäksi kun huomioidaan vielä edellä esitetty huomio poimintaharhasta, voidaan todeta, ettei tässä kuin liiemmin muissakaan vastaavissa tiedonkeruissa ole kyse otoksesta vaan ennemminkin näytteestä. Tilastollisten yleistyksien sijaan tuloksia tuleekin

tulkita pikemminkin suuntaa antavina kuin tarkkoina tilannekuvina kaikista Suomessa asuvista 7–29-vuotiaista (Kestilä, Kauppinen & Karvonen 2016, 120; Kivijärvi & Myllyniemi 2023).

Koska tiedonkeruu on muuttunut vuosi vuodelta yhä haastavammaksi, päätettiin tällä kertaa kokeilla kannustinta osallistumisen kimmokkeena. Haastatteluiden alussa vastaajille kerrottiin, että tutkimukseen vastanneiden kesken arvotaan kolme 300 euron arvoista lahjakorttia. Kannustimella pyrittiin vähentämään taustatekijöiden vaikutusta vastausinnokkuuteen ja lisäämään sitä kaikkien tavoitettujen joukossa. Tarkkaa arviota kannustimen vaikutuksesta vastausinnokkuuteen on kuitenkin hankala tehdä, sillä vastaajilta asiasta ei kysytty haastatteluiden lopuksi. Haastattelusta kieltäytyneiden määrän voi joiltain osin arvioida viittaavan kannustimen vaikutuksiin, mutta toisaalta ei voida kuitenkaan olla varmoja siitä, onko haastattelija päässyt kaikissa tapauksissa esittäytymisensä yhteydessä kertomaan arvonnasta ennen puhelun päättymistä. Jos asiaa kuitenkin tarkastellaan tällä tavoin, niin kieltäytyneiden määrä kasvoi kannustimesta huolimatta edelliseen tiedonkeruuseen nähden. Vuonna 2020 haastattelusta kieltäytyi 6 242, ja tämänkertaisessa tiedonkeruussa kieltäytyneitä oli 7 908, eli 1 666 aiempaa enemmän (+ 27 %). Suoria johtopäätöksiä tästä ei kuitenkaan voida vetää, sillä niin löydytyissä numeroissa kuin soittojen määrässä on valtaisia eroja tämän ja edellisen tiedonkeruun välillä. Olemassa olevien tiedonkeruiden soittostatistikoissa on myöskin eroja, minkä vuoksi tarkempaa arviota kieltäytyneiden suhteellisesta osuudesta ei voi tehdä.

Tilastotiedonkeruun haasteisiin liittyviä kysymyksiä pohtiessa on samalla kuitenkin Tilastokeskuksen Laura Saulin (2017) tavoin tunnustettava tosiasiat, joiden vuoksi tiedonkeruusiin vastaamisen innokkuus on laskeva. On nimittäin hyvin ymmärrettävää, että arjessa ja vapaa-ajalla on monenlaisia kiireitä ja asioita tehtävänä, eikä olekaan erikoista, että tiedonkeruusiin vastaaminen jää niiden jalkoihin etenkin nuorten kohdalla. (Sauli 2017.) Arjen kiireet eivät kuitenkaan ole ainoa tiedonkeruullinen haaste, lisäksi ihmisten

tavoittamista vaikeuttaa tuntemattomiin numeroihin vastaamatta jättäminen. Tämä on hyvin ymmärrettävää, sillä esimerkiksi huijauspuheluita on viime vuosina tehtailtu aiempaa enemmän.

Puhelinhaastatteluita on tehty tässä tutkimussarjassa vuodesta 2013 alkaen, mutta tiedonkeruutapaan liittyvät haasteet pakottavat miettimään myös muunlaisia menetelmiä sen toteutukseen. Itsestäänselvyyksien kerääminen puhelinhaastatteluilla ei kuitenkaan ole aiemminkaan ollut. Niiden ohella aiempina vuosina on ollut käytössä lähitapaamisissa tehtyjä haastatteluja sekä myös nettikyselyjä. Tiedonkeruun tavat tässä tutkimussarjassa eivät ole siis vakiintuneita, vaan jonkin menetelmän soveltumista ja paremmuutta arvioidaan ja mietitään yhdessä niin tutkimusta rahoittavien tahojen kuin myös tiedonkeruuta toteuttavien toimijoiden kanssa. Tarkoituksenmukaista on toteuttaa tiedonkeruu tavalla, joka on menetelmällisesti järkevä, vastaajaystävällinen ja taloudellinen. Ensi kertaa ajatellen tiedonkeruun osittainen muuttaminen voi hyvinkin olla ajankohtaista. Mutta ongelmatonta ei tämäkään ole: esimerkiksi vuoden 2018 tutkimuksen tiedonkeruusta todetaan, että puhelinhaastattelussa näyttää olevan suurempi paine antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia kuin itsenäisesti tehdyssä nettikyselyssä (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 11). Erilaiset aineistot puolestaan haastavat niiden vertailtavuutta.

TAUSTAMUUTTUJAT

Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa käytettyjen taustamuuttujien tiedot on ikätietoa lukuun ottamatta saatu pääosin nuorilta itseltään. Esimerkiksi sukupuolta, äidinkieltä ja pääasiallista toimintaa koskevat tiedot olisi saatu rekisteristä suoraan, mutta näiden hyödyntämisen sijaan Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa on Nuorisobarometrin tavoin koettu arvokkaaksi antaa vähintään 15-vuotiaan vastaajan kertoa oma käsityksensä häntä itseään koskevasta tiedosta. Alle 15-vuotiaiden lasten sukupuolietieto otettiin suoraan rekisteristä ja taustamuuttujien tiedot on kysytty lapsen huoltajalta. Poikkeuksena tästä

ovat toimintarajoitteita ja vähemmistökokemusta käsittelevät kysymykset, joista kysyttiin vähintään 10-vuotiailta itseltään.

Sukupuoli

Vuodesta 2016 alkaen sukupuolietieto on kysytty vähintään 15 vuotta täyttäneiltä haastateltavilta itseltään. Tätä aiemmin se siis otettiin rekisteristä kaikkien ikäryhmien kohdalla. Sukupuolta on tiedusteltu haastateltuilta vastausvaihtoehdoilla ”tyttö/nainen”, ”poika/mies”, ”muu” ja ”ei halua sanoa”. Tutkimuksen haastatelluista naispuolisia (49 %) on hieman vähemmän kuin miespuolisia (51 %). Sukupuolekseen muu ilmoitti kuusi haastateltua (0,4 %) ja kaksi ei halunnut kertoa (0,1 %). On vaikea sanoa, kuinka tämän tutkimuksen muunsukupuolisten osuus suhteutuu väestöllisiin osuuksiin, sillä tilastollista tietoa sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta on hyvin vähän saatavilla (Keski-Petäjä 2019). Jossain määrin vertailutietoa on kuitenkin saatavilla, esimerkiksi Kouluterveyskyselystä, jossa sukupuolta koskeva tieto on tämän tutkimuksen tavoin kysytty haastateltavalta itseltään. Kouluterveyskyselyyn vastanneista hieman yli kaksi prosenttia ei kokenut olevansa nais- tai miespuolisia (Jokela ym. 2020). Tässä tutkimuksessa muunsukupuolisia oli siis selvästi vähemmän. Koska ”muu” ja ”ei halua kertoa” -luokkiin sisältyi vain muutamia haastateltuja, ei ryhmien pienen koon vuoksi voida tehdä tilastollisia yleistyksiä niiltä osin. Tulosten raportoinnin yhteydessä sukupuolta koskeva tieto ilmoitetaan tästä johtuen tyttö/nainen-poika/mies-jaottelulla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ”muu” ja ”ei halua kertoa” -ryhmiin kuuluvien vastaukset sivuutettaisiin. Niitä hyödynnetään kaikilta muilta osin tässä tutkimuksessa.

Ikä

Haastateltujen ikätiedot muodostavat yhden taustamuuttujan. Taustamuuttujana siitä käytetään pääsääntöisesti viisiportaista luokittelua, jossa vastaajat on jaettu ikäryhmiin: 7–9-, 10–14-, 15–19-, 20–24- ja 25–29-vuotiaat. Tiedonkeruu-

ta varten haastatellut kiintiöitiin tämän ikäluokittelun mukaisesti suhteessa väestöön. Tyypillisesti tulosten raportoinnin yhteydessä käytetään näitä ikäryhmiä, mutta niiden ohella käytetään myös nimityksiä lapset ja nuoret ilman sen tarkempaa ikärajausta.

Äidinkieli

Äidinkielestä kysyttiin vähintään 15-vuotialta vastaajilta itseltään, ja alle 15-vuotialta äidinkielestä kysyttiin heidän huoltajiltaan. Suomen ilmoitti äidinkielekseen 1202 haastateltua (86 %), ruotsin 76 (5 %) ja jonkin muun kielen 123 haastateltua (9 %). Muunkielisistä yleisimmät äidinkielet olivat arabia (19), venäjä (17), somalia (15) ja viro (10). Nämä kieliryhmät vastasivat puolta kaikista muunkielisistä. Kuten yleisempien vieraiden kielten esiintyvyys osoittaa, esiintyi muunkielisten ryhmässä varsin montaa eri äidinkieltä. Tulosten raportoinnin yhteydessä esitetyt kieliryhmien jakaumat kuitenkin poikkeavat edellä ilmoitetusta analyysissä käytetyn painokertoimen vuoksi (suomi=1203, ruotsi=66 ja muu=127).

Vastaajan ilmoittama kieli ja rekisteristä saatu kieli ovat hyvin yhdenmukaisia, ja ne poikkeavat vain muutamissa tapauksissa. Noin 30 tapauksessa vastaajan ilmoittama äidinkieli ei vastaa rekisterin ilmoittamaa kielitietoa. Rekisterin mukaan äidinkieleltään suomenkielisistä 15 ilmoitti haastattelussa äidinkielekseen jonkin muun kielen, useimmiten ruotsin (8) tai venäjän (4). Rekisterin mukaan ruotsinkielisistä kolme vastaajaa ilmoitti äidinkielekseen suomen. Rekisterin mukaan muunkielisistä 15 ilmoitti äidinkielekseen suomen.

Asuinpaikka

Vapaa-aikatutkimuksessa on tyypillisesti käytetty asuinpaikkatietoa yhtenä taustamuuttujana kuvaamaan ilmiöiden alueellista vaihtelua. Asuinpaikkaa kuvaavana tietona tutkimuksessa on käytettävissä neljänlaista tietoa: haastatellulta saatu kuvaus asuinalueesta, kaksi haastatellun asuinalueen postinumeron perusteella muo-

dostettua aluemuuttujaa sekä rekisteristä saatu maakuntatieto.

Tässä tutkimuksessa näistä keskeisin on haastatellun kuvaus asuinalueestaan. Haastateltuja pyydettiin arvioimaan asuinalueitaan sen mukaan, asuvatko he ison kaupungin keskustassa (17 %), ison kaupungin lähiössä tai muulla laita-alueella (37 %), pikkukaupungin tai pikkukunnan keskustassa (18 %), pikkukaupungin tai pikkukunnan harvaan asutulla laita-alueella (13 %) tai maaseutuymppäristössä (15 %). Myös vastausvaihtoehto ”ei osaa sanoa” oli valittavissa (0,4 %).

Hieman harvempi kuin kolmannes vastaajista oli Uudenmaan maakunnasta (30 %), toiseksi eniten Pohjois-Pohjanmaan maakunnasta (10 %) ja kolmanneksi eniten Pirkanmaan sekä Varsinais-Suomen maakunnista, joista molemmista vastanneita oli hieman harvempi kuin joka kymmenes (9 %). Kyselyyn vastanneita oli kaikista maakunnista. Vähiten heitä oli Keski-Pohjanmaan sekä Kainuun maakunnista (< 2 %).

Vastaajat jaettiin myös Tilastokeskuksen määrittämän tilastollisen kuntaryhmittelyksen perusteella eri luokkiin. Muuttujassa haastateltujen asuin-kunnat on eroteltu niiden kaupunkimaisuuden ja maaseutumaisuuden mukaan kolmeen luokkaan: kaupunkimaiset kunnat, taajaan asutut kunnat, maaseutumaiset kunnat. Tämän luokituksen mukaan lähes kolme neljästä vastaajasta asuu kaupunkimaisissa kunnissa (74 %), noin joka seitsemäs taajaan asutuissa kunnissa (14 %) ja hieman useampi kuin joka kahdeksas maaseutumaisissa kunnissa (12 %).

Toinen postinumeron mukaan muodostetuita aluemuuttujista perustuu EU:n NUTS-luokitukseen (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques). Muuttuja muodostettiin NUTS 2-tason (suuralueet) perusteella, pois lukien Ahvenanmaa, joka muodostaa oman NUTS 2-tason suuralueen. Tämän tason alueluokitus jakaa Manner-Suomen neljään osaan: Helsinki-Uusimaahan, Etelä-Suomeen, Länsi-Suomeen sekä Pohjois- ja Itä-Suomeen. Vastaajista lähes puolet tuli Etelä-Suomen suuralueilta (48 %), ja kaksi muuta suuraluetta jakautui vastaajien osuuksien mukaan tasan.

TAULUKKO 1. VASTAAJIEN PÄÄASIALLINEN TOIMINTA IKÄRYHMITTÄIN.

Koululainen tai opiskelija	220	82	155	50	76	22
Palkkatyössä	29	11	123	40	200	57
Yrittäjä	0	0	6	2	21	6
Työtön	3	2	11	4	17	5
Vanhempainvapaalla	0	0	2	1	25	7
Työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa	3	1	6	2	4	1
Jokin muu	10	3	5	2	8	2
Ei vastausta	4	2	1	0	0	0
Yhteensä	269	100	309	100	351	100

Pääasiallinen toiminta

Kaikilta 15–29-vuotiailta vastaajilta kysyttiin heidän senhetkistä pääasiallista toimintaansa (taulukko 1). Vastanneista suurin osa oli koululaisia tai opiskelijoita (49 %). Seuraavaksi eniten vastanneiden joukossa oli palkkatyössä olevia (38 %). Yrittäjiä, työttömiä ja vanhempainvapaalla olevia oli kutakin luokkaa kohden noin 3 prosenttia vastanneista. Työpajan, ammattistartin, työharjoittelun tai työkokeilun ilmoitti 13 vastaajaa pääasialliseksi toiminnakseen, lisäksi 23 jonkin muun, ja viideltä henkilöltä ei kysymykseen saatu vastausta.

Aineistossa työttömien määrä on sitä suurempi, mitä vanhempiin ikäluokkiin siirrytään. Haastatteluhetkellä työttöminä olleista tutkinnon suorittaneita oli 23 (72 %), ja korkeakoulututkinto oli viidellä. Kahdeksalla työttömällä ei ollut suoritettua tutkintoa. Lisäksi aineiston työttömistä voidaan vielä todeta, että heitä oli eniten tilastollisen kuntaryhmittymän mukaisessa luokittelussa kaupunkimaisissa kunnissa (81 %) ja NUTS-luokituksen mukaan Pohjois- ja Itä-Suomen suuralueella (47 %).

Koulutus

Haastatelluilta on kysytty heidän koulutustastaan kahdella eri kysymyksellä. Toinen niistä selvittää haastatteluhetken opintoja ja toinen ylintä suoritettua tutkintoa. Kohderyhmä huomioden on luonnollista, että joukossa on hyvin paljon koululaisia ja opiskelijoita, kaikkiaan 67 prosenttia kaikista 7–29-vuotiaista vastaajista ilmoitti olevansa koulussa tai opiskelemassa. Kahdesta nuorimmasta ikäryhmästä luonnollisesti kaikki ovat olleet perusopetuksen piirissä (88 %). Vanhemmista ikäryhmistä, eli vähintään 15 vuotta täyttäneistä, koulussa tai opiskelemassa on lähemmäs kolme viidestä (56 %), heistä peruskoulussa noin joka kymmenes (11 %), toisella asteella kaksi viidestä (ammattillisessa koulutuksessa 20 %, lukiossa 21 %) ja korkeakoulussa miltei puolet (ammattikorkeakoulussa 21 % ja yliopistossa 24 %). Jossain muualla ilmoitti opiskelevansa 4 prosenttia vastaajista.

Ylintä suoritettua tutkintoa kysyttiin 15 vuotta täyttäneiltä ja sitä vanhemmilta haastatelluilta. Yleisin suoritettu tutkinto aineistossa on ammatillinen tutkinto, jonka oli suorittanut hie-man useampi kuin joka neljäs tämän ikäisistä (27 %). Lukiotutkinnon oli suorittanut reilu viidennes (23 %), ammattikorkeakoulututkinnon

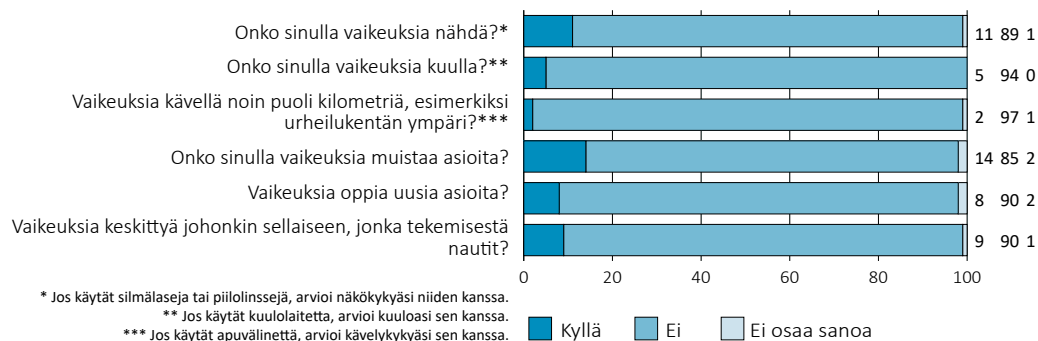
12 prosenttia ja yliopistotutkinnon joka kymmenes (10 %). Koska kysymyksessä kartoitetaan ylintä suoritettua tutkintoa, ei vastausvaihtoehtojen joukossa ollut peruskoulua. Ne haastatellut, jotka olivat peruskoulussa tai suorittivat ensi kertaa toisen asteen tutkintoa, vastasivat tähän kysymykseen ”ei mitään näistä” (28 %).

Koska nuorten koulutustaso on varsin muuttuvassa tilassa, on *Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa Nuorisobarometrin* tavoin muodostettu aineistoon koulutusmuuttuja ylimmästä suoritetusta tutkinnosta ja haastatteluhetken opintopaikasta. Näin saadaan muodostettua muuttuja, joka kokoaa useamman haastatellun koulutustiedot yhteen muuttujaan (n=872) sekä erottelee vastaajia toisistaan koulutuspolkujen perusteella. Peruskoulua ei huomioida tässä muuttujassa, sillä koulutuspolut erkanevat vasta sen suorittamisen jälkeen. Muodostetun koulutusmuuttujan luokat ovat ”ammattillinen tutkinto tai sitä suorittamassa” (33 %), ”ylioppilas tai lukiossa” (21 %), ”ammattikorkeakoulututkinto tai sitä suorittamassa” (22 %), ”yliopistotutkinto tai sitä suorittamassa” (21 %) ja ”ei tutkintoa, ei opiskele” (4 %, n=33). Lisätietona mainittakoon, että viimeksi mainitusta ryhmästä noin kaksi viidestä (42 %) on palkkatöissä ja työttömänä useampi kuin joka neljäs (27 %).

Toimintarajoite

Yhdessä valtion nuoriso- ja liikuntaneuvostojen kanssa todettiin tarve lisätä haastattelulomakkeeseen toimintarajoitteita kartoittava kysymyssarja. Tarve kumpuaa toimintarajoitteita koskevan systemaattisen ja toistuvan tutkimustiedon tarpeesta. Toimintarajoitteita on toistaiseksi selvitetty kyselytutkimuksissa vähänlaisesti (Hakanen ym. 2019b 7). Merkittävänä poikkeuksina tästä ovat vuonna 2019 julkaistu *Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen* lisäotos: *Takuulla liikuntaa* -kyselytutkimus, jossa selvitettiin toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikuntaan ja vapaa-aikaan liittyviä kysymyksiä (mt.) sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen koko maan kattava väestötutkimus, Kouluterveyskysely, josta toimintarajoitteita koskevat kysymykset tämän kyselytutkimuksen haastattelulomakkeeseen poimittiinkin. Kouluterveyskyselyssä käytetyt kysymykset puolestaan perustuvat kansainvälisiin suosituksiin toimintarajoitteiden mittaamisessa (Kanste ym. 2017; WG 2017).

Toimintarajoitteita selvitettiin Kouluterveyskyselyssä käytetyllä kuudella kysymyksellä sillä poikkeuksella, ettei toimintarajoitteiden astetta selvitetty. Toimintarajoitteista kysyttiin vastausvaihtoehtoilla ”kyllä”, ”ei” ja ”ei osaa sanoa”. Kaikkiaan liki kolmannes vähintään 15-vuotiaista haastatelluista kertoi yhdestä tai useammasta

KUVIO 1. TOIMINTARAJOITTEITA KOSKEVIEN KYSYMYSTEN PROSENTUAALISET JAKAUMAT (N=1222). (%)

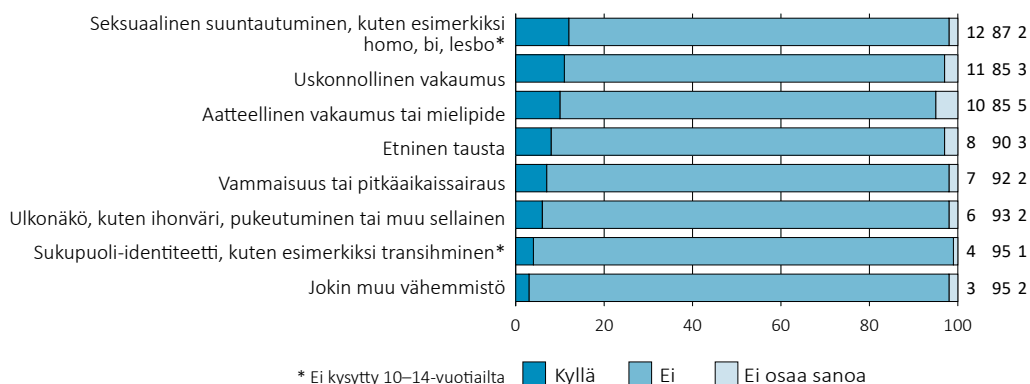
toimintarajoitteesta (32 %). Heistä tyttöjä oli hieman enemmän kuin poikia. Pääasiallisen toiminnan mukaisia tilastollisia eroja ei ilmennyt toimintarajoitteista kertovien ja vertailuryhmän välillä. Koululaisia tai opiskelijoita on molemmissa ryhmissä liki puolet. Kuitenkin toimintarajoitteisten ryhmässä on vähemmän palkkatyötä tekeviä (35 % / 40 %) ja työttömyys hieman yleisempää (5 % / 2 %) kuin ei toimintarajoitteisten ryhmässä. Kuviossa 1 on esitetty toimintarajoitteita koskevien kysymysten prosentuaaliset jakaumat. Kuviosta ilmenee, että kognitiiviset tiedonkäsittelyyn liittyvien toimintojen rajoitteet ovat keskimäärin yleisempiä kuin näkemiseen, kuulemiseen ja liikkumiseen liittyvät toimintarajoitteet.

Toimintarajoitteiden yhteyksien tarkastelun yksinkertaistamiseksi tehtiin toimintarajoitteita kartoittavista muuttujista haastateltujen toimintarajoitteiden frekvenssejä kuvaava summamuuttuja. Tämän jälkeen muodostettiin yhdistetty neliluokkainen muuttuja, jossa frekvenssit on jaettu luokkiin: ”ei toimintarajoitetta”, ”jokin toimintarajoite”, ”kaksi toimintarajoitetta” ja ”useampi toimintarajoite”. Osa havainnoista katoaa summamuuttujia muodostaessa, sillä jo yksikin ”ei osaa sanoa” -vastaus kysymyssarjassa rajaa haastatellun vastaukset muodostetun summamuuttujan ulkopuolelle. Tämän vuoksi

summamuuttuja käytiin vielä manuaalisesti läpi ja luokkamuuttujaan lisättiin puuttuvista havainnoista vastaukset, joissa kerrottiin vähintään kolmesta toimintarajoitteesta. Käsin lisättiin lopulta vain kolmen haastatellun vastaukset.

Vähemmistökokemukset

Nuorten vähemmistökokemusten selvittäminen on nuorten moninaisuuden tavoittamisen kannalta oleellista, ja se antaa arvokasta tietoa yhdessä muiden muuttujien kanssa harrastamiseen liittyvissä kysymyksissä, joissa vähemmistökokemuksilla voi olla suurikin merkitys (esim. Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 49). Pääsääntöisesti kaikilta vähintään kymmenvuotiailta vastaajilta tiedusteltiin kokemusta vähemmistöihin kuulumisesta kysymällä heiltä: ”Koetko kuuluvasi vähemmistöön seuraavien asioiden suhteen?” Tämän jälkeen heille esitettiin kahdeksan eri vähemmistökategoriaa, joihin kuulumisesta tiedusteltiin vastausvaihtoehdoilla ”kyllä”, ”ei” ja ”en osaa sanoa” (ks. kuvio 2). Alle 14-vuotiailta ei kuitenkaan kysytty kokemusta sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuulumisesta. Aiempina vuosina vähemmistökokemusta on tiedusteltu monipuolisemmin, ”kyllä”-vastausvaihtoehdon sijaan vaihtoehtoina on ollut ”kyllä, paljon” ja ”kyllä, vähän”. Nuorisobarometrissä vähemmistö-

KUVIO 2. ”KOETKO KUULUVASI VÄHEMMISTÖÖN SEURAAVIEN ASIOIDEN SUHTEEN?” (N=929–1222) (%)

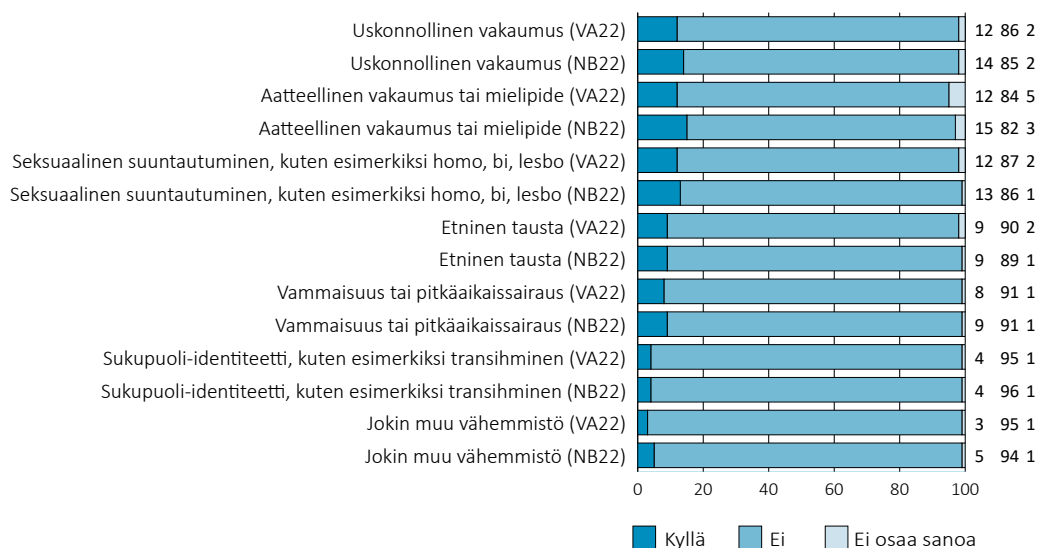
tökokemusta on vuodesta 2020 asti selvitetty vastausvaihtoehdoilla ”kyllä”, ”ei” ja ”en osaa sanoa”. Vertailtavuuden vuoksi vähemmistökokemuksia selvittävä kysymys päätettiin yhdenmukaistaa Nuorisobarometrin kanssa.

Kuten kuvion 2 osuiksista ilmenee, ei vähemmistökokemuksissa ole kyse marginaaleihin rajautuvasta ilmiöstä. Kaikkiaan lähes kolmannes aineiston 10–29-vuotiaista kokee kuuluvansa vähintään yhteen vähemmistöön (32 %). Vähemmistökokemus on sitä yleisempää, mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse. Ikäryhmään 10–14-vuotiaat kuuluvista joka viides kokee kuuluvansa ainakin johonkin vähemmistöryhmään, ja vastaavasti 25–29-vuotiaista useampi kuin joka kolmas (37 %). Sukupuolittaiset erot eri vähemmistöihin kuulumisessa olivat vähäiset, korkeintaan alle kahden prosenttiyksikön luokkaa, mutta myös tilastollisesti merkitseviä sukupuolittaisia eroja ilmeni. Seksuaalivähemmistöön koki kuuluvansa naisista selvästi miehiä suurempi osuus. Vähintään 15-vuotiaista naisista 16 prosenttia koki kuuluvansa tähän vähemmistöön, ja miehistä

kuusi prosenttia. Sukupuoli-identiteetin kohdalla ero oli pienempi, naisista neljä prosenttia koki kuuluvansa sukupuolivähemmistöön ja miehistä kaksi prosenttia.

Tämän tutkimuksen aineiston vähemmistökokemusten yleisyys on samansuuntaista vuoden 2022 Nuorisobarometrin aineiston kanssa. Nuorisobarometrissä ei kysytty ulkonäköön liittyvää vähemmistökokemusta ja kysely on osoitettu 15–29-vuotiaille, joten kuviossa 3 esitetyt tulokset on myös vapaa-aikatutkimuksen osalta rajattu tämän ikäisiin. Kuvion luokat on järjestetty vapaa-aikatutkimuksen yleisyyden mukaan. Erot näiden kahden kyselyn välillä ovat varsin vähäiset, ja osaltaan se kertoo siitä, että näihin tutkimuksiin on vastannut moninaisuudessaan varsin samankaltainen joukko nuoria.

Tässä tutkimuksessa vähemmistökokemusten tarkasteluun eri ilmiöiden yhteydessä ei niinkään syvennyt, vaan sitä tarkastellaan yhtenä taustamuuttujana. Siksi vähemmistökokemuksia kartoittavien luokkien määrää ja niiden sisältämää tietoa on mielekkäämpää supistaa

KUVIO 3. KOETKO KUULUVASI VÄHEMMISTÖÖN, VERTAILU NUORISOBAROMETRI 2022. NB2022 N=1864, VA2022 N=929. (15–29-v.) (%)

summamuuttujiksi. Frekvenssimuuttujasta ilmenee, että vähemmistökokemuksista raportoineista nuorista hieman yli puolet koki kuuluvansa yhteen vähemmistöön, hieman harvempi kuin joka neljäs kahteen vähemmistöön ja noin 8 prosenttia neljään tai useampaan eri vähemmistöön. Lisäksi vastauksista tehtiin kolmiluokkainen summamuuttuja: ”ei koe kuuluvansa vähemmistöön”

(64 %), ”kokee kuuluvansa yhteen” (17 %) ja ”kokee kuuluvansa useampaan kuin yhteen vähemmistöön” (20 %). Tähän summamuuttujaan lisättiin käsin osa havainnoista (n=45), eli sellaiset, joissa oli vastattu vähintään kahteen vähemmistökysymykseen ”kyllä” ja ainakin yhteen ”ei osaa sanoa”. Näin saatiin lisättyä muuttujan tarkkuutta ja luotettavuutta.

LUKU 1. HARRASTAMINEN JA VAPAA-AIKA

Kuten jo johdannossa mainittiin, on tutkimuksen aineisto kerätty aikana, jolloin koronarajoituksia ja -suosituksia oli vielä jossain määrin voimassa. Paluu normaalia kohden oli kuitenkin jo alkanut, ja vapaa-aikaan kytkeytyviä rajoituksia oli jo selvästi vähemmän kuin aiemmin. Aineisto antaa siis kurkistussikkunan aikaan, jolloin Suomen yhteiskunta oli palaamassa kohti normaalia, vaikkakaan koronavirusepidemiaa ei ollut vielä selätetty.

Tulosten mukaan lasten ja nuorten harrastamisen yleisyys ei ole koronapandemiasta huolimatta vähentynyt aikaisempiin vuosiin nähden vaan pysynyt yhtä yleisenä. Tosiasia kuitenkin on, että lasten ja nuorten harrastamisessa on tapahtunut muutoksia tänä aikana. Ohjattu ja jossain määrin myös omaehtoinen harrastaminen on jopa kokonaan estynyt koronarajoitusten ja -suositusten vuoksi. Tästä ei vielä kuitenkaan seuraa harrastaneisuuden romahtamista, sillä lapsilla ja nuorilla erilaisia harrasteita on tyypillisesti useita (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 41). Lisäksi lopetettujen harrastusten tilalle on tullut uusia harrastuksia, ja moni on liikkunut aiempaa enemmän luonnossa (ks. kuvat 4 ja 19). Nuorten korona-ajan kokemuksia selvittäneessä tutkimuksessa Lahtinen ja Salasuo (2020) tuovatkin esiin, etteivät tämänkaltaiset tulokset ole yllättäviä, sillä lasten ja nuorten mukautuminen uudenslaisiin elämäntilanteisiin ja oloihin on hyvin tiedossa. Tästä huolimatta monet lapset ja nuoret ovat kohdanneet kielteisiä tuntemuksia harrastustoiminnan keskeytymisestä, mutta myös myönteisiä. Tutkijoiden mukaan kielteiset tuntemukset eivät olleet vuoden 2020 syys–lokakuussa juuri harmistusta voimakkaampia. (Mt.) Samaisen tutkimushankkeen vajaata vuotta myöhemmin kerätyn toisen tiedonkeruun aineistosta havaittiin harrastustoiminnan keskeytymisestä seuranneiden kielteisten

kokemusten kasvaneen edellisen tiedonkeruun tuloksiin nähden. Selvästi yleisempiä kielteiset kokemukset olivat niiden joukossa, joiden oma harrastus oli keskeytynyt (69 %). Tutkijoiden mukaan kielteiset kokemukset olivat kuitenkin myös toisella tiedonkeruulla maltillisia, edelleen harrastustoiminnan keskeytyminen enimmäkseen harmitti. (Salasuo & Lahtinen 2021.)

VALTAOSA LAPSISTA JA NUORISTA HARRASTAA

Harrastamisen yleisyyttä on selvitetty kysymällä haastateltavilta ”onko sinulla jokin harrastus, aivan mikä tahansa?” ja tarkentamalla, että ”harrastuksella ei tarkoiteta vain ohjattua toimintaa, vaan mitä tahansa sellaista, mitä itse pidät harrastuksena, vaikka tekisit sitä esimerkiksi yksin kotona.” (Kuvio 4.) Kysymys on hyvin väljä ja antaa vastaajalle tilaa määritellä mitä hän harrastuksena pitää. ”Ei osaa sanoa” -vastausten vähäisen määrän perusteella kysymys vaikuttaa olevan hyvin selkeä, näitä vastauksia on aineistossa vain kolme kappaletta. Niiden vähäisyyden vuoksi ne on rajattu tarkastelun ulkopuolelle. Tutkimuksen muut tulokset antavat kuitenkin viitteitä siitä, ettei harrastamisen määritelmä välttämättä ole aivan yksiselitteinen, kuten myös viitteitä siitä, että se kytkeytyy ainakin jossain määrin useammin ohjattuun toimintaan, kun taas omaehtoinen harrastaminen ja tekeminen voidaan mieltää useammin jonkinasteiseksi puuhasteluksi eikä niinkään harrastamiseksi. Haastattelun myöhemmässä vaiheessa vastaajilta kysyttiin osallistumisesta erilaisiin vapaa-ajan aktiviteetteihin (kuvio 10). Niistä haastatelluista, jotka kertoiansa mukaan eivät harrasta mitään, kuitenkin joka viides kertoo osallistuvansa vapaa-ajallaan

ohjattuun liikuntaan tai urheiluun. Lisäksi neljä viidestä harrastamattomuudesta kertovista liikkuu omatoimisesti vapaa-ajallaan, ja useampi kuin kolme viidestä pelaa vapaa-ajallaan. Pelaaminen on sikäli mielenkiintoinen harrastus, että harrastuksen sijaan moni todennäköisesti pitääkin sitä viihteenä ja ajankuluna. Mutta sitä voi kuitenkin monien eri syiden perusteella pitää harrastuksena. Muiden harrastusten tavoin se on esimerkiksi säännöllistä, tuottaa iloa, siinä opitaan uutta, ja se on myös sosiaalista (ks. myös Meriläinen & Moisola 2019, 57–59). Ylipäänsä harrastamattomista vain kaksi henkilöä ei vapaa-ajallaan tee mitään kuvion 10 aktiviteetista. Kysymys siitä, minkälainen toiminta katsotaan harrastamiseksi ja mikä taas ennemminkin jonkinasteiseksi puuhasteluksi voi kytkeytyä esimerkiksi kohteena olevan tekemisen sitoutumisasteeseen. Mukaillen Robert Stebbinsin (2001) käsitteitä *serious leisure* ja *casual leisure* erottaa myös Päivi Berg (2015, 30) *vakavan* ja *rennon vapaa-ajan* vieton toisistaan nuorten puhetaipojen ja sitoutumisen asteen mukaan. Vaikka tutkijat eivät käsitteiden avulla arvioi harrastamisen määrittelyn problematiikkaa, voi tämä kuitenkin olla sitä selittävä tekijä. Mikäli sitoutumisaste johonkin aktiviteettiin on alhaisempi ja sen tekemisen intensiteetti matala, voidaan tämänkaltaisen aktiviteetti mieltää enemmän puuhastelun kuin harrastamisen tasolle.

Palaten kuitenkin harrastamisen määrittelyn problematiikasta takaisin harrastamisen yleisyyden pariin kuten kuvio 4 osoittaa, harrastaa valtaosa lapsista ja nuorista jotakin (91 %). Harrastaminen on yhtä yleistä tyttöjen ja poikien keskuudessa. Ikäkohtaiset erotkaan eivät ole erityisen suuria, joskin vanhemmissa ikäryhmissä harrastamisen yleisyys hieman laskee, ja 15–19-vuotiaiden harrastaminen on aikaisempien vuosien tavoin muita hieman vähäisempää. Myöskään asuinympäristöllä ei tämän tutkimuksen perusteella ole vaikutusta harrastamisen yleisyyteen, ei myöskään suuralueen taikka tilastollisen kuntaryhmittymän mukaan.

Sen sijaan äidinkiellillä on tulosten mukaan yhteys harrastamiseen. Yleisintä harrastaminen on suomea äidinkielenään puhuvien joukossa.

Suomenkielisistä useampi kuin yhdeksän kymmenestä harrastaa (92 %), ruotsinkielisistä 84 prosenttia ja muunkielisistä 79 prosenttia. Ruotsinkielisten alhaisempaa harrastamisen yleisyyttä selittää osaltaan muita kieliryhmiä suhteellisesti suurempi vaikeammin toimintarajoitteisten osuus. Suomenkielisistä kolmesta tai useammasta toimintarajoitteesta kertoo 4 prosenttia, ruotsinkielisistä 9 prosenttia ja muunkielisistä 3 prosenttia. Vaikeammin toimintarajoitteisista ruotsinkielisistä neljä viidestä ei harrasta. Tuloksia tulkittaessa on myös syytä huomioida kieliryhmien väliset erot havaintomäärissä; etenkin ruotsinkielisiä on aineistossa vähän. Kun tämän tiedonkeruun tuloksia verrataan edelliseen tiedonkeruuseen, huomataan tuloksissa olevan merkittäviä eroja äidinkielen mukaan tarkasteltuna. Vuoden 2020 aineistossa harrastaminen ei eroa vastaavalla tavalla. Harrastamisesta kertoo 92 prosenttia suomenkielisistä, 89 prosenttia ruotsinkielisistä ja 91 prosenttia muunkielisistä. Myös vuoden 2022 Nuorisobarometrin tulokset antavat viitteitä siitä, ettei ruotsinkielisten harrastamisen yleisyys ole väestötasolla välttämättä niin alhaista kuin mitä tämän tutkimuksen tulokset osoittavat. Suoraan tätä ei voida Nuorisobarometrin tuloksista osoittaa, mutta vertaamalla kieliryhmien yhteenkuuluvuuden tunnetta harrastuspiiriin huomataan sen olevan ruotsinkielisten joukossa muita kieliryhmiä vahvempaa (Kivijärvi & Myllyniemi 2023, 63). Tämän voi ajatella korreloivan harrastamisen yleisyyden kanssa.

Tämän tutkimuksen tuloksiin muunkielisten muita alhaisemmasta harrastamisen yleisyydestä tulee edellisen tiedonkeruun tulosten perusteella suhtautua varauksella, joskin vastaavia tuloksia ulkomaalaistaustaisten nuorten harrastamisesta on verrattain tuoreissa tutkimuksissa saatu (ks. Ahtiainen ym. 2020; Määttä 2021). On myös syytä huomioida, etteivät muunkielisten ja ulkomaalaistaustaisten kategoriat täysin rinnastu keskenään (mm. Martikainen 2007; Rapo 2011). Kuitenkin Tilastokeskuksen väestötilastot osoittavat kategorioiden olevan tilastollisesti paljolti päällekkäisiä ja rinnastuvan keskenään. Suomessa syntyneestä ulkomaalaistaustaisesta väestöstä 82

prosenttia ilmoittaa äidinkielekseen jonkin muun kielen kuin suomen tai ruotsin ja ulkomailla syntyneistä 97 prosenttia (Tilastokeskus 2021). Tämän tutkimuksen analyysitasoon nähden kyseisiä kategorioita voidaan pitää riittävän päällekkäisinä. Ahtiaisen ja kumppaneiden (2020) sekä Määtän (2021) tutkimusten mukaan ulkomaalaistaustaiset lapset ja nuoret kertovat suomalaistaustaisia harvemmin viikoittaisesta harrastuksesta. Lisäksi ulkomaalaistaustaiset raportoivat suomalaistaustaisia selvästi useammin harrastusten kalleudesta ja etäällä olevasta sijainnista. Myöskään asuinalueen harrastusmahdollisuudet eivät olleet ulkomaalaistaustaisilla yhtä usein tiedossa kuin suomalaistaustaisilla. (Ahtiainen ym. 2020, 92–98; Määttä 2021.) Jossain määrin kieliryhmien välisiin harrastamisen eroihin voi hakea selitystä toimeentuloeroista. Ulkomaalaistaustaisten kokemusta harrastusten kalleudesta selittänee monessa tapauksessa se, että keskimäärin ulkomaalaistaustaiset ovat muuta väestöä useammin pienituloisia (Okkonen 2021). Muunkielisten vähäisempää harrastamista voikin selittää se, ettei muunkielisillä välttämättä olekaan yhtäläisiä taloudellisia mahdollisuuksia osallistua mieluisaksi koettuun harrastukseen, ja se voi näkyä harrastamisen yleisyydessä.

Tämän tutkimuksen aineistolla voidaan arvioida suuntaa antavasti korona-ajan vaikutuksista harrastamisen yleisyyteen. Myöhemmin tässä tutkimuksessa pureudutaan syvemmin korona-aikaan ja harrastamisessa tapahtuneisiin muutoksiin (ks. luku 2). Korona-aikana julkinen keskustelu harrastamisen ja etenkin liikuntaharrastamisen vaikeutumisesta oli kiivasta. Ulostuloissa maailtiin laskevien urheiluseurojen jäsenmäärien johtavan jopa seuratoiminnan näivettymiseen (Suomen olympiakomitea 2021). Huolen ei toki voi sanoa olleen aiheeton. Rajoitustoimien vuoksi harrastustoiminta keskeytyi tai oli rajoitettua, eikä uusia harrastajia päässyt aloittamaan harrastamista entiseen tapaan. Vähälle huomiolle jäi kuitenkin usein se, että tämä ei suinkaan tarkoittanut samaa kuin liikkumattomuus ja harrastamattomuus. Moni lapsi ja nuori löysi keskeytyneen taikka lopetetun harrastuksen tilalle uusia tapoja liikkua ja harrastaa. Esimerkiksi

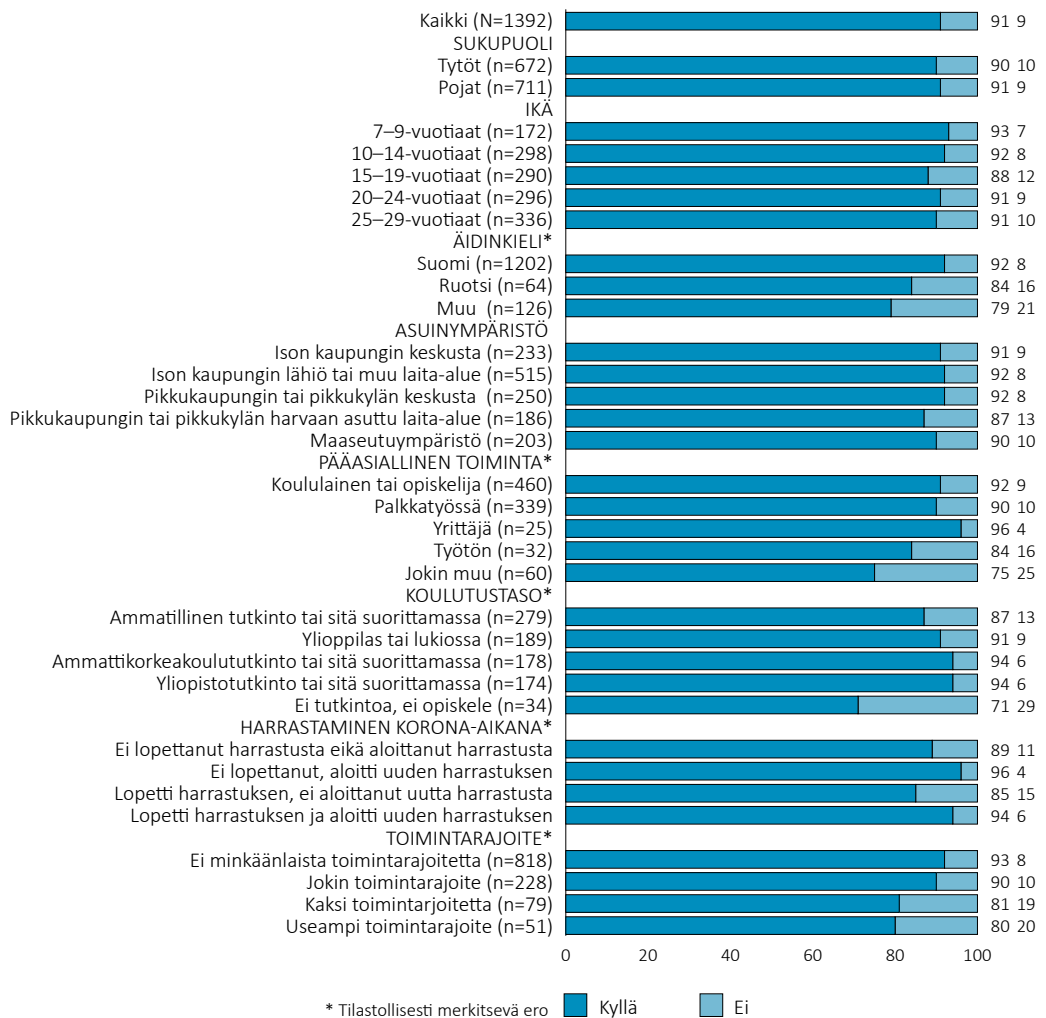
luonnossa liikkuminen yleistyi (ks. kuvio 19), ja monelle luonnosta tuli tärkeämpi paikka harrastaa liikuntaa (Neuvonen ym. 2022, 93, Puhakka ym. tässä teoksessa). Tämä havaitaan myös tämän tutkimuksen aineistossa. Korona-aikana harrastuksia on sekä lopetettu että aloitettu uusia (kuviot 15 ja 16). Tulosten mukaan harrastaminen on yleisempää niiden joukossa, jotka kertovat aloittaneensa yhden tai useamman uuden harrastuksen korona-aikana (kuvio 4). Selvästi alhaisempaa se puolestaan on niiden joukossa, jotka ovat lopettaneet jonkin tai useamman harrastuksen korona-aikana aloittamatta uutta tai uusia harrastuksia (85 %). Voikin olla, että osa lapsista ja nuorista ei joko omasta tahdostaan tai muusta syystä ole päässyt takaisin harrastustoimintaan lopettamisen jälkeen tai löytänyt muuta mielekästä harrastusta päättyneen tai päättyneiden harrastusten tilalle.

Koululaiset ja opiskelijat kertovat palkkatyötä tekeviä useammin harrastamisesta, kuitenkin yllättäen yrittäjät kertovat siitä muita useimmin. Yrittäjien luokka on kuitenkin pieni, joten satunnaisvaihtelun mahdollisuus on olemassa (vrt. Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 37). Työttömät ja ne, joiden päätoimena on jokin muu, harrastavat puolestaan muita ryhmiä selvästi harvemmin, joskin näissäkin ryhmissä selvä enemmistö kertoo harrastavansa. Työttömien alhaisempaa harrastamisen astetta selittävät osaltaan työttömyyden taloudelliset vaikutukset. Alhaisempi tulotaso kaventaa taloudellista liikkumavaraa ja heikentää mahdollisuuksia osallistua etenkin organisoituun harrastustoimintaan. Mutta asialla on muitakin puolia. Työttömien nuorten liikuntaa tutkinut Helena Huhta (2015) huomauttaa, että työttömyys vaikuttaa ihmisten jokapäiväiseen todellisuuteen hyvin eri tavoin, eikä se aina tarkoita esimerkiksi liikunnan harrastamisen vähenemistä, vaikka sen mahdollisuudet kaventuvatkin. (Mt.) ”Jokin muu”-päätoimiryhmän alhaisempaa harrastavuutta selittää isolta osin se, että ryhmään kuuluu vanhempainvapaalla (n=27) olevia, joista kolme kymmenestä ei kertomansa mukaan harrasta mitään.

Koulutustasomuuttujan mukaan tarkasteltuna harrastamisessa on eroja eri koulutuspolkujen

välillä. Muita opintopolkuja yleisempää harrastaminen on ammattikorkeakoulun tai yliopiston opintopoluilla. Alhaisinta se puolestaan on ammatillisista tutkintoa suorittavien tai sen suorittaneiden parissa. Kouluterveyskyselyissä on ilmennyt myös samansuuntaisia tuloksia: ammattiin opiskelevat harrastivat viikoittain selvästi harvemmin kuin lukiossa opiskelevat (Halme ym. 2018, 22; ks. myös Jauhola & Kortelainen 2018, 19). Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien

liikuntaa ja kaverisuhteita käsittelevän tutkimuksen mukaan monilla liikuntaa aiemmin harrastaneilla harrastaminen oli jäänyt uuden elämäntilanteen, opintojen alkamisen myötä. Sille ei löytynyt enää aikaa, ja merkityksellisyydessään muut asiat menivät sen edelle, esimerkiksi kaverien kanssa hengailu. Lisäksi opintojen aikaisen rytmin koettiin vievän voimia liikunnan harrastamiselta. (Liimakka ym. 2013; ks. myös Berg 2015a, 30.) Selvästi harvemmin harrastamisesta

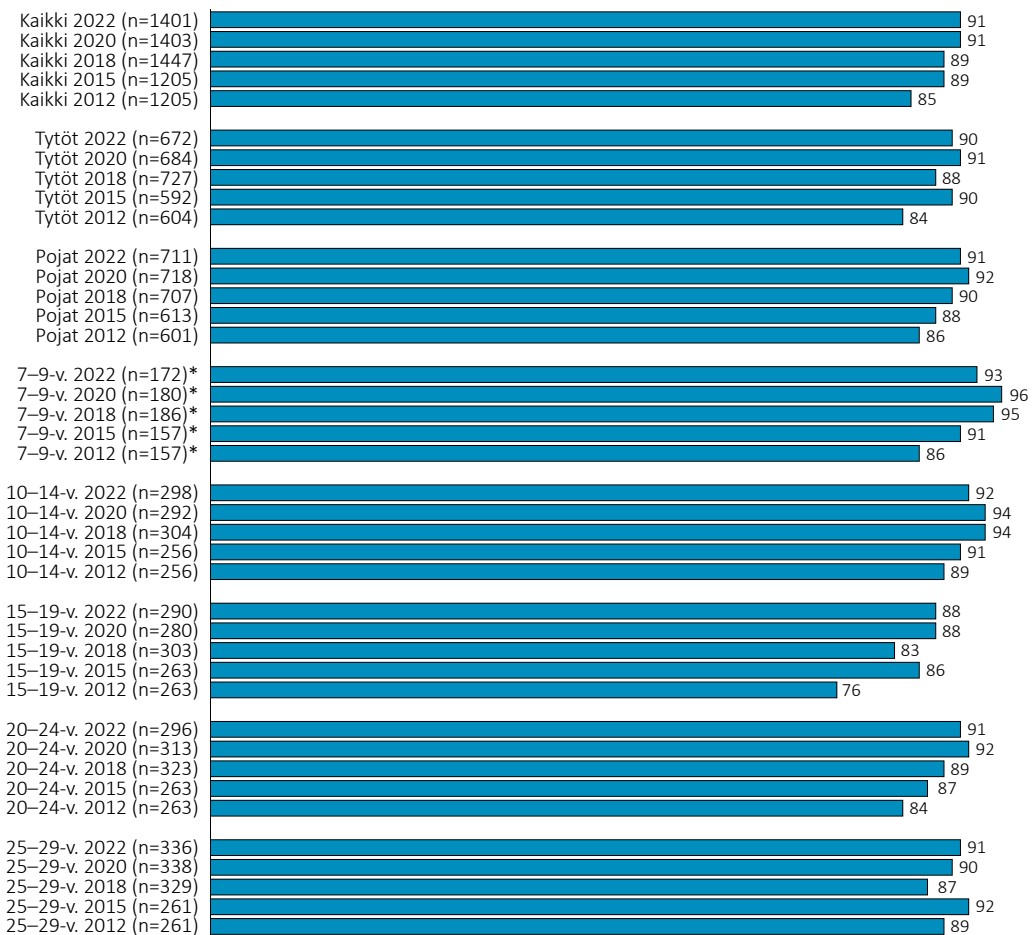

KUVIO 4. "ONKO SINULLA JOKIN HARRASTUS, AIVAN MIKÄ TAHANSA?" (%)

kerrotaan ”ei tutkintoa, ei opiskele” -luokassa. Tähän luokkaan kuuluu niin palkkatyössä, yrittäjinä kuin esimerkiksi työttöminä olevia. Onkin vaikea arvioida tämän luokan harrastamattomuuden syitä, sillä mitä todennäköisemmin ne vaihtelevat keskenään suuresti eri elämäntilanteista johtuen.

Ututena taustamuuttujana tämänkertaiseen tiedonkeruuseen tuotiin valtion liikuntaneuvoston puolelta ehdotettu toimintarajoitteita mittaava muuttuja. Tämä muuttuja antaa hyvin

oleellista lisätietoa lasten ja nuorten harrastamisen ja vapaa-ajan tarkasteluun esimerkiksi toimintarajoitteisten lasten ja nuorten yhdenvertaisista mahdollisuuksista harrastaa. Vaikka tähän kysymykseen ei vielä tarkastelussa olevan kysymyksen kautta päästä erityisen hyvin käsiksi, antavat tulokset kuitenkin viitteitä siitä, ettei tähän luokkaan kuuluvien lasten ja nuorten mahdollisuus harrastaa toteudu toivotusti. Toimintarajoitteilla lapsilla ja nuorilla harrastamisen yleisyys

*7–9-vuotiaiden ikäryhmässä kysymys on vuosina 2018 ja 2020 esitetty lasten vanhemmille/huoltajille.

KUVIO 5. ”ONKO SINULLA JOKIN HARRASTUS, AIVAN MIKÄ TAHANSA?” ”KYLLÄ” VASTANNEIDEN OSUUDET, VERTAILU 2012–2022. (%)

on selvästi muita alhaisempaa. Harrastamisen yleisyys lisäksi alenee toimintarajoitteiden määrän kasvaessa. Huomionarvoista kuitenkin on, että vaikka harrastamisesta kerrotaan toimintarajoitteisten luokassa muita harvemmin, myös tässä luokassa selvä enemmistö harrastaa (86 %). Toimintarajoitteista kertovien muita alhaisempaa harrastamisen yleisyyttä voi selittää esimerkiksi se, että luonteeltaan harrastaminen on hyvin monessa tapauksessa sosiaalista, joten tämän ulottuvuuden vähäisyys tai puute voikin haitata harrastamista. Aineistossa toimintarajoitteiset kertoivatkin sen usein syyksi harrastamattomuudelle. Myös Kouluterveyskyselyssä on havaittu toimintarajoitteisten nuorten osallisuuden kokemusten olevan muita alhaisempia. Muihin nuoriin nähden he raportoivat useammin yksinäisyyden tunteesta ja luokkayhteisöön kuulumattomuudesta. Toimintarajoitteisten harrastamisen mahdollisuuksia voivat heikentää myös säryt ja heikotus, joita Kouluterveyskyselyn mukaan esiintyy toimintarajoitteisilla muita nuoria merkittävästi yleisemmin. (Kanste ym. 2017.)

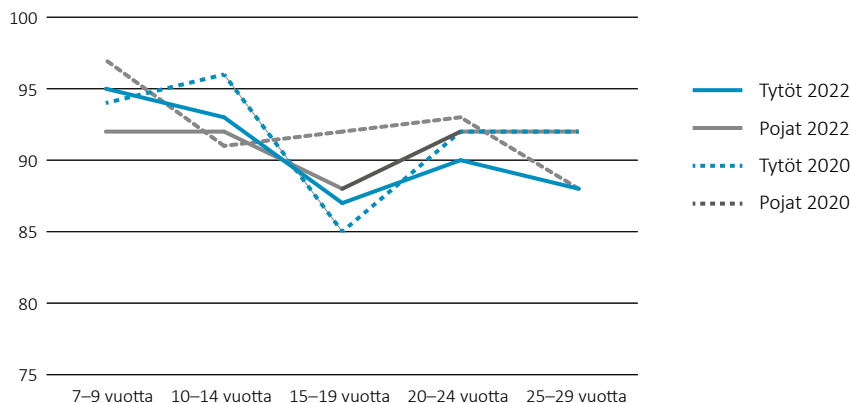
Kuvio 5 osoittaa harrastamisen trendin olleen nouseva vuodesta 2012 alkaen vuoteen 2020 asti. Vuoden 2022 tulokset poikkeavat hiivenen tästä trendistä. Vaikka harrastaminen on prosentuaalisesti vuoden 2020 tasolla, osoittaa tarkempi tarkastelu harrastamisen yleisyyden hieman laskeneen vuodesta 2020. Tuolloin 91,4 prosenttia vastaajista ilmoitti harrastavansa, kun vuoden 2022 vastaava luku on 90,5 prosenttia. Laskua on siis tapahtunut lähes prosenttiyksikön verran. On kuitenkin vielä liian aikaista tehdä asiasta johtopäätöksiä, sillä oletettavasti koronapandemia on voinut ainakin hetkellisesti vaikuttaa harrastamisen yleisyyteen, ja sen on myös osoitettu tehneen niin. Lapsistrategian koronatyöryhmän (2021, 96) ”Lapset, nuoret ja koronakriisi” -loppuraportissa todetaan koronakriisin aikana käyttöönotettujen rajoitustoimenpiteiden vaikuttaneen lasten ja nuorten harrastamisen ja vapaa-ajan mahdollisuuksiin heikentävästi. Tämän perusteella harrastavuuden laskua voidaan pitää odotettuna, mutta myönteistä kuitenkin on harrastamisen korkean tason säilyminen siitä

huolimatta. Oikeastaan vasta seuraavan tiedonkeruun tulosten perusteella voidaan arvioida, mihin suuntaan harrastaminen on koronapandemian jälkeisessä ajassa kehitymässä.

Harrastamisen väheneminen näkyy aineistossa etenkin kahden nuorimman ikäluokan kohdalla. Vuosien 2020 ja 2018 tuloksiin verrattuna on 7–9- ja 10–14-vuotiaiden harrastamisen yleisyydessä tapahtunut 2–3 prosenttiyksikön verran muutosta alaspäin. Harrastaminen on kuitenkin edelleen hyvin yleistä näissä ikäluokissa, eikä vielä yhden mittauskerran perusteella voi päätellä kehityksen suuntaa. Voi hyvin olla, että kyse on väliaikaisesta laskusta koronan jälkimainingeissa; osa ei välttämättä ole tauon jälkeen syystä tai toisesta päässyt palaamaan takaisin harrastusten piiriin. Ehdottoman tärkeää onkin, että Harrastamisen Suomen malli etenee ja vakiintuu kansalliseksi toimintamalliksi ja siten turvaa lasten ja nuorten mahdollisuuden harrastaa niin normaalioloissa kuin kriiseissä ja niiden jälkeenkin.

Tulosten tulkinnassa on hyvä huomioida, että 7–9-vuotiaiden kohdalla asiaa on kysytty lasten huoltajilta vuosina 2018 ja 2020. Tällä kertaa asiaa kysyttiin sekä 7–9-vuotialta itseltään että heidän huoltajiltaan. Vastaukset ovat valtaosin yhtenevät, mutta lasten huoltajien vastausten mukaan 7–9-vuotiaiden harrastaminen on yleisempää kuin lasten itsensä ilmoittamana (97 % / 93 %). Kaikkiaan toisistaan eriäviä havaintoja on varsin vähän, vain 10 kappaletta. Eroavaisuutta voivat selittää lasten ja aikuisten erilaiset näkemykset harrastamisesta, sillä kaikki ne lapset, jotka harrastavat vain huoltajan mukaan, kertovat tekevänsä tai harrastavansa vapaa-ajallaan monipuolisesti vapaa-ajan aktiviteetteja (kuvio 10). On siis hyvin mahdollista, että huoltaja on havainnut lapsen tekevän vapaa-ajallaan yhtä ja toista, ja siksi kokee lapsensa harrastavan, mutta lapsi itse ei tekemistään syystä tai toisesta harrastamiseksi miellä.

Aikaisempien tutkimusten mukaisesti myös tässä tutkimuksessa havaittiin harrastamisen vähenevän 15–19-vuotiaiden joukossa (esim. Myllyniemi & Berg 2013, 39). Kuten kuvio 6 osoittaa, alkaa harrastaminen kuitenkin yleistyä vanhempien ikäryhmien kohdalla. Tyypillisesti

KUVIO 6. HARRASTAMISEN YLEISYYS IÄN JA SUKUPUOLEN MUKAAN VUOSINA 2022 JA 2020. (%)

suurin notkahdus koskeekin vain mainittua ikäryhmää. Aikaisempina vuosina notkahduksen on havaittu olleen sukupuolittunutta siten, että se on ollut 15–19-vuotiaiden poikien kohdalla jyrkempi (mt., 39). Myöhemmissä tutkimuksissa sukupuolittaisen eron on havaittu kuitenkin kaventuneen (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 56; Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016, 56) jopa olemattomiin, eikä vuoden 2020 aineistossa notkahdusta ollut pojilla enää havaittavissa. 15–19-vuotiailla tytöillä notkahdus sen sijaan oli yhä selvästi havaittavissa. (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 39.) Tämän tutkimuksen sukupuolittaiset ja ikäryhmittäiset erot harrastamisessa ovat vähäiset. Kuten kuviosta havaitaan, on harrastamisen notkahdus tyttöjen tavoin taas näkyvässä 15–19-vuotiaiden poikien kohdalla. Samanikäisillä tytöillä harrastaminen sen sijaan on yleistynyt edellisvuodesta kahdella prosenttiyksiköllä, mutta vanhempien ikäluokkien harrastaminen on puolestaan vähentynyt. Etenkin 25–29-vuotiaiden tyttöjen kohdalla ero aiempaan nähden on selvä: tämän ikäisten tyttöjen harrastaminen on vähentynyt vuodesta 2020 noin neljä prosenttiyksikköä.

VAPAA-AJAN MÄÄRÄ

Haastatteluiden aluksi kaikilta 7–29-vuotiailta kysyttiin koetusta vapaa-ajan määrästä (kuvio 7). Haastatelluille tarkennettiin, että tässä vapaa-ajalla tarkoitetaan aikaa työn, koulun/läksyjenteon ja kotiin liittyvien velvollisuuksien ulkopuolella. Esimerkiksi harrastukset ja välitunnit sekä matkat kodin, koulun ja harrastusten välillä kuuluvat vapaa-aikaan.

Tulosten perusteella suurin osa vastanneista on tyytyväisiä vapaa-aikansa määrään. Lähes kolme neljästä haastatellusta kokee vapaa-aikansa määrän sopivaksi. Vertailuvuosina on tapahtunut hyvin vähäisesti tai ei lainkaan muutoksia koetussa vapaa-ajan määrässä. Kuitenkin koronapandemiaa ajatellen hieman jopa yllättäen on vapaa-aikansa määrän liialliseksi kokevien osuus pienentynyt vuodesta 2020 kahdella prosenttiyksiköllä. Tulosten perusteella vaikuttaa siis siltä, että vaikka koronapandemian aikana hyvin monen lapsen ja nuoren vapaa-ajan viettosä on tapahtunut muutoksia, ei kuitenkaan ole havaittavissa merkkejä sen pitkästyttävyyden ja mielekkään tekemisen puutteen lisääntymisestä ja vakiintumisesta.

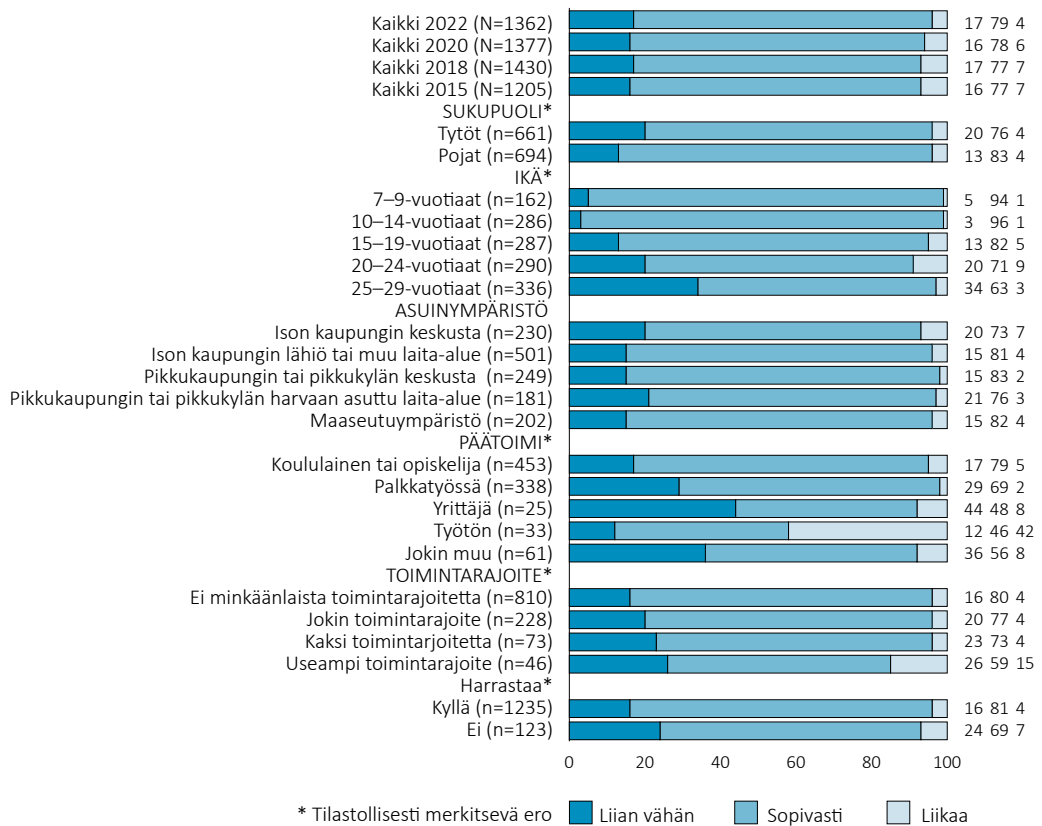
Ikäryhmistä eniten vapaa-aikansa sopivaksi kokevia on kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä.

Tämän ikäisissä on myös vähiten niitä, jotka kokevat vapaa-aikansa määrän liialliseksi tai liian vähäiseksi. Koettu vapaa-ajan määrä alkaa eriytyä 15 ikävuoteen tultaessa. Tämän jälkeen yhä useampi nuori kokee vapaa-aikansa liian vähäiseksi. Suurimmillaan vapaa-ajan kokeminen vähäiseksi on vanhimmassa ikäryhmässä. Kolmannes 25–29-vuotiaista kokee vapaa-aikansa riittämättömäksi (34 %). Vapaa-ajan määrän liialliseksi kokevia on puolestaan eniten 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä (9 %).

Tytöt kokevat vapaa-aikansa selvästi poikia useammin liian vähäiseksi. Joka viides tyttö (20 %) kokee vapaa-aikansa riittämättömäksi, pojista puolestaan noin joka kahdeksas (13 %). Vapaa-ajan liialliseksi kokevien osuuksissa ei ole

sukupuolittaista eroa. Kuvioista 8 ja 9 nähdään, miten tyttöjen ja poikien koettu vapaa-ajan määrä alkaa erkaantua toisistaan 14 ikävuoden jälkeen. Tästä eteenpäin vapaa-aikansa liian vähäiseksi kokevien tyttöjen osuus kasvaa iän myötä. Tyttöistä viidennes 20–24-vuotiaista (23 %) ja kaksi viidestä 25–29-vuotiaista (41 %) kokee vapaa-aikansa liian vähäiseksi. Pojilla vapaa-aikansa liian vähäiseksi kokevien osuudet alkavat kasvaa tyttöjä myöhemmin sekä loivemmin. 20–24-vuotiaista pojista 17 prosenttia ja 25–29-vuotiaista 27 prosenttia kokee vapaa-aikansa liian vähäiseksi.

Vapaa-ajan määrä jakautuu hyvin eri tavoin pääasiallisen toiminnan mukaan. Koululaisista ja opiskelijoista selvästi useampi kokee vapaa-aikansa sopivaksi (79 %) kuin palkkatyötä (69 %)

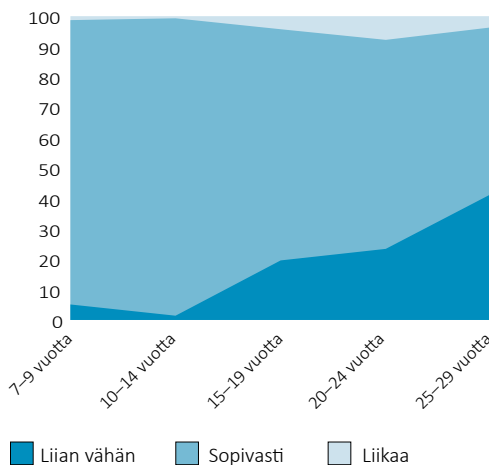
KUVIO 7. ”KUINKA PALJON SINULLA ON VAPAA-AIKAA?” (%)

tekevästä tai yrittäjästä (48 %). Lisäksi koululaiset ja opiskelijat raportoivat näitä luokkia selvästi harvemmin vapaa-ajan määrän riittämättömyydestä. Tulos on samansuuntainen aiempien tulosten kanssa (esim. Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 48), mutta poikkeaa Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksen tuloksista. Sen mukaan opiskelijoiden kiireen kokemus on miltei yhtä yleinen kuin palkkatyötä tekeillä. Toisaalta tutkimuksesta käy myös ilmi, etteivät opiskelijat koe arkea yhtä raskaaksi kuin palkkatyötä tekevät. (Pääkkönen 2020.) Voi siis olla, että vaikka opiskelijoiden arki on työntäyteistä, on siinä kuitenkin riittävästi vastapainoa sitä keventämässä. Tekemistä riittää niin opintojen, töiden kuin erilaisten opiskelijarientojen parissa.

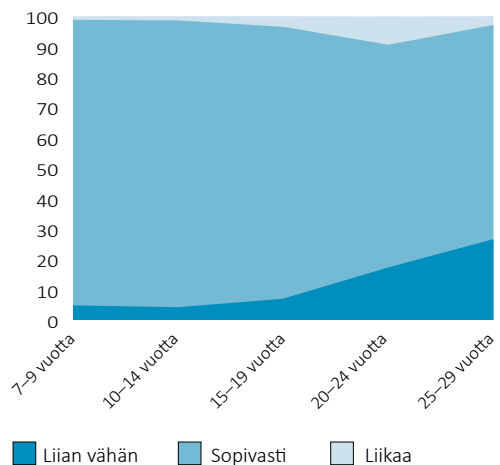
Tutkimuksessaan Helena Huhta (2015) havaitsi liikuntakäyttyymisen polarisaation lisääntyvän työttömyyden myötä. Liikuntakäyttyminen lisääntyi jo entuudestaan liikkuvilla työttömyydestä huolimatta ja vastaavasti väheni niiden kohdalla, jotka eivät työttömyyttä ennen liikkuneet säännöllisesti (mt.). Tämän tutkimuksen aineistosta ennen ja jälkeen -tilanteita ei voida vertailla, mutta työttömien osuuksista voidaan kuitenkin havaita vapaa-ajan määrän

polarisoituminen. Työttömistä miltei puolet kokee vapaa-aikansa sopivaksi (46 %) ja vastaavasti hieman yli puolet joko liian vähäiseksi tai liialliseksi. Etenkin vapaa-ajan määrän liialliseksi kokevien osuus työttömien joukossa on hyvin suuri (42 %). Tulokset antavat viitteitä siitä, että työttömyys haastaa vapaa-ajan mielekkyyden kokemusta ja sisällöltään tasapainoisen vapaa-ajan muodostumista. Moni työtön nuori kenties kokeekin vapaa-aikansa tai arkensa raskaaksi (Pääkkönen 2020).

Ne lapset ja nuoret, jotka kertoivat vähintään yhdestä toimintarajoitteesta, kokevat vapaa-ajan määrän hieman harvemmin sopivaksi kuin ne, joilla toimintarajoitteita ei ole (72 % / 80 %). Kun toimintarajoitteista raportoivien vastauksia tarkastellaan hieman tarkemmin, huomataan kokemusten vapaa-ajan määrän riittämättömyydestä yleistyvän toimintarajoitteiden määrän kasvaessa. Tätä voi selittää vapaa-ajan tekemisen vaikeutuminen toimintarajoitteiden lisääntyessä, minkä vuoksi vapaa-ajalla ei välttämättä ole mahdollista tehdä kaikkea sitä mitä haluaisi. Lisäksi ne, joilla toimintarajoitteita on useampi, kokevat muita selvästi useammin vapaa-ajan määrän liialliseksi. Tätä voi selittää se, että monen toimintarajoitteen

KUVIO 8. VAPAA-AJAN MÄÄRÄ IKÄRYHMÄN JA SUKUPUOLEN MUKAAN. TYTÖT. (%)

KUVIO 9. VAPAA-AJAN MÄÄRÄ IKÄRYHMÄN JA SUKUPUOLEN MUKAAN. POJAT. (%)

vuoksi mielekäs vapaa-ajan tekeminen on itselle haasteellista. Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan toimintarajoitteiset nuoret kokevat terveydentilansa muita huonommaksi (Kanse ym. 2017), terveydelliset syyt voivatkin hankaloittaa mielekästä vapaa-ajan tekemistä. Tässä tutkimuksessa toimintarajoitteiden vakavuutta ei selvitetty, mutta etenkin vakavasti toimintarajoitteisten lasten ja nuorten vapaa-ajalla harrastaminen ja tekeminen voi olla hyvin haasteellista ilman muiden apua. Vaikeimmin vammaisten liikunnallista osallisuutta tutkineiden Susan Erikssonin ja Eero Saukkosen (2022, 79) mukaan perheillä on keskeinen rooli vaikeimmin vammaisten nuorten harrastuselämän mahdollistajina.

Tulosten mukaan harrastamisella on yhteys koettuun vapaa-ajan määrään. Harrastamisesta kertovat kokevat vapaa-aikansa määrän useammin sopivaksi kuin harrastamattomuudesta kertovat (81 % / 69 %) sekä hieman harvemmin liialliseksi (4 % / 7 %). Näitä eroja voi selittää kokemus tasapainoisesta ja monipuolisesta vapaa-ajasta, sen määrällisestä ja laadullisesta sopusuhdasta (Sharif ym. 2021). Harrastamista voidaan perustellusti pitää eräänä vapaa-ajan määrällistä ja laadullista sopusuhtaa lisäävänä tekijänä. Harrastamisen kerrotaan olevan etenkin kivaa, lisäksi siitä saa onnistumisen elämyksiä ja siinä voi kehittyä kuin myös tavata kavereita (kuvio 23). Lisäksi kouluarvosana-asteikon mukaisella keskiarvolla mitattuna harrastamisesta kertovat ovat harrastamattomia tyytyväisempiä vapaa-aikaansa (8,4 / 7,9).

VAPAA-AJAN AKTIVITEETIT

Kaikilta haastatelluilta kysyttiin strukturoidulla listauksella erilaisten vapaa-ajan aktiviteettien tekemisestä (kuvio 10). Vaikka listaus vapaa-ajan aktiviteeteistä on melko väljästi muotoiltu, on lasten ja nuorten vapaa-ajan aktiviteettien kirjo niin laaja, että tähän kysymyksen listatuilla vaihtoehdoilla voidaan tavoittaa niistä vain osa. Tämän vuoksi kysymys onkin esitetty erilaisilla aktiviteettivaihtoehdoilla eri vuosina. Tällä kertaa päätettiin kartoittaa myös luonnossa liikkumista ja lemmikkieläinten kanssa oloa. Aikaisemmista

kerroista poiketen ”kyllä” vastanneilta ei kuitenkaan tällä kertaa kysytty tekemisen säännöllisyydestä. Aiemmin on kuitenkin havaittu lasten ja nuorten olevan aktiviteettiensä parissa hyvin säännöllisesti (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 42). Lopuksi haastatelluilta kysyttiinkin asiasta vielä ”jotain muuta, mitä” -vaihtoehdolla. Tämän kysymyksen tulokset on esitetty taulukossa 2.

Kysytyistä aktiviteeteista kaksi muita selvästi yleisempää aktiviteettia ovat omatoiminen liikunta ja luonnossa liikkuminen niin tytöillä kuin pojilla. Vastaajista yhdeksän kymmenestä kertoo tekevänsä näitä (90 %), ja valtaosa kertoo tekevänsä jompaakumpaa näistä (96 %). Tulokset eivät sinällään ole yllättäviä, sillä nämä ovat matalan kynnyksen aktiviteetteja, eivätkä ne edellytä esimerkiksi erityistä taloudellista panostusta. Samansuuntaisia tuloksia nuorten ulkoilun yleisyydestä ilmenee myös Luonnonvarakeskuksen tutkimuksesta (Neuvonen ym. 2022). Sen mukaan 15–24-vuotiaista valtaosa ulkoilee (97 %). Usein se tapahtuu lähialueilla, mutta myös kansallispuistot ovat tutkimuksen mukaan nuorten suosiossa. (Mt., 30, 66, 77.) Yleisiä lähiluonnossa liikkumisen motiiveja ovat fyysisen kunnon ylläpitäminen, stressin lievitys, luonnon rauha sekä myös oma aika ja rauha (Neuvonen & Tyrväinen 2022).

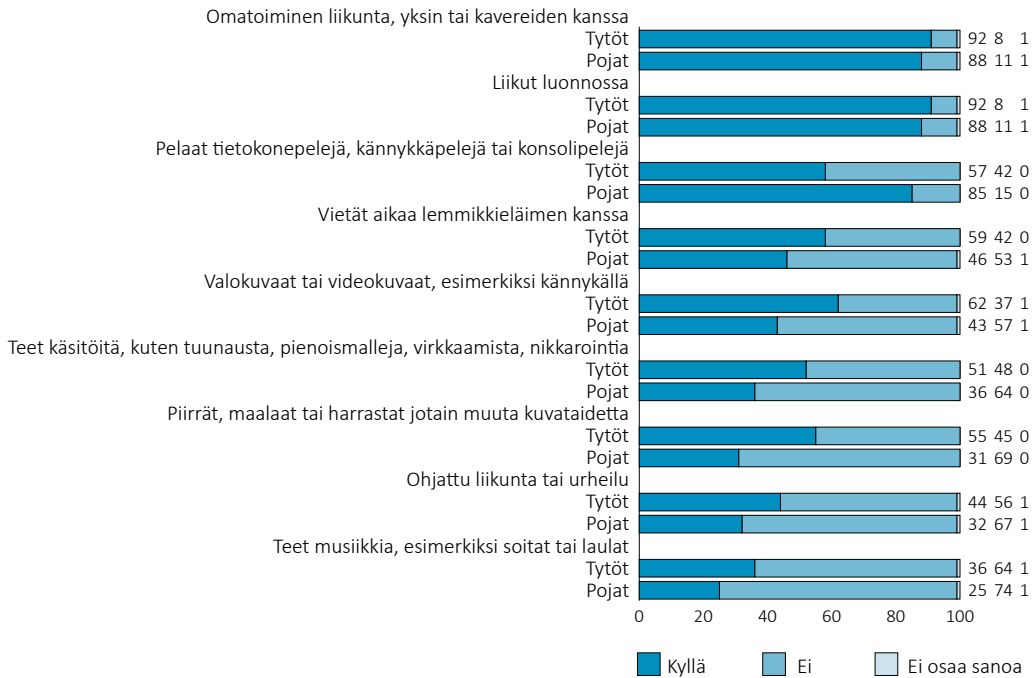
Kysytyistä liikkumisen tavoista omatoiminen liikunta ja liikkuminen luonnossa ovat ohjattuun liikuntaan tai urheiluun osallistumista yleisempiä liikkumisen tapoja. Hieman harvempi kuin kaksi viidestä kertoo ohjattuun toimintaan osallistumisesta, kun taas edellä mainittuja kertoi tekevänsä valtaosa haastatelluista (38 % / 90 %). Vuoden 2018 tuloksiin nähden omaehtoinen liikunta näyttäisi hieman yleistyneen ja seurassa liikkuminen puolestaan vähentyneen. Vuonna 2018 useampi kuin neljä viidestä kertoi liikkuvansa omaehtoisesti (83 %) ja urheilu- tai liikuntaseurassa puolestaan liikkui miltei puolet vastaajista (47 %). (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 24.) Lisäksi omatoiminen liikunta ja luonnossa liikkuminen on yleisistä kaikissa ikäryhmissä, kun taas ohjattuun toimintaan osallistuminen

vähenee selvästi iän myötä (kuvio 11). Ohjattuun toimintaan kertoo osallistuvansa hieman yli puolet 7–14-vuotiaista ja 15–29-vuotiaista enää noin kolme kymmenestä. Tytöt kertovat poikia useammin ohjattuun toimintaan osallistumisesta kaikissa ikäryhmissä. Tosin 10–14-vuotiailla ero on hyvin vähäinen: tytöistä 58 prosenttia osallistuu ohjattuun toimintaan ja pojista 56 prosenttia. Tässä ikäryhmässä ohjattuun toimintaan osallistuminen on aineiston mukaan yleisintä. 15 vuotta täyttäneistä vanhempia ikäryhmiä kohti siirryttäessä ohjattuun toimintaan osallistuminen laskee sekä tytöillä että pojilla, joskin pojilla selvästi voimakkaammin.

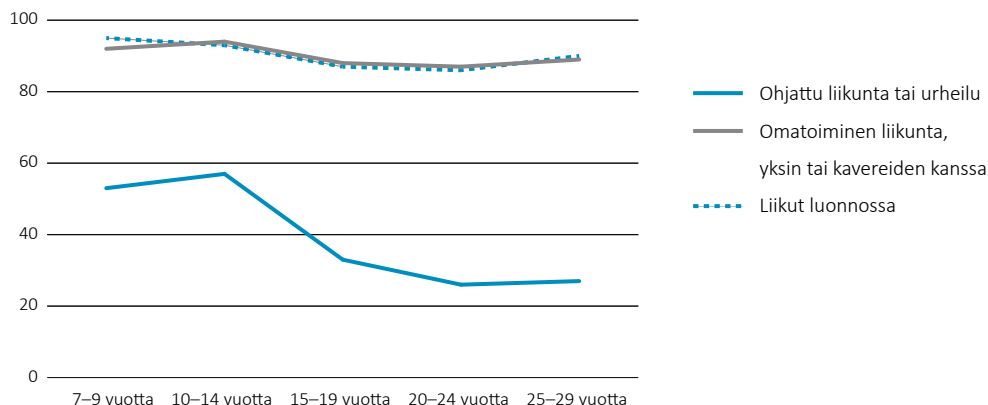
Monen muunkin aktiviteetin kohdalla sukupuolittaiset erot toiminnan yleisyydessä ovat tulosten perusteella varsin selvät. Esimerkiksi pelaaminen on poikien keskuudessa selvästi yleisempää kuin tyttöjen. Tulokset antavat kuitenkin olettaa, että tyttöjen pelaaminen olisi yleistymässä ja näin

ollen sukupuolittaiset erot pelaamisessa voivat olla tasoittumaan päin. Kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä tytöistä pelaa valtaosa, 7–9-vuotiailla tytöillä se on jopa niinkin yleistä, että pelaamisesta kertoi useampi tyttö (91 %) kuin poika (89 %). Muissa ikäryhmissä poikien pelaaminen on tyttöjä yleisempää. Esimerkiksi 25–29-vuotiaista pojista liki kolme neljästä (73 %) kertoo pelaavansa ja tytöistä kolmannes (33 %).

Sekä sukupuolittaisia että ikäryhmittäisiä eroja on myös ajan viettämisessä lemmikkieläimen kanssa. Tytöistä lähes kolme viidestä (59 %) kertoo viettävänsä aikaa lemmikkieläimen kanssa ja pojista miltei puolet (46 %). Yleisintä se on molemmilla sukupuolilla 10–19 vuoden iässä (tytöt 65 % / pojat 54 %), mikä kertonee siitä, että tässä iässä nuorten vastuu perheen lemmikin hoidosta, esimerkiksi koiran ulkoiluttamisesta kasvaa. Asuinseudun mukaan tarkasteltuna lemmikkieläimen kanssa vietetään aikaa isojen

KUVIO 10. ”TEETKÖ JOTAIN SEURAAVISTA ASIOISTA?” SUKUPUOLEN MUKAAN. (%)

KUVIO 11. OHJATUN JA OMATOIMISEN LIIKUNNAN SEKÄ LUONNOSSA LIKKUMISEN YLEISYYS IÄN MUKAAN. (%)

kaupunkien keskuksissa selvästi harvemmin (38 %) kuin maaseutu ympäristössä (74 %). Ylipäätään tulosten mukaan ajan viettäminen lemmikkieläimen kanssa on sitä yleisempää, mitä väljemmin asutusta seudusta on kyse.

Kuten sanottua, kysyttiin haastatelluilta erilaisia vapaa-ajan aktiviteetteja kartoittavan kysymyksen yhteydessä, tekevätkö he vielä jotain muuta vapaa-ajallaan ja jos tekevät, niin mitä. Kaikkiaan 768 haastateltua vastasi tekevänsä vapaa-ajallaan jotain muutakin. Suurin osa vastanneista mainitsi jonkin aktiviteetin (71 %), muutama haastateltu useamminkin. Joka kymmenes mainitsi vähintään kolme aktiviteettia (10 %). Yhteensä kysymykseen kertyi vastauksista 1086 havaintoa. Tästä laajasta lasten ja nuorten vapaa-ajan aktiviteettien kirjosta yleisimmät on esitetty taulukossa 2.

Taulukon tuloksia lukiessa on hyvä huomioda se, että ne eivät kuitenkaan kuvaa aktiviteettien suosiota sinällään, vaan vastauksissa ovat painotuneet siinä hetkessä mieleen tulleet vapaa-ajan aktiviteetit. Huomionarvoista on myös se, että asiasta on kysytty talviaikaan. Vaikka talvilajit eivät korostukaan vastauksissa, voisi tulos kesäaikaan kysyttäessä olla kuitenkin toisenlainen. Esimerkiksi lasten ja nuorten suosiossa olevat lajit kuten parkour (n=2), trampoliinilla hyppely

(n=5) tai frisbeegolf (n=8) eivät saaneet montaa mainintaa. Esimerkiksi Luonnonvarakeskuksen tutkimuksen mukaan vuoden aikana frisbeegolfia oli kokeillut tai harrastanut 42 prosenttia 15–24-vuotiaista (Neuvonen ym. 2022, 52). Joka tapauksessa tulokset antavat kiintoisan näkymän lasten ja nuorten vapaa-ajan aktiviteetteihin heidän itsensä sanoittamina.

Yleisimmin mainittujen viiden aktiviteetin joukkoon lukeutuu niin kulttuuriin, medioihin kuin sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyviä aktiviteetteja. Myös liikunnallisia aktiviteetteja mahtuu useampi (6) 15 yleisimmän mainitun aktiviteetin joukkoon. Monet tässä mainituista aktiviteeteista ovat niitä, joista kysyttiin jo strukturoidulla listauksella. Havainnoista hyvin moni kuvaakin aktiviteetteja edellä kysytyä tarkemmin; jossain määrin taulukon tuloksia voikin pitää edellistä kuviota täydentävinä.

Eniten muuna vapaa-ajan tekemisenä mainittiin yhdessäölo kavereiden tai perheen kanssa. Kaikista havainnoista hieman useampi kuin joka neljäs lukeutuu tähän luokkaan (26 %). Tulos ei yllätä, sillä jo pitkään on tiedetty valtaosan lapsista ja nuorista tapaavan kavereitaan hyvin usein (Myllyniemi 2009, 87; Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 51) ja viettävän suuren osan vapaa-ajastaan vertaisuuhteissa (Aaltonen ym.

TAULUKKO 2. ”TEETKÖ JOTAIN SEURAAVISTA ASIOISTA?” JOTAIN MUUTA, MITÄ? SUOSITUIMMAT AKTIVITEETIT. (N, %)

Järjestysnumero	Aktiviteetin muoto	(n)	(%)
1.	Kavereiden tai perheen kanssa oleskelu/kyläily/seurustelu ym. ajanvietto (ei leikkiminen)	285	26,2 %
2.	Lukeminen	125	11,5 %
3.	Ruoanlaitto, leipominen	97	8,9 %
4.	Elokuvien ja sarjojen katselu telkkarista	83	7,6 %
5.	Leikkiminen	63	5,8 %
6.	Uinti/uimahyppy	35	3,2 %
	Ulkoilu/kävely	35	3,2 %
7.	Moottoriturheilu, autojen / mopojen tuunaus ja korjailu	32	2,9 %
8.	Eräilyharrastukset: retkeily – vaellus – kalastus, metsästys, sienestys	30	2,8 %
9.	Musiikki: laulu, soittaminen, karaoke	29	2,7 %
10.	Lautapelit – roolipelit	26	2,4 %
11.	Eläin-/lemmikkiharrastukset (ei ratsastus), eläinkerho	19	1,7 %
12.	Hiihto	18	1,7 %
13.	Luistelu (itseksseen, taito-, muodostelma-)	16	1,5 %
	Laskettelu	16	1,5 %
	Pyöräily	16	1,5 %
14.	Kirjoittaminen	15	1,4 %
15.	Liikunta/liikuntakerho	12	1,1 %

2011). On myös tiedetty niiden erityinen merkitys lapsille ja nuorille (esim. Korkiamäki 2013).

Myös lukeminen (12 %) tuli esiin monissa vastauksissa. Vaikka suomalaisnuoret lukeutuvat lukutaidossaan edelleen OECD-maiden parhaimmiston, on huolta herättänyt se, että lukutaidon trendi on Suomessa ollut pääsääntöisesti laskeva viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Lisäksi OECD:n tuloksissa huolestuttavaa on se, että sosioekonomiset erot vaikuttavat lukutaitoon aiempaa enemmän ja Suomi on tavoittanut OECD-maiden keskiarvoa tämän osalta suurin harppauksin. (OECD 2019.) Lukutaidon kehityksestä ja sen eriarvoistumisesta voi olla syystäkin huolissaan. Tästä huolimatta niin Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa kuin Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksessa lukeminen on osoittautunut edelleen hyvin suosituksi lasten ja nuorten

harrastukseksi, jopa yhdeksi yleisimmistä. Moilemmassa tutkimuksessa on kuitenkin havaittu nuorten lukemisen olevan vähäisempää vanhemmissa ikäryhmissä. Lisäksi Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksessa 15–24-vuotiaiden lukemisen yleisyyden on huomattu vähentyneen viimeisen neljän vuosikymmenen aikana noin kymmenellä prosenttiyksiköllä. (Hanifi 2021, 134; Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 40–43.) Lasten ja nuorten vapaa-ajanviieton mahdollisuuksissa on toki tapahtunut merkittäviä muutoksia esimerkiksi älylaitteiden ja sosiaalisen median yleistymisen ja kehittymisen myötä, ja ne myös kilpailevat käytettävissä olevasta vapaa-ajasta esimerkiksi juuri kirjojen lukemisen kanssa, mutta toisinkin voisi olla. Lasten ja nuorten säätiön (2020) teettämän kyselyn mukaan lapset ja nuoret kokevat lukemisen ennemminkin tylsänä kuin hauskana, mutta

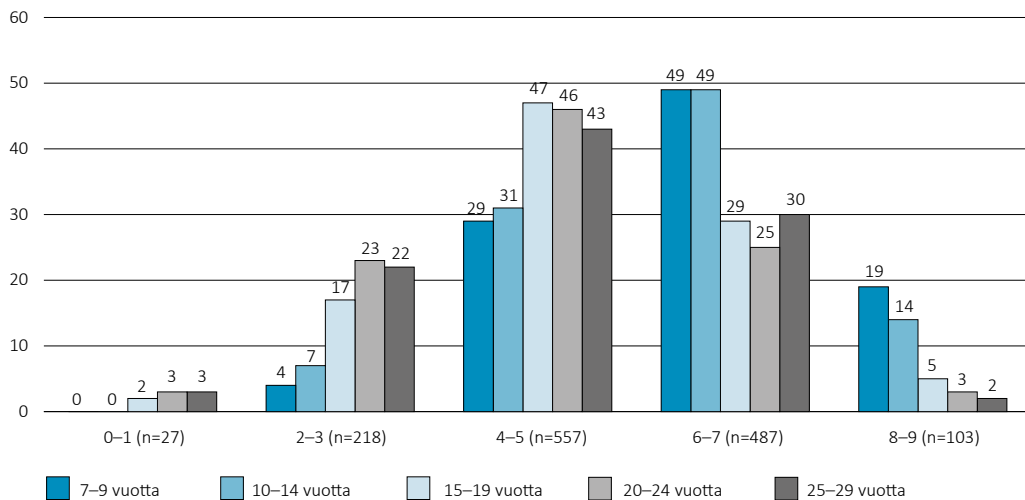
silti moni lapsi ja nuori kertomansa mukaan lukisi enemmän, mikäli olisi aikaa tai tarjonta olisi mieluisampaa.

Jo Koululaiskysely 2020:n tulokset antoivat olettaa ruoanlaiton ja leipomisen olevan suosittua lasten ja nuorten keskuudessa, sillä koulupäivän yhteydessä järjestettävistä harrastustoiveista ruoan valmistaminen oli usein mainittu toive (Berden 2020). Tässä tutkimuksessa miltei joka kymmenes maininta sisälsi joko ruoanlaiton tai leipomisen (9 %). Viiden yleisimmin mainitun joukkoon mahtuivat myös elokuvien ja sarjojen katsominen (8 %) sekä leikkiminen (6 %).

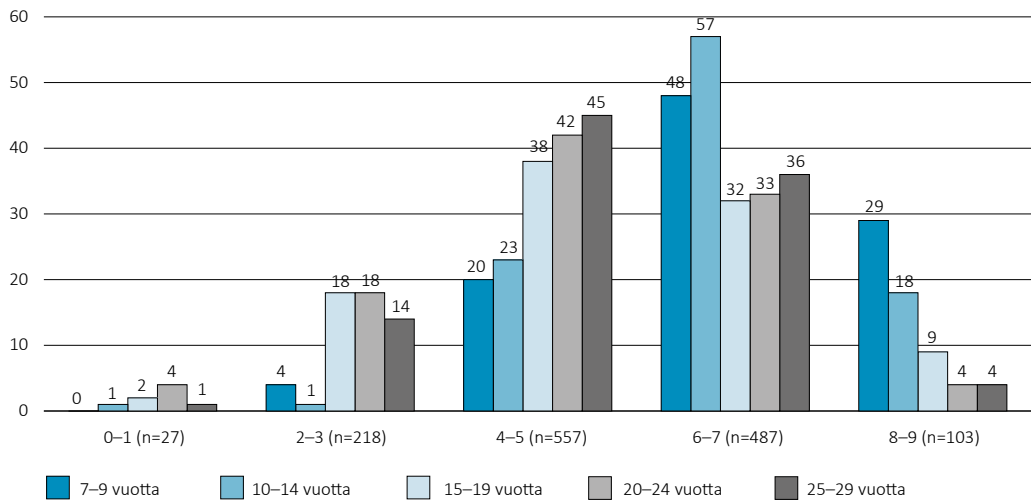
Tulosten perusteella lapset ja nuoret harrastavat kuvion 10 aktiviteetteja varsin monipuolisesti ja suurin osa vastaajista kertoo harrastavansa niistä useampaa. Kun huomioidaan myös kuvion ulkopuoliset muut aktiviteetit, niin neljää tai useampaa kysytyä tai muuta aktiviteettia kertoo harrastavansa miltei kolme neljästä vastaajasta

(73 %). Tyypillisimmin kerrotaan viidestä aktiviteetistä (n=292). Vain kuusi vastaajaa ei harrastanut mitään kysymyssarjan aktiviteeteista, heistä kolme kertoi kyselyn alussa harrastavansa jotakin. Kahden nuorimman ikäryhmän vastaajat kertovat vanhempia vastaajia monipuolisemmasta harrastamisesta (kuvio 12). Yli kolme viidestä 7–14-vuotiaasta kertoo harrastavansa vähintään kuutta kysytyistä aktiviteeteista ja tätä vanhemmista noin kolmannes.

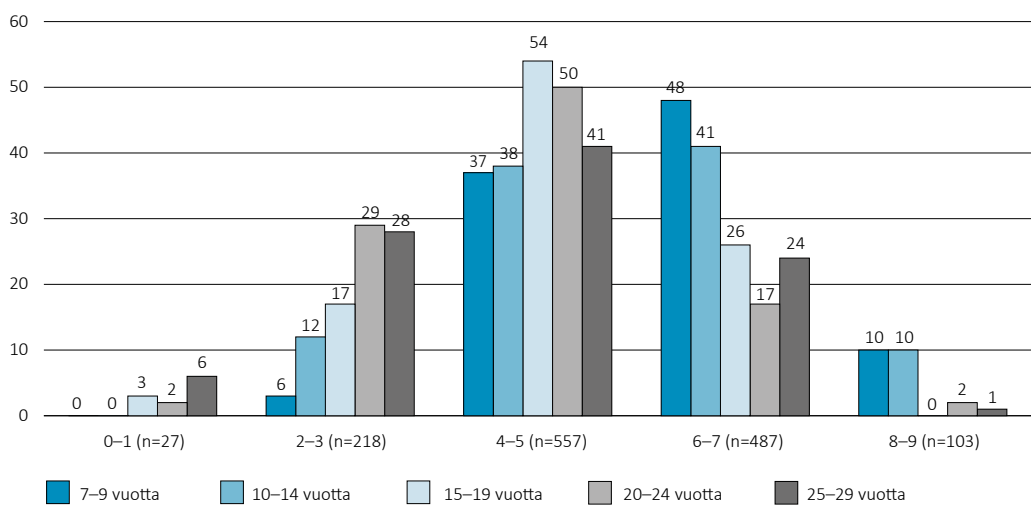
Tytöt kertovat harrastavansa kysytyjä aktiviteetteja poikia monipuolisemmin (kuviot 13 ja 14). Tyypillisin aktiviteettien lukumäärä tyttöjen kohdalla on kuusi (23 %) ja poikien neljä (23 %). Sukupuolittainen ero kyseisten aktiviteettien harrastamisen monipuolisuudessa on suuri, ja se pysyy sellaisena kaikissa ikäryhmissä. Tytöissä on enemmän niitä, jotka harrastavat vähintään kuutta kysytyä aktiviteettia.

KUVIO 12. KYSYTTYJEN HARRASTEIDEN LUKUMÄÄRÄ IÄN MUKAAN. (%)

KUVIO 13. KYSYTTYJEN HARRASTEIDEN LUKUMÄÄRÄ. TYTÖT. (%)

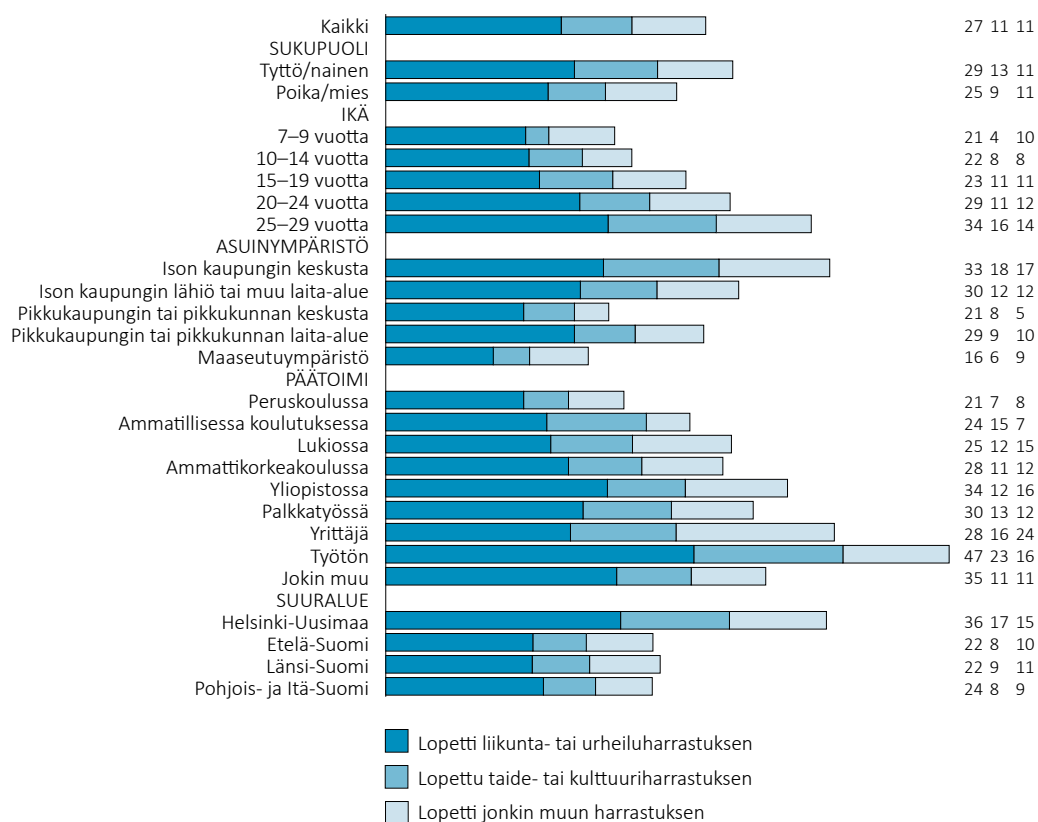

KUVIO 14. KYSYTTYJEN HARRASTEIDEN LUKUMÄÄRÄ. POJAT. (%)

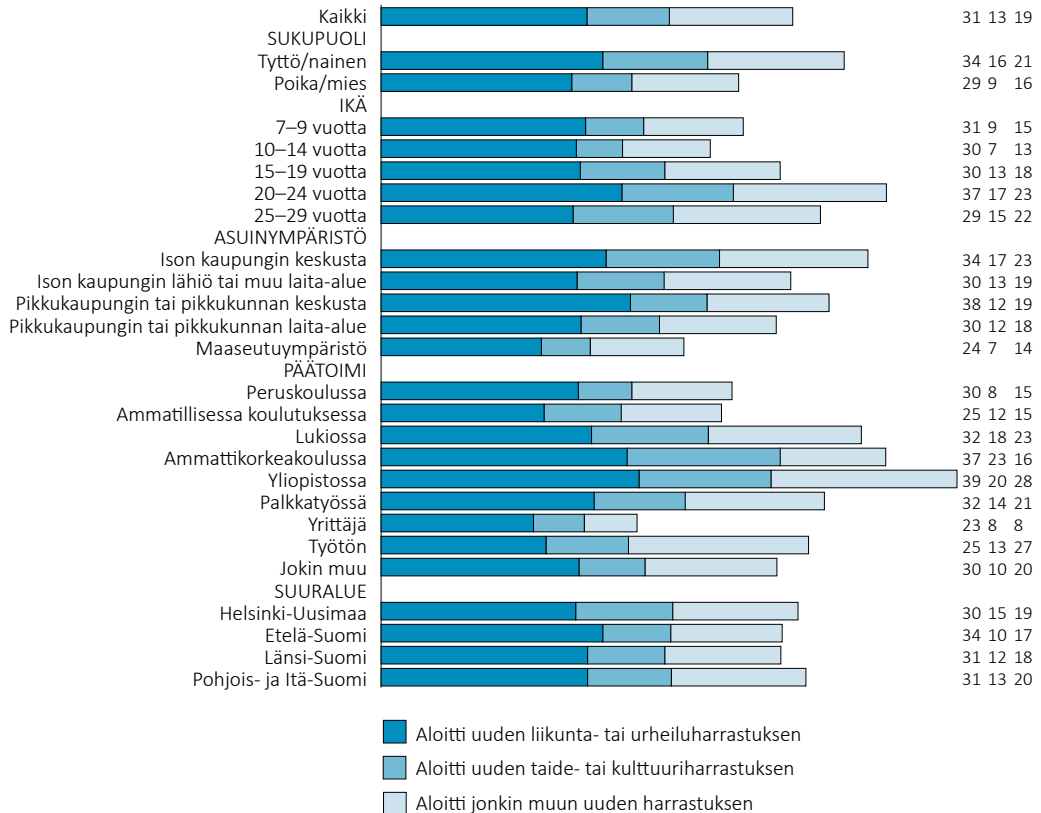
LUKU 2. KORONAN VAIKUTUKSET HARRASTAMISEEN

Tässä luvussa tarkastellaan korona-ajan vaikutuksia 7–29-vuotiaiden elämään, erityisesti harrastamisen vähentymiseen kuin myös niiden lopettamiseen ja uusien harrastusten aloittamiseen liittyvien kysymysten kautta. Luvussa tarkastellaan myös korona-aikana vaihtoehtoisiksi nousseiden vapaa-ajan viettomuotojen pelaamisen sekä luonnossa liikkumisen lisääntymistä.

Kuten johdannossa tuotiin esiin, heikensi korona-aika rajoituksineen lasten ja nuorten mahdollisuutta harrastaa sekä osallistua mielekkääseen vapaa-ajan toimintaan ja viettoon. Aikaisempien tutkimusten mukaan monipuolinen harrastaminen ja kulttuurin harrastaminen ovat nuorilla yhteydessä korkeampaan tyytyväisyyteen elämän eri osa-alueisiin (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 43–46). Harrastukset ovat

KUVIO 15. HARRASTUKSEN LOPETTAMINEN KORONA-AIKANA. (%)

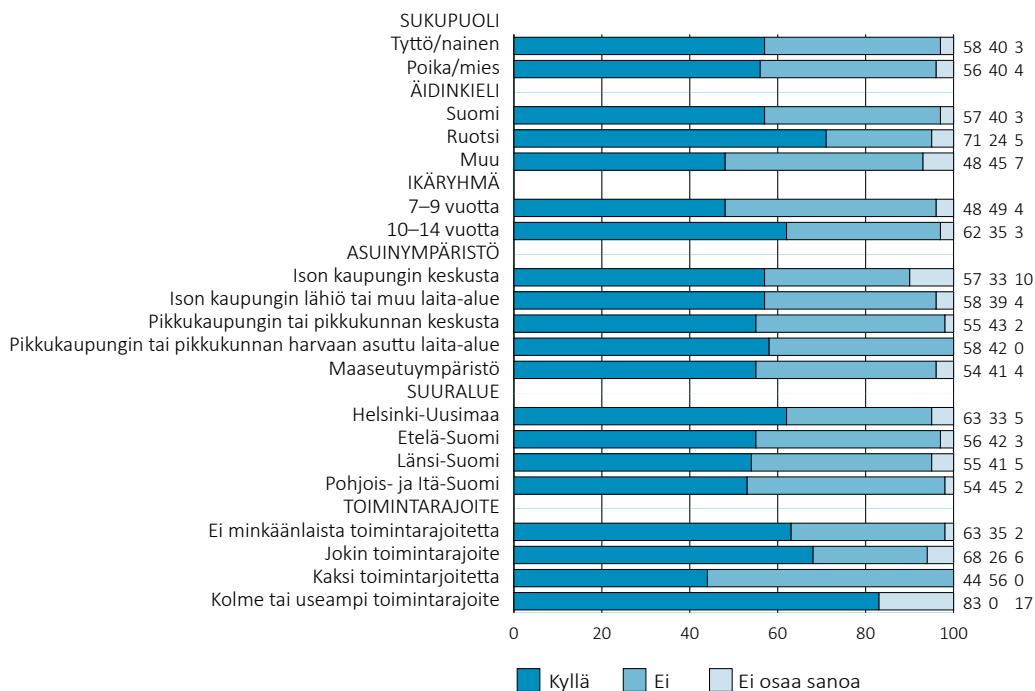
KUVIO 16. UUDEN HARRASTUKSEN ALOITTAMINEN KORONA-AIKANA (%).

nuorille mieluisan toiminnan lisäksi yksi tärkeimpiä sosiaalisten suhteiden muodostamisen ja ylläpitämisen kenttä (Kauppinen, Lahtinen & Haikkola 2021). Se, että harrastukset ja ystävyyssuhteet ovat lapsille ja nuorille tärkeä hyvinvoinnin tekijä (esim. Suvisaari ym. 2022, 50) tekee rajoitusten osumisesta juuri harrastuksiin ja vapaa-aikaan erityisen haavoittavaa. Rajoitukset kavensivat nuorten mahdollisuuksia tavata ikätovereitaan ja saada heiltä sosiaalista tukea (Lammi-Taskula ym. 2022, 172) aikana, jolloin tämä tuki olisi juuri ollut tarpeen. Korona-aikana nuorten tyytyväisyys laski ja yksinäisyys lisääntyi (Helakorpi & Kivimäki 2021; Kauppinen, Lahtinen & Haikkola 2021), ja jo aivan korona-ajan alussa harrastamisen keskeytymisen kielteisistä

vaikutuksista kertoi jo lähes neljä kymmenestä (Salasuo & Lahtinen 2021).

HARRASTAMISESSA TAPAHTUNEITA MUUTOKSIA KORONA-AIKANA

Vaikka harrastustoiminta rajoitusten myötä vaikeutui, ei se tarkoittanut kaiken harrastamisen lakkaamista. Tauolle menneiden harrastusten tilalle löytyi monesti muuta tekemistä, ja uusia harrastuksia aloitettiin. Vapaa-aikatutkimuksessa kysyttiin harrastamisen vähentymisestä (kuvio 17), niiden lopettamisesta (kuvio 15) sekä uusien aloittamisesta (kuvio 16) korona-aikana. Vähiten harrastuksia, sekä liikunta- (16 %) että kulttuuriharrastuksia (6 %) lopettivat peruskoululaiset. Van-

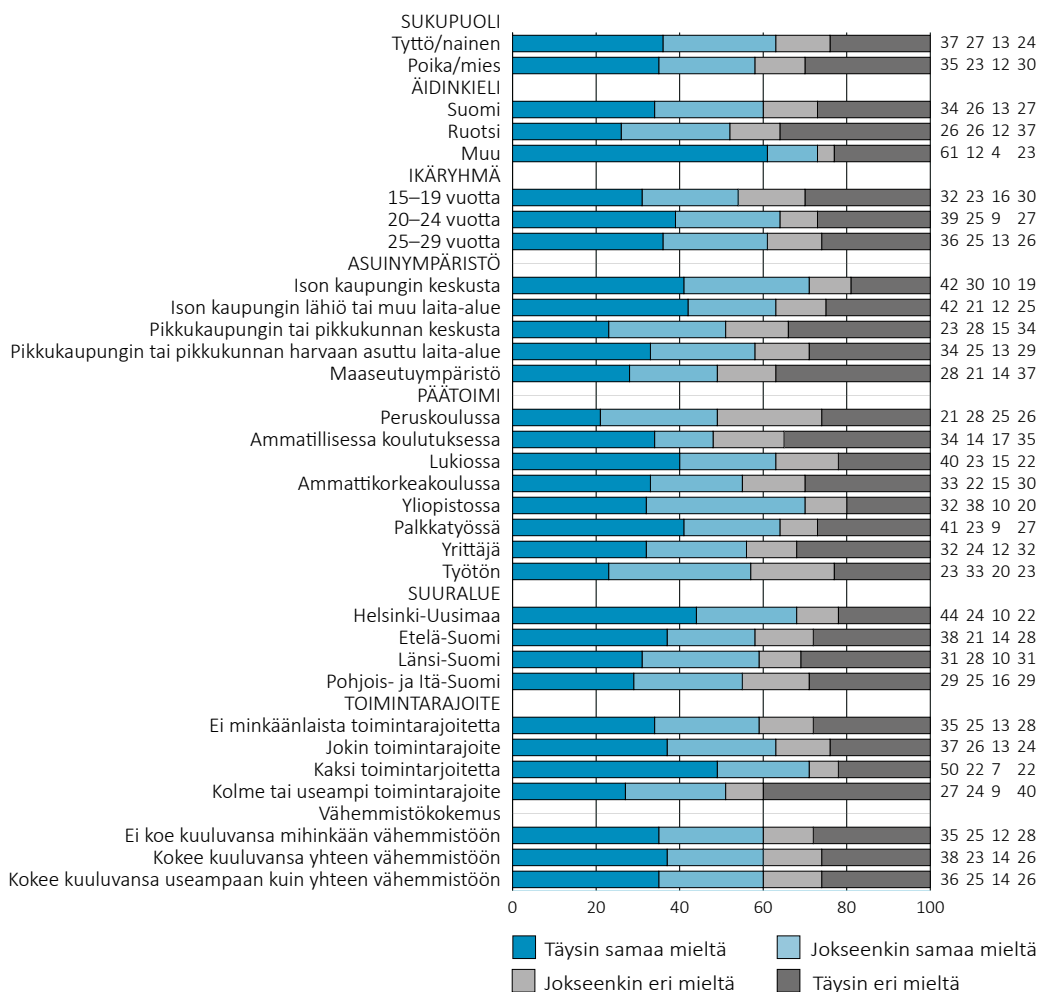

KUVIO 17. HARRASTAMISEN VÄHENTYMINEN KORONA-AIKANA. 7–14-VUOTIAAT. (%)

hemmat ikäryhmät taas vastasivat lopettaneensa harrastuksia selvästi useammin kuin nuoremmat, kuten myös aloittaneensa uusia harrastuksia yhtä paljon, tai jopa enemmän kuin lopettivat. Uusia liikuntaharrastuksia aloittivat eniten yliopistossa olevat (39 %). Eniten kulttuuriharrastuksia aloittivat ammattikorkeakoulussa opiskelevat (24 %). Opiskelijoiden uusien harrastusten aloittamista voivat selittää tiukat etäopiskelun rajoitukset sekä sosiaalisten kontaktien vähentämisen suositukset, jotka tekivät monista opiskelijoiden vapaa-ajanviettotavoista vaikeita, ja niiden tilalle jouduttiin etsimään ja löydettiin muita vaihtoehtoja. Eniten liikunta- tai urheiluharrastuksia (47 %) sekä taide- tai kulttuuriharrastuksia (23 %) kertoivat lopettaneensa työttömät. Taloudelliset tekijät voivat selittää työttömien vastauksia. Heikentynyt toimeentulo kaventaa harrastamisen vaihtoehtoja, ja se voi myös estää harrastustoimintaan osallistumisen (Hirvensalo & Lintunen 2011; Lounassalo

ym. 2019). Kuitenkin työttömät aloittivat muita harrastuksia suhteellisen paljon (27 %), joten moni työtön on löytänyt ainakin jonkin vaihtoehdoisen vapaa-ajanviettotavan tai harrastuksen lopetetun harrastuksen tilalle.

Isojen kaupunkien keskustoissa harrastuksia lopetettiin muita asuinalueita yleisemmin, minkä voi nähdä kertovan rajoitusten kohdentumisesta vahvasti kaupunkiin. Tästä huolimatta kaupungeissa kuitenkin aloitettiin uusia harrastuksia suunnilleen yhtä paljon kuin lopetettiin. Tämän voi ajatella kertovan sekä kaupunkien korkeammasta harrastusvaihtoehtojen määrästä kuin myös muuttuneista koronarajoituksista. Maaseudulla asuvat taas lopettivat ja aloittivat harrastuksia suhteellisen vähän. Erityisesti kaupunkien keskustoissa on siis voitu kokea rajoitusten vaikutuksia, mutta toisaalta kaupunkiympäristössä on kuitenkin usein enemmän harrastusmahdollisuuksia

KUVIO 18. HARRASTAMISEN VÄHENTYMINEN KORONA-AIKANA. 15–29-VUOTIAAT. (%)

kuin esimerkiksi maaseudulla, mikä voi osaltaan selittää näitä alueellisia eroja. Poikkeuksena tähän on Helsinki-Uusimaan alue, jossa liikunta- ja taideharrastuksia lopetettiin selvästi enemmän kuin uusia aloitettiin.

Harrastusten lopettamisen ja uusien aloittamisen lisäksi monen nuoren harrastaminen keskeytyi tai väheni korona-aikana. Nuorten kokemuksia korona-aikana selvittäneen hankkeen toisen tiedonkeruun tulosten mukaan alkukesästä 2021 yli puolet 12–24-vuotiaista nuorista kertoi

oman harrastuksen keskeytyneen koronan takia, nuoremmilla ikäryhmillä hieman harvemmin kuin vanhemmilla (Salasuo & Lahtinen 2021). Nuorilta kysyttiin myös, kuinka harrastustoiminnan keskeytyminen oli vaikuttanut heihin. Vajaa puolet vastasi sen vaikuttaneen kielteisesti. Sama kysymys kysyttiin myös syksyllä 2020, jolloin hieman yli kolmannes kertoi keskeytymisen vaikuttaneen kielteisesti (Lahtinen & Salasuo 2020; Salasuo & Lahtinen 2021). Näissä aineistoissa korona-ajan vaikutusten pitkittyminen näkyi

selkeästi nuorten harrastamisessa mutta ei välttämättä johtanut harrastamisen lopettamiseen.

Harrastamisen vähentymisestä kysyttiin nuorimmilta 7–14-vuotiailta kyllä/ei-kysymyksellä (kuvio 17) ja vähintään 15-vuotiailta neliporaisella asteikolla (kuvio 18). Kaikkiaan noin 60 prosenttia haastatelluista vastasi harrastamisen vähentyneen. 15–29-vuotiaista harrastamisen vähentymisestä kertoivat eniten isojen kaupunkien keskustoissa asuvat (72 %), yliopistossa opiskelevat (70 %) ja Helsingissä tai Uudellamaalla asuvat (68 %). Muita harvemmin siitä kertoivat ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat (48 %) ja maaseudulla asuvat (49 %). 7–14-vuotiaista eniten harrastamisen vähentymisestä kertoivat Helsingissä tai Uudellamaalla asuvat (63 %), sekä 10–14-vuotiaat (62 %), vähiten taas 7–9-vuotiaat (48 %) ja maaseudulla asuvat (54 %).

LUONNOSSA LIIKKUMISEN JA PELAAMISEN LISÄÄNTYMINEN KORONA-AIKANA

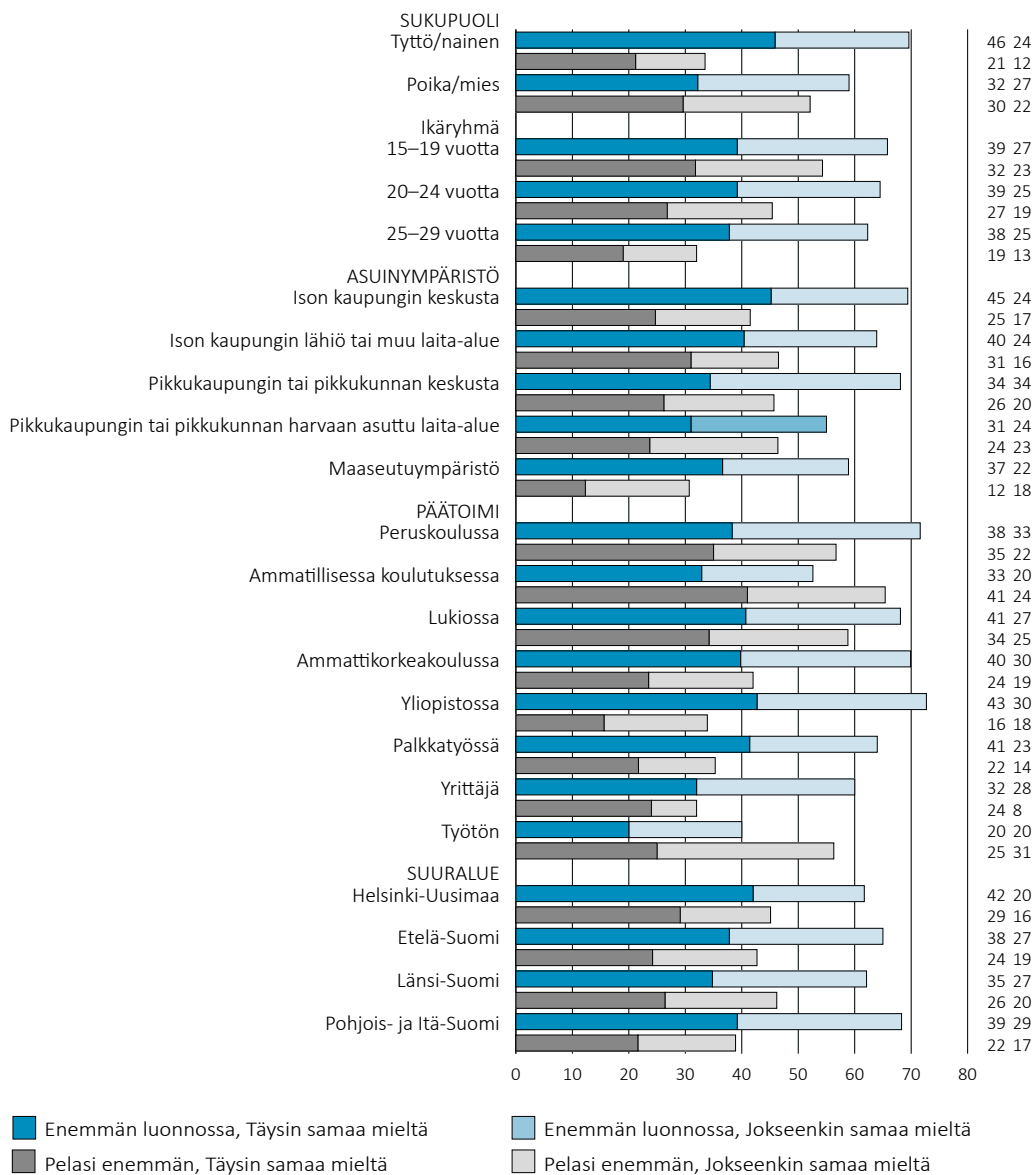
Katkoista huolimatta nuoret usein jatkoivat harrastamista, mutta ainakin jossain määrin eri muodossa, esimerkiksi hyödyntäen rajoitusten aikana vielä auki olevia yksityisiä harrastustiloja, tai ulkona sijaitsevia kuntoilu- ja ulkoilupaikkoja. Myös monet aktiviteetit, kuten esimerkiksi piirtäminen tai soittimen soittaminen ovat harrastuksia, joihin korona-aika ei välttämättä merkittävästi vaikuttanut. Niin ikään verkossa tapahtuva harrastaminen tai vapaa-ajan vietto on ollut riippumatonta koronarajoitteista. On kuitenkin todennäköistä, etteivät kaikki ole pystyneet mukautumaan pandemian tuomiin muutoksiin. Vaikein tilanne onkin niillä, joilla katko harrastamisessa on pitkittänyt, sillä inaktiivisuuden jaksoista, erityisesti pitkistä sellaisista, on vaikeampi palata takaisin harrastusten pariin (Hirvensalo & Lintunen 2011). Uusien harrastusten sekä vaihtoehtoisten vapaa-ajanviettomuotojen löytäminen onkin erityisen tärkeää, sillä yhtä lailla ne lisäävät hyvinvointia. Esimerkiksi korona-aikana moni nuori on viettänyt aikaa luonnossa ja ulkoillut yksin tai yhdessä ystävien

kanssa (Laine ym. 2023). Luonnossa olemisen vaikutuksia on tutkittu laajasti, ja nuorista suuri osa kokee luonnossa olemisen olevan yhteydessä hyvinvointiin (ks. Puhakka ym. tässä teoksessa).

Korona-aikana eräilystä ja luonnossa olemisesta on voinut tulla vaihtoehto monelle harrastukselle. Tämä näkyy myös kerätyssä aineistossa. Noin 63 prosenttia kaikista vastaajista kertoi olleensa enemmän luonnossa (kuvio 19). Yliopistossa (73 %) ja ammattikorkeakoulussa (70 %) opiskelevat ja ison kaupungin keskustoissa (68 %) asuvat kertoivat muita useammin viettäneensä enemmän aikaa luonnossa. Erityisesti alle 25-vuotiaiden luonnossa liikkuminen on lisääntynyt selvästi (Haanpää & Laasonen 2020), ja nuorten on havaittu löytäneen uusia ulkoiluharrastuksia koronapandemian aikana (Neuvonen ym. 2022). Sukupuolten välillä näkyy tässä aineistossa myös selkeä ero: useampi nainen oli sitä mieltä, että oli ollut enemmän luonnossa. Vastaavaa on havaittu myös muissa lähteissä (Neuvonen ym. 2022).

Korona-aikana luonto on ollut monelle saavutettavissa oleva vapaa-ajanviettoympäristö, ja esimerkiksi opiskelijat ovat kokeneet sen auttaneen korona-aikana (Puhakka ym. 2021). Ylipäätään luonnossa olemisen on korona-aikana havaittu parantavan erityisesti nuorten hyvinvointia (Jackson ym. 2021). Kaupungeissa luonto on usein kauempana kuin maaseudulla, mutta tästä huolimatta moni on löytänyt jonkin luontoympäristön, jossa viettää aikaa. Rajoitusten kohdentuminen kaupunkeihin on niin ikään pakottanut monet etsimään nämä ympäristöt mahdollisista etäisyyksistä huolimatta. Kaupungeissa puistot muodostavat monelle tärkeän luontoympäristön, kun taas maaseudulla monet laajemmat luonto- ja ulkoiluympäristöt ovat merkittävästi lähempänä.

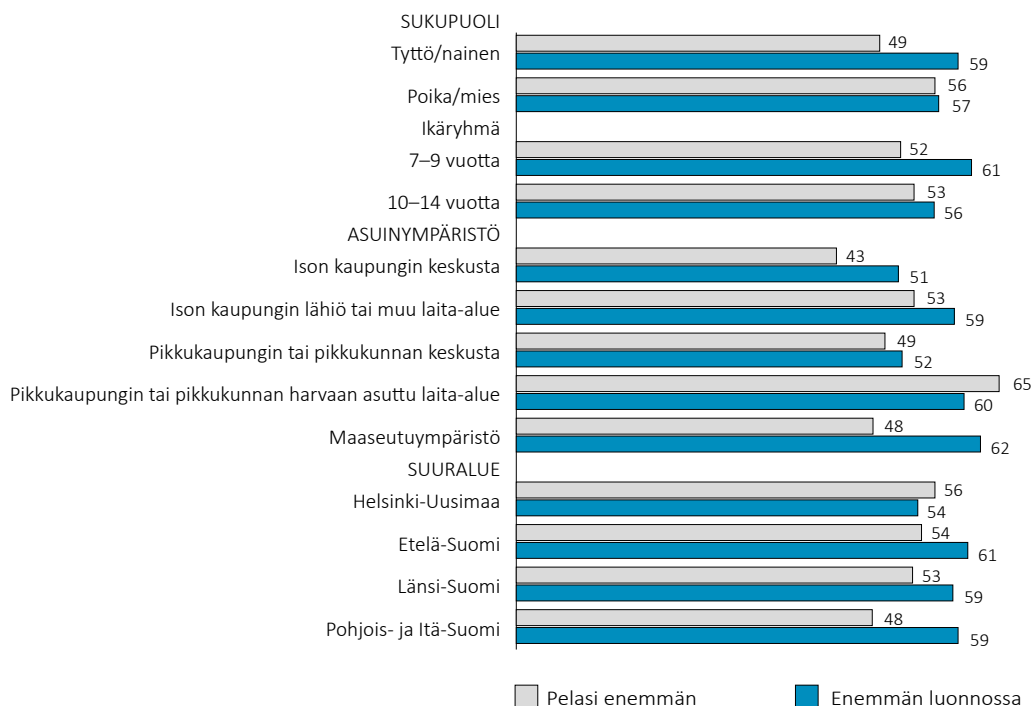
Korona-aikana digitaalisten laitteiden tarjoama viihde on muodostanut monelle tärkeän ajanvietteen, vaikka laitteiden parissa vietetty aika on kuitenkin ollut pitempään nousussa (Kokko ym. 2019). Tässä kysymyssarjassa selvitettiin pelaamisen lisääntymistä korona-aikana – miltei puolet haastatelluista kertoi pelaamisensa lisääntyneen (47 %), mutta tässäkin voidaan havaita eroja ryhmien välillä.

KUVIO 19. LUONNOSSA LIIKKUMINEN JA PELAAMINEN KORONA-AIKANA. 15–29-VUOTIAAT. (%)

Eniten pelaamisen lisääntymisestä kertoivat ammatillisessa koulutuksessa (65 %) ja lukiossa (59 %) opiskelevat sekä työttömät (56 %). Muita harvemmin tästä kertoivat 25–29-vuotiaat (32 %) ja yrittäjät (32 %). Huomioitavaa on, että

työttömät (40 %) ja ammatillisessa koulutuksessa olevat (53 %) kertoivat muita harvemmin luonnossa liikkumisen lisääntymisestä. Tässä aineistossa miehet kertoivat selvästi naisia useammin pelanneensa enemmän.

KUVIO 20. LUONNOSSA LIKKUMINEN JA PELAAMINEN KORONA-AIKANA. 7–14-VUOTIAAT. (%)

KORONA-AJAN VAIKUTUKSET JA TYYTYVÄISYYS

Seuraavaksi tarkastellaan lyhyesti elämän eri osa-alueisiin tyytyväisyyden suhdetta korona-ajan vapaa-ajan vaikutuksiin: harrastamisen vähentymiseen, pelaamiseen sekä luonnossa liikkumisen lisääntymiseen. Vapaa-aikatutkimuksessa tyytyväisyyttä on mitattu kouluarvosana-asteikolla 4–10. Arvosanoja 4–6 antaneita vastaajia käsitellään tässä teoksessa tyytymättöminä, arvosanoja 7–8 antaneita tyytyväisinä ja arvosanoja 9–10 antaneita erittäin tyytyväisinä. Pelaamisessa ja luonnossa enemmän olemisessa havaitun sukupuolieron johdosta tarkastellaan eroja näiden suhteen jatkossa sukupuolittain.

Ne haastatellut, joilla harrastaminen ei vähentynyt korona-aikana, ovat selvästi muita useammin tyytyväisiä vapaa-aikaansa. Vapaa-aikaansa

tyytymättömien vastaajien joukossa raportoitiin merkittävästi harvemmin luonnossa liikkumisen lisääntymistä. Vapaa-aikaansa tyytymättömistä pojista selvästi alle puolet (42 %) oli aiempaa enemmän luonnossa. Yhteyksiä tyytyväisyyteen havaittiin myös pelaamisen lisääntymisessä.

Useimmin pelaamisen lisääntymisestä kertoivat tytöistä ne, jotka ovat tyytymättömiä elämäänsä (62 %) ja vapaa-aikaansa (61 %). Vähiten siitä kertoivat tytöt, jotka olivat erittäin tyytyväisiä elämäänsä (32 %) ja vapaa-aikaansa (33 %). Tytöillä esiintyy siis tässä aineistossa selkeä käänteinen suhde pelaamisen lisääntymisen ja näiden tyytyväisyyssmittarien välillä, pojilla vastaavaa suhdetta ei havaittu. Erilaiset elämäntilanteet voivat kuitenkin monimutkaistaa mittareiden tulkintaa, eivätkä tyytyväisyyssmittarit pysty kertomaan yhteyksien suuntaa tai yksinään selittämään näitä monia erilaisia

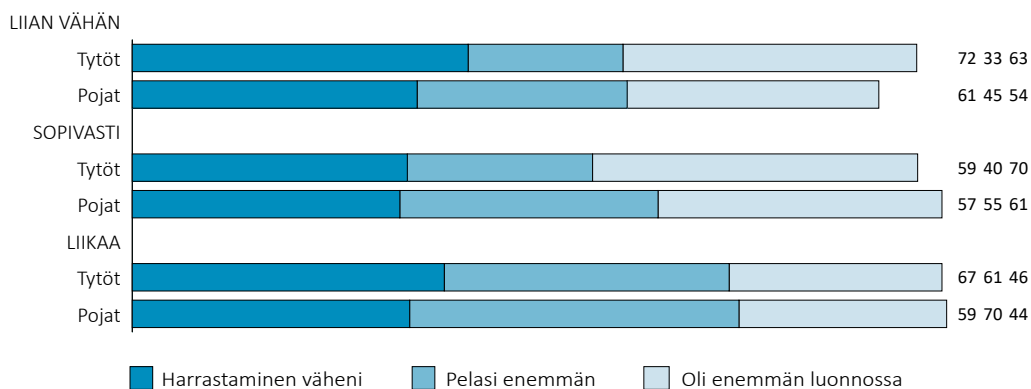
elämäntilanteita ja vapaa-ajassa tapahtuneita muutoksia.

Etenkin koetulla vapaa-ajan määrällä on havaittu olevan yhteys vapaa-ajan tyytyväisyyteen. Liiallisen ja liian vähäisen vapaa-ajan määrän on havaittu alentavan tyytyväisyyttä vapaa-aikaan (Salasuo & Lahtinen 2021). Ne, jotka kokivat vapaa-aikansa vähäiseksi, kertoivat useammin harrastamisen vähentyneen korona-aikana (kuvio 21). Vastaajat, jotka kokevat vapaa-aikansa määrän sopivaksi, raportoivat muita harvemmin harrastamisen vähenemisestä korona-aikana. Lisäksi he kertoivat useammin luonnossa liikkumisen lisääntymisestä. Liialliseksi koettu vapaa-aika puolestaan on yhteydessä pelaamiseen lisääntymiseen, etenkin pojilla. Pojista, jotka kokevat vapaa-aikansa liialliseksi (n=24) suurin osa kertoi pelaamisen lisääntyneen korona-aikana (67 %). Tytöillä (n=23) vastaava osuus oli 57 prosenttia. Mutta suurin osa pelaamisensa lisääntymisestä kertoneista (n=385) kuitenkin kokee vapaa-aikansa sopivaksi (74 %), tytöistä 65 prosenttia ja pojista 79 prosenttia.

Korona-ajan vaikutukset ovat osuneet nuoriin monin erin tavoin, ja kun tarkastellaan nuorten vapaa-aikaa ja harrastamista, tulee mieltää nuoret moninaisena ryhmänä. Nuoret harrastavat monipuolisesti ja se, kuinka he käyttävät vapaa-aikaansa mielekkäästi, voi vaihdella paljon. Toisilla

rajoitukset ovat sulkeneet tärkeän harrastuksen, jolle ei välttämättä ole heti löytynyt mielekästä vaihtoehtoa, kun taas toisille se on voinut olla vain hetkellinen keskeytys tai jopa helpotus. Joillain harrastusten keskeytyminen jopa lisäsi hyvinvointia (Salasuo & Lahtinen 2021). Ohjattu ja seuraharrastaminen koki korona-aikana merkittäviä kolhuja, kuten myös omaehtoinen harrastaminen ja vapaa-ajanvietto ylipäättään. Kuten tässä tutkimuksessa on aiemmin tuotu esiin (kuvio 4), ei tämä kuitenkaan ole johtanut suureen harrastamisen romahtamiseen. Lasten ja nuorten harrastusten kirjo on laaja (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021), ja moniin harrastuksiin koronarajoitukset eivät osuneet.

Koronaepidemian vaikutukset ovat kuitenkin olleet merkittävälle osalle nuorista kielteisiä, samoin kuin muulle väestölle, ja ihmisillä on ollut vaihteleva kyky sopeutua rajoituksiin, suosituksiin ja uusiin toimintatapoihin. Nuorten kohdalla sopeutuminen voi usein olla nopeaa – lasten ja nuorten mukautumiskyky uuteen on tunnettua (Lahtinen & Salasuo 2020), mutta se ei tarkoita sopeutumisen johtavan vain myönteisiin seurauksiin: sosiaalisten kontaktien rajoittamisen käytännön toimintatapoihin voi oppia nopeasti, mutta näiden kontaktien muuttuminen ruudun välityksellä tapahtuviksi voi silti olla menetys. Etäkontakti ei välttämättä ole nuorelle samanarvoista

KUVIO 21. KORONA-AJAN VAIKUTUKSET JA VAPAA-AJAN MÄÄRÄ SUKUPUOLITTAIN. (%)

kuin esimerkiksi yhdessä kaverin kanssa harrastaminen.

Niin ikään korona-ajan aiheuttamat taloudelliset vaikeudet ovat voineet vaikeuttaa erityisesti nuorten aikuisten ja työttömien harrastamista. Harrastuksilla on hintansa, ja jos niihin ei ole varaa, ei mielekästä halvempaa vaihtoehtoa välttämättä ole. Taloudellisesti sekä sosiaalisesti haavoittuvassa asemassa jo ennestään olevat ovat voineet kärsiä korona-ajan vaikutuksista eniten. Vaikutusten kielteisyyden vakavuus on kuitenkin auki – kielteiset kokemukset harrastustoiminnan keskeytymisestä ovat olleet usein lasten ja nuorten kertomana enimmäkseen vain lievästi harmittavia. (Salasuo & Lahtinen 2021.)

Suurin osa lapsista ja nuorista on kestänyt korona-ajan melko hyvin, ja merkittävä osa nuorista on ollut vapaa-aikaansa korona-aikana jatkuvasti erittäin tyytyväisiä. Monella mielialaoireet ja tarve mielenterveyspalveluille ovat kuitenkin lisääntyneet, ja jonot näiden palveluiden tarjonnassa ovat kasvaneet merkittävästi. Joillain nuorilla korona-ajan vaikutukset ovatkin olleet selkeästi kielteisiä (Suvisaari ym. 2022). Rajoitusten jälkipyykin hoitaminen ja seuranta tulevat olemaan jatkuvasti tärkeitä näiden nuorten hyvinvoinnin kannalta, koska vaikutukset nuorten joukossa voivat näkyvät vasta viiveellä (ks. Malm, Laine & Kauppinen 2023).

LUKU 3. MIELUISIN HARRASTUS

Tässä tutkimuksessa kysymys mieluisimmasta harrastuksesta kytkeytyy Harrastamisen Suomen mallin lähtökohtiin, tavoitteisiin ja sen henkeen. Malli on mittava nuorisopoliittinen projekti, ja sen toteutus heijastuu laajalti harrastamiselle annettuihin merkityksiin, muokkaa arvoja ja asenteita sekä luo uusia käytäntöjä. Näin suurten rakenteellisten uudistusten aikana on perusteltua tehdä aihepiiriin kuuluvaa tutkimusta, jotta tavoitetaan muutosta, saadaan tärkeää tietoa mallin kehittämiseen ja ylipäätään ymmärretään harrastuskulttuuria. Toimintamallin tarkoitus on tuotu jo aiemmin tässä tutkimuksessa esiin, mutta sanottakoon se vielä. Harrastamisen Suomen mallin tarkoituksena on mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa harrastus koulupäivän yhteyteen (Harrastamisen Suomen malli, ei pvm.). Tässä tutkimuksessa ajankohtaista tiedontarvetta pyritään Harrastamisen Suomen mallin tavoitteeseen nojautuen selvittämään harrastamisen mieluisuuteen liittyvien kysymysten kautta. Tätä selvitetään perehtymällä harrastamisen kulttuurin mieluisimmaksi koetun ja eniten aikaa vievän harrastuksen sekä lopetetun mieluisan ohjatun harrastuksen näkökulmista. Nämä kolme teemaa ovat tämän tutkimuksen keskiössä. Teemoja käsitellään omissa luvuissaan.

Tarkastelemalla mieluisinta ja eniten aikaa vievää harrastusta pyritään myös pääsemään käsiksi harrastamisen motiiveihin. Aikaisempi tutkimus on antanut viitteitä siitä, ettei lasten ja nuorten harrastamisessa ole välttämättä aina kyse heidän omasta tahdostaan ja kiinnostuksestaan lajia kohtaan. Monet lapset esimerkiksi ovat harrastuksissa enemmän vanhempiansa kuin omasta tahdostaan (Berden 2019; Myllyniemi & Berg 2013, 73). Lisäksi vanhempien taholta on tutkimuksissa havaittu lasten ja nuorten

harrastamisessa olevan kyse perhestatuksesta ja sen ylläpitämisestä. Lasten toivotaan harrastavan sosioekonomisen aseman mukaisia harrastuksia mielellään samankaltaisista taustoista tulevien kesken (Berg & Salasuo 2017). Taustalla vaikuttavat motiivit eivät kuitenkaan ole irrallisia yhteiskunnan kulttuurisista arvoista ja asenteista. Eri yhteiskunnan tasoilla risteävät diskurssit kytkeytyvät vahvasti myös harrastamiseen ja liikkumiseen ylipäätään. Ne ymmärretään ajassa tietyntylaisessa viitekehityksessä, johon kytkeytyy niin nuorisopoliittisia, taloudellisia, kulttuurisia kuin moraalisia intressejä. Voidaan puhua harrastamisen narratiivista. Eräs tällainen on niin kutsuttu ”hyvän kertomus”, jossa lähes mihin tahansa nuorten ohjattuun harrastamiseen on vuosikymmenten ajan yksinomaan ja itsearvoisesti liitetty lasten ja nuorten kasvuun ja kehitykseen suotuisasti vaikuttavia ominaisuuksia (Itkonen 2003; Salasuo 2021b, 2021a).

Eniten aikaa vievä ja mieluisin harrastus tarjoavat kiintoisan asetelman lasten ja nuorten harrastamisen ja sen kulttuurin tarkasteluun. Ne antavat mahdollisuuden päästä käsiksi kysymyksiin harrastamisen motiiveista ja niiden taustalla vaikuttavista tekijöistä. Mikä tai minkälainen harrastaminen on lasten ja nuorten mielestä mieluisinta, ja miten se poikkeaa eniten aikaa vievästä harrastuksesta? Onko niin, että iso osa lapsista ja nuorista harrastaa enimmäkseen jotain muuta kuin sitä, mikä olisi heille itselleen mieluisinta? Jos näin on, mitä syitä tälle voidaan löytää? Löytyykö eniten aikaa vievän ja mieluisimman sekä lopetetun mieluisan ohjatun harrastuksen sanoittamisen eroista syitä sille, miksi harrastamisen – etenkin ohjatun sellaisen – into alkaa yläkouluikäisenä vähenemään?

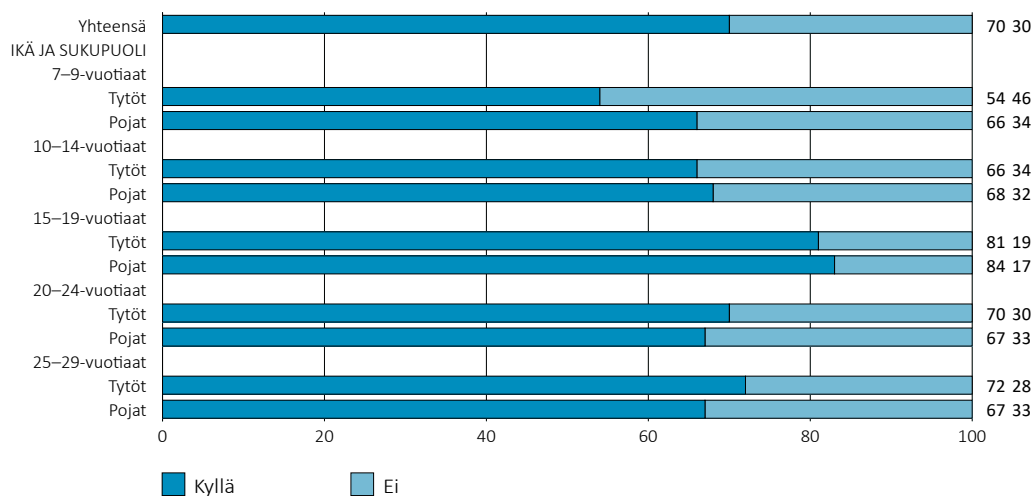
SUURIMMALLA OSALLA MIELUISIN HARRASTUS ON SAMALLA ENITEN AIKAA VIEVÄ HARRASTUS

Kaikilta haastateltavilta, jotka kertoivat harrastamisesta, kysyttiin eniten aikaa vievästä sekä mieluisimmasta harrastuksesta. Tämän jälkeen vastaajille esitettiin jatkokysymyksiä näistä harrastuksista: niiden piirteistä, harrastukseen kulkemisesta ja tyytyväisyydestä kyseiseen harrastukseen. Mikäli eniten aikaa vievä ja mieluisin harrastus oli sama harrastus, kysyttiin kysymykset kertaalleen. Tässä osiossa selvitetään enimmäkseen mieluisimman ja samalla myös eniten aikaa vievän harrastuksen tuloksia. Seuraavassa luvussa puolestaan tarkastellaan tuloksia, joissa nämä harrastukset eriyvät. Ensiksi tässä luvussa huomio kohdistuu siihen, miten suurella osalla vastaajista eniten aikaa vievä ja mieluisin harrastus ylipäättään on sama.

Kuviossa 22 on esitetty tulokset eniten aikaa vievän ja mieluisimman harrastuksen yhteneväisyydestä iän ja sukupuolen mukaan. Suurimmalla osalla vastaajista eniten aikaa vievä ja mieluisin harrastus ovat yksi ja sama harrastus (70 %). Tulosta voi pitää vallan myönteisenä: suurelta osin harrastetaan sitä, mikä myös koetaan itselle

mieluisimmaksi. Kuitenkin iso joukko vastaajista kertoo viettävänsä enemmän aikaa jonkin muun kuin mieluisimman harrastuksen parissa. Peräti kolme kymmenestä kertoo tästä (30 %). Mutta kuten seuraavassa luvussa tulee ilmi, ovat vastaajat keskimäärin hyvin tyytyväisiä myös eniten aikaa vievään harrastukseensa. Ei siis ole niin, että kolmasosa harrastaisi jotain itselleen epämukavaa.

Tuloksissa herättää kuitenkin huomiota se, että kahdessa nuorimmassa ikäluokassa eniten aikaa vievä ja mieluisin harrastus eriyvät vanhempia ikäryhmiä useammin. Erot ovat merkitseviä, joskaan ne eivät keskimäärin kuitenkaan ole erityisen suuria, pois lukien nuorin ja keskimmäinen ikäryhmä. Erityisen silmiinpistävää on kuitenkin se, että nuorimman ikäryhmän tytöistä vain hie-man yli puolet kertoo mieluisimman ja eniten aikaa vievän harrastuksen olevan sama. Tulokset kirvoittavat kysymään, mitkä tekijät ohjaavat lasten harrastamista, ja mikä on eri tahojen vaikutus siihen. Mikä on vanhempien rooli tässä, ja ovatko vanhemmat tietoisia tämän ajan lasten intresseistä, vai ohjaavatko vanhat kulttuuriset näkemykset harrastamisesta vanhempia valitsemaan lapsilleen ”perinteisiä”, usein sukupuolittain määritettyjä harrastuksia?

KUVIO 22. ”ONKO ENITEN AIKAA VIEVÄ JA MIELUISIN HARRASTUS SAMA?” (N=1248) (%)

Osaltaan nuorten ikäryhmien eroihin voi vaikuttaa se, ettei aloitettu harrastus alun jälkeen ole ollutkaan enää niin mieluisa tai innostava, ja kesken harrastuskauden muutokset eivät välttämättä ole olleet mahdollisia. Vaikkei tämän tutkimuksen aineistosta voida selvittää aikuisten vaikutusta lasten harrastusten valintoihin, on kuitenkin aikaisempiin tutkimuksiin nojautuen perusteltua olettaa, että kahden nuorimman ikäryhmän tuloksiin sillä voi olla vaikutusta. Perheissä oletus lapsen harrastamisesta on vahvaa ja siihen kannustetaan (Miettinen & Rotkirch 2012, 116). Koululaiskyselyn sekä myöhemmin tänä vuonna julkaistavan *Nuoruuden pohjoisin ulottuvuus*-teoksen (Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen erillisotos) mukaan valtaosa lapsista kylläkin kokee itse valinneensa harrastuksensa oman kiinnostuksen mukaan, mutta toiseksi yleisimmäksi harrastuksen valintaan vaikuttaneeksi tahoksi nimetään perheen huoltajat, tosin vain hiuksenhienolla erolla kavereihin nähden. Myös muita aikuisia nimettiin, kuten opettajat tai harrastuksen ohjaaja, tosin selvästi perheen huoltajia harvemmin. (Berden 2019; Salasuo, Lehtonen & Tarvainen 2023, tulossa.) Voi siis olla, että nuoremmassa ikäryhmässä muuttuneiden kiinnostuksen kohteiden lisäksi eroja selittää ainakin joissain määrin aikuisen lasta suurempi, ja osin ”perinteisten” mallien mukainen, vaikutus harrastuksen valintaan. Tällöin harrastus ei välttämättä ole lapselle se mieluisin vaihtoehto.

Kiintoisa tulos on myös se, että eniten aikaa vievä ja mieluisin harrastus on 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä muita ikäryhmiä selvästi useammin sama. Useampi kuin neljä viidestä tämän ikäluokan tytöstä ja pojasta kertoo viettävänsä eniten aikaa heille mieluisimman harrastuksen parissa. Tuloksen kiinnostavuutta lisää se, että tyypillisesti tässä ikäryhmässä harrastavuuden osuus notkahtaa, erityisesti ohjatun harrastuksen piirissä (Blomqvist ym. 2019; Mononen ym. 2021). Ohjatun harrastamisen väheneminen näkyy myös kuviossa 11, kuten myös se, että omatoiminen harrastaminen pysyy tässäkin ikäluokassa yleisenä. Näiden tulosten voi ymmärtää viittaavan harrastusten valikoitumisessa ja

vaikutusmahdollisuuksissa tapahtuneisiin muutoksiin. Iän myötä nuoren mahdollisuus vaikuttaa itseä koskeviin asioihin kasvaa. Varhaisemmalla iällä – kenties vanhempien ohjaamana tai innoittamana – aloitetut harrastukset eivät välttämättä ole enää olleet omien intressien mukaisia, ja niiden tilalle on voinut tulla jokin muu nuoren itsensä määrittämä harrastus. Tulosta voi siis selittää nuoren autonomisuuden ja minäpystyvyyden lisääntyminen. Asioiden koetaan tapahtuvan aiempaa voimakkaammin omasta tahdosta.

Vanhemmissa ikäryhmissä voisi olettaa eniten aikaa vievän ja mieluisimman harrastuksen olevan useammin sama, mutta tuloksen mukaan myös näissä ikäryhmissä moni viettää syystä tai toisesta enemmän aikaa jonkin muun kuin mieluisimman harrastuksen parissa. Tämän taustalla voi ajatella olevan tarkoituksellisia kuin myös tietoisia elämäntilanteeseen liittyviä syitä. Esimerkiksi moni saattaa kuntoilla ja liikkuu terveydellisten syiden vuoksi, mutta ajan salliessa viettäisi mielusti enemmän aikaa esimerkiksi neulomisen tai eräilyn parissa.

YLEISIMMÄT MIELUISIMMAT HARRASTUKSET

Kysymyksiä eniten aikaa vievästä ja mieluisimmasta harrastuksesta ei ollut ennalta määritelty haastattelulomakkeessa millään tavoin, vaan niistä kysyttiin avoimina kysymyksinä. Haastattelija ei myöskään kysymysten yhteydessä ohjeistanut haastateltavaa ajattelemaan ohjattua tai omatoimista harrastamista eikä myöskään antanut ohjetta, millä tavoin arvioida mikä harrastus on eniten aikaa vievä. Vastaajat määrittelivät ne itse, ja tämä oli kysymyksen asettelun tarkoitus. Haluttiin saada tietoa lasten ja nuorten harrastuksista ja niiden piirteistä heidän itsensä sanoittamina.

Vastaukset koodattiin mahdollisimman tarkasti lajeittain, ja useamman lajin tai harrastuksen luokkia pyrittiin välttämään, jotta tulokset antaisivat mahdollisimman tarkkan kuvan lasten ja nuorten harrastamisen kirjosta. Aina luokittelua ei kuitenkaan voitu tehdä tai tehty. Avovastauksille tyypilliseseen tapaan aineistossa ilmeni pieni

joukko vastauksia, joiden luokittelua ei tehty havaintojen avoimuuden, vähäisyyden tai erityisyyden vuoksi. Lisäksi luokittelussa pyrittiin pitämään tulkinvaraa minimissään, eikä siksi esimerkiksi ”treenaamista” luokiteltu. On melko oletettavaa, että tämän tyyppisillä havainnoilla viitataan kuntosalilla käymiseen, mutta täyttä varmuutta siitä ei voi sanoa olevan. Kuitenkin ”pelaamisen” katsottiin olevan yleisesti käytössä oleva tapa viitata videopelien pelaamiseen, paitsi sen ruotsinkielinen vastine ”spela”, joka voi tarkoittaa myös soittamista. Suurin osa haastatelluista nimesi vastauksessaan yhden harrastuksen. Osa haastatelluista nimesi kaksi tai useammankin harrastuksen kysymyksiin mieluisimmasta ja eniten aikaa vievästä harrastuksesta. Näissä vastauksissa huomioitiin ensiksi mainittu harrastus.

Mieluisimpien harrastusten osalta seuraavassa luvussa tarkastellaan vielä erikseen niiden haastateltujen vastauksia, joilla mieluisin ja eniten aikaa vievä harrastus on eri (taulukko 9). Tämä perustuu tutkimukselle suunnitteluvaiheessa luotuun tutkimusasetelmaan ja -tehtävään. Lähtöoletuksena oli, että tarkastelemalla omina ryhminään mieluisimman ja eniten aikaa vievän harrastuksen harrastusjoukkoja havaitaan paitsi eroja harrastusten yleisyydessä, saadaan myös ymmärrystä syistä ja tekijöistä, jotka voivat ohjata valitsemaan eniten aikaa vieväksi harrastukseksi jonkin muun kuin mieluisimman harrastuksen.

Tulokset yleisimmistä mieluisimmista ja samalla eniten aikaa vievästä harrastuksista esitetään taulukossa 3. Taulukko kattaa noin kolme neljäsosaa kaikista vastauksista (76 %). Kaikkiaan havaintoja kertyi 48 ennalta määriteltyyn tai aineiston perusteella muodostettuun luokkaan. Kuten taulukosta voi huomata, on lasten ja nuorten yleisimpien harrastusten kirjo varsin laaja, joskin muutama selvästi muita suosittumpi harrastuskin on. Useampi kuin joka kymmenes mainitsee kuntosaliharrastuksen mieluisimmaksi ja samalla myös eniten aika vieväksi harrastukseksi (13 %). Kolme seuraavaksi yleisintä harrastusta ovat pelaaminen (8 %), jalkapallo (7 %) ja musiikki (6 %). Näiden harrastusten jälkeen havainnot jakautuvat niiden yleisyyden perusteella taulukossa

tasaisemmin. Osassa vastauksista ilmoitettiin harrastukseksi yleisimmin liikunta, urheilu tai liikuntakerho, joka oli näistä harvimmin mainittu. Näistä havainnoista muodostettiin luokka ”liikunta ja liikuntakerho”. Yhdessä ratsastuksen kanssa liikunta tai liikuntakerho on lasten ja nuorten viidenneksi yleisin harrastus (4 %).

Lasten ja nuorten mieluisimmat ja samalla eniten aikaa vievät harrastukset ovat useimmin liikuntaharrastuksia. Viidestä sijoitukseltaan yleisimmästä harrastuksesta liikuntaharrastuksia on neljä. Kaikkiaan taulukon harrastuksista kymmenen on liikuntaharrastuksia, mutta myös kulttuuri- ja taideharrastukset ovat tulosten mukaan yleisiä lasten ja nuorten harrastuksia. Aiemmin mainitun musiikkiharrastuksen jälkeen seuraavaksi yleisin kulttuuri- ja taideharrastus on kuvataide (4 %). Yleisimpien harrastusten joukkoon lukeutuu myös lukeminen (2 %).

Digi- ja peliharrastusten yleisyys on kasvanut valtaisesti 2000-luvulla ja tullut tiiviiksi osaksi tämän päivän lapsuutta ja nuoruutta (esim. Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016; Meriläinen & Moisala 2019). Tämä näkyy myös tässä tutkimuksessa. Pelaaminen on hyvin yleinen lasten ja nuorten vapaa-ajan aktiviteetti (kuvio 10), ja hyvin monet kertovat sen olevan mieluisin ja samalla eniten aikaa vievä harrastus (8 %). Pelaamisen yleistymiseen suhtaudutaan kuitenkin monesti ristiriitaisesti. Usein pelaamista koskevaa keskustelua leimaa sen keskittyminen haittoihin, ja pelaamisen hyödyistä mainitaan harvemmin. Liiallisen pelaamisen haitat ovat kiistattomia, mutta iso osa haitoista on kuitenkin vähäisiä, esimerkiksi päänsärkyä pitkän pelaamiskerran tai huonon peliasennon jäljiltä. Osa haitoista on puolestaan vakavampia. Liian pelaamisen vuoksi sosiaaliset suhteet ja liikkuminen voivat jäädä paitsi, ja tämä voi oleellisesti haitata niin sosiaalista elämää kuin motoristen taitojen kehitystä. (Meriläinen & Moisala 2019, 59–61.) Haitat eivät kuitenkaan yksinomaan johdu pelaamisesta, vaan taustalla on usein muita ongelmia ja haasteita. Asiaa voi verrata ongelmalliseen älylaitteiden käyttöön, jonka taustalla Männikön ja Korkeilan (2019, 66–67) mukaan on tyyppisesti

TAULUKKO 3. YLEISIMMÄT MIELUISIMMAT HARRASTUKSET, SAMA KUIN ENITEN AIKAA VIEVÄ HARRASTUS, 7–29-V. (N=818).

1.	Kuntosali	103	13
2.	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	64	8
3.	Jalkapallo	55	7
4.	Musiikki	51	6
5.	Ratsastus	32	4
	Liikunta/liikuntakerho	32	4
6.	Kuvataide	31	4
7.	Jääkiekko	30	4
8.	Moottoriturheilu/autojen/mopojen tuunaus ja korjailu	29	4
9.	Juoksu/lenkkeily	26	3
10.	Käsityöt/askartelu/nikkarointi	25	3
11.	Tanssi	24	3
12.	Eräily/retkeily/vaellus/kalastus/metsästys	22	3
13.	Salibandy	21	3
14.	Eläin-/lemmikkiharrastukset	19	2
15.	Ulkoilu/kävely	18	2
	Kamppailulajit	18	2
	Lukeminen	18	2

pakkoajatusten ja -toimintojen itsesäätelyn haasteita. Keskustelun ei tulisi kuitenkaan keskittyä vain haittoihin, sillä pelaaminen voi olla myös hyödyllistä. Monipuolisena ilmiönä pelaaminen sisältää Meriläisen ja Moisan (2019) mukaan laajan kulttuurisen ympäristön, peleistä käydään keskustelua kavereiden kanssa niin koulujen pihoilla kuin netissäkin, ja lisäksi se voi olla perheen yhteistä aikaa. Pelaaminen on kuitenkin myös yleinen riidan aihe perheissä (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 69–75). Pelaamisen on havaittu myös olevan kehittävä: enemmän pelaavien reaktioajat ovat monesti vähän pelaavia merkittävästi lyhyempiä (Meriläinen & Moisaala 2019, 58–62).

Taulukoissa 4 ja 5 on esitetty yleisimpien mieluisimpien ja samalla eniten aikaa vievien harrastusten sijoitus sekä tyttöjen että poikien

joukossa kuin myös kaikkien joukossa. Erot harrastusten sijoituksessa eri joukoissa antavat osviittaa harrastusten sukupuolittaisesta eriyttämisestä, mutta tarkemmin sitä voidaan arvioida havaintojen sukupuolittaisen painottumisen perusteella. Tätä arvioitiin ennalta määritettyä kynnyksarvoa käyttäen. Mikäli jonkin harrastuksen havainnoista vähintään 70 prosenttia oli tyttöjen tai poikien, katsottiin harrastuksen tällöin olevan sukupuolittunut.

Kun taulukoiden 4 ja 5 sijoituksiltaan viittä yleisintä harrastusta verrataan taulukon 3 harrastuksiin, voidaan huomata, että poikien yleisimmät harrastukset ovat tyttöjä useammin saman suuntaisia kaikkien vastanneiden kanssa. Viiden yleisimmän harrastuksen sijoitukset eroavat poikien kohdalla vain hieman kaikista vastauksista. Tätä selittää se, että pojilla mieluisimmat

harrastukset painottuvat tyttöjä useammin tiettyihin harrastuksiin. Pojilla etenkin kuntosali, pelaaminen ja jalkapallo painottuvat vastauksissa. Hieman useampi kuin joka kolmas pojista ilmoittaa jonkin näistä harrastuksista mieluisimmaksi (35 %). Näistä kaksi viimeksi mainittua on tässä tarkastellun kynnsarvon perusteella painottunut poikien harrastuksiksi. Sekä kaikkien vastausten että poikien tavoin myös tytöillä kuntosaliharrastus on yleisin mieluisin ja samalla eniten aikaa vievin harrastus. Ratsastus ja musiikki ovat kaikkien vastanneiden joukossa kärjen tuntumassa, mutta ne eivät tyttöjen vastauksien tavoin lukeudu kolmen kärkeen. Kaikkien vastanneiden joukossa ratsastus on viidenneksi yleisin harrastus ja tyttöjen joukossa toiseksi yleisin. Lisäksi tässä aineistossa se on selvästi sukupuolittunut harrastus: ratsastusta harrastavista 97 prosenttia on tyttöjä. Myös tanssi, eläinharrastus ja voimistelu ovat selvästi yleisempiä harrastuksia tyttöjen joukossa ja vastaavasti jääkiekko, moottoriurheilu ja frisbeegolf poikien joukossa.

Pojilla yleisimmät mieluisimmat ja samalla eniten aikaa vievät harrastukset ovat useammin liikuntaharrastuksia. Pojilla taulukon harrastuksista yhdeksän on liikuntaharrastuksia (69 %) ja tytöillä kahdeksan (57 %). Aikaisempien tutkimusten tavoin myös tässä tutkimuksessa luovat harrastukset osoittautuvat olevan tyttöjen joukossa suosituimpia (Hakovirta, Pääkkönen & Tenojoki 2012). Tytöillä kolmen kärki jakautuu viiden harrastuksen kesken. Niistä luovia harrastuksia on kolme. Poikien viidestä suosituimmasta harrastuksesta yksikään ei kuulu luovien harrastusten joukkoon. Suosituin luova harrastus pojilla on musiikki (5.), jolla tässä tarkoitetaan soittamista, laulamista ja musiikin tekemistä. Taulukoiden luovista harrastuksista musiikki onkin harrastus, jossa ei ole selvää eriytyneisyyttä sukupuolen mukaan. Muita sukupuolen mukaan eriytymättömiä harrastuksia tässä aineistossa ovat kuntosali, juoksu ja lenkkeily, kamppailulajit sekä lukeminen.

Kuvaa tyttöjen ja poikien harrastamisesta voidaan tällä aineistolla yhä tarkentaa lisäämällä ikäryhmät sukupuolittaiseen tarkasteluun (taulukko 6).

Pääosin tarkasteltavien ikä- ja sukupuoliryhmien havaintomäärät pysyvät riittävän suurina, mutta on huomioitava 7–9-vuotiaiden alhaisemmat havaintomäärät. Päällimmäinen havainto on, että mieluisimmat harrastukset vaihtelevat selvästi ikäryhmittäin. Nuorimmissa ikäryhmissä joukkue- ja ryhmälajit ovat suosituimpia, kun taas iän myötä yhä useammat kertovat harrastavansa yksilöllisiä lajeja. Lasten ja nuorten elämänvaiheessa tämä onkin hyvin tavanomaista. Liikunnan harrastamista tutkineen Outi Aarresolan (2015, 157) mukaan liikunnallisen toiminnan luonne ja motiivit muuttuvat voimakkaasti lasten ja nuorten kehityksen myötä (ks. myös Aarresola ym. tässä teoksessa). Suomalaisen sosiologian klassikkoteoksessa *Turun poikasakit* (1953) Rafael Helanko tuo esiin, kuinka iän myötä liikunnan harrastamisessa tapahtuu muutoksia esimerkiksi sosiaalisuuden ja yksilöllisyyden tarpeissa. Voimakkaimmillaan sosiaalisuuden tarve on nuorella iällä. Iän myötä se alkaa kuitenkin liudentua ja yksilöllisyyden tarve puolestaan voimistua (mt., 82–84).

Taulukon mukaan 7–9-vuotiailla ja 10–14-vuotiailla pojilla yleisimmät mieluisimmat ja samalla eniten aikaa vievät harrastukset ovat keskenään melko yhtenevät. Molemmissa ikäryhmissä poikien suosituimpia harrastuksia ovat jalkapallo, jääkiekko ja salibandy (Blomqvist ym. 2019, 51). Etenkin 7–9-vuotiaat pojat ovat tulosten mukaan innokkaita jalkapallon harrastajia. Miltei kolmannes tämän ikäisistä pojista kertoo jalkapallon mieluisimmaksi ja samalla eniten aikaa vieväksi harrastukseksi (31 %), ja 10–14-vuotiaidenkin ikäryhmässä miltei joka viides raportoi tästä (19 %). Pojilla salibandy ja pelaaminen ovat myös yleisiä harrastuksia näissä ikäryhmissä. Erilaiset moottoriurheiluharrastukset alkavat tulosten mukaan kiinnostaa poikia 10–14-vuotiaina, ja ne pysyvät suosittuina kiinnostuksen kohteina myös vanhemmissa ikäryhmissä.

Tytöillä 7–9- ja 10–14-vuotiaiden harrastamisen ilme ei ole yhtä yhtenevä eikä painottunut kuin pojilla. Tytöillä kiinnostuksen kohteet jakautuvat tasaisemmin useamman harrastuksen kesken. Tanssi ja luovat harrastukset ovat hyvin

TAULUKKO 4. TYTTÖJEN SUOSITUIMMAT ENITEN AIKAA VIEVÄT HARRASTUKSET, SAMA KUIN MIELUISIN HARRASTUS, 7–29-V. (N=401).

Sijoitus	Harrastus	n	%	Sijoitus, kaikki (n)
1.	Kuntosali	47	12	1. (103)
2.	Ratsastus	31	8	5. (32)
	Musiikki	31	8	4. (51)
3.	Tanssi	24	6	11. (24)
	Kuvataide	24	6	6. (31)
4.	Liikunta/liikuntakerho	23	6	5. (32)
5.	Käsityöt/askartelu/nikkarointi	21	5	10. (25)
6.	Eläin-/lemmikkiharrastukset	19	5	14. (19)
7.	Tietokone/konsoli ja kännykkäpelit	18	5	2. (64)
8.	Juoksu/lenkkeily	17	4	9. (26)
9.	Ulkoilu/kävely	14	4	15. (18)
10.	Jalkapallo	12	3	3. (55)
	Lukeminen	12	3	15. (18)
	Voimistelu	12	3	15+ (12)
Selvästi suosituimpi harrastus tyttöjen parissa. (n)		Selvästi vähemmän suosittu harrastus tyttöjen parissa. (n)		

TAULUKKO 5. POIKIEN SUOSITUIMMAT ENITEN AIKAA VIEVÄT HARRASTUKSET, SAMA KUIN MIELUISIN HARRASTUS, 7–29-V. (N=412)

Sijoitus	Harrastus	n	%	Sijoitus, kaikki (n)
1.	Kuntosali	56	14	1. (103)
2.	Tietokone/konsoli ja kännykkäpelit	45	11	2. (64)
3.	Jalkapallo	43	10	3. (55)
4.	Jääkiekko	29	7	7. (30)
	Moottoriurheilu/autojen/mopojen tuunaus ja korjailu	29	7	8. (29)
5.	Musiikki	20	5	4. (51)
6.	Eräily/retkeily/vaellus/kalastus/metsästys	19	5	12. (22)
7.	Salibandy	17	4	13. (21)
8.	Koripallo	12	3	15+ (16)
9.	Kamppailulajit	11	3	15. (18)
10.	Juoksu/lenkkeily	9	2	9. (26)
	Frisbeegolf	9	2	15+ (10)
	Liikunta/liikuntakerho	9	2	5. (32)
Selvästi suosituimpi harrastus poikien parissa. (n)		Selvästi vähemmän suosittu harrastus poikien parissa. (n)		

suosittuja 7–14-vuotiaiden tyttöjen harrastuksia (ks. myös Blomqvist ym. 2019, 51), mutta 10–14-vuotiailla tytöillä ratsastus nousee kuitenkin selvästi suosituimmaksi harrastukseksi. Myös jalkapallo on tulosten mukaan yleinen 10–14-vuotiaiden tyttöjen mieluisin sekä samalla eniten aikaa vievä harrastus.

Kuntosaliharrastus lukeutuu sekä tytöillä että pojilla suosituimpien mieluisimpien ja samalla eniten aikaa vievien harrastusten joukkoon 15 vuoden iästä alkaen ja pysyy sellaisena myös vanhemmissa ikäryhmissä (ks. myös Ruuskanen 2019). Harrastamisen luonne näyttää tulosten mukaan muutoinkin muuttuvan iän myötä. Tytöillä erilaisten luovien harrastusten yleisyys mieluisimpina ja eniten aikaa vievinä harrastuksina näyttää selvästi vähenevän 14. ikävuoden jälkeen, pojilla puolestaan joukkuelajien. Lisäksi pojilla harrastaminen keskittyy tyttöjä voimakkaammin tiettyihin harrastuksiin. Kuntosali, pelaaminen ja moottoriurheilu ovat yleisimpiä 15–29-vuotiaiden poikien harrastuksia. Tytöillä vastaavaa kiinnostuksen kohdentumista tiettyihin harrastuksiin ei vanhemmissa ikäryhmissä ole havaittavissa, mutta myös tytöillä kuntosaliharrastus on suosittu mieluisin ja samalla eniten aikaa vievä harrastus 15. ikävuodesta eteenpäin. Tulosten mukaan sekä tytöillä että pojilla harrastaminen näyttäisi iän myötä siirtyvän suuremmista harrastusryhmistä pienempiin, kohti yksilöharrastamista.

Huomionarvoista on myös se, että pelaaminen on pojilla ainoa harrastus, joka lukeutuu kaikissa ikäryhmissä yleisimpien harrastusten joukkoon. Tytöillä puolestaan musiikkiharrastus lukeutuu kaikissa muissa paitsi vanhimmassa ikäryhmässä yleisimpien harrastusten joukkoon. Kiintoisaa on myös se, että vaikka pelaaminen on suosittu vapaa-ajan aktiviteetti myös 7–14-vuotiaiden tyttöjen keskuudessa (kuvio 10), ei näissä ikäryhmissä yksikään tyttö ilmoita sitä mieluisimmaksi ja samalla eniten aikaa vieväksi harrastukseksi. Aineiston perusteella vaikuttaakin siltä, että pojat viehättyvät pelaamisesta tyttöjä voimakkaammin. Tytöille pelaaminen näyttää käyttäytyä ennemminkin ajanvietteenä, kun taas pojilla se lukeutuu useammin keskeisten kiinnostuksen kohteiden joukkoon.

MIELUISIMMAN HARRASTUKSEN PIIRTEET

Kuten jo sanottua, tämän tutkimuksen keskeisimpiä tavoitteita on pureutua tekijöihin, jotka lasten ja nuorten mukaan tekevät jostakin harrastuksesta mieluisimman. Lisäksi tarkoituksena on tarkastella mieluisimman ja eniten aikaa vievän harrastuksen mahdollisia eroja. Tämän vuoksi vastaajia pyydettiin arvioimaan valmiiksi annettujen kuvausten sopivuutta sekä mieluisimpaan että eniten aikaa vievään harrastukseen. Tällä tavoin asiasta kysyttiin 10–29-vuotialta ja avoimena kysymyksenä 7–9-vuotialta.

Erityisen yllättävää ei ole, että mieluisimman harrastuksen kohdalla haastatellut ovat lähes yksimielisiä ”se on kivaa” -kuvauksen kanssa; täysin samaa mieltä on 96 prosenttia haastatelluista ja jokseenkin samaa mieltä 4 prosenttia (kuvio 23). Myös 7–9-vuotiaiden vastauksissa keskeisin mieluisinta harrastusta kuvaava piirre on se, että se on kivaa. 10–29-vuotiaiden vastauksissa harrastuksessa kehittymisen ja onnistumisen elämyksien saannin koettiin olevan myöskin hyvin ominaisia mieluisimmalle harrastukselle. Tulokset ovat yhdenmukaisia lasten ja nuorten liikuntakäyttäytymistä selvittävien LIITU-tutkimusten kanssa, joskaan asteikkoerojen vuoksi ei suoraan vertailtavissa olevia. LIITU-tutkimusten mukaan yli puolet lapsista ja nuorista koki onnistumisen elämyksien ja uusien taitojen oppimisen tärkeiksi tai erittäin tärkeiksi liikunnassa (Koski & Hirvensalo 2019, 2021).

Sosiaalisuus on olennainen osa harrastamista. Kavereiden kanssa ajan viettäminen on tärkeimpiä syitä harrastaa (Myllyniemi & Berg 2013, 73). Lisäksi harrastukset ovat areena, jossa sosiaaliselle kohtaamiselle ja muihin tutustumiselle on otolliset mahdollisuudet (Tiirikainen & Konu 2013, 39). Harrastuksiin myös päädytään monesti kavereiden innoittamina (Berden 2019). Harrastamisen sosiaalisuus ei kuitenkaan rajoitu vain harrastusten piiriin, vaan se ulottuu myös muille areenoille. Tutkimuksissa harrastaneisuuden on havaittu edistävän nuorten sosiaalisia suhteita myös muissa ympäristöissä, kuten koulussa (Korkiamäki 2013). Harrastaminen myös

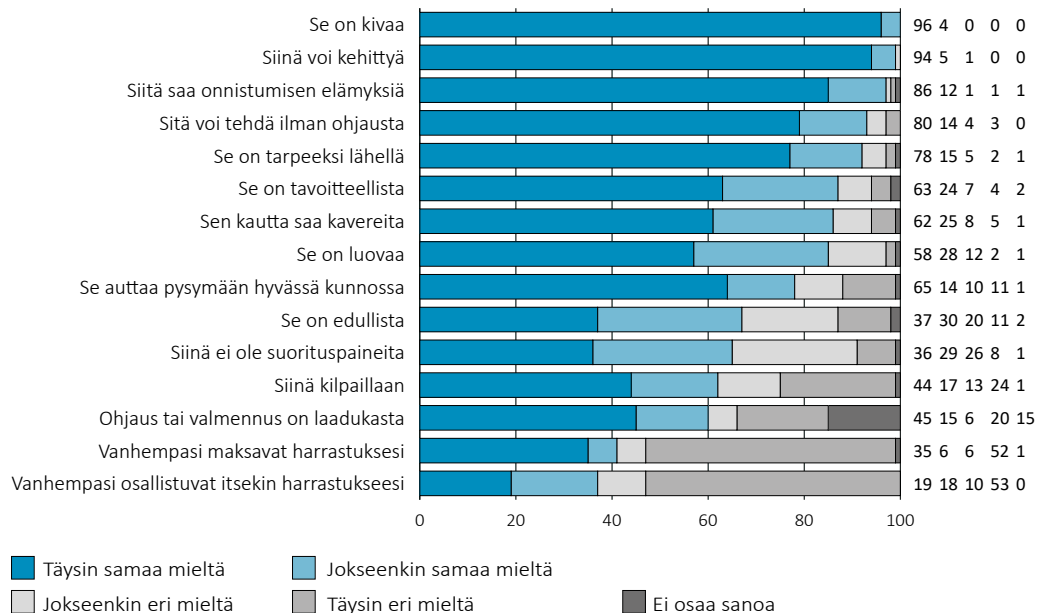
TAULUKKO 6. YLEISIMMÄT MIELUISIMMAT HARRASTUKSET, SAMAT KUIN ENITEN AIKAA VIEVÄT HARRASTUKSET.

Tytöt, 7–9-v. (n=41)			
	Harrastus	f	%
1.	Tanssit	6	15 %
	Kuvataide	6	15 %
2.	Akrobatia/cheerleading/sirkus	5	12 %
	Musiikki	5	12 %
	Voimistelu	5	12 %
3.	Ratsastus	3	7 %
	Leikkiminen	3	7 %
Tytöt, 10–14-v. (n=85)			
	Harrastus	f	%
1.	Ratsastus	14	16 %
2.	Jalkapallo	8	9 %
	Tanssit	8	9 %
	Kuvataide	8	9 %
3.	Musiikki	7	8 %
4.	Voimistelu	6	7 %
Tytöt, 15–19-v. (n=91)			
	Harrastus	f	%
1.	Kuntosali	25	27 %
2.	Musiikki	8	9 %
3.	Juoksu/lenkkeily	6	7 %
4.	Kuvataide	5	5 %
	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	5	5 %
Tytöt, 20–24-v. (n=79)			
	Harrastus	f	%
1.	Kuntosali	14	18 %
2.	Eläin-/lemmikkiharrastukset	7	9 %
	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	7	9 %
3.	Lukeminen	6	8 %
4.	Liikunta/liikuntakerho	5	6 %
	Musiikki	5	6 %
Tytöt, 25–29-v. (n=105)			
	Harrastus	f	%
1.	Liikunta/liikuntakerho	14	13 %
2.	Käsityöt/askartelu/nikkarointi	13	12 %
3.	Eläin-/lemmikkiharrastukset	9	9 %
4.	Kuntosali	8	8 %
	Ratsastus	8	8 %

Pojat, 7–9-v. (n=53)			
	Harrastus	f	%
1.	Jalkapallo	18	31 %
2.	Jääkiekko	7	13 %
3.	Salibandy	5	9 %
	Uinti/uimahyppy	5	9 %
4.	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	4	8 %
Pojat, 10–14-v. (n=90)			
	Harrastus	f	%
1.	Jalkapallo	17	19 %
2.	Jääkiekko	8	9 %
3.	Koripallo	7	8 %
	Laskettelu	7	8 %
	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	7	8 %
4.	Salibandy	5	6 %
	Kamppailulajit	5	6 %
	Moottoriurheilu/autojen/mopojen tuunaus ja korjailu	5	6 %
Pojat, 15–19-v. (n=84)			
	Harrastus	f	%
1.	Kuntosali	16	19 %
2.	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	10	12 %
3.	Moottoriurheilu/autojen/mopojen tuunaus ja korjailu	9	11 %
4.	Jääkiekko	8	10 %
Pojat, 20–24-v. (n=96)			
	Harrastus	f	%
1.	Kuntosali	25	26 %
2.	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	11	11 %
3.	Musiikki	9	9 %
4.	Moottoriurheilu/autojen/mopojen tuunaus ja korjailu	7	7 %
Pojat, 25–29-v. (n=89)			
	Harrastus	f	%
1.	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	13	15 %
2.	Kuntosali	12	14 %
3.	Eräily/retkeily/vaellus/kalastus/metsästys	9	10 %
4.	Moottoriurheilu/autojen/mopojen tuunaus ja korjailu	8	9 %

kehittää sosiaalisia taitoja. Partion ja Opintokeskus Siviksen teettämän kyselyn mukaan nuoret kokivat usein oppivansa harrastuksista vuorovaikutustaitoja, kuten muiden kuuntelemista ja huomioimista sekä erilaisten ihmisten kanssa ja ryhmässä toimimista (Nuorten harrastamisen vahvuustekijät 2019 -raportti). Sosiaalisen ulottuvuuden merkitys harrastamisessa ilmenee vahvasti myös tässä aineistossa. Useampi kuin neljä viidestä vastaajasta kertoo kuvauksen ”sen kautta saa kavereita” sopivan mieluisimpaan harrastukseen (86 %). Tässä on jonkin verran eroja eri harrastusten suurluokkien välillä. Kuvauksen kanssa eniten samaa mieltä olevia on joukkueurheilua harrastavien keskuudessa (kuvio 25k). Tässä suurluokilla tarkoitetaan harrastusten luonteen perusteella muodostettuja yläkategorioita. Harrastamisen sosiaalisuus tuli vahvasti esiin myös 7–9-vuotiaiden avovastauksissa. Heidän mukaansa mieluisinta harrastusta kuvaa erityisesti se, että joukkuekavereita on mukava nähdä ja harrastaminen heidän kanssaan on kivaa.

Julkisessa keskustelussa harrastuksista puhuttaessa nostetaan usein esiin harrastamisesta koituvat korkeat taloudelliset kustannukset (ks. myös Paju tässä teoksessa). Erityisesti huolta aiheuttaa se, ettei kaikki harrastaminen ole enää kaikkien lasten ja nuorten saavutettavissa harrastamisen kalleuden vuoksi (esim. Hietanen 2014; Myllyaho 2017; Sippola 2013). Myös tutkimuksissa asia on havaittu (mm. Puronaho 2014). Kustannusten noususta antaa viitteitä myös se, että hyvin toimeentulevissa perheissä harrastamisen kuukausittaiset kustannukset ovat korkeammat kuin perheissä, jotka tekevät ostoksia harkiten tai joutuvat tinkimään niistä (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 41). Kaikilla perheillä ei enää olekaan yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua lasten ja nuorten organisoituun harrastustoimintaan (OKM 2016). Harrastamattomuuden syistä kysyttäessä monet kertovat taloudelliset syyt merkittäväksi harrastamattomuuden syyksi (kuvio 39). Mieluisimpaan harrastukseen sopivista kuvauksista kolme kymmenestä on eri

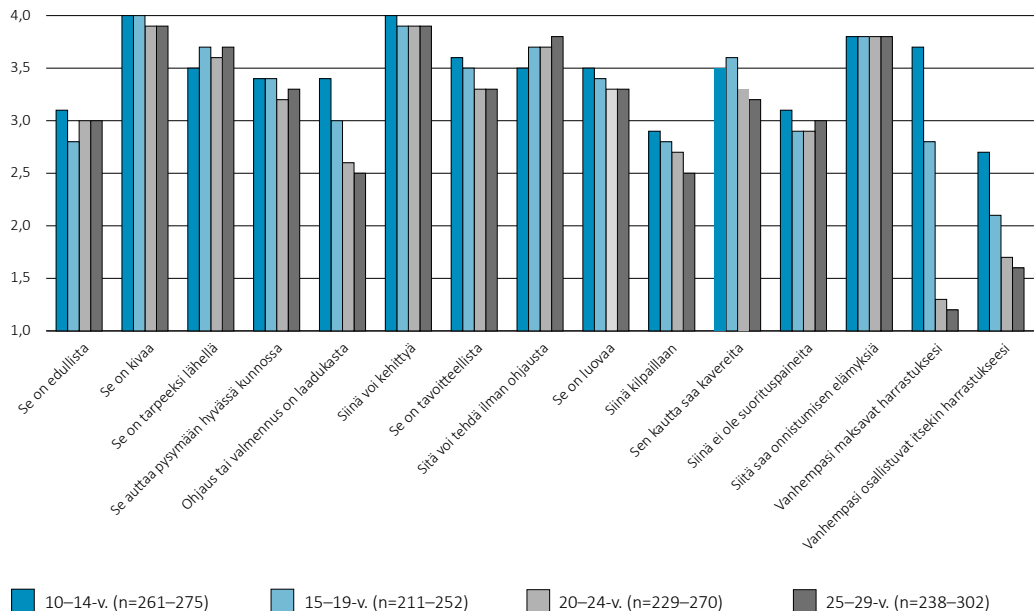
KUVIO 23. ”MITEN HYVIN SEURAAVAT KUVAUKSET SOPIVAT SINULLE MIELUISIMPAAN HARRASTUKSEEN?” SAMA KUIN ENITEN AIKAA VIEVÄ. (N=771) (%)

mieltä mieluisimman harrastuksen edullisuudesta. Suurin osa kuitenkin pitää harrastustaan edullisena (68 %). Vastaava tulos ilmeni myös vuoden 2018 tutkimuksessa liikuntaharrastusten osalta (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 35). Moni haastateltu piti senhetkistä liikuntaharrastustaan edullisena, mutta sitä useampi koki, että liikuntaharrastusten pitäisi yleisesti olla edullisia (Zacheus & Saarinen 2019, 101–102). On varmasti niin, että yleisesti harrastamisen toivotaan olevan edullisempaa, mutta tuloksen voi myös ajatella viittaavan harrastamisen todellisten ja toivottujen kustannusten epäsuhtaan.

Ohjauksen ja valmennuksen merkitys niin harrastuksissa viihtymisen kuin niiden jatkumisen kannalta on keskeistä. Tässä tärkeiksi kriteereiksi muodostuvat Tiirikaisen ja Konun (2013, 39) mukaan valmentajan vuorovaikutustaidot sekä sensitiivinen kyky aistia tunnetiloja. Tässä tutkimuksessa haastateltuja pyydettiin arvioimaan, miten hyvin valmennuksen tai ohjauksen laadukkuus kuvaa mieluisinta harrastusta. Useammin

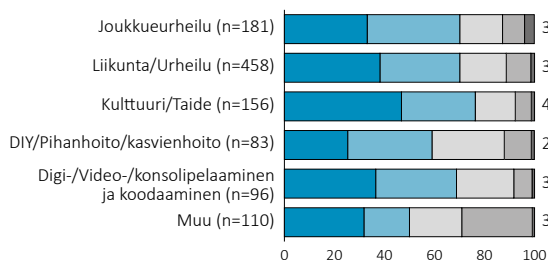
samaa mieltä kuvauksen kanssa ovat 10–14-vuotiaat (kuvio 24). Ikäryhmittäisten tulosten perusteella voi kuitenkin ajatella, että laadun sijaan tulokset viittanevat monessa tapauksessa enemmän ohjattuun toimintaan osallistumisen yleisyyteen (ks. myös kuvio 11). Tästä antaa viitteitä se, että vanhemmissa ikäryhmissä ollaan selvästi useammin samaa mieltä kuvauksen ”sitä voi tehdä ilman ohjausta” kanssa, myös harrastusten suurluokittain tarkasteltuna (kuvio 25h). Lisäksi ohjauksen laadukkuutta esittävän kuvion 25e:n mukaan joukkueurheilussa ohjaus tai valmennus mielletään muita suurluokkia selvästi useammin laadukkaaksi. Ero ohjauksen tai valmennuksen laadukkuudessa selittyneekin suurelta osin sillä, että muissa suurluokissa omaehtoinen harrastaminen on tyypillisempää.

Kaikissa ikäryhmissä ollaan hyvin samaa mieltä siitä, että mieluisin harrastus auttaa pysymään hyvässä kunnossa. Suurelta osin tämä selittyy sillä, että liikuntaharrastukset ovat kaikissa ikäryhmissä yleisiä mieluisimpia harrastuksia:

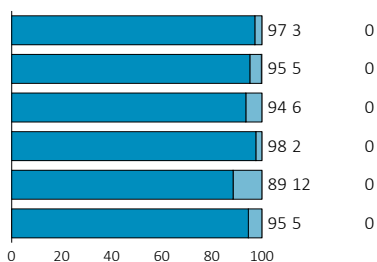

KUVIO 24. MIELUISIMMAN HARRASTUKSEN KUVAUKSET IKÄRYHMittäisten keskiarvojen mukaan asteikolla 1 = täysin eri mieltä, 4 = täysin samaa mieltä.

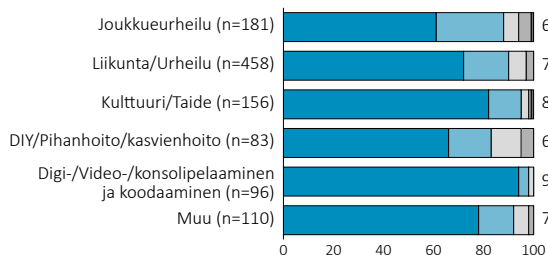
KUVIO 25A. SE ON EDULLISTA. (%)

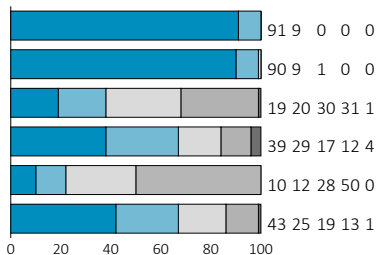
KUVIO 25B. SE ON KIVAA. (%)

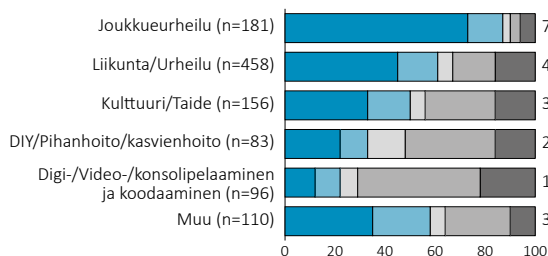
KUVIO 25C. SE ON TARPEEKSI LÄHELLÄ. (%)

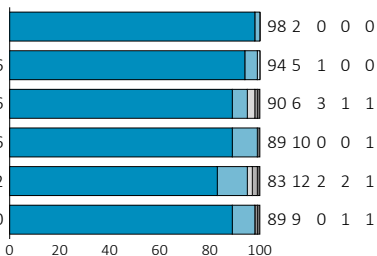
KUVIO 25D. SE AUTTAA PYSYMÄÄN HYVÄSSÄ KUNNOSSA. (%)

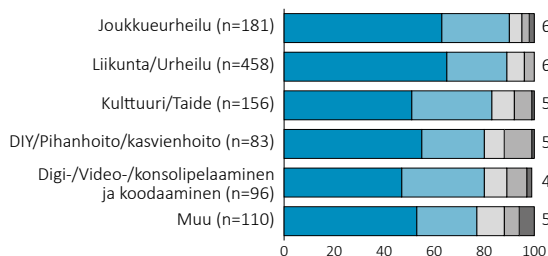
KUVIO 25E. OHJAUS TAI VALMENNUS ON LAADUKASTA. (%)

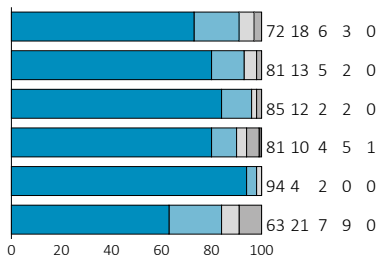
KUVIO 25F. SIINÄ VOI KEHITYÄ. (%)

KUVIO 25G. SE ON TAVOITTEELLISTA. (%)

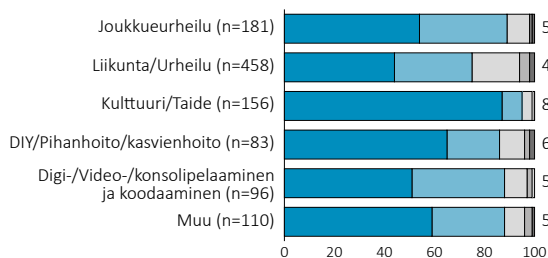
KUVIO 25H. SITÄ VOI TEHDÄ ILMAN OHJAUSTA. (%)

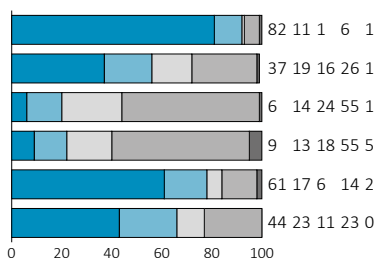
■ Täysin samaa mieltä ■ Jokseenkin samaa mieltä ■ Jokseenkin eri mieltä ■ Täysin eri mieltä ■ Ei osaa sanoa

KUVIO 25A–H. MIELUISAN JA SAMALLA ENITEN AIKAA VIEVÄN HARRASTUKSEN KUVAUKSET SUURLUOKITTAIN. (%)

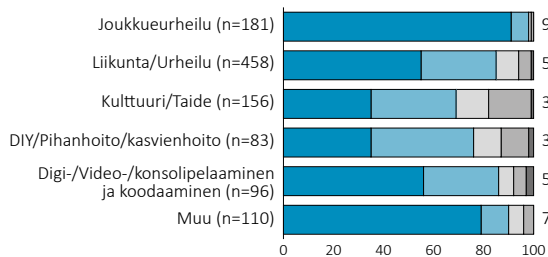
KUVIO 25I. SE ON LUOVAA. (%)

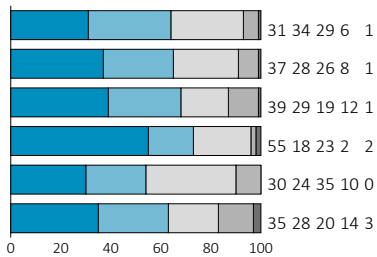
KUVIO 25J. SIINÄ KILPAILAAN. (%)

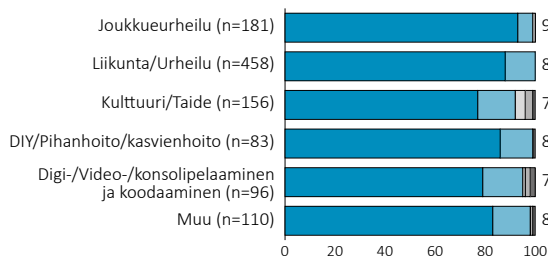
KUVIO 25K. SEN KAUTTA SAA KAVEREITA. (%)

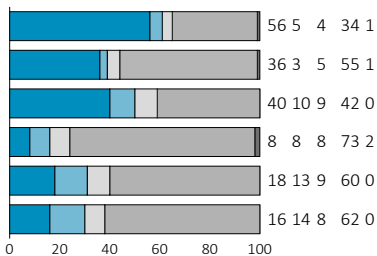
KUVIO 25L. SIINÄ EI OLE SUORITUSPAINETA. (%)

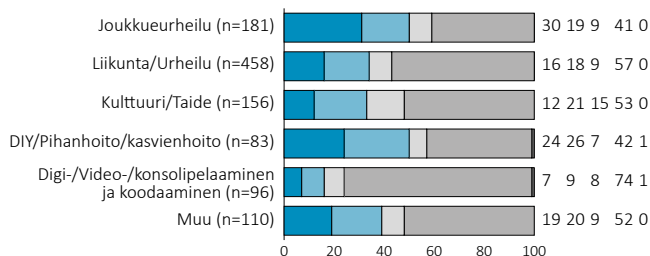
KUVIO 25M. SIITÄ SAA ONNISTUMISEN ELÄMYKSIÄ. (%)

KUVIO 25N. VANHEMPASI MAKSAVAT HARRASTUKSESI. (%)

KUVIO 25O. VANHEMPASI OSALLISTUVAT ITSEKIN HARRASTUKSEESI. (%)

■ Täysin samaa mieltä
 ■ Jokseenkin samaa mieltä
 ■ Jokseenkin eri mieltä
 ■ Täysin eri mieltä
 ■ Ei osaa sanoa

KUVIO 25I–N. MIELUISAN JA SAMALLA ENITEN AIKAA VIEVÄN HARRASTUKSEN KUVAUKSET SUURLUOKITTAIN. (%)

kaikista mieluisista harrastuksista kolme viidestä on liikuntaharrastuksia. Kuvauksen kanssa samaa mieltä ollaankin etenkin seura- ja liikuntaharrastuksissa (kuvio 25d). Kaikissa ikäryhmissä ollaan hyvin samaa mieltä myös siitä, että mieluisimmalle harrastukselle on ominaista siinä kehittyminen. Lisäksi tämä on tulosten mukaan tyypillistä monenlaisille harrastuksille. Suurluokittaiset erot ovat varsin vähäisiä (kuvio 25f).

Edellä kerrottiin suurimman osan haastatelluista pitävän mieluisinta harrastustaan edullisena. On kuitenkin ilmeistä, että osa harrastuksista vaatii enemmän rahallisia satsauksia, ja vastaavasti on olemassa harrastuksia, jotka eivät juuri taloudellista panostamista vaadi. Suurluokittain tarkasteltuna harrastustaan edullisena pitäviä on eniten kulttuuri- ja taideharrastuksissa (76 %). Edellä tuotiin esiin etenkin liikuntaharrastusten korkeiden kustannusten vaikutus harrastusmahdollisuuksiin. Liikuntaharrastukset eivät kuitenkaan ole haastateltujen mukaan suinkaan kalleimpia harrastuksia. Haastatelluista hieman useampi kuin seitsemän kymmenestä pitää joukkueurheilu- tai liikuntaharrastustaan edullisena (71 %). Lajikohtaiset erot ovat kuitenkin suuria. Yksittäisistä mieluisimmista liikuntaharrastuksista ratsastus (n=38) mielletään hyvin usein muuksi kuin edulliseksi (ks. myös Puroaho 2014, 44–48), ja hieman useampi kuin kolme neljästä on kuvauksen kanssa eri mieltä (76 %). Vastaavasti laskettelua harrastavista (n=13) miltei seitsemän kymmenestä (69 %) ja tennistä harrastavista (n=13) hieman useampi kuin kolme viidestä (62 %) on kuvauksen kanssa eri mieltä. Kuvion 25a suurluokista luokka ”muu” on suurluokista muita harvemmin edullinen. Tämän luokan harrastuksista eläinharrastus sekä moottoriurheilu koettiin kalliiksi harrastuksiksi. Moottoriurheilu harrastavista (n=33) peräti 88 prosenttia oli kuvauksen kanssa eri mieltä, ja eläinharrastusta (n=20) harrastavista 65 prosenttia. Aineiston mukaan edullisiksi koettuja harrastuksia aineistossa puolestaan ovat esimerkiksi salibandy, kuntosalit, lukeminen ja koripallo. Kaikista näistä harrastuksista kerrottiin noin 20 vastauksessa. Jokaisen harrastuksen kohdalla vähintään neljä viidestä piti harrastustaan edullisena.

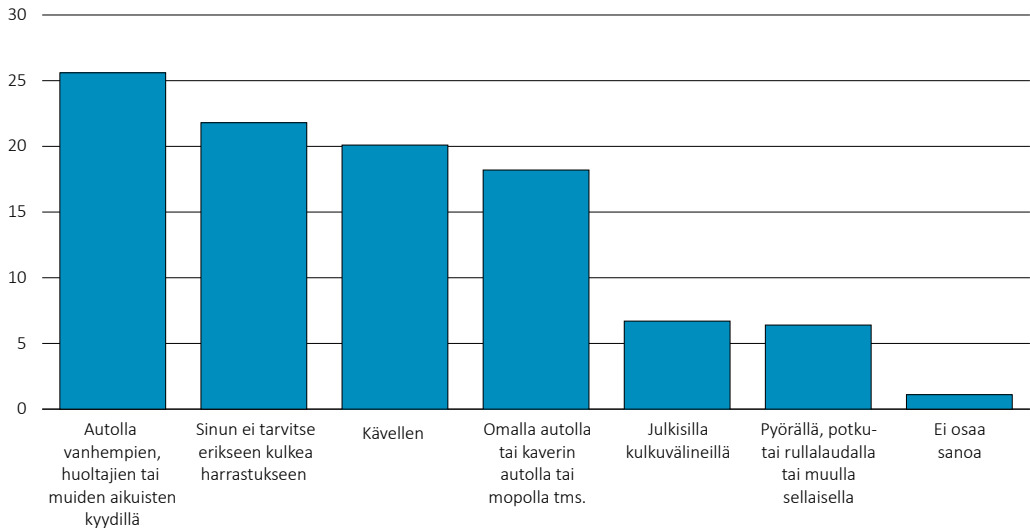
HARRASTUKSIIN KULKEMINEN JA TYYTYVÄISYYS MIELUISIMPAAN HARRASTUKSEEN

Tämän osion tarkastelutavasta poiketen kuviossa 26 on esitetty mieluisimman harrastuksen lisäksi kulkemisen tavat myös eniten aikaa vievän harrastuksen osalta, koska ne olivat paljolti samantapaisia keskenään. Tyypillisimmin harrastuksiin mennään vanhempien, huoltajien tai muiden aikuisten kyydillä (26 %). Yleistä on myös se, että harrastamisen tapahtuu koulussa tai kotona, eikä sinne tarvitse erikseen kulkea (22 %). Viidennes kertoo kävelevänsä harrastuksiin (20 %), ja lähes yhtä moni sanoo kulkevänsä harrastukseen omalla tai kaverin kulkuneuvolla (18 %).

Sukupuolittain tarkasteltuna harrastuksiin kulkeminen omalla tai kaverin kulkuneuvolla on pojilla hieman tyttöjä yleisempää. Pojista reilu viidennes kertoo tästä (22 %) kun taas tytöistä harvempi kuin joka seitsemäs (15 %). Tytöt puolestaan kulkevat harrastuksiin poikia useammin kävelen (24 % / 17 %).

Odotetusti aikuisen kyydillä harrastukseen kulkeminen on kahdelle nuorimmalle ikäryhmälle muita tavanomaisempaa. Kahteen nuorimpaan ikäryhmään kuuluvista yli puolet kertoo kulkevänsä harrastukseen aikuisen kyydillä (56 %). Jo 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä tämä on selvästi vähäisempää (20 %) ja kahdessa vanhemmassa ikäryhmässä sitäkin vähäisempää (n. 5 %). Erityisen kiintoisaa on se, että harrastamisen tapahtuminen kotona tai koulussa on yleisintä kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä (27 %), erityisesti tytöillä. Noin kolme kymmenestä 20–29-vuotiaasta tytöstä kertoo harrastavansa kotona tai koulussa (31 %), pojista hieman useampi kuin joka viides (22 %). Pyörällä tai muulla vastaavalla kulkupelillä harrastuksiin kulkevat useimmiten 10–14-vuotiaat pojat, joista noin joka seitsemäs kertoo kulkevänsä harrastukseen tällä tavoin (16 %), ja samanikäisistä tytöistä 5 prosenttia.

Alueellisia kulkemisen tapojen eroja kuvaa se, että isojen kaupunkien keskustassa asuvat kulkevat harrastukseen selvästi muita useammin kävelen (30 %) ja muita harvemmin autolla. Isojen

KUVIO 26. HARRASTUKSIIN KULKEMINEN. (N=1259) (%)

kaupunkien keskustoissa asuvista 28 prosenttia kertoo kulkevänsä harrastukseen joko aikuisen kyydillä taikka omalla tai kaverin kulkuneuvolla. Muilla alueilla vähintään useampi kuin kaksi viidestä kertoo kulkevänsä harrastukseen autolla. Yleisintä se on maaseudulla (56 %). Julkiset kulkuneuvot kulkevat haja-asutusalueilla tyypillisesti harvakseltaan, eivätkä ne palvele kovinkaan hyvin harrastukseen tai muuta vapaa-ajan kulkemista (Harinen 2013). Vain 2 prosenttia maaseudulla asuvista kertookin kulkevänsä harrastukseen julkisilla, kun taas isojen kaupunkien keskustassa asuvista tästä kertoo useampi kuin joka kymmenes (12 %) ja ison kaupungin lähiössä tai laita-alueella asuvista 10 prosenttia.

Lopuksi haastatelluilta kysyttiin, kuinka tyytyväisiä he ovat mieluisimpaan ja samalla eniten aikaa vievään harrastukseensa (n=866). Tulosten mukaan lapset ja nuoret ovat tähän harrastukseen erittäin tyytyväisiä. Kouluarvosana-asteikolla se saa keskiarvon 9,1. Kahdessa nuoremassa ikäluokassa harrastukseen oltiin vielä hieman tyytyväisempiä: 7–9-vuotiaiden antama keskiarvo on 9,3 ja 10–14-vuotiaiden 9,2. Vanhimman ikäryhmän tyytyväisyyden keskiarvo

on alin, mutta sekin on vain piirun verran alle yhdeksän (8,9).

Yhteenvetona voi tämän luvun tuloksista todeta, että harrastaessaan suurin osa lapsista ja nuorista on heille mieluisimman harrastuksen parissa. Noin kolmanneksella mieluisin ja eniten aikaa vievä harrastus ei kuitenkaan ole yksi ja sama harrastus. Tämän tutkimuksen tulokset yhdessä muiden tutkimusten kanssa antavat viitteitä siitä, että tähän voi vaikuttaa niin lasten huoltajien puolesta tapahtuva ohjaaminen ”perinteisiin” harrastuksiin kuin myös tarkoitukselliset ja tietoiset elämäntilanteeseen liittyvät syyt, kuten terveydellisten syiden korostaminen harrastuksen valinnassa (Berg & Salasuo 2017; Salasuo, Lehtonen & Tarvainen 2023, tulossa). Tuloksissa silmiinpistävää on myös se, että erityisesti 7–9-vuotiailla tytöillä mieluisin ja eniten aikaa vievä harrastus olivat usein eri harrastuksia. Tytöillä ja pojilla mieluisimmat harrastukset ovat suurelta osin eri harrastuksia kaikissa ikäryhmissä. Lisäksi tytöillä kiinnostuksen kohteet harrastuksissa ovat poikia moninaisemmat. On kyse sitten joukkueurheilusta, tanssista, kuntosalilla käymisestä, musiikkiharrastuksesta taikka

yksin tai kaverin kanssa tapahtuvasta ulkoilusta, on tulosten mukaan mieluisin harrastus ennen kaikkea kivaa sekä sellaista, jossa voi kehittyä ja josta saa onnistumisen elämyksiä. Lisäksi se auttaa pysymään hyvässä kunnossa. (Kuviot 23 ja 25a–o.) Tämä on yhteistä erilaisten harrastusten lisäksi kaikille ikäryhmille (kuvio 24). Erityisesti nuorimmille ikäryhmille mieluisin harrastus on tärkeä sosiaalisten suhteiden arena. Tulokset

kertovat mielekkään harrastuksen merkityksellisyydestä lasten ja nuorten elämässä. Erityisen suuri sen merkitys on nuorimmissa ikäryhmissä. Mieluisaksi koetussa harrastuksessa uuden oppiminen, kehittyminen ja onnistumisen elämykset tukevat varttuvan identiteetin ja itsetunnon kehittymistä ja rakentumista silloin, kun kehitys käy kiivaimmillaan (ks. myös Aaltonen ym. 2011, 29; Korkiamäki 2018).

LUKU 4. ENITEN AIKAA VIEVÄ HARRASTUS

Edellisessä luvussa harrastamista tarkasteltiin mieluisimman harrastuksen näkökulmasta ja tarkastelun aineistona käytettiin etenkin niiden haastateltujen vastauksia, joilla mieluisin ja eniten aikaa vievä harrastus on sama harrastus (70 %). Tässä osiossa tarkastelun keskiössä on eniten aikaa vievä harrastus ja aineistona käytetään niitä vastauksia, joissa eniten aikaa vievä ja mieluisin harrastus ei ole sama harrastus (30 %). Lisäksi tässä osiossa vertaillaan eniten aikaa vievää ja mieluisinta harrastusta edellä mainitun joukon vastauksissa.

YLEISIMMÄT ENITEN AIKAA VIEVÄT JA MIELUISIMMAT HARRASTUKSET

Taulukossa 7 on esitetty yleisimmät eniten aikaa vievät harrastukset havaintomäärien ja prosenttiosuuksien mukaan. Lisäksi taulukossa on esitetty harrastuksen sijoitus mieluisimpien – eri kuin eniten aikaa vievä – harrastusten joukossa. Mieluisimman ja samalla eniten aikaa vievän harrastuksen tavoin yleisin eniten aikaa vievä harrastus on kuntosali. Tästä kertoo hieman useampi kuin joka kuudes vastaaja (16 %). Seuraavaksi yleisimmät harrastukset ovat pelaaminen (11 %), musiikki (10 %), jalkapallo ja kuvataide (5 %) sekä liikunta ja liikuntakerho (4 %). Kulttuuriharrastuksia viiden kärkeen yltää kaksi, ja lisäksi lukeminen on aivan kärjen tuntumassa kuudennella sijalla.

Yleisyyden perusteella eniten aikaa vievät harrastukset poikkeavat mieluisimmista harrastuksista jossain määrin, mutta suurin osa eniten aikaa vievistä harrastuksista lukeutuu myös yleisimpien mieluisimpien harrastusten joukkoon. Vaikka yleisimpien eniten aikaa vievien ja mieluisimpien harrastusten viiden kärki muodostuu sijoitukseltaan suurelta osin samoista harrastuksista, on

harrastusten sijoituksessa ja yleisyydessä suuriakin eroja. Esimerkiksi kuntosali on yleisin eniten aikaa vievä harrastus, mutta mieluisimpana harrastuksena se yltää sijalle kolme. Tosin mieluisimpana ja samalla eniten aikaa vievänä harrastuksena kuntosali on yleisin. Musiikki on puolestaan suosituin mieluisin harrastus ja eniten aikaa vievänä harrastuksena kolmanneksi yleisin. Tästä huolimatta musiikin harrastamisesta kerrotaan useammin eniten aikaa vievänä harrastuksena (10 % / 8 %). Eniten aikaa vievien harrastusten yleisyydessä onkin havaittavissa painottumista tiettyihin harrastuksiin. Lähemmäs kaksi viidestä kertoo jostakin kolmesta yleisimmästä eniten aikaa vievästä harrastuksesta (37 %). Mieluisimmissa harrastuksissa havainnot puolestaan jakautuvat tasaisemmin: joka viidennen vastaajan mieluisin harrastus on jokin kolmesta yleisimmästä. Kiintoisaa myös on, kuinka eräily ja retkeily nousevat selvästi useammin esiin mieluisimpina kuin eniten aikaa vievinä harrastuksina ja vastaavasti pelaamisen suosio näyttää vähäisemmältä.

Taulukoissa 8 ja 9 on esitetty eniten aikaa vievät sekä mieluisimmat harrastukset ikäryhmän ja sukupuolen mukaan. Havaintomäärien vähäisyyden vuoksi tulokset on esitetty vain kahdessa ikäryhmässä (7–14-vuotiaat ja 15–29-vuotiaat). Alle 15-vuotiaiden tyttöjen eniten aikaa vievistä harrastuksista yleisimpiä ovat musiikki (16 %), kuvataide (12 %) ja tanssi (8 %), ja mieluisimmista harrastuksista kuvataide (15 %), ratsastus (14 %), musiikki (14 %) ja uinti (8 %). Ja vastaavasti pojilla yleisimmät eniten aikaa vievät harrastukset ovat jalkapallo (16 %), musiikki (13 %) ja pelaaminen (12 %), ja mieluisimmat jalkapallo (16 %), pelaaminen (11 %) ja salibandy (9 %).

7–14-vuotiailla tytöillä luovat harrastukset ovat yleisiä molemmissa ryhmissä, mutta

TAULUKKO 7. YLEISIMMÄT ENITEN AIKAA VIEVÄT HARRASTUKSET, ERI KUIN MIELUISIN HARRASTUS, 7–29-V. (N=356).

Sijoitus	Harrastus	n	%	Sijoitus, mieluisin harrastus (%)
1.	Kuntosali	57	16	3. (6 %)
2.	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	39	11	5. (5 %)
3.	Musiikki	35	10	1. (8 %)
4.	Jalkapallo	18	5	2. (6 %)
	Kuvataide	18	5	6. (5 %)
5.	Liikunta/liikuntakerho	15	4	9. (4 %)
6.	Lukeminen	13	4	7. (5 %)
	Käsityöt/askartelu/nikkarointi	13	4	10. (3 %)
7.	Juoksu/lenkkeily	10	3	10+ (2 %)
	Ulkoilu/kävely	10	3	10+ (2 %)
	Partio	10	3	10+ (1 %)
8.	Salibandy	9	3	10+ (3 %)
	Eräily/retkeily/vaellus/kalastus/metsästys	9	3	4. (6 %)
9.	Uinti/uimahyppy	8	2	7. (5 %)
	Tanssi	8	2	8. (4 %)
10.	Laskettelu	7	2	10+ (2 %)

esimerkiksi ratsastus on selvästi yleisempi mieluisin harrastus kuin eniten aikaa vievä. Vastaavasti laskettelu, luistelu sekä partio eivät taas ole niin suosittuja mieluisimpia harrastuksia. 7–14-vuotiailla pojilla puolestaan joukkueurheilu ja liikuntaharrastukset ovat yleisiä molemmissa ryhmissä, joskaan joukkuelajit eivät ole yhtä yleisiä mieluisimpia harrastuksia kuin eniten aikaa vieviä. Myöskään musiikki ei ole pojilla yhtä suosittu mieluisin harrastus kuin eniten aikaa vievä. Kiintoisaa on myös se, että pojat mainitsevat lukemisen useammin mieluisimmaksi harrastukseksi kuin eniten aikaa vieväksi. Tulokinnassa tulee kuitenkin huomioida jo edellä todettu havaintomäärien vähäisyys. Tuloksia tuleekin ajatella ennemminkin suuntaa antavina kuin yleistettävissä olevina.

Vanhemmassa ikäryhmässä harrastamisen ilme on hyvin erilainen kuin nuoremmilla. Monikaan nuoremman ikäryhmän yleisimmistä

harrastuksista ei yllä 15–29-vuotiaiden yleisimpien harrastusten joukkoon. Myös näissä tuloksissa ilmenee, kuinka harrastamisen luonne muuttuu iän myötä (ks. luku 3). Joukkuelajit sekä mieluisimpana että eniten aikaa vievänä harrastuksena ovat hyvin yleisiä 7–14-vuotiailla pojilla, mutta tämän jälkeen niiden suosio alkaa laskea, ja 15–29-vuotiailla pojilla harrastukset painottuvat tyttöjen tavoin yksilölajityyppisiin harrastuksiin (ks. myös Zacheus & Saarinen 2019, 90). Esimerkiksi 15–29-vuotiailla pojilla kuntosali ja eräily nousevat selvästi muita suosituimmiksi mieluisimmiksi harrastuksiksi tässä aineistossa. Nuoremmassa ikäryhmässä taas hyvin toisenlaiset harrastukset ovat suosituimpia. Tyttöjen kulttuuri- ja taideharrastaminen on tulosten mukaan hyvin yleistä 7–14-vuotiaiden ikäryhmässä sekä mieluisimpana että eniten aikaa vievänä harrastuksena, mutta tulokset osoittavat muunlaisten harrastusten alkavan kiinnostaa tyttöjä enemmän

TAULUKKO 8. YLEISIMMÄT ENITEN AIKAA VIEVÄT HARRASTUKSET.

Tytöt, 7–14-v. (n=76)			
	Harrastus	n	%
1.	Musiikki	12	16
2.	Kuvataide	9	12
3.	Tanssi	6	8
4.	Lukeminen	5	7
5.	Uinti/uimahyppy	4	5
	Ratsastus	4	5
	Laskettelu	4	5
	Partio	4	5
	Voimistelu	4	5
	Luistelu	4	5
Tytöt, 15–29-v. (n=96)			
	Harrastus	n	%
1.	Kuntosali	27	28
2.	Käsityöt/askartelu/nikkarointi	9	9
3.	Musiikki	8	8
4.	Liikunta/liikuntakerho	6	6
	Kuvataide	6	6
5.	Juoksu/lenkkeily	5	5
	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	5	5

Pojat, 7–14-v. (n=69)			
	Harrastus	n	%
1.	Jalkapallo	11	16
2.	Musiikki	9	13
3.	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	8	12
4.	Salibandy	6	9
5.	Jääkiekko	4	6
Pojat, 15–29-v. (n=113)			
	Harrastus	n	%
1.	Kuntosali	29	30
2.	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	25	26
3.	Liikunta/liikuntakerho	8	8
4.	Musiikki	5	5
5.	Juoksu/lenkkeily	4	4
	Jalkapallo	4	4
	Eräily/retkeily/vaellus/kalastus/ metsästys	4	4

14. ikävuoden jälkeen. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksessa on tehty vastaava havainto. Lisäksi tutkimuksesta ilmenee, että luovien harrastusten yleisyys on laskenut sekä pojilla että tytöillä viime vuosina, mutta edelleen ne ovat etenkin 10–14-vuotiaiden tyttöjen yleisiä harrastuksia. (Hanifi & Huomo 2020.)

Sukupuolittain tarkasteltuna ovat 15–29-vuotiaiden tyttöjen ja poikien yleisimmät eniten aikaa vievät harrastukset nuorempaan ikäryhmään verrattuna lähempänä toisiaan. Seitsemästä taulukon harrastuksesta viisi on sekä tytöillä että pojilla samoja, nuoremmassa ikäryhmässä vain yksi: musiikki. Mieluisimman harrastuksen kohdalla vastaavaa ei havaita, vaan 7–14-vuotiaiden tyttöjen ja poikien harrastukset ovat lähempänä toisiaan kuin vanhemman ikäryhmän. Yhteistä on se, että 15–29-vuotiailla tytöillä ja pojilla kuntosali on hyvin yleinen eniten aikaa vievä sekä mieluisin harrastus. Mutta niin tytöillä kuin

pojillakin se on selvästi yleisempi eniten aikaa vievänä harrastuksena. Yleisimpien harrastusten perusteella arvioituna näyttää siltä, että mieluisinta ja eniten aikaa vievää harrastusta ohjaavat erilaiset ja eri tavoin painottuvat päämotiivit. Näitä motiiveja voivat olla esimerkiksi terveys, ajanviete, elämyksellisyys ja luonnon merkitys.

Myös näiden tulosten perusteella tyttöjen harrastaminen on poikia monipuolisempaa. Pääsääntöisesti pojilla harrastaminen painottuu useammin tiettyihin harrastuksiin. Pojista tyttöjä useammat kertovat harrastavansa jotain kolmesta yleisimmästä eniten aikaa vievästä tai mieluisimmasta harrastuksesta. Ero on suuri etenkin 15–29-vuotiaiden kohdalla. Esimerkiksi 15–29-vuotiaista pojista 65 prosenttia harrastaa jotain kolmesta yleisimmästä eniten aikaa vievästä harrastuksesta ja tytöistä 46 prosenttia. Eri harrastusten suosio jakautuu tytöillä selvästi poikia tasaisemmin niin mieluisimman kuin eniten aikaa

TAULUKKO 9. YLEISIMMÄT MIELUISIMMAT HARRASTUKSET.

Tytöt, 7–14-v. (n=74)			
	Harrastus	n	%
1.	Kuvataide	11	15
2.	Ratsastus	10	14
	Musiikki	10	14
3.	Uinti/uimahyppy	6	8
4.	Jalkapallo	4	5
	Tanssi	4	5
	Akrobatia/cheerleading/sirkus	4	5
	Lukeminen	4	5
	Voimistelu	4	5
Tytöt, 15–29-v. (n=97)			
	Harrastus	n	%
1.	Tanssi	8	8
2.	Kuntosali	7	7
3.	Juoksu/lenkkeily	6	6
	Liikunta/liikuntakerho	6	6
	Käsityöt/askartelu/nikkarointi	6	6
4.	Eräily/retkeily/vaellus/kalastus/metsästys	5	5
	Musiikki	5	5
	Ruoanlaittu/leipominen	5	5

Pojat, 7–14-v. (n=64)			
	Harrastus	n	%
1.	Jalkapallo	10	16
2.	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	7	11
3.	Salibandy	6	9
4.	Musiikki	5	8
	Lukeminen	5	8
5.	Uinti/uimahyppy	4	6
Pojat, 15–29-v. (n=105)			
	Harrastus	n	%
1.	Kuntosali	14	13
	Eräily/retkeily/vaellus/kalastus/metsästys	14	13
2.	Jalkapallo	7	7
	Tietokone-/konsoli- ja kännykkäpelit	7	7
3.	Jääkiekko	6	6
	Tennis	6	6
4.	Frisbee	5	5

vievän harrastuksen kohdalla. Poikkeuksena on 7–14-vuotiaiden tyttöjen mieluisin harrastus. Tässä aineistossa tämän ikäisillä tytöillä kiinnostuksen kohteet näyttävät olevan hyvin samankaltaisia keskenään.

Eniten aikaa vieviä ja mieluisimpia harrastuksia on tarpeellista tarkastella vielä ristiin. Tästä näkökulmasta katsottuna päästään lähemmäs mahdollisia mieltymyseroja harrastuksissa. Eli onko esimerkiksi joukkueurheilua eniten aikaa vievänä harrastuksena harrastavan mieluisin harrastus jokin muu joukkueurheilulaji, liikuntaharrastus vai kenties kulttuuri- tai taideharrastus. Tässä aineistossa tätä on mahdollista tarkastella harrastusten suurluokissa (taulukko 10). Tulosten voi ajatella kertovan siitä, mitä harrastusta vastaajat preferoivat, mikäli valinnan voisi tehdä vain omien mieltymysten mukaan.

Tulosten perusteella eniten aikaa vievä ja mieluisin harrastus lukeutuvat usein eri suurluokkiin.

Liikunta tai urheilu -suurluokassa yhteneväisyys on muita suurluokkia yleisempää. Lähemmäs puolet (47 %) kertoo mieluisimman harrastuksen olevan jokin muu samaan suurluokkaan kuuluva harrastus. Kuitenkin joukkueurheilun sekä liikunnan tai urheilun suurluokissa eniten aikaa vievä ja mieluisin harrastus löytyy usein jommastakummasta suurluokasta (59–66 %). Toisin sanoen monet niistä, jotka liikkuvat eniten aikaa vievän harrastuksen merkeissä, tekevät mieluusti niin myös mieluisimman harrastuksen merkeissä ja päinvastoin. Mutta on myös paljon niitä, jotka liikkuvat eniten aikaa vievän harrastuksen merkeissä, mutta mieluummin olisivat jonkin toisenlaisen harrastuksen parissa. Ja myös päinvastoin: eniten aikaa vievistä ei-liikunnallisten harrastusten suurluokista mieluisin harrastus on usein jokin liikuntapainotteinen harrastus. Hieman vähäisempää tämä on kulttuuri ja taide -suurluokassa.

TAULUKKO 10. ENITEN AIKAA VIEVÄ HARRASTUS JA MIELUISIN HARRASTUS SUURLUOKITTAIN. (%)

Mieluisin Eniten aikaa vievä	Joukkue- urheilu	Liikunta/ Urheilu	Kulttuuri/ Taide	DIY/ Pihanhoido/ kasvienhoito	Digi/Video/ konsoli- pelaaminen ja koodaa- minen	Muu
Joukkueurheilu (n=50)	38	28	16	6	8	4
Liikunta/Urheilu (n=155)	12	47	17	12	5	7
Kulttuuri/Taide (n=71)	10	30	27	9	11	14
DIY/Pihanhoido/kasvienhoito (n=27)	15	41	19	19	0	7
Digi-/Video-/konsolipelaaminen ja koodaaminen (n=49)	20	41	20	6	4	8
Muu (n=21)	5	57	10	24	5	0

Tulokset innoittavat kysymään, mitä tekijöitä näiden toisistaan poikkeavien harrastusvalintojen taustalta voidaan löytää. Vielä näiden tulosten perusteella on hankala arvioida sitä, mistä syistä eniten aikaa vievän ja mieluisimman harrastuksen suurluokat eroavat toisistaan. Välttämättä kovin dramaattisesta poikkeamasta ei kuitenkaan ole kyse. Taustalla voi usein olla hyvinkin harkittuja ja tiedostettuja motiiveja, kuten fyysisen hyvinvoinnin edistäminen. Tässä tutkimuksessa kysymystä voidaan lähestyä vertailemalla näihin harrastuksiin sopivia kuvauksia keskenään.

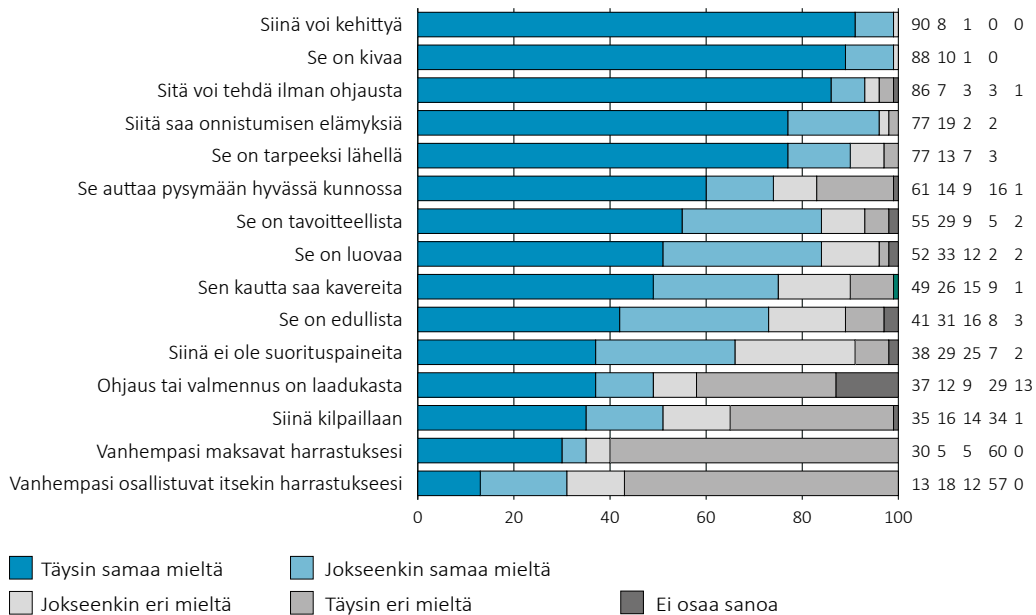
ENITEN AIKAA VIEVÄN JA MIELUISIMMAN HARRASTUKSEN PIIRTEET JA TYYTYVÄISYYS

Kuvioiden 27 ja 28 listaus harrastukseen sopivista kuvauksista on tuttu jo edeltä. Tässä osiossa kuvauksia on tarkasteltu vastauksissa, joissa eniten aikaa vievä ja mieluisin harrastus on eri. Mieluisin harrastus koetaan eniten aikaa vievää harrastusta useammin kivaksi, joskaan ero eniten aikaa vievään harrastukseen ei tältä osin erityisen suuri ole. Täysin samaa mieltä kuvauksen kanssa on mieluisimman harrastuksen kohdalla 93 prosenttia vastaajista ja 87 prosenttia eniten aikaa vievän harrastuksen kohdalla. Mieluisimman harrastuksen kohdalla yksikään vastaaja ei ole eri mieltä väitteen

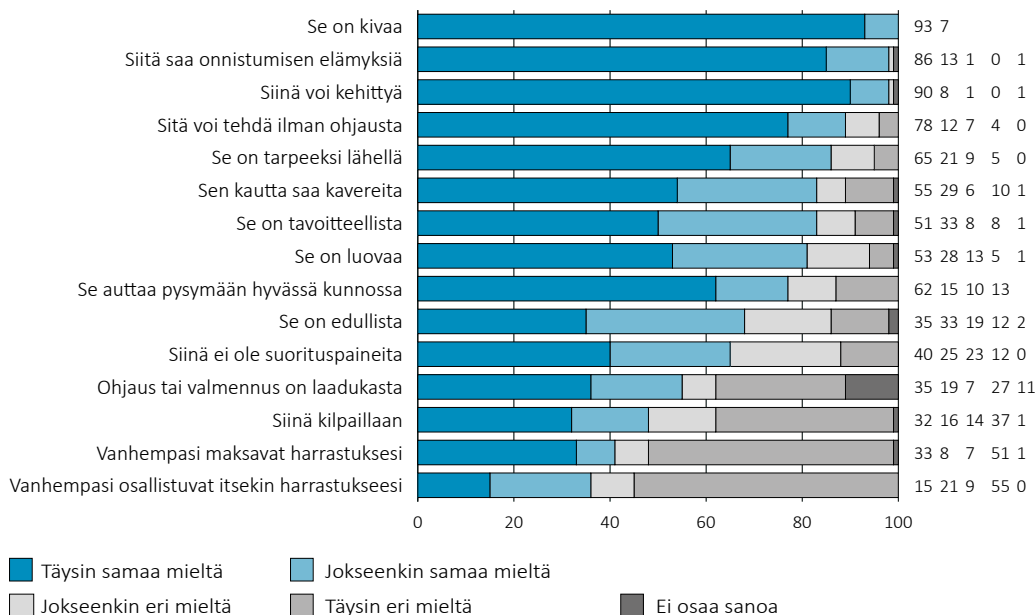
kanssa, kun taas eniten aikaa vievän harrastuksen kohdalla eri mieltä olevia on, joskin vähäisesti (3 %). Harrastuksessa kehittyminen kuvaa hyvin sekä eniten aikaa vievää että mieluisinta harrastusta, eniten aikaa vievän kohdalla vielä osuvammin, kun taas onnistumisen elämykset kuvaavat mieluisinta harrastusta paremmin.

Vastausten perusteella kavereiden saaminen kuvaa mieluisinta harrastusta osuvammin kuin eniten aikaa vievää harrastusta. Tulosten perusteella eniten aikaa vievän harrastuksen voi ajatella olevan luonteeltaan mieluisinta harrastusta hieman useammin omaehtoista, omien aikataulujen mukaan sovitettavissa, ja lähettyvillä tai kotona tapahtuvaa harrastamista. Tällaisia ovat esimerkiksi harrastaminen kodin lähettyvillä olevalla kuntosalilla taikka käsiyöt tai pelaaminen kotona (taulukko 8).

Eniten aikaa vievän ja mieluisimman harrastuksen piirteistä kysyttiin 7–14-vuotiailta avokysymyksellä: heitä pyydettiin omin sanoin kuvailemaan näitä harrastuksia. Sekä eniten aikaa vievää (n=65) että mieluisinta (n=62) harrastusta koskevissa havainnoissa korostui etenkin se, että se on kivaa, mukavaa tai hauskaa (62 %). Lisäksi joka neljännessä havainnossa kerrottiin kavereiden kanssa harrastamisesta tai kaverien saamisesta. Tämä oli yhtä yleistä molemmissa harrastuksissa.

KUVIO 27. "MITEN HYVIN SEURAAVAT KUVAUKSET SOPIVAT ENITEN AIKAA VIEVÄÄN HARRASTUKSEESI?" ERI KUIN MIELUISIN HARRASTUS. 15–29-VUOTIAAT. (N=314) (%)

KUVIO 28. MITEN HYVIN SEURAAVAT KUVAUKSET SOPIVAT MIELUISIMPAAN HARRASTUKSEEN? ERI KUIN ENITEN AIKAA VIEVÄ HARRASTUS. 15–29-VUOTIAAT. (N=286) (%)

Haastatelluilta kysyttiin vielä tyytyväisyydestä eniten aikaa vievään ja mieluisimpaan harrastukseen. Haastatellut eivät ole aivan yhtä tyytyväisiä eniten aikaa vievään harrastukseen kuin mieluisimpaan harrastukseen. Ero näiden harrastusten välillä tosin on melko vähäinen. Eniten aikaa vievä harrastus saa kouluarvosana-asteikolla keskiarvon 8,9 ja mieluisin harrastus 9,2. Mieluisimman ja samalla eniten aikaa vievän harrastuksen tavoin myös sekä eniten aikaa vievään että mieluisimpaan harrastukseen nuorimmissa ikäryhmissä ollaan näihin harrastuksiin tyytyväisempiä.

Lyhyesti tämän luvun summaamiseksi voidaan todeta, että eniten aikaa vievissä harrastuksissa painottuvat useammin tiettyihin harrastuksiin, kun taas mieluisimpien harrastusten kohdalla mieltymykset ulottuvat laajemmin moniin eri harrastuksiin. Nuoremmilla kuitenkin sekä eniten aikaa vievien että mieluisimpien harrastusten joukossa on monia samoja lajeja. Vanhemmalla ikäryhmällä mieluisin harrastus näyttääkin useammin olevan mahdollisuus toteuttaa itseään. Kiinnostuksen kohteet ovat huomattavasti nuorempia hajanaisemmat. Näitä harrastuksia näyttävätkin ohjaavan erilaiset motiivit. Eniten aikaa vievä harrastus on mieluisinta

useammin sellainen, jossa voi kehittyä ja jota voi harrastaa omaehtoisesti ja vielä lähellä, kun taas onnistumisen elämykset ja mielekkyys kuvaavat haastateltujen mukaan osuvammin mieluisinta harrastusta. Molemmat harrastukset koetaan hyvin mielekkäiksi, mutta mieluisin kuitenkin useammin. Lisäksi mieluisimman harrastuksen koetaan olevan palkitsevampi. Tulosten perusteella sosiaalinen ulottuvuus on hieman vahvempi mieluisimmassa harrastuksessa ja yksilöllisyys puolestaan eniten aikaa vievässä.

Harrastamisen kulttuurissa on tämän ja edellisen luvun tulosten perusteella nähtävissä sukupuolittuneisuutta. Aikaisempien tutkimusten perusteella voi tämän ymmärtää liittyvän ainakin osin kulttuuriin sukupuolimalleihin. Esimerkiksi poikatuokimuksessa on havaittu hyväksyty poikana olemisen ala kapeahkoksi (Kivijärvi, Huuki & Lunabba 2018). Voikin olla, että ohjautuminen tiettyihin harrastuksiin tapahtuu ainakin jossain määrin vanhempien toimesta tai kavereiden perässä sukupuoliodotusten mukaisille kentille omista intresseistä riippumatta. Tämä voi myös selittää sitä, miksi pojilla harrastaminen on tyttöjä useammin painottunut tiettyihin harrastuksiin.

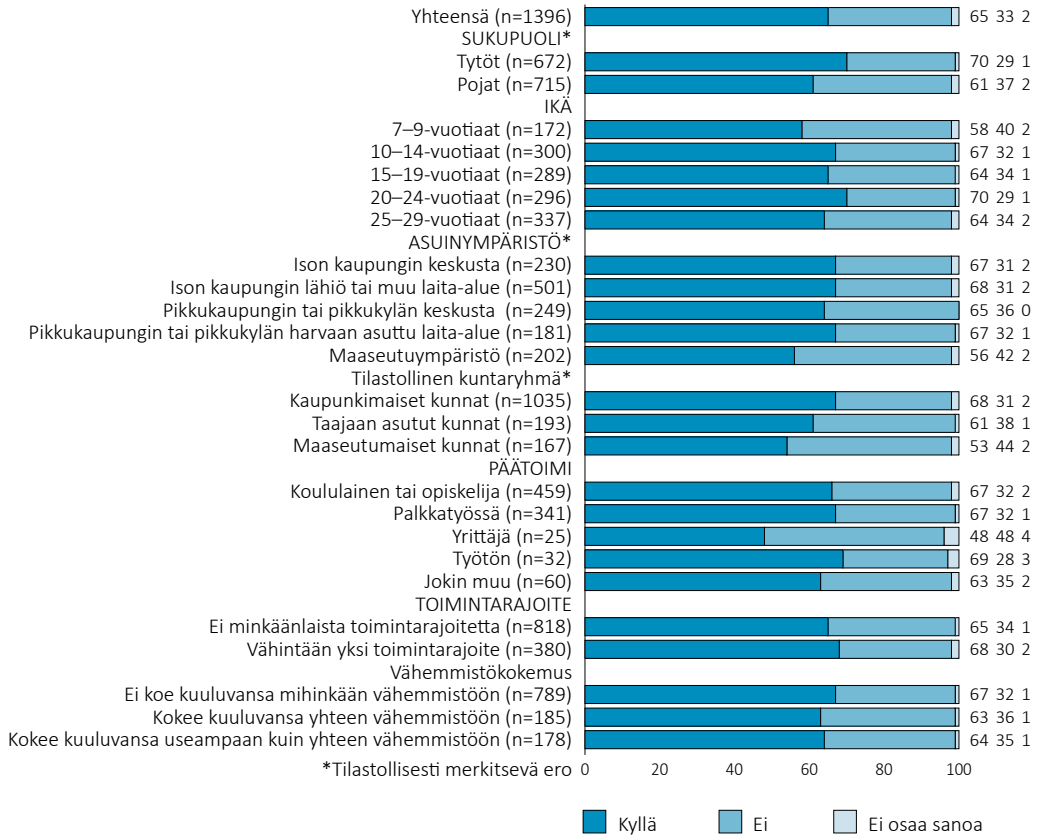
LUKU 5. LOPETETTU MIELUINEN OHJATTU HARRASTUS

Edellä käsitellyn mieluisimman ja eniten aikaa vievän harrastuksen ohella lopetettu ohjattu harrastus on tämän tutkimuksen keskeinen teema. Koska lapsilla ja nuorilla usein on monia harrastuksia, ja harrastuskokeilut sekä liikehinnät harrastuksesta toiseen ovat tyypillisiä, haluttiin nimenomaan selvittää mieluisan ohjatun harrastuksen lopettamista, ei minkä tahansa harrastuksen. Mieluisimman harrastuksen lopettamisen ajateltiin kertovan enemmän harrastamisen kulttuurista sekä harrastamisen motivaatioissa tapahtuneista muutoksista. Aikaisemmissa *Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksissa* on aiheeseen liittyen selvitetty seuraliikunnan lopettamisen syitä (Myllyniemi & Berg 2013, 80) ja seuraliikunnan lopettamisikää (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016, 85). Lisäksi sitä on tässä tutkimus-sarjassa muutoinkin sivuttu eri otteissa.

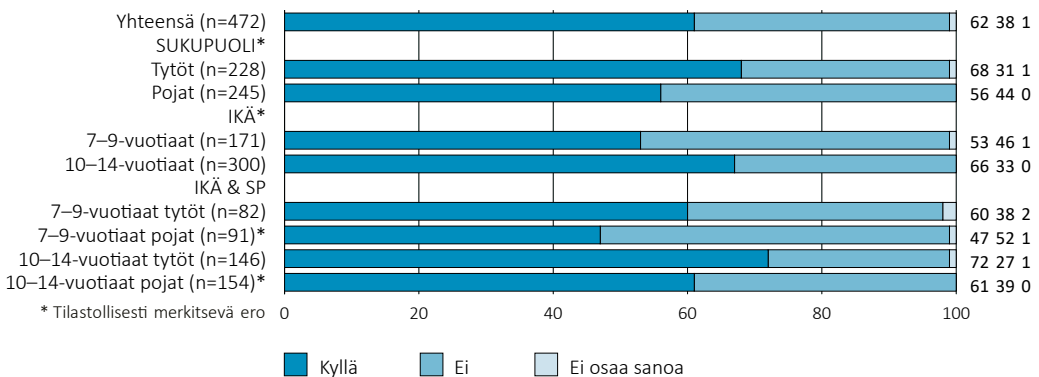
Useampi kuin kolme viidestä kyselyyn vastanneesta kertoo joskus lopettaneensa jonkin mieluisan ohjatun harrastuksen (kuvio 28). Useammin tästä kertovat tytöt. Tytöistä 70 prosenttia kertoo jonkin ohjatun harrastuksen lopettamisesta ja pojista 61 prosenttia. Myös alle 15-vuotiaiden haastateltujen huoltajat kertovat tyttöjen harrastuksen lopettamisesta useammin (kuvio 29). Aineiston mukaan harrastuksia lopetetaan eniten 10–14 vuoden iässä. Tytöt lopettavat harrastuksia tässä iässä jonkin verran useammin kuin pojat. Alle 15-vuotiaiden haastateltujen huoltajilta kerättyssä aineistossa erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Lapsilta ja nuorilta itseltään kerättyssä aineistossa tyttöjen ja poikien välinen ero on merkitsevä, mutta ikäryhmittäiset erot eivät. Tästä huolimatta huomionarvoista on se, että tytöillä mieluisan ohjatun harrastamisen lopettaminen on kaikissa ikäryhmissä poikia yleisempää. Toisaalta niin on myös ohjattuun toimintaan osallistuminen (kuvio 10).

Kaupungeissa ohjatun harrastamisen lopettaminen on yleisempää kuin maaseutuympäristösä. Kun lisäksi huomioidaan ohjattuun liikuntaan tai urheiluun osallistuminen, selviää aineistosta, että maaseutumaisissa kunnissa ohjatun harrastuksen lopettaminen on muita asuinseutuja vähäisempää sekä kyselyn tekohetkellä ohjattuun liikuntaan tai urheiluun osallistuvien kuin osallistumattomien joukossa. Näiden havaintojen perusteella vaikuttaa siltä, että maaseutumaisissa kunnissa ohjattuun harrastukseen osallistuvat lapset ja nuoret ovat mukana harrastustoiminnassa jonkin verran pidempään kuin kaupungeissa asuvat. Tätä voi selittää yksinkertaisesti se, että tiheämmin asutuilla seuduilla tarjontaa on enemmän. Tällöin harrastusta voidaan helpommin vaihtaa toiseen omien mielenkiinnon kohteiden muuttuessa.

Aineiston mukaan mieluisan ohjatun harrastamisen lopettamisessa ei ole eroja eri päätoimiryhmien välillä. Työttömät eivät erotu muista ryhmistä tavalla, jonka voisi olettaa viittaavan siihen, että työttömyydellä olisi vaikutusta ohjatun harrastuksen lopettamiseen, mutta tarkempi tarkastelu osoittaa, että päätoimiryhmistä työttömien joukossa on ylipäättään selvästi vähemmän niitä, jotka haastatteluhetkellä ovat mukana ohjatussa liikunnassa tai urheilussa. Lisäksi työttömien joukossa on muita päätoimiryhmiä hieman enemmän niitä, jotka ovat joskus olleet ohjatussa toiminnassa mukana mutta sittemmin lopettaneet sen. Jälkimmäinen havainto ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä. Havainnot eivät myöskään vielä osoita syy-yhteyttä ohjatun harrastuksen lopettamisen ja työttömyyden välillä. Työttömyyden alkamisajankohta ei ole tiedossa, eikä haastatelluilta kysytty, milloin kyseessä olevasta ohjatusta harrastuksesta on jättäydytty

KUVIO 29. "ONKO SINULLA AIEMMIN OLLUT JOKIN MIELUIINEN OHJATTU HARRASTUS, JONKA OLET LOPETTANUT?" (%)

KUVIO 30. "ONKO LAPSELLASI AIEMMIN OLLUT JOKIN MIELUIINEN OHJATTU HARRASTUS, JONKA OLET LOPETTANUT?" ALLE 15-VUOTIAIDEN HUOLTAJAT. (%)

pois. Mutta aiemmin tutkitun (ks. Huhta 2015) ja tässä tutkimuksessa esiin tuotujen työttömien harrastamiseen liittyvien havaintojen perusteella voi ajatella, että työttömyys lisää riskiä lopettaa ohjattu harrastus (ks. myös kuvio 4).

Toimintarajoitteet taikka vähemmistökokemus eivät aineiston mukaan lisää riskiä mieluisan ohjatun harrastuksen lopettamiseen. Kuitenkin toimintarajoitteista kertovat (30 % / 39 %) sekä ne, jotka kokevat kuuluvansa johonkin vähemmistöön (32 % / 37 %), osallistuvat muita nuoria hieman harvemmin ohjattuun liikuntaan tai urheiluun ylipäätään. Vielä vähäisempää osallistuminen on useammasta toimintarajoitteesta kertovien joukossa. Kolmesta tai useammasta toimintarajoitteesta kertovista 14 prosenttia osallistuu ohjattuun urheiluun tai liikuntaan vapaa-ajallaan. Vähemmistökokemuksen osalta vastaavaa ei aineistosta havaita.

YLEISIMMÄT LOPETETUT OHJATUT HARRASTUKSET

Seuraavaksi haastatelluilta tiedusteltiin, mikä kyseessä oleva lopetettu mieluisin ohjattu harrastus oli. Kaikkiaan haastatellut kertoivat yli 60 eri harrastuksesta. Niistä yleisimmät on koottu taulukkoon 11. Lopetetun ohjatun harrastuksen lajia kysyttiin myös 7–14-vuotiaiden haastateltujen huoltajilta. Huoltajat kertoivat valtaosin samoista harrastuksista lasten ja nuorten kanssa, ja lisäksi kärkikolmikko vastasi täysin lasten ja nuorten kertomaa.

Pääosin lapset ja nuoret nimesivät lopetetuksi mieluisaksi ohjatuksi harrastukseksi sellaisia harrastuksia, jotka muutoinkin ovat lasten ja nuorten suosiossa (ks. taulukot 3 ja 7 sekä myös Blomqvist ym. 2019, 51; Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 32; Myllyniemi & Berg 2013, 67). Tätä voi pitää odotettuna, sillä lasten ja nuorten kasvaessa mielenkiinnonkohteet ja elämäntilanteet muuttuvat, ja jokin aiemmin mieluisaksi koettu harrastus voi sitä myöden jäädä pois (ks. myös Aarresola 2015, 157). Muutoinkin ohjattuun harrastustoimintaan osallistuminen vähenee iän karttuessa. Mutta yhtä lailla lopettaminen voi

TAULUKKO 11. YLEISIMMÄT LOPETETUT MIELUISAT OHJATUT HARRASTUKSET.

Harrastus	(n)	(%)
Jalkapallo	158	17,5
Tanssi	85	9,4
Salibandy	79	8,8
Musiikki	72	8
Kamppailulajit	63	7
Jääkiekko	43	4,8
Partio	36	3,9
Uinti/uimahyppy	35	3,9
Ratsastus	32	3,6
Voimistelu	30	3,3
Akrobatia/cheerleading/sirkus	29	3,3
Yleisurheilu	21	2,3
Koripallo	19	2,2
Jumppa	18	2
Luistelu	16	1,7

tapahtua vastentahtoisesti tai esimerkiksi ohjatun harrastustoiminnan luonteen vuoksi.

OHJATUN HARRASTAMISEN LOPETTAMISEN SYYT

Kaikilta ohjatun harrastamisen lopettamisesta kertoneilta lapsilta ja nuorilta sekä alle 15-vuotiaiden haastateltujen vanhemmilta kysyttiin valmiiden vastausvaihtoehtojen merkittävyyttä harrastuksen lopettamisessa. Ensimmäiset tulokset esitetään yleisinä jakaumina, hieman edempänä valikoiduissa väittämässä osassa harrastusten suurluokissa. Jo tässä vaiheessa on hyvä tuoda esiin, että suurimmalta osin vastaukset liittyvät urheilu- ja liikuntaharrastuksiin. Useamman kuin joka neljännen vastaajan lopetettu mieluisa ohjattu harrastus on jokin seuraliikunta-, urheilu- tai liikuntaharrastus.

Yleisin syy lopettaa mieluisa ohjattu harrastus on aineiston mukaan se, että se vei liikaa aikaa

(kuvio 31). Kokemus on vallan yhtenevä kaikissa ikäryhmissä (kuvio 33). Myös hyvin monet 7–14-vuotiaiden lasten huoltajista (31 %) kertoivat tämän olleen merkittävä syy lapselle lopettaa ohjattu harrastus (kuvio 32). Tulokset kertovat ennen kaikkea siitä, kuinka lasten ja nuorten elämämaailma on täynnä erilaisia vapaa-ajasta kilpailevia mielenkiinnonkohteita kuin myös niiden prioriteettiasteiden muuttumisesta. Vuoden 2013 tutkimuksessa selvitettiin seuraliikunnan lopettamisen syitä ja tuolloin se, että seuraliikunta vei liikaa aikaa, oli useamman kuin joka toisen mukaan merkittävä syy lopettamiselle. Kyseisessä tutkimuksessa vain muutos vastaajan kiinnostuksen kohteissa oli edellä mainittua merkittävämpi lopettamisen syy. (Myllyniemi & Berg 2013, 80.) Kiinnostuksen kohteiden muutoksesta ei tässä kysymyssarjassa kysytty, mutta motivaatioon ja kiinnostukseen liittyvät syyt olivat yleisimmin mainittuja muita lopettamisen syitä.

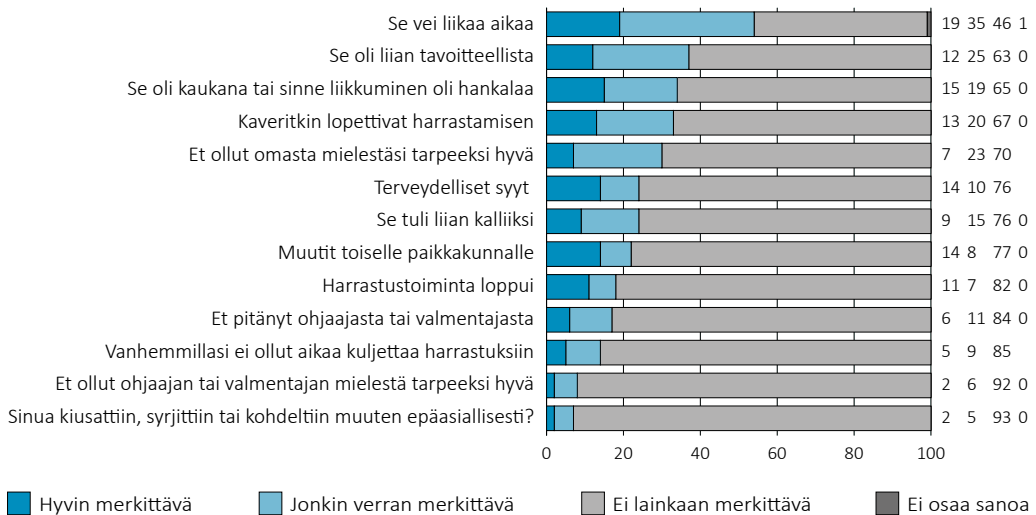
Moni haastateltu koki harrastuksen liiallisen tavoitteellisuuden vaikuttaneen harrastuksen lopettamiseen (37 %). Alle 15-vuotiaiden lasten huoltajista kolme kymmenestä kertoi tästä (kuvio 32). Tämän väittämän voisi ajatella kytkeytyvän vahvasti liikuntaan ja urheiluun, mutta suurluokittainen tarkastelu kuitenkin osoittaa, että liialliseksi koettu tavoitteellisuus liittyi niin joukkueurheiluun kuin muuhunkin liikuntaan tai urheiluun sekä myös kulttuuri- ja taideharrastuksiin (kuvio 34c). Urheilullisten harrastusten osalta kokemuksen yleisyyttä voi selittää se, että urheiluseuraharrastuksissa on erilaisia urheilupolkuja ja osallistumisen tapoja. Outi Aarresolan (2016, 80) mukaan harrastuksissa on esimerkiksi ajalehtijoita, joille harrastamisessa on urheilijan uraa tärkeämpää joukkueessa mukana oleminen. Aina urheiluseurassa harrastaminen ei myöskään ole säännöllistä ja aktiivista (Blomqvist ym. 2019, 50). Voikin kysyä, onko harrastustoiminnassa riittävästi huomioitu sitä, että lasten ja nuorten harrastamisen motiivit liikkua ja urheilla pohjautuvat usein leikkiin ja peliin (Aarresola 2015, 158). Tulisikin kriittisesti arvioida, toteutuvatko liikuntalain (2015) ja nuorisolain (2016) tavoitteet harrastamisen kentällä. Järjestetäänkö ohjattua harrastustoimintaa riittävän

monimuotoisesti ja tarjoaako se eri lähtökohdistta ja eri motiivein mukana oleville harrastajille riittävästi mielekkäitä tapoja osallistua toimintaan? Mahdollisesti ei, sillä lapset ovat toivoneet enemmän liikuntaharrastuksia, joissa ei korostu kilpailullisuus tai ei edellytetä urheilullista taustaa (Järvenpää 2022, 13). Monipuolisemman urheiluseuratoiminnan perään on kuulutettu myös valtion liikuntaneuvostossa jo 2010-luvun alkupuolella. Tuolloin Leena Harkimo ja Minna Paajanen (2013, 9) korostivat, että urheiluseuratoimintaa tulisi järjestää myös niille nuorille, joiden tavoitteet eivät ole kilpaurheilussa.

Aineiston perusteella harrastustoiminnan sijainnilla ja mahdollisuuksilla liikkua sinne on suuri vaikutus harrastustoimintaan osallistumiseen. Hieman useampi kuin kolmannes koki harrastuksen lopettamiseen vaikuttaneen sen, että harrastus oli liian etäällä tai sinne liikkuminen oli hankalaa (35 %). Hyvin merkittäväksi syyksi tämä koettiin selvästi yleisemmin vanhemmissa ikäryhmissä (kuvio 33) sekä tilastollisista kuntaryhmittymistä hieman useammin maaseutumaisissa kunnissa.

Myöhemmin tänä vuonna julkaistaan Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen erillisraportti, jossa tarkastellaan pohjoisimman Suomen nuorten vapaa-aikaa ja harrastamista. Kyseisen tutkimuksen aineistosta ilmenee, että harrastamisessa kavereiden kanssa yhdessäolo koetaan muita asioita useammin tärkeäksi (Salasuo, Lehtonen & Tarvainen 2023, tulossa). Tässä tutkimuksessa kolmannes puolestaan koki kavereiden harrastuksesta pois jättäytymisen vaikuttaneen merkittävästi omaan lopettamispäätökseen. Nuoremmilla tämä korostuu vielä voimakkaammin: 15–19-vuotiaat kokivat tämän muita ikäryhmiä useammin hyvin merkittäväksi syyksi harrastamisen lopettamiselle (kuvio 33). Useammin kavereiden merkityksestä raportoivat ne, jotka olivat lopettaneet jonkin joukkueurheiluharrastuksen (kuvio 34f). Kaksi neljästä joukkueurheiluharrastuksen lopettaneesta piti tätä merkittävänä syynä. Toisin sanoen kaverisuhteet ovat merkittävä motiivi harrastamiselle ja sen jatkumiselle.

Lähes kolmannes haastatelluista koki ohjatun harrastuksen lopettamiseen vaikuttaneen sen,

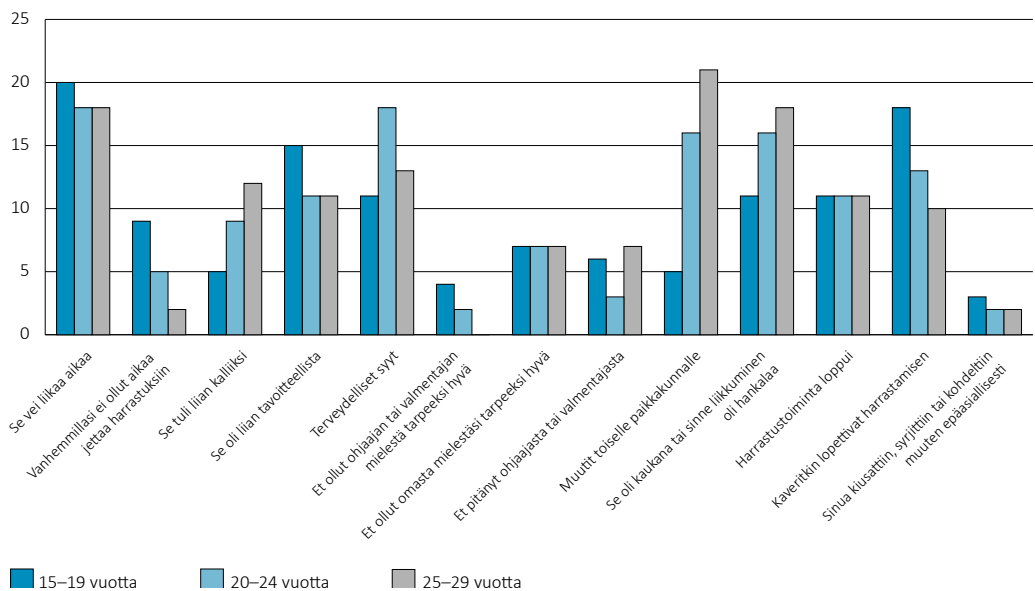
KUVIO 31. "KUINKA MERKITTÄVIÄ OLIVAT SEURAAVAT SYYT LOPETTA OHJATTU HARRASTUS?" 15–29-VUOTIAAT. ((N=608) (%))

ettei omasta mielestään ollut tarpeeksi hyvä siinä. Myös alle 15-vuotiaiden lasten huoltajien vastauksissa tämä oli yksi yleisimmistä lopettamisen syistä (kuvio 32). Harrastusten suurluokittaisia eroja ei tämän syyn kohdalla ilmennyt. Selitystä tälle voidaan sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinteeseen tukeutuen paikantaa sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta. Siinä sosiaalisen todellisuuden ymmärretään rakentuvan ja pysyvän yllä vuorovaikutussuhteissa muiden kanssa (Berger & Luckmann 1994, 168–170). Tätä näkemystä mukaillen voi sanoa kokemuksen omasta tasosta syntyvän vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Näin ollen siihen voidaan myös vaikuttaa vuorovaikutussuhteissa. Tätä ei voida pitää vain valmennukseen ja ohjaukseen liittyvänä asiana, mutta on perusteltua ajatella harrastajan ja valmentajan vuorovaikutussuhteiden vaikuttavan subjektiiviseen kokemukseen omasta tasosta. Tiirikaisen ja Konun (2013, 39) tutkimuksesta selviää, että harrastuksen lopettamisajatuksia oli useammin niillä, jotka kokivat valmentajan olleen heistä vain vähäisesti tai ei lainkaan kiinnostunut sekä niillä, joilla ei ollut

säännöllisiä keskusteluja valmentajansa kanssa. Ohjaukseen ja valmennukseen edelleen liittyen tämän tutkimuksen aineistossa harvempi kuin joka kymmenes koki harrastamisen lopettamiseen vaikuttaneen sen, ettei haastateltu ollut ohjaajan tai valmentajan mielestä tarpeeksi hyvä (8 %). Useammin tästä kertoivat joukkueurheiluharrastuksen lopettaneet. Hieman useampi kuin joka kuudes puolestaan ei pitänyt ohjaajasta tai valmentajasta siinä määrin, että sen koettiin vaikuttaneen harrastamisen lopettamiseen. Suurin osa haastatelluista ei kuitenkaan kokenut edellä mainittujen syiden vaikuttaneen ohjatun harrastuksen lopettamiseen. Tulosten perusteella ei voida siis väittää ohjauksen ja valmennuksen olevan lasten ja nuorten harrastuksissa heikolla tasolla, mutta parannettavaa vielä on. Tutkimuksessa selvitettiin myös alle 15-vuotiaiden lasten huoltajien näkemyksiä hyvästä valmentajasta tai ohjaajasta. Kannat ovat hyvin yhdenmukaisia: hyvin tärkeänä pidetään, että ohjaaja tai valmentaja on kannustava, pystyy harrastuksissa huomioimaan eri tasoiset harrastajat eikä syrji ketään (kuvio 44).

KUVIO 32. "KUINKA MERKITTÄVIÄ OLIVAT SEURAAVAT SYYT LOPETTAA OHJATTU HARRASTUS?" 7–14-VUOTIAIDEN VANHEMMAT. (N=290) (%)

KUVIO 33. "KUINKA MERKITTÄVIÄ OLIVAT SEURAAVAT SYYT LOPETTAA OHJATTU HARRASTUS?" HYVIN MERKITTÄVÄ -VASTAUSTEN %-OSUUS.

TAULUKKO 12. 7–14-VUOTIAIDEN SYYT LOPETTAA OHJATTU HARRASTUS. (N) (%)

	(n)	(%)
Kiinnostus/tykkääminen/kyllästyminen/tylsä/motivaatio/mielekkyyden	105	28
Muu (esim. eos, ikä)	57	15
Aika ei riittänyt kaikille harrastuksille/aikataulusyyt/päällekkäisyys	40	11
Harrastuksen vaihto/toinen harrastus	33	9
Korona/Koronarajoitukset	23	6
Harrastustoiminta loppui	19	5
Kaveritkin lopettivat harrastamisen	17	5
Et pitänyt ohjaajasta tai valmentajasta	14	4
Se vei liikaa aikaa	13	4
Terveydelliset syyt	13	4
Muutit toiselle paikkakunnalle	8	2
Se oli liian tavoitteellista	7	2
Se oli kaukana tai sinne liikkuminen oli hankalaa	7	2
Se tuli liian kalliiksi	6	2
Sinua kiusattiin, syrjittiin tai kohdeltiin muuten epäasiallisesti	4	1
Vanhemmillasi ei ollut aikaa kuljettaa harrastuksiin	1	0
Et ollut omasta mielestäsi tarpeeksi hyvä	1	0
Et ollut ohjaajan tai valmentajan mielestä tarpeeksi hyvä	1	0

Haastatelluilta kysyttiin lopuksi, oliko harrastuksen lopettamiselle vielä jokin muu syy. Kaksi viidestä haastatellusta vastasi myöntävästi kysymykseen. Kaikkiaan vastauksista luokiteltiin 265 havaintoa. Yleisin muu syy harrastuksen lopettamiselle oli tylsistyminen sekä kiinnostuksen tai motivaation väheneminen (35 %). Joka kymmenennessä havainnossa kerrottiin, ettei aika riittänyt kaikkiin harrastuksiin (10 %). Havainnoista 9 prosenttia liittyi harrastuksen vaihtoon tai toiseen harrastukseen. Harvempi kuin joka viidestoista havainto koski koronarajoitusten merkitystä ohjatun harrastuksen lopettamisessa (6 %). Syyn yleisyys voi tuntua kaiken julkisen keskustelun jälkeen vähäiseltä, mutta tässä kysymyksessä ei ollut ajallista rajausta harrastuksen lopettamiselle. Lisäksi vastauksissa tuli ilmi jo kysytyjä syitä (14 %). Muuta syytä ei myöskään aina osattu tai haluttu mainita (25 %).

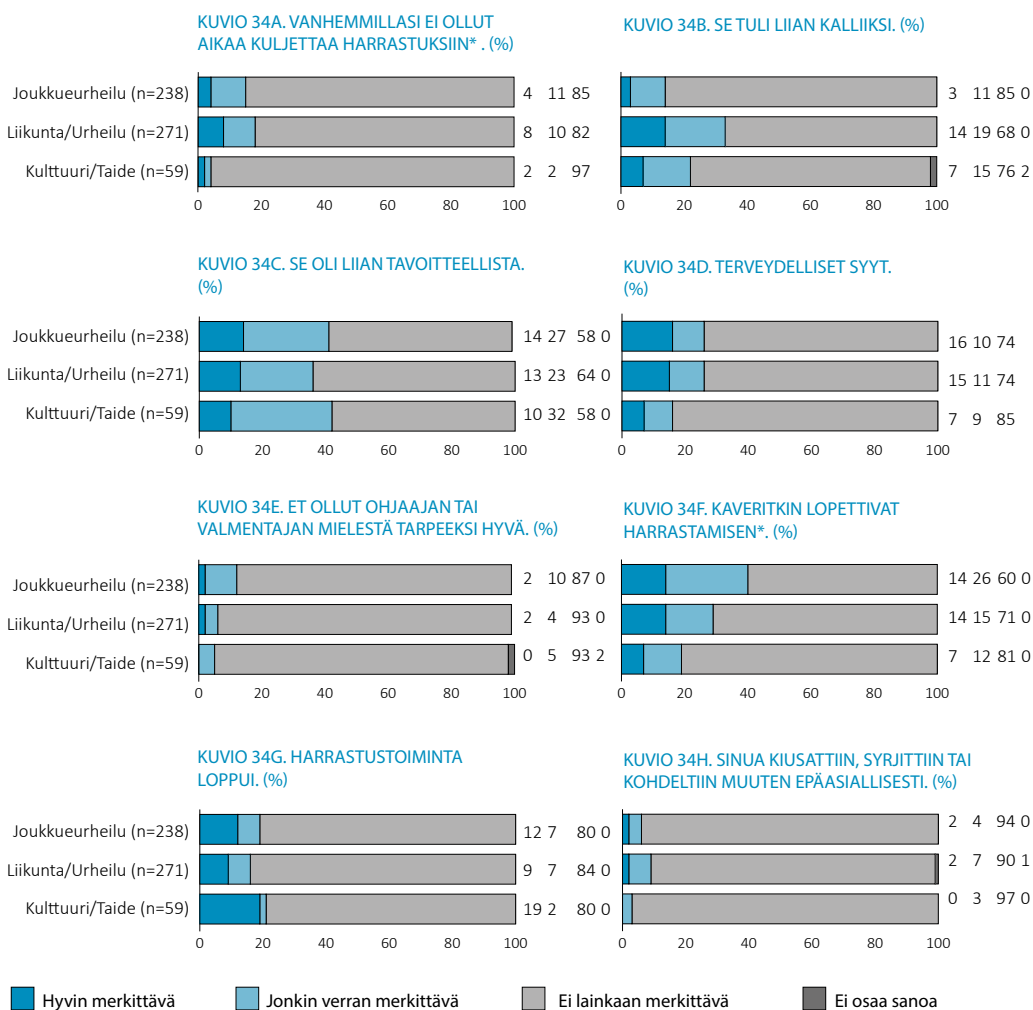
7–14-vuotiailta haastatelluilta mieluisan ohjatun harrastuksen lopettamisen syitä kysyttiin avokysymyksellä (taulukko 12). Heitä pyydettiin luettelemaan kaikki mieleen tulevat lopettamiseen vaikuttaneet syyt. Ne luokiteltiin edellä esitettyjen syiden mukaisesti ja luotiin tarpeen mukaan uusia luokkia. Monissa vastauksissa tuotiin esiin kyllästyminen, kiinnostuksen tai motivaation väheneminen taikka tylsistyminen harrastukseen. Tämänkaltaiset vastaukset luokiteltiin samaan luokkaan kuuluviksi. Kaikista havainnoista 29 prosenttia kuului tähän luokkaan. Jos luokkaa muu (15 %), johon kuuluvat ei osaa sanoa - sekä yksittäiset sekalaiset vastaukset, ei huomioida, on seuraavaksi yleisin syy ohjatun harrastuksen lopettamiselle ajan riittämättömyys ja harrastusten päällekkäisyys (11 %). Toinen harrastus tai harrastuksen vaihto ilmoitettiin hieman harvemmassa kuin joka kymmenennessä vastauksessa syyksi lopettaa harrastus

(9 %). Koronarajoitusten vuoksi harrastamisen lopettamisesta kerrottiin 6 prosentissa vastauksista.

Merkittäviksi koettujen syiden suurluokittainen vertailu antaa hieman toisenlaista näkökulmaa harrastuksen lopettamisen syille. Suurluokista mukana on vain osa, sillä havaintomäärät jäivät DIY ja digi -suurluokissa vähäisiksi ja luokka ”muu” sisältää sekalaisen joukon harrastuksia, eikä näitä luokkia siksi ole sisällytetty

tarkasteluun. Kuviossa 34a–h on lisäksi vain osa kysytyistä syistä, tarkasteltavien suurluokkien näkökulmasta keskeisimmät. Mainittakoon, ettei raportoinnin ulkopuolelle jääneistä syistä yksikään ollut tilastollisesti merkitsevä.

Lasten ja nuorten urheiluseuraharrastaminen vaatii panostusta ja sitoutumista myös vanhemmilta. Kuvion 33 mukaan huoltajien kyyditykset vaikuttavat etenkin 15–19-vuotiaan

KUVIO 34A–H. ERI SYIDEN MERKITYKSIÄ LOPETTAA MIELUISA HARRASTUS OSASSA SUURLUOKISTA. (%)

mahdollisuuksiin harrastaa, mutta ei sen merkitys kokonaan häviä vanhemmissakaan ikäryhmissä. Vanhempien sitoutuminen lapsen tai nuoren harrastukseen näkyy joukkueurheilun ja liikunnan sekä urheilun suurluokissa (kuvio 34a). Näihin luokkiin lukeutuvissa harrastuksissa huoltajilta saadun kyydin merkitys on suurempi, eikä pelkästään kyydin, vaan monesti vanhempia on myös totuttu näkemään kentän laidalla seuraamassa harjoituksia tai pelejä. Toisinaan lapsen tai nuoren joukkueurheiluharrastuksesta muodostuu jopa koko perheen yhteinen asia (Miettinen & Rotkirch 2012, 123–125).

Noin neljäsosa 15–29-vuotiaista koki korkeiden kustannusten vaikuttaneen päätökseen lopettaa ohjattu harrastus (kuvio 33). Yleisemmin tästä raportoivat ne, joiden harrastus lukeutuu liikunta tai urheilu -suurluokkaan (kuvio 34b). Tähän luokkaan kuuluvista harrastuksista etenkin ratsastuksen koettiin olevan kustannuksiltaan korkea. Ratsastusharrastuksen lopettaneista (n=30) puolet koki sen kustannukset hyvin merkittäväksi syyksi lopettamisessa, ja jokseenkin merkittävänä sitä piti viidesosa. Tässä yhteydessä ei ole tarkoitus nostaa tikunnokkaan vain yhtä harrastusta, vaan antaa aineistosta jokin konkreettinen esimerkki kalliiksi koetusta harrastuksesta. Todellisuudessa monen harrastuksen kustannukset ovat karanneet pienituloisten ulottumattomiin (OKM 2016), eikä tämä vastaa liikunta- ja nuorisolain henkeä. Lakien keskeisimpiä tavoitteita on edistää eri väestöryhmien ja nuorten mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa (Liikuntalaki 2015; Nuorisolaki 2016). Tässä teoksessa harrastusten hintoja tarkastellaan syvemmin Petri Pajun Näkökulma-tekstissä.

Mieluisan ohjatun harrastuksen lopettaneilta kysyttiin vielä tyytyväisyydestä tähän harrastukseen kouluarvosana-asteikolla. Lopetetun harrastuksen keskiarvo jäi mieluisinta sekä myös eniten aikaa vievää harrastusta alhaisemmaksi (7,9). Osaltaan tätä selittänee se, että harrastukseen kyllästyttiin tai se ei enää motivoinut. Useasti lopettamiseen on ollut vaikutusta myös muilla syillä. Kiintoisaa onkin tarkastella tyytyväisyyden keskiarvoja eri syiden ja niiden merkitysten

mukaan. Alhaisempi tyytyväisyyden keskiarvo on niillä, joilla harrastuksen lopettamiseen vaikutti epämieluisaksi koettu ohjaaja tai valmentaja (7,5 / 8,0) ja se, ettei ollut ohjaajan tai valmentajan mielestä riittävän hyvä (7,5 / 8,0). Myös kohdattu epäasiallinen kohtelu laski tyytyväisyyden keskiarvoa (7,5 / 8,0). Vastaavasti terveydelliset syyt vaikuttivat tyytyväisyyteen päinvastaisesti (8,2 / 7,8). Vaikutussuunnat ovat järkeenkäyjiä. Viimeksi mainitun syyn kohdalla tulosten voi ajatella kertovan halusta jatkaa mieluisaa ohjattua harrastusta mutta terveydellisten syiden estäneen sen. Harrastuksen mieluisuutta puolestaan vähentää harrastuksen ikäväksi koettu ilmapiiri ja siinä ilmenevät kielteiset vuorovaikutussuhteet.

HARRASTUKSEN LOPETTAMINEN JA EPÄASIALLINEN KÄYTÖS

Lasten ja nuorten harrastamista on vuosikymmenten ajan pidetty yksinomaan myönteisenä, suotuisana ja kasvattavana toimintana (mm. Hoikkala 1993, 92–96; Salasuo 2021a). Todellisuus ei kuitenkaan ole ollut yhtä myönteinen kuin sen on haluttu ja toivottu olevan. Harrastamisen kulttuuriin liittyvät epäkohdat pysyivät kuitenkin pitkään ulkopuolisten katseilta piilossa. Epäkohtien piilossa pysymistä selittää harrastamisen ”hyvän kertomuksen” juurtuminen syvälle kulttuuriin (Itkonen 2003; Salasuo 2021b, 2021a). Se on saanut monet aikuiset ummistamaan silmänsä epäasialliselta kohtelulta (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 77), sillä se ei ole sopinut harrastamisen kauniiseen kuvaan (Berg & Kokkonen 2016). Tapana on ollut pikemminkin vaieta kuin puhua ongelmista (Berg, Lehtonen & Salasuo 2020).

Harrastamisen itsearvoisesti myönteiseen kuvaan alkoi kuitenkin ilmaantua säröjä tutkijoiden alettua systemaattisesti selvittää harrastamisen kääntöpuolta ja lieveilmiöitä (esim. Fagerlund ym. 2014; Laine ym. 2016). Epäkohtien paljastuttua suurelle yleisölle niistä ei enää vaiettu, vaan niitä on ruodittu julkisessa keskustelussa siitä asti (esim. Uusitupa 2019; Virtanen 2018). Tutkimukset epäkohtien ympärillä ovat jatkuneet, ja esimerkiksi

edellisessä *Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa* näkökulmaa laajennettiin liikunta- ja urheiluharrastuksista (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a) kulttuuri-, taide- ja mediaharrastuksiin (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021). Tässä tutkimuksessa aihetta rajataan ja sitä tarkastellaan harrastamisen lopettamisen näkökulmasta.

Kiusaamisen, syrjinnän tai epäasiallisen kohtelun vaikutuksista ohjatun harrastamisen lopettamiseen kertoi 7 prosenttia 15–29-vuotiaista vastaajista (kuvio 31). Tytöt raportoivat tästä poikia hieman useammin (54 % / 46 %). 7–14-vuotiaiden lasten huoltajista 5 prosenttia kertoi epäasiallisen käytöksen vaikutuksesta ohjatun harrastuksen lopettamiseen (kuvio 32), ja 7–14-vuotiaiden lasten avovastauksien havainnoista muutama koski kiusaamista (1 %). Tuloksia tulkittaessa tulee huomioida se, että tähän kysymyssarjaan ovat vastanneet vain ne, joiden ohjatun harrastuksen lopettamiseen vaikutti koettu epäasiallinen käytös. Tässä esitetyt tulokset eivät siis kerro epäasiallisen kohtelun yleisyydestä harrastuksissa vaan sen yhteydestä ohjatun harrastuksen lopettamiseen. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet epäasiallisen kohtelun olevan hyvin yleistä harrastusten piirissä. Kulttuuri-, taide- ja mediaharrastuksissa sitä on kohdannut joka viides 10–29-vuotiaista lapsista ja nuorista (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 78) ja liikuntaharrastuksissa kolme kymmenestä (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 48). Määrällisesti tämän tutkimuksen epäasialliseen käytökseen liittyvistä havainnoista suurin osa liittyy urheiluseuraharrastuksiin (90 %). Tätä selittää etenkin se, että ne ovat aineiston yleisimpiä lopetettuja harrastuksia mutta myös se, että tutkimusten mukaan niissä kiusaamista esiintyy muuta harrastamista yleisemmin (Laine, Salasuo & Matilainen 2016).

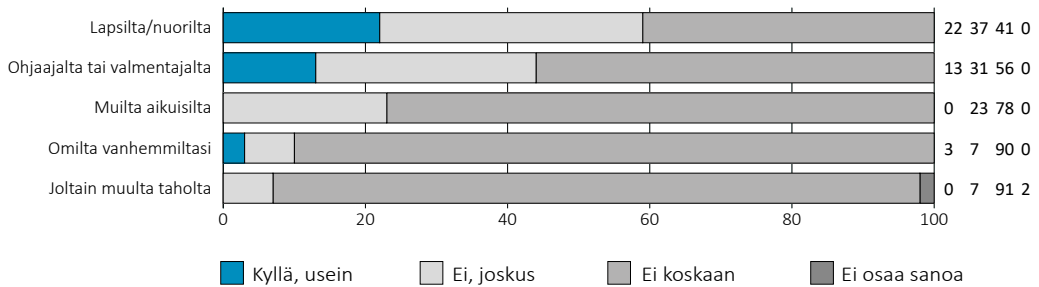
Kaikille niille 10–29-vuotiaille, jotka kertoivat kiusaamisen vaikuttaneen ohjatun harrastuksen lopettamiseen, esitettiin tarkentavia kysymyksiä kiusaamisesta. Ensiksi haastatelluilta tiedusteltiin, kenen taholta epäasiallista kohtelua on koettu (kuvio 35). Muita tahoja selvästi useammin epäasiallista kohtelua oli koettu muiden

lasten ja nuorten sekä ohjaajan tai valmentajan tahoilta. Noin kolme viidestä kertoi kohdanneensa epäasiallista käytöstä lasten ja nuorten tahoilta (59 %). Usein epäasiallista kohtelua tältä taholta oli kohdannut noin joka viides (22 %). Vastaava tulos havaittiin edellisessä *Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa* kulttuuri-, taide- ja mediaharrastuksissa (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 83). Ohjaajan tai valmentajan taholta epäasiallista käytöstä oli kohdannut useampi kuin kaksi viidestä (44 %), usein tätä oli kohdannut 13 prosenttia.

Tytöt olivat kohdanneet epäasiallista käytöstä poikia useammin ohjaajan tai valmentajan (52 % / 35 %) ja muilta aikuisilta (30 % / 15 %). Pojat puolestaan olivat kohdanneet epäasiallista käytöstä omilta vanhemmiltaan (15 % / 3 %) sekä muilta lapsilta ja nuorilta (62 % / 53 %). Tulokset eri tahoilta koetusta epäasiallisesta käytöksestä kertovat karua kieltä siitä, kuinka silmiinpistävä yleinen lasten ja nuorten kokemus aikuisten epäasiallisesta käytöksestä on. Se kertoo myös siitä, miten hitaasti käytännöt muuttuvat. Suomessa ohjaajien taholta koetusta epäasiallisen käytöksen yleisyydestä julkaistiin ensimmäiset määrälliset tulokset vuonna 2014, ja miltei kymmenen vuotta myöhemmin tulokset ovat edelleen samansuuntaisia (Fagerlund ym. 2014). Kyseisen tutkimuksen jälkeen muutosta parempaan on hyvin todennäköisesti tapahtunut, ja osaltaan tuloksia voi ajatella selittävän se, että nyt useampi uskaltaa puhua siitä.

Seuraavaksi haastatelluilta, joiden ohjatun harrastamisen lopettamiseen oli vaikuttanut kohdattu epäasiallinen käytös, tiedusteltiin kohdatun epäasiallisen kohtelun muodoista lopetetussa ohjatussa harrastuksessa (kuvio 36). Yleisimmin haastatellut raportoivat kohdanneensa henkistä väkivaltaa. Mutta myös asteeltaan vakavampaa, ruumiillista koskemattomuutta loukkaavaa epäasiallista kohtelua ilmeni.

Useampi kuin kolme viidestä kertoi kohdanneensa vähättelyä tai aliarvioimista (66 %). Joskus tätä oli kokenut noin kaksi viidestä (42 %) ja usein liki neljäsosa (24 %). Hieman yli puolet kertoi kokeneensa ryhmän ulkopuolelle jättämistä (53 %),

KUVIO 35. "KENEN TAHOLTA KOIT TÄSSÄ HARRASTUKSESSASI EPÄASIAALLISTA KÄYTÖSTÄ?" (N=58) (%)

noin neljännes toistuvasti (25 %). Noin puolet kertoi kokeneensa pilkkaamista ja nimittelyä (48 %). Lukuisia kokemuksia tästä oli 18 prosentilla. Tulokset epäasiallisen kohtelun eri muotojen yleisyydestä ovat yhteneviä aikaisempien tutkimusten kanssa. Henkinen väkivalta on yleisin epäasiallisen kohtelun muoto niin liikunta- ja urheiluharrastuksissa kuin harrastuksissa yleisemminkin (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 51; Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 85).

Tässä aineistossa ennakkoluulot olivat neljänneksi yleisin kohdatun epäasiallisen kohtelun muoto. Sitä kertoi kohdanneensa hieman useampi kuin kaksi viidestä haastatellusta (43 %). Aikaisemmissa tutkimuksissa on ilmennyt, että vähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret ovat muita nuoria alttiimpia kohtaamaan epäasiallista kohtelua liikunta- ja urheiluharrastuksissa (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 50; Peltola & Kivijärvi 2017). Tähän kysymyssarjaan vastanneista johonkin tai useampaan vähemmistöön koki kuuluvansa 43 prosenttia. Epäasiallisen käytöksen kohtaaminen vähemmistöryhmissä on siis tässäkin tutkimuksessa selvästi yleisempää kuin valtaväestössä. Ennakkoluuloja kertoivat kohdanneensa useammin ne lapset ja nuoret, jotka kokivat kuuluvansa vähemmistöön joko oman etnisen taustan, aatteellisen vakaumuksen tai mielipiteen, uskonnollisen vakaumuksen taikka ulkonäön, kuten ihonvärin tai pukeutumisen vuoksi.

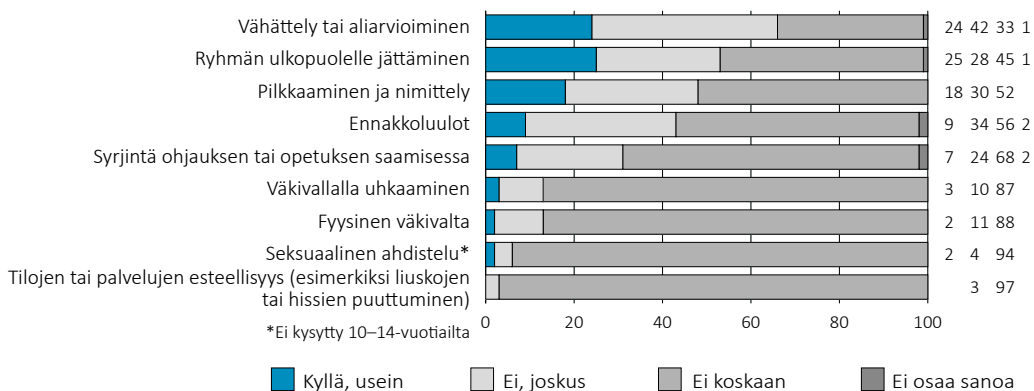
Tytöt raportoivat poikia useammin kohdanneensa ryhmän ulkopuolelle jättämistä sekä

syryntää ohjauksen tai opetuksen saannissa, pojat puolestaan pilkkaamista ja nimittelyä, väkivallalla uhkaamista sekä fyysisistä väkivaltaa.

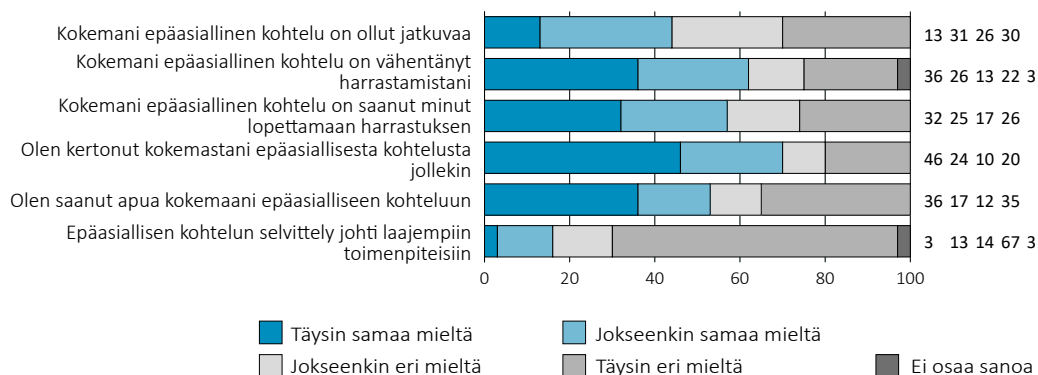
Tutkimuksessa selvitettiin myös epäasiallisen kohtelun kestoa ja sen seurauksia (kuvio 37). Hieman useampi vastanneista kertoi kohdanneensa epäasiallista kohtelua satunnaisesti (56 %). Vähintään jokseenkin jatkuvasti sitä kertoi kohdanneensa useampi kuin kaksi viidestä (44 %). Tytöt raportoivat poikia useammin toistuvasta kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta (70 % / 50 %).

Suurin osa tähän kysymyssarjaan vastanneista kertoi koetun epäasiallisen kohtelun vähentäneen harrastamista (61 %) tai aiheuttaneen harrastamisen lopettamisen (57 %). Tulosten mukaan suurin osa on kertonut kokemastaan epäasiallisesta kohtelusta jollekin (70 %), mutta asian omana tietonaan pitävien osuuttakaan ei voi pitää vähäisenä. Viidennes ei ole kertonut kokemuksistaan kenellekään ja joka kymmenes on epävarma, onko kertonut vai ei.

Hieman yli puolet vastanneista kertoi saaneensa apua kokemaansa epäasialliseen kohteluun (53 %), mutta liki yhtä moni kertoi päivävästaita (47 %). Kun katsotaan aineistosta, kuinka moni koetusta epäasiallisesta kohtelusta eteenpäin kertoneista ei ole saanut apua, useampi kuin joka kolmas kertoi jääneensä asian kanssa ilman muiden apua (37 %). Epäasiallisen kohtelun selvittely ei tulosten mukaan kovinkaan usein johda laajempiin toimenpiteisiin, jolla tässä

KUVIO36. ”MILLAISTA EPÄASIAALLISTA KOHTELUA OLETTÄSSÄ HARRASTUKSESSA KOKENUT?” (N=41–58) (%)

KUVIO 37. ”MITÄ MIELTÄ OLET SEURAAVISTA VÄITTEISTÄ?” (N=58) (%)

tarkoitetaan esimerkiksi toimintakäytäntöjen tai ohjeiden muuttamista. Väittämän kanssa vähintään jokseenkin samaa mieltä oli hieman useampi kuin joka kuudes (16 %), ja täysin eri mieltä väittämän kanssa oli peräti 67 prosenttia.

Tulosten mukaan ohjattujen harrastusten piirissä epäasialliseen kohteluun puuttuminen jää liian usein osittaiseksi tai sitä ei edes tapahdu. Havaittavissa on selviä puutteita sekä avun

antamisessa että asian käsittelyssä ja selvittelyssä. Tämä ei kuitenkaan koske vain ohjattua harrastamista, vaan harrastamista yleisemminkin (ks. myös Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 88). Harrastamisen käytänteitä tulisikin yleisesti tarkastella kriittisesti, jotta epäasiallisen kohtelun kulttuuri saadaan kitkettyä ja tehtyä harrastamiseen osallistuminen kaikille mieluisaksi ja turvalliseksi.

LUKU 6. HARRASTAMATTOMUUS

Vertailutietoa harrastamisen ja harrastamattomuuden yleisyydestä löytyy tästä tutkimus-sarjasta vuodesta 2012 alkaen (kuvio 4). Vielä vanhempain tietoa nuorten harrastamisesta on saatavilla, mutta vuoden 2009 tutkimuksessa asiaa kysyttiin eri tavoin, nuorten vapaa-ajan osallistumisen muotoja selvittämällä. Kyseisenä vuonna arviolta 88 prosentilla vastanneista oli jokin harrastus (Myllyniemi 2009, 50). Harrastavien osuus on pysynyt vastaavissa lukemissa siitä asti. Toisin sanoen harrastamattomien osuus on pysynyt läpi mittaussuosien noin kymmenes-sä prosentissa. Aikaisemmissa *Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksissa* harrastamattomuutta on sivuttu useampana vuonna, mutta laajemmin siihen liittyviä kysymyksiä on kartoitettu vain kahtena aikaisempana kertana (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a; Myllyniemi & Berg 2013), tosin fokuksessa eivät niinkään olleet harrastamattomuuden syyt yleensä, vaan liikkumattomuuden syyt. Tämän tutkimuksen tulokset laajentavatkin näkökulmaa koskemaan harrastamattomuutta ja sen syitä.

Tiedontarpeen täyttäminen ei ollut ainoa syy, miksi harrastamattomuudesta kysyminen koettiin tärkeäksi tässä tutkimuksessa. Vaikka harrastavuuden aste on Suomessa korkea, on harrastamattomien lasten ja nuorten määrä merkittävä. Tämän tutkimuksen harrastamattomuuden osuuksien mukaan esimerkiksi kouluikäiseen (7–16-vuotiaat) väestöön suhteutettuna Suomessa on arviolta noin 55 000 lasta ja nuorta, joilla ei ole harrastusta, joko omasta tahdostaan tai muusta syystä. Ja kuten edempänä tullaan huomamaan, monet heistä halusivat harrastaa, eivät kuitenkaan kaikki.

Tutkimuksissa ja selvityksissä harrastamisen on todettu lisäävän ja edistävän niin lasten ja

nuorten osallisuutta, vertaissuhteita, terveyttä, hyvinvointia, onnistumisen elämyksiä, uusia taitoja (mm. Ahtiainen ym. 2020, 92; Korkiamäki 2013, 113–115; Salasuo 2021b, 9) kuin yhteiskunnallista osallisuuttakin (OKM 2019, 11). Asian yhteiskunnallinen merkitys on suuri, ja on tärkeää turvata harrastamisen mahdollisuudet kaikille nuorille. Viime vuosina tätä onkin edistetty kouluikäisten osalta Harrastamisen Suomen malliksi kutsutulla toimintamallilla. Kyseisessä toimintamallissa tarkoituksena on mahdollistaa mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteyteen jokaiselle lapselle ja nuorelle (OKM, ei päiväystä). Toimintamalli ei kuitenkaan kata koko nuorisoa, ja sen laajentamista myös vanhempiin ikäryhmiin tulisikin pohtia.

Aihepiirin tarkastelu on tärkeää jo juridisten säädösten nojalla. Perustuslaissa yhdeksi julkisen vallan toimien tehtäväksi on asetettu turvata jokaisen mahdollisuus itsensä kehittämiseen varattomuuden sitä estämättä (Perustuslaki 731/1999, 16 §). Tähän oikeuteen sisältyy hallituksen esityksen (309/1993, 64) mukaan jokaisen yhtäläinen oikeus maksuttomaan perusopetukseen sekä myös yksilön mahdollisuudet tiedon hankintaan, tieteelliseen ja taiteelliseen toimintaan, taiteesta nauttimiseen sekä liikunnan ja muun ruumiinkulttuurin harjoittamiseen. Asetusta on täydennetty muilla laeilla. Esimerkiksi liikuntalain tavoitteena on muun muassa edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkuu, edistää lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä ja vähentää eriarvoisuutta liikunnassa (Liikuntalaki 390/2015, 2 §). Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen voimaan saattamisen myötä Suomi on laissa sitoutunut tunnustamaan jokaisen lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan

sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus 60/1991, 31 artikla). Lapsiasiainvaltuutettu Elina Pekkarisen (2020, 30) mukaan tämän sopimuksen nojalla Suomi on velvoitettu kunnioittamaan ja edistämään lasten tasavertaisia virkistystoiminnan mahdollisuuksia sekä edistämään erilaisten ryhmien osallistumista myös ohjattuun toimintaan. Tämän tutkimuksen tulokset antavatkin arvokasta tietoa siitä, miltä miltä harrastamisen kentän nykytilanne nykytilanne lakien näkökulmasta näyttää ja mihin tulee kiinnittää huomiota.

HALU HARRASTAA

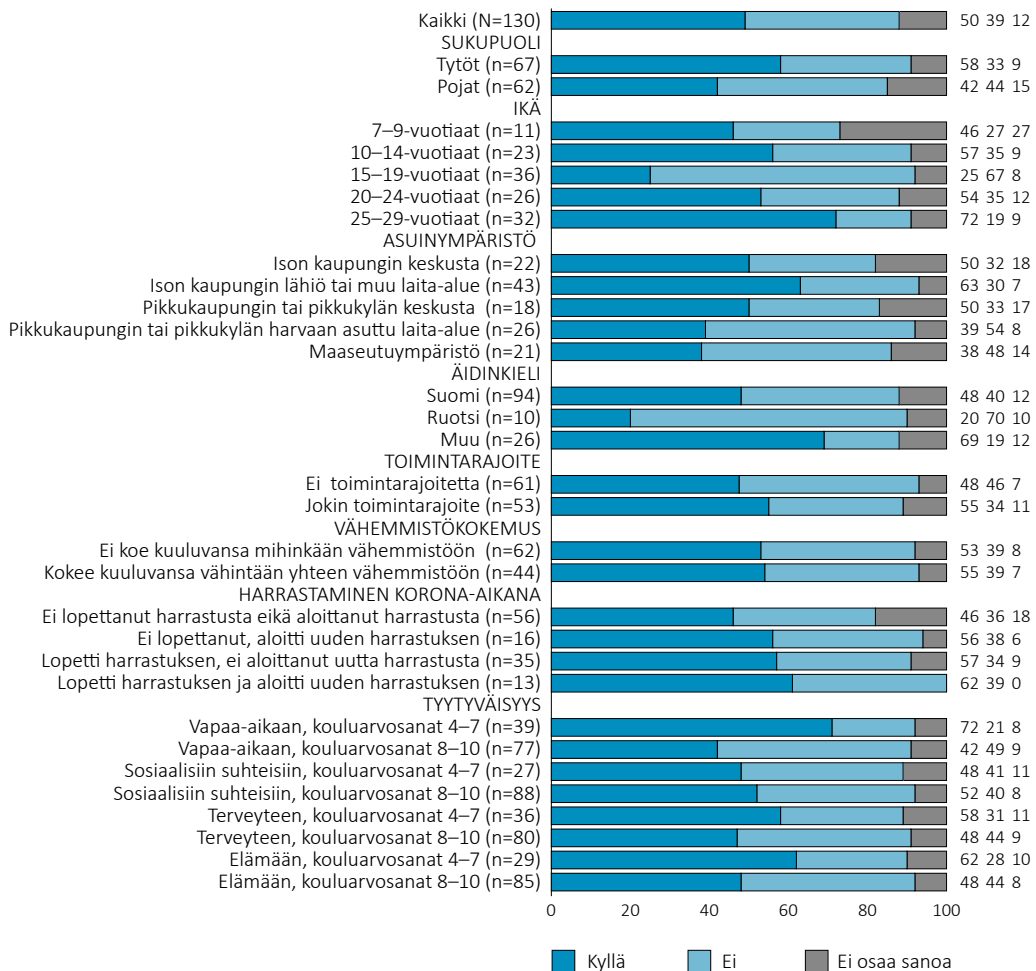
Kaikilta niiltä lapsilta ja nuorilta, jotka eivät kertomansa mukaan harrastaneet (n=130), kysyttiin ensiksi ”haluaisitko harrastaa jotain” (kuvio 38). Tämän jälkeen ”kyllä” vastanneille esitettiin jatkokysymys ”mitä haluaisit harrastaa” (taulukko 13). Lisäksi kaikilta harrastamattomuudesta kertoneilta lapsilta ja nuorilta tiedusteltiin sen syitä. Alle 15-vuotiaita pyydettiin kertomaan asiasta omin sanoin, ja vähintään 15-vuotiailta asiasta kysyttiin strukturoidulla listauksella (kuvio 39). Asiasta kysyttiin myös alle 10-vuotiaiden harrastamattomuudesta kertoneiden lasten vanhemmilta.

Muista kysymyksistä poiketen on ”ei osaa sanoa” vastanneiden osuus tämän kysymyksen kohdalla merkittävä (12 %), minkä vuoksi tulokset raportoidaan myös sen osalta. Vastaaajajoukon ollessa näinkin pieni (n=130) tarkoittaa se sitä, että osa taustamuuttujakohtaisista luokista jää hyvinkin pieniksi. Tuloksia tuleekin tulkita ennemminkin suuntaa antavina kuin yleistettävissä olevina. Tämän vuoksi myöskään tilastollisia merkitsevyyksiä ei ole merkitty kuvioon.

Tulosten mukaan puolet vastanneista, joilla harrastusta ei ollut, haluaisi harrastaa. Hyvin moni ei kuitenkaan koe harrastamista ainakaan kyseisessä elämäntilanteessa niin tärkeänä asiana: liki kaksi viidestä kertoi haluttomuudesta harrastaa. Sekä sukupuoli- että ikäryhmäkohtaiset erot olivat suuria. Tytöistä poikia selvästi useampi kertoi halusta harrastaa. Nuorimmassa ikäryhmässä kysymyksen vastaaminen koettiin

jossain määrin hankalaksi, ja ”ei osaa sanoa” vastanneita oli noin joka neljäs (27 %). Erityistä huomiota tuloksissa herättää 15–19-vuotiaiden vähäinen into harrastaa sekä 25–29-vuotiaiden päinvastaiset tulokset. Yleisesti tiedetään harrastamisen yleisyyden laskevan 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä. Voidaan hyvin olettaa saman ilmiön näkyvän myös tämän kysymyksen kohdalla. Mahdolliset aiemmin lapsuudessa ja nuoruudessa aloitetut harrastukset ovat pikkuhiljaa jääneet ja vapaa-ajanvieron tavat ovat muutoksessa. Kahteen nuorimpaan ikäluokkaan nähden tässä iässä selvästi useampi kokee vapaa-aikaa olevan liian vähän (kuvio 7). Vanhimman ikäryhmän kohdalla selitystä suurempaan haluun harrastaa voi tulosten mukaan hakea tyytymättömyydestä vapaa-aikaan. Niistä harrastamattomista, jotka antoivat vapaa-ajan tyytyväisyydelle kouluarvosanan 4–7 puolet kuuluu 25–29-vuotiaiden ikäryhmään. Heistä peräti yhdeksän kymmenestä kertoo halusta harrastaa. Tulosta voi tulkita haluna muuttaa vapaa-aikaa koettua paremmaksi aloittamalla harrastuksen. Sosiaaliin suhteisiin tyytyväisyyttä lukuun ottamatta myös kuvion muiden tyytyväisyyden ulottuvuuksien tuloksia voi tulkita samoin. Terveysteen ja elämään tyytymättömämpien voi ajatella tunnistavan harrastamisen terveyttä ja hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Hieman eri tyytyväisyyden näkökulmasta katsottuna kiintoisaa on, että pääosin halu harrastaa on matalampaa siinä joukossa, jotka ovat tyytyväisempiä elämän eri osa-alueilla. Poikkeuksen tekevät ihmissuhteet. Tuloksen voi ymmärtää kertovan siitä, että mielekäs vapaa-aika ja elämä rakentuvat monista eri tekijöistä, ja niiden ollessa mielekkäitä ja merkityksellisiä ei säännölliselle harrastukselle välttämättä ole tällöin tarvetta.

Tulosten mukaan halu harrastaa poikkeaa asuin ympäristön mukaan. Väljemmin asutetuilla seuduilla se on vähäisempää, kun taas kaupungeissa ja etenkin isoissa kaupungeissa halu aloittaa harrastus on yleisempää. Tämä voi selittyä harrastamisen reunaehdoilla. Syrjäisemmillä seuduilla organisoitu vapaa-ajantarjonta on niukkaa ja etäisyydet pitkiä, eikä kyyditys ole

KUVIO 38. ”HALUAISITKO HARRASTAA JOTAIN?” (N=130) (%)

aina itsestäänselvyys (Armila 2016, 65). Syrjässä asuvien voikin olla vaikea muuttaa harrastamisen ideaaleja konkretiaksi tämänkaltaisilla ehdoilla. Maaseutuympäristö myös tarjoaa toisenlaisia vapaa-ajan mahdollisuuksia, eikä harrastamista välttämättä koeta sen erityisemmäksi vapaa-ajan aktiviteetiksi (mt., 66). Luonto on eri tavoin läsnä, ja muutoinkin lasten ja nuorten elämä maaseutuympäristöissä on vapaampaa kaupunkiympäristöön verrattuna. Luonnossa liikkuminen ja siellä harrastaminen ja tekeminen voivatkin olla

keskeinen vapaa-ajanviettotapa (mt., 72), jota ei välttämättä kuitenkaan mielletä harrastukseksi vaan osaksi elämää maaseutuympäristössä.

Halu harrastaa on tulosten mukaan suurempi tai hieman suurempi ryhmissä, joissa harrastamisen aloittaminen voi eri syistä johtuen olla haasteellisempaa. Etenkin vakavammin toimintarajoitteisten harrastaminen ei välttämättä omin neuvoin onnistu (Eriksson & Saukkonen 2022). Vähemmistöihin kuuluvat puolestaan ovat alttiimpia kohtaamaan epäasiallista käytöstä niin

liikuntaharrastusten (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 49) kuin myös muiden harrastusten piirissä (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 78), mikä puolestaan voi asettaa harrastuksen aloittamisen kynnyksen korkeammalle. Kouluterveyskyselyn Helsingin aineistoon perustuvan tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaisilla lapsilla ja nuorilla on suomalaistaustaisiin verrattuna selvästi harvemmin jokin viikoittainen harrastus (Ahtiainen ym. 2020, 92). Tässä tutkimuksessa ei erotella vastaajia syntyperän mukaan, mutta äidinkielen mukaan tarkasteltuna muunkieliset harrastavat suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia harvemmin (kuvio 4). Kuitenkin tarkasteltaessa halua harrastaa huomataan muunkielisten harrastusinnostuksen olevan selvästi muita kieli-ryhmiä yleisempää. Tulosten voi ajatella kertovan siitä, ettei muunkielisten harrastusinto konkretisoidu harrastamiseksi valtaväestön tavoin. Eräs tähän vaikuttava seikka voi olla valtaväestön ja maahanmuuttajataustaisten klikkiytyminen. Rajanylityksiä kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten välillä tapahtuu, mutta Kivijärven (2015, 133) mukaan huomattava osa sosiaalisista siteistä jää kuitenkin etäisiksi ja tuttavuuden tasolle. Monissa tapauksissa rajanylitykset eivät kartutakaan maahanmuuttajataustaisten nuorten vapaa-ajan resurssija juuri millään tavoin. Esimerkiksi tietämys vapaa-ajan toiminnoista jää vähäiseksi. (Mt.) Lisäksi harrastustoimintaan osallistumisen kynnys on korkeampi, mikäli siteet kantaväestöön ovat ohuemat; harrastuksissa sosiaaliset siteet ovat hyvin merkityksellisiä, myös sen aloittamisessa (kuvio 39).

Harrastamattomuus on myös dynaamista, ja monen haastatellun kohdalla se on voinut ennemminkin heijastella haastatteluhetken tilannetta kuin pidempiaikaista halua tai taipumusta olla harrastamatta. Harrastamisen dynaamisuutta voidaan tässä yhteydessä arvioida korona-aikana harrastamisessa tapahtuneiden muutosten kautta. Lisäksi aineistosta voidaan havaita, että harrastamattomuudesta kertoneista 66 prosenttia kertoo mieluisan ohjatun harrastuksen lopettamisesta. Harrastamattomuuden dynaamisuutta kuvaa siis se, että monilla harrastamattomuudesta kertovilla

on aiemmin ollut harrastuksia, ja lisäksi haastatellut, joiden harrastamisessa tapahtui muutoksia korona-aikana, kertovat useammin halusta harrastaa kuin ne, joilla muutoksia ei tapahtunut. Tulosten perusteella voikin arvioida, että monella harrastamattomuus on vain väliaikainen tila.

HARRASTAMATTOMIEN TOIVEHARRASTUKSET

Niiltä, jotka kertoivat halusta harrastaa (n=64), kysyttiin avokysymyksenä, mitä he haluaisivat harrastaa. Erilaisia mainintoja ilmeni aineistosta kaikkiaan 74 kappaletta. Vastauksissa harrastusten kirjo oli hyvin laaja. Kaikkiaan eri harrastuksia mainittiin hieman yli 30. Moni näistä harrastuksista mainittiin vain kerran. Taulukkoon 13 on koottu eniten mainintoja saaneet harrastukset tai pääluokat (liikunta- tai urheiluharrastus, tanssi ja kamppailulaji).

Moni vastanneista ei kenties ollut miettinyt harrastamista kovinkaan aktiivisesti, sillä ”jotain liikunnallista tai urheilua” -tyyppisiä vastauksia on aineistossa useita. Määrittelemätön liikunta- tai urheiluharrastus oli useimmiten esitetty toiveharrastus, mikä voi kieliä siitä, että harrastamista usein katsotaan liikunnan tai urheilun näkökulmasta. Mutta kysymykseen saatiin myös tarkempia vastauksia tältä osin. Yleisimmin mainitut liikunta- tai urheiluharrastukset ovat kuntosali ja jalkapallo. Joukkuelajeista kahdesti mainittiin jääkiekko, koripallo ja salibandy. Tulosten mukaan toiveharrastukset ovat usein niitä, joita yleisemminkin harrastetaan (taulukot 3 ja 7).

Tanssin yleisyys toiveharrastuksena on kiintoisa, sillä vuoden 2020 tutkimuksessa tanssi ei ollut kovinkaan yleinen vapaa-ajan harrastus (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 40). Usein haastateltu mainitsi tanssin ilman sen tarkempaa määrittelyä, mutta myös tanssia tarkempia mainintoja esiintyi: cheerleading, katutanssi ja rivitanssi. Seitsemän yhdeksästä tanssin toiveharrastukseksi nimenneestä on poikia. Tanssin yleisyyttä poikien toiveharrastuksena voi selittää sukupuolittain patoutunut kiinnostus sen aloittamiseen. Vaikka yhteiskunnassa vallitsevat asenteet sukupuolirooleista

ovat muuttuneet joustavammiksi, on tanssi harrastuksena kuitenkin edelleen vahvasti sukupuolittunutta. Päivi Brinkin (2021) artikkelissa aiheeseen perehtyneet Taideyliopiston tutkijat Kai Lehikoinen ja Isto Turpeinen tuovat esiin, että tanssi mielletään edelleen tyttöjen harrastukseksi ja tanssia harrastaviin poikiin suhtaudutaan usein oudoksuen. Törmätään kapeaan maskuliinisuuden malliin ja stereotyyppioihin (ks. myös Kivijärvi, Huuki & Lunabba 2018), eikä Lehikoisen ja Turpeisen mukaan tanssiharrastusta uskalleta välttämättä tuoda kaveriporukan tietoon. Monet pojat ovat myös kaveriporukkansa asenneilmapiiriin vuoksi keskeyttäneet tanssin harrastamisen. (Brink 2021; ks. myös Lehikoinen & Turpeinen 2022.) Tulosten perusteella voidaankin pitää hyvin todennäköisenä, että tanssi olisi nykyistä yleisempi harrastus, jos maskuliinisuuden mallit ja asenteet olisivat joustavampia ja sallivampia.

TAULUKKO 13. ”MITÄ HALUAISIT HARRASTAA?”

Toiveharrastus	n
Liikunta- tai urheiluharrastus	11
Tanssi	9
Kuntosali	7
Jalkapallo	5
Kamppailulaji	4
Ratsastus	4
Uinti	4

HARRASTAMATTOMUUDEN SYYT

Harrastamattomilta lapsilta ja nuorilta kysyttiin eri syiden merkittävyyttä harrastamattomuudelle. 10–29-vuotiailta (kuvio 38) sekä alle 10-vuotiaiden vanhemmilta selvitettiin valmiiden vastausvaihtoehtojen merkittävyyttä. Alle 10-vuotiaita pyydettiin puolestaan kertomaan harrastamattomuuden syistä omin sanoin.

Harrastamattomien joukko alle 10-vuotiaissa on hyvin pieni, eikä siksi asiasta kysytty kuin

muutamalta 7–9-vuotiaan lapsen vanhemmalta (n=6), ja siksi vastaukset käsitellään lyhyesti pääpiirteittäin. Vanhemmat kokivat lapsen harrastamattomuuden taustalla vaikuttavan taloudellisten syiden, pelon pärjäämättömyydestä, lapsen tietämättömyyden lähialueen harrastusmahdollisuuksista ja harrastuskaverin puuttumisen. Lisäksi lapsen ei myöskään ajateltu olevan kiinnostunut harrastamisesta.

Lasten ja nuorten vastauksissa harrastamattomuuden syinä korostuvat ajanpuute, kiinnostuksen puute sekä taloudelliset syyt. Tulokset vastaavat aikaisempia liikuntaharrastuksen esteitä selvittäneiden tutkimusten tuloksia (mm. Koski & Hirvensalo 2021, 52). Ajanpuutteesta raportoi miltei kolme viidestä (57 %). Odotetusti 20–29-vuotiaat raportoivat tästä selvästi useammin kuin 10–19-vuotiaat. Kaksi kolmesta 20–29-vuotiaasta kokee ajanpuutteen haittaavan harrastamista. Taloudelliset syyt olivat puolestaan 10–14-vuotiailla selvästi yleisempi harrastamattomuuden syy kuin vanhemmissa ikäryhmissä: seitsemän kymmenestä 10–14-vuotiaasta kokee taloudellisten syiden vaikuttavan harrastamattomuuteen. Vastaavia tuloksia ilmeni vuoden 2018 LIITU-tutkimuksessa. Moni tähän ikäryhmään kuuluva mainitsi liikuntaharrastuksen esteeksi sen kalleuden (Koski & Hirvensalo 2019, 70). Myös välineiden puutteen kerrotaan vaikuttavan harrastamiseen. Miltei puolet 10–14-vuotiaista kokee sen merkittäväksi syyksi harrastamattomuudelle (44 %). Vanhemmissa ikäryhmissä tämä oli harvemmin syy harrastamattomuudelle. Lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksia tutkineen Kari Puronaho (2014) toteaa monien liikuntaharrastusten kallistuneen siinä määrin, että ne ovat karanneet osan lapsiperheistä ulottumattomiin. Kustannukset ovat nousseet niin harrasteliikunnassa kuin seura- ja kilpaurheilussakin (mt.).

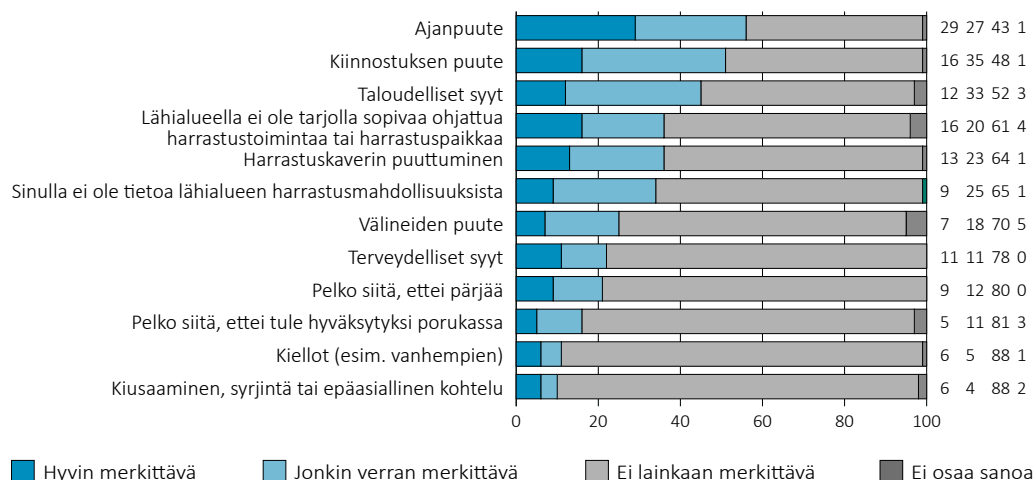
Moni vastanneista kertoi kiinnostuksen puutteen vaikuttavan suuresti harrastamattomuuteen. Pelkästään tämän perusteella ei kuitenkaan vielä voida ajatella, että hieman yli puolet vastanneista ei olisi kiinnostunut harrastamisesta (51 %). Siinä missä muidenkin asioiden suhteen, on harrastamattomuudessakin kyse monen eri tekijän

summasta. Kiinnostuksen puutteesta kertoneista vastaajista monet kokevat muiksi merkittäviksi harrastamattomuuden syiksi ajanpuutteen (52 %), taloudelliset syyt (42 %) ja harrastuskaverin puuttumisen (40 %).

Joka kymmenes harrastamattomuudesta ker-tonut kertoo sen yhdeksi syyksi kiusaamisen, syrjinnän tai epäasiallisen kohtelun. Tämä voi tarkoittaa niin aiemmin koettua kiusaamista kuin sen pelkoa. Tässä aineistossa kiusaaminen korreloi merkittävästi terveydellisten syiden, kieltojen, lähialueen harrastustarjonnan ja harrastuskave-reiden puutteen kanssa. Harrastamattomuudessa kiusaamisen ja vähemmistöryhmiin kuulumisen välillä ei havaita yhteyttä. Muita selvästi use-ammin harrastamattomuuden syyksi kiusaami-sen mainitsevat 10–14-vuotiaat. Lähes kolme viidestä kiusaamisesta kertonutta kuuluu tähän ikäryhmään. Tässä ikäryhmässä raportoitiin myös muita useammin hyväksytyksi tuleamattomuuden pelosta sekä harrastuskaverin puuttumisesta.

Lisäksi tähän kysymyssarjaan vastanneilta kysyttiin, onko harrastamattomuuden taustalla vielä jokin muu syy. Tähän kysymykseen vastasi 25 haastateltavaa. Heistä 23 kertoi jonkin syyn, muutama parikin eri syytä. Hyvin moni kertoo syyksi ajanpuutteen jossain muodossa (n=10). Esimerkiksi töiden jälkeen ei jää riittävästi aikaa harrastamiselle. Yhtä moni kertoo motivaation tai jaksamisen puutteesta (n=10). Pari haastatel-tua ei kertomansa mukaan ole löytänyt sopivaa harrastusta. Myös perhesyyt mainittiin.

7–9-vuotiailta (n=13) harrastamattomuuden systä kysyttiin avoimena kysymyksenä. Vastajia pyydettiin luettelemaan kaikki mieleen tulevat syyt. Vastauksissa mainittiin pääosin yksi syy, mutta muutamassa parikin eri syytä. Harrasta-mattomuuden taustalla kerrottiin vaikuttaneen esimerkiksi ajanpuutteen tai sen, ettei sopivaa harrastusta ollut löytynyt. Myös taloudelliset esteet sekä harrastuskaverin tai kyydin puuttu-minen mainittiin.

KUVIO 39. ”KUINKA MERKITTÄVIÄ SYITÄ OLLA HARRASTAMATTA SEURAAVAT ASIAT OVAT SINULLE?” 10–29-VUOTIAAT. (N=118) (%)

LUKU 7. VÄITTÄMIÄ HARRASTAMISESTA

Tämän tutkimussarjan tärkeinä kiintopisteinä toimivat liikuntalain (2015) ja nuorisolain (2016) lähtökohdat ja tavoitteet. Näiden lakien hengessä tutkimuksessa selvitettiin haastateltujen oman asuinalueen harrastusmahdollisuuksien toteutumista, tavoitettavuutta ja mahdollisuuksia vaikuttaa niihin. Tämän osion kysymyssarja oli alun perin laajempi, mutta testihaastatteluiden jälkeen haastattelulomaketta jouduttiin kuitenkin lyhentämään. Karsiminen tapahtuikin suurelta osin tämän osion kysymyksistä.

HARRASTUSTEN TAVOITETTAVUUS

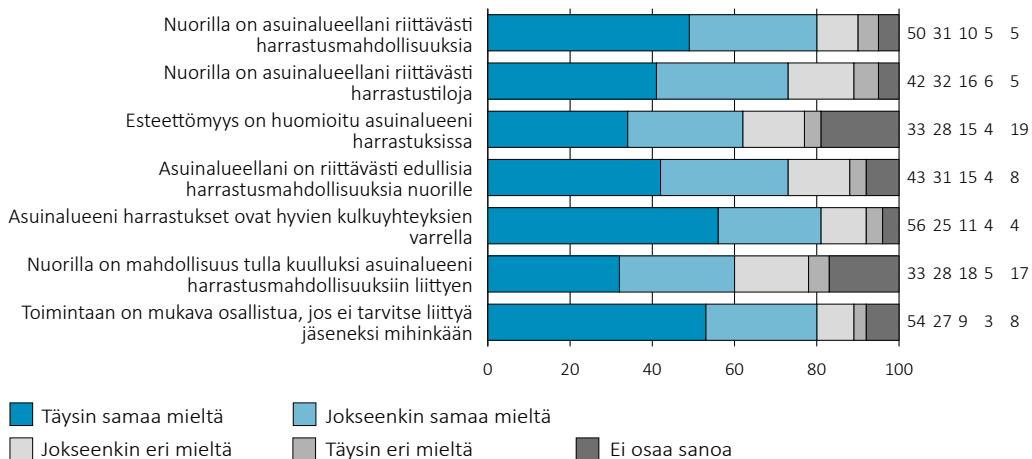
Suurin osa 10–29-vuotiaista on tyytyväisiä asuinalueensa harrastusmahdollisuuksiin (kuvio 40). Omalla asuinalueella koettiin olevan riittävästi harrastusmahdollisuuksia (80 %) ja nuorille tarkoitettuja harrastustiloja (73 %). Tyytyväisyydessä on kuitenkin eroja asuinalueittain. Etenkin maaseutuympäristössä asuvat ovat muita useammin eri mieltä nuorille tarkoitettujen harrastusmahdollisuuksien riittävydestä. Maaseudulla asuvista lapsista ja nuorista eri mieltä väitteen kanssa on 28 prosenttia, kun taas kaikista vastaajista useampi kuin joka kuudes on väitteen kanssa eri mieltä (15 %). Maakunnittain tarkasteltuna eri mieltä olevia on eniten Pohjois-Karjalan (28 %), Kainuun (27 %) ja Kanta-Hämeen (26 %) maakunnissa. Kiintoisaa on, että Etelä-Karjalan maakunnassa kaikki 26 vastaajaa – ikäryhmästä, sukupuolesta tai asuinympäristöstä riippumatta – ovat tyytyväisiä nuorten harrastusmahdollisuuksiin omalla asuinalueella. Seuraavaksi eniten tyytyväisiä on Satakunnassa (89 %).

Maaseudulla asuvat kokevat myös muita useammin, etteivät asuinalueen harrastukset ole hyvien kulkuyhteyksien varrella. Maaseudulla

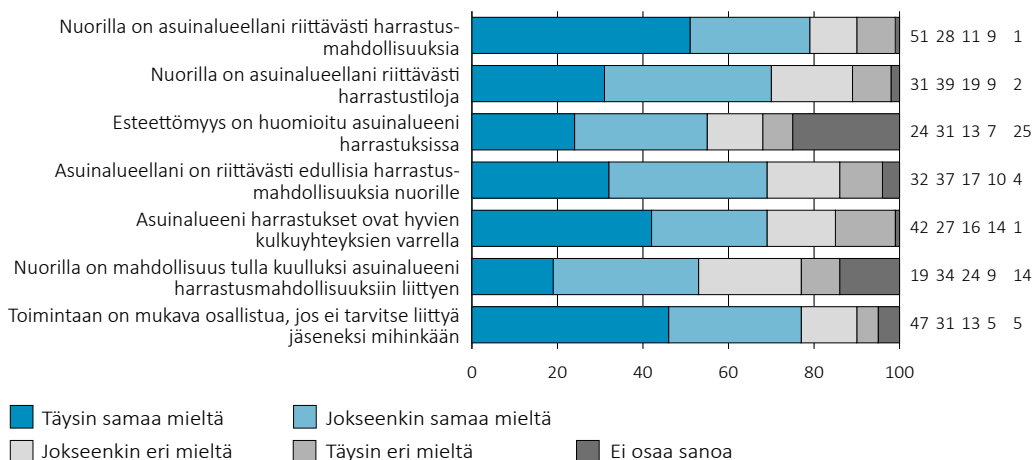
asuvista lapsista ja nuorista väittämän kanssa eri mieltä on 32 prosenttia, kun taas kaikista vastaajista useampi kuin joka kuudes on väitteen kanssa eri mieltä (15 %). Maakunnittain tarkasteltuna eri mieltä olevia on eniten Pohjanmaan (31 %), Lapin (31 %) ja Pohjois-Karjalan maakunnissa (29 %). Samaa mieltä olevia on puolestaan eniten Etelä-Karjalan (89 %), Varsinais-Suomen (88 %) ja Päijät-Hämeen (86 %) maakunnissa.

Huoltajista useampi kuin joka neljäs (27 %) kokee nuorille tarkoitettuja edullisia harrastusmahdollisuuksia olevan omalla asuinalueella liian vähän (kuvio 41). Lapsista ja nuorista 19 prosenttia on tätä mieltä. Eri ikäryhmissä väittämään suhtaudutaan kuitenkin eri tavoin. Täysin samaa mieltä ollaan yleisimmin 10–14-vuotiaiden ikäryhmässä (75 %), muissa ikäryhmissä selvästi harvemmin. 15–19-vuotiaista täysin samaa mieltä on noin kaksi viidestä (39 %) ja vanhemmissa ikäryhmissä 29 prosenttia. Pääasiallisen toiminnan luokissa ei ilmennyt tilastollisesti merkitseviä eroja väittämän suhteen. Kuitenkin työttömät ovat keskimääräistä useammin eri mieltä väitteen kanssa (27 % / 21 %).

Vastaajat ovat kuulluksi tulemista arvioivan väittämän kanssa muita väittämiä harvemmin täysin samaa mieltä. Tämänkin väittämän kohdalla ikäryhmittäiset erot ovat suuret. Nuorimassa ikäryhmässä on eniten täysin samaa mieltä olevia (66 %). Jo 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä osuus on jo merkittävästi pienempi (33 %) ja jatkaa pienenemistään vanhemmissa ikäryhmissä. 25–29-vuotiaista enää 15 prosenttia on täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Nuorimpaan ikäryhmään nähden vanhemmissa ikäryhmissä ei kuitenkaan olla väittämän kanssa juurikaan useammin eri mieltä. Sen sijaan ”ei osaa sanoa” vastanneiden osuus kasvaa ikäryhmittäin:

KUVIO 40. "OLETKO SAMAA VAI ERI MIELTÄ SEURAAVIEN HARRASTAMISEN TAVOITETTAVUUTEEN LIITTYVIEN VÄITTEIDEN KANSSA?" 10–29-VUOTIAAT. (N=1224) (%)

KUVIO 41. OLETKO SAMAA VAI ERI MIELTÄ SEURAAVIEN HARRASTAMISEN TAVOITETTAVUUTEEN LIITTYVIEN VÄITTEIDEN KANSSA? 7–14-VUOTIAIDEN HUOLTAJAT. (N=472) (%)

10–14-vuotiaiden ikäryhmässä näitä vastauksia ei ilmennyt, 15–19-vuotiaista näin vastasi joka kymmenes (11 %), 20–24-vuotiaista joka viides (22 %) ja 25–29-vuotiaista miltei kolmannes (32 %). Aineistosta ei voida arvioida syitä näille eroille, mutta harrastuksiin vaikuttamisen voi ajatella jossain määrin liittyvän vaikuttamisen tapoihin lähiyhteisössä. Vuoden 2013 Nuorisobarometrin

mukaan 15–29-vuotiaat nuoret eivät kokeneet lähiyhteisössä vaikuttamista itselleen kaikkein saatavimmaksi vaikuttamisen muodoksi (Myllyniemi 2014, 43). Kuitenkin nuorimman ikäryhmän kohdalla kuulluksi tuleminen korkeaa osuutta voi vain arvailla. Se voi liittyä siihen, että Harrastamisen Suomen malli on levinnyt valtaosaan kunnista, ja mallissa tärkeää on lasten ja nuorten kuuleminen

(OKM, ei pvm.). Koululaisilla teetetään myös kyselyjä. Esimerkiksi Kouluterveyskyselyssä kysytään muiden aihepiirien ohella harrastamisesta, ja Koululaiskyselyssä harrastaminen on keskiössä.

Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan, miten harrastusten esteettömyys on huomioitu omalla asuinalueella. Esteettömyydellä tarkoitetaan kaikenlaisten ihmisten huomioon ottamista fyysisessä ympäristössä, ja se on ehdottoman tärkeä edellytys vammaisten henkilöiden yhdenvertaiselle pääsulle ja osallistumiselle kaikilla elämänalueilla (Suomen YK-liitto 2015; THL 2022). Vastaajista useampi kuin kolme viidestä kokee, että esteettömyys on huomioitu asuinalueen harrastuksissa. Eri mieltä väittämän kanssa on miltei joka viides (19 %). Väittämän kanssa eri mieltä olevien osuus on keskimääräistä hieman suurempi harrastamisesta kertoneiden toimintarajoitteisten lasten ja nuorten joukossa (22 %). Useammin harrastusten esteellisyydestä kertovat ne, joilla on useampi toimintarajoite. Tässä ryhmässä samaa mieltä olevien osuus pääosin vähenee ja eri mieltä olevien osuus puolestaan kasvaa, mitä useammasta toimintarajoitteesta vastaaja kertoo. Näin on myös harrastamattomuudesta kertoneiden toimintarajoitteisten joukossa. Kaikista kolmesta tai useammasta toimintarajoitteesta kertovista samaa mieltä, samaa mieltä harrastusten esteettömyydestä on 43 prosenttia, kun taas muista nuorista 65 prosenttia. Vastaavasti vaikeammin toimintarajoitteisista eri mieltä on 29 prosenttia ja muista nuorista 17 prosenttia. Harrastukset eivät ole tulosten mukaan yhdenvertaisesti kaikkien lasten ja nuorten saavutettavissa, vaan harrastustoiminnassa on kohentamista esteettömyyden suhteen.

YHDESSÄ VAI ERIKSEEN

Tutkimuksessa selvitettiin vuoden 2018 tutkimuksen tavoin, miten lapset ja nuoret näkevät ja kokevat eri ryhmien välisen erottelun harrastamisessa. Vuoden 2018 perusotoksessa tästä kysyttiin liikunnan harrastamiseen liittyen (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 30) ja erillisnäytteisessä toimintarajoitteisilta lapsilta ja nuorilta myöskin liikunnan harrastamiseen liittyen (Hakanen, Myllyniemi &

Salasuo 2019b, 25). Tässä tutkimuksessa kysymystä laajennettiin koskemaan harrastamista yleisesti.

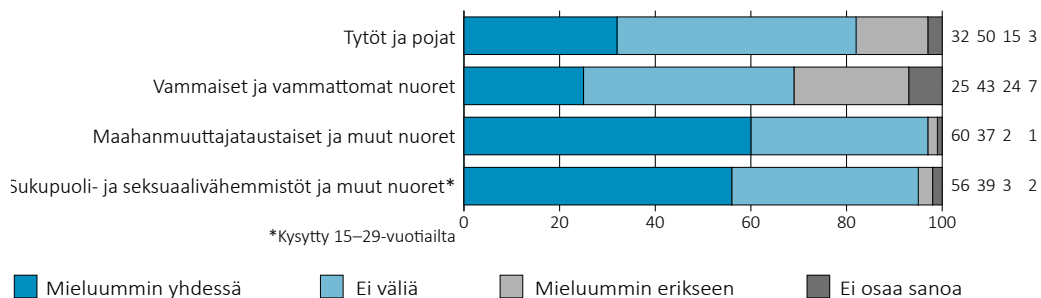
Suurin osa lapsista ja nuorista katsoo, ettei erilaisten ryhmien erottelulle harrastuksissa ole tarvetta (kuvio 42). Etenkään erottelua maahanmuuttajataustan taikka sukupuoli- tai seksuaalivähemmistön perusteella ei pidetä harrastamisessa lainkaan tarpeellisenä. Lapsista ja nuorista vain 2–3 prosenttia kokee erottelulle olevan tarvetta näihin ryhmiin kuuluvien ja muiden nuorten harrastuksissa, huoltajista tätäkin harvempi (kuvio 43). Pojat ja tytöt kokevat erottelun tarpeen eri tavoin. Pojat ovat tyttöjä hieman useammin sitä mieltä, että sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien (5 % / 1 %) tai maahanmuuttajataustaisten (4 % / 1 %) ja muiden nuorten harrastamisen tulisi tapahtua erikseen. Etenkin 15-vuotiaat pojat erottuvat joukosta, kun kyse on sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ja muiden nuorten yhdessä harrastamisesta. Joka kymmenes 15-vuotias poika pitää erottelua tarpeellisenä. Ne, jotka kokevat kuuluvansa sukupuoli- (69 % / 55 %) tai seksuaalivähemmistöön (70 % / 55 %) ovat muita jonkin verran useammin samaa mieltä yhdessä harrastamisesta.

Tyttöjen ja poikien taikka vammaisten ja vammattomien nuorten yhdessä harrastamisesta kysyttäessä pitää useampi vastaaja erottelua tarpeellisenä. Erottelulle kokee tarvetta 24 prosenttia lapsista ja nuorista sekä 19 prosenttia huoltajista. Fyysisistä, liikkumiseen liittyvistä toimintarajoitteista (vaikeuksia kävellä noin puoli kilometriä) kertovista lapsista ja nuorista noin joka neljäs toivoisi harrastamisen tapahtuvan mieluummin erikseen (24 %), kun taas vammaisuuden tai pitkäaikaissairaudesta vuoksi vähemmistöön kuuluvista harvempi (15 %). Tyttöjen ja poikien harrastamisen erottelun tarpeesta hieman useampi kuin neljä viidestä katsoo, ettei tälle ole tarvetta (82 %). Pojat pitävät tyttöjen ja poikien yhdessä harrastamisen erottelua useammin tarpeellisenä. Pojista miltei joka viides katsoo, että yhdessä harrastamisen sijaan harrastamisen tulisi tapahtua erikseen (19 %). Tytöistä 11 prosenttia on tätä mieltä.

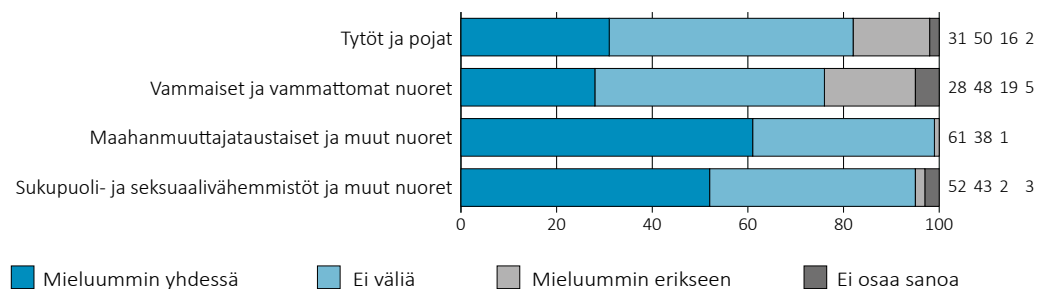
Tämän tutkimuksen tulokset ovat saman suuntaisia vuoden 2018 tutkimuksen kanssa.

Kuitenkin kaikissa harrastuksissa koetaan liikuntaharrastuksia useammin, ettei eri ryhmien harrastamisen erottelulle ole tarvetta (vrt. Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a, 30). Tulosten

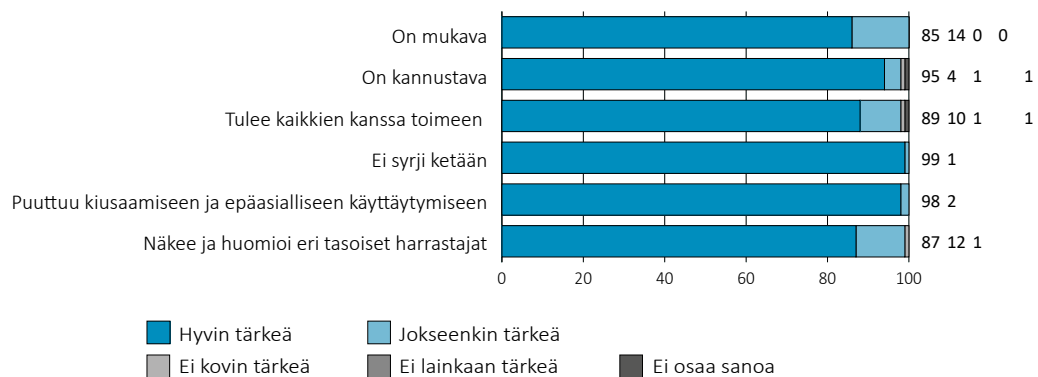
mukaan lapset ja nuoret sekä myös pienten lasten vanhemmat suhtautuvat vallan avarakatseisesti moninaisuuteen harrastuksissa.

KUVIO 42. "PITÄISIKÖ SINUN MIELESTÄSI SEURAAVIEN RYHMIEN HARRASTAMISEN TAPAHTUA MIELUUMMIN YHDESSÄ VAI ERIKSEEN?" 10–29-VUOTIAAT. (N=1224) (%)

KUVIO 43. "PITÄISIKÖ SINUN MIELESTÄSI SEURAAVIEN RYHMIEN HARRASTAMISEN TAPAHTUA MIELUUMMIN YHDESSÄ VAI ERIKSEEN?" 7–14-VUOTIAIDEN HUOLTAJAT. (N=472) (%)

KUVIO 44. "KUINKA TÄRKEÄNÄ PIDÄT, ETTÄ HARRASTUKSEN OHJAAJA TAI VALMENTAJA" 7–14-VUOTIAIDEN HUOLTAJAT. (N=472) (%)

LUKU 8. VAPAA-AJANVIETTO ERILAISISSA LUONTOYMPÄRISTÖISSÄ

Tähän tiedonkeruuseen sisällytettiin uusina kysymyksinä luontosuhdetta ja erilaisissa luontoympäristöissä vapaa-ajan viettämistä selvittävät kysymykset. Kysymysten suunnittelusta ja valinnoista vastasivat tutkijat Riikka Puhakka, Ann Ojala sekä Marjo Neuvonen. Koska luontosuhdetta käsittelevä kysymys on teoriapohjainen, käsitellään tilasto-osiossa vain kysymystä erilaisissa luontoympäristöissä tapahtuvasta vapaa-ajan viettämisestä. Lisäksi tätä kysymystä tarkastellaan kevyellä otteella perusjakaumia esittäen, sillä aihepiiriin syvennytään tästä julkaisusta löytyvässä Puhakan ja tutkimusryhmän artikkelissa (ks. Puhakka ym. tässä teoksessa).

Vaikka luontoon ja ympäristöön liittyvät kysymykset ovat aikaisempina vuosina jääneet vähälle huomiolle tässä tutkimussarjassa, on intressejä teemaan liittyvien kysymysten sisällyttämiseen tutkimukseen ollut. Ennen tätä julkaisua kuitenkin vain vuoden 2013 tutkimuksessa tämän teeman mukaiset kysymykset ovat päättyneet haastattelulomakkeelle ja toteutukseen asti. Kyseisessä tutkimuksessa selvitettiin lasten ja nuorten vapaa-ajanviettoa kavereiden kanssa eri ympäristöissä, pääosin kylläkin rakennetussa ympäristössä, mutta luontoympäristöstäkin kysyttiin (Myllyniemi & Berg 2013, 32). Ylipäätään Suomessa on kyselytutkimuksissa selvitetty vähänlaisesti lasten ja nuorten asenteita, arvoja taikka suhdetta luontoon tai siellä liikkumista (Neuvonen ym. 2022, 94). Merkittävimmät poikkeukset tästä ovat viime vuosilta. Luonnonvarakeskus tekee kyselytutkimuksia luonnon virkistyskäytöstä, ja vuoden 2020 tutkimukseen sisällytettiin ensi kertaa kysymykset lasten ja nuorten vapaaajalla tapahtuvasta luonnossa liikkumisesta ja ulkoiluharrastuksista (Neuvonen ym. 2022, 94). Vuoden 2021 Nuorisobarometrissä selvitettiin

muun muassa nuorten näkemyksiä ympäristöstä (Kiilakoski & Laine 2022). Kyseisessä tutkimuksessa Tuure Tammen ja Pauliina Raution (2022) kirjoittamassa artikkelissa nousee esiin tärkeä huomio Nuorisobarometrin ihmiskeskeisyydestä. Kirjoittajien mukaan luonto ja eläimet ovat jääneet liian vähälle huomiolle Nuorisobarometrissä (mt.). Tätä huomiota on syytä tarkastella myös tämän tutkimussarjan kohdalla ja sisällyttää tutkimukseen useammin näihin teemoihin kytkeytyviä kysymyksiä. Tämä on tärkeää myös siitä syystä, että lapset ja nuoret liikkuvat paljon luonnossa (kuvio 10), ja se myös tukee lasten ja nuorten hyvinvointia, liikkumista ja kehitystä (Neuvonen ym. 2022, 94).

Ympäristöä ja luontoa koskevat kysymykset alustettiin kertomalla 10–29-vuotiaille haastatelluille, että seuraavissa kysymyksissä luonnolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnonympäristöjä ja niissä eläviä kasveja ja eläimiä. Lisäksi kysymystä pohjustettiin haastatelluille kertomalla heille, että luonto voi sijaita lähelläsi kaupungissa, maaseudulla tai kauempana kylistä ja kaupungeista. Ensiksi kaikilta haastatelluilta kysyttiin valmiiden vastausvaihtoehtojen avulla vapaa-ajanvietosta ja sen toistuvuudesta erilaisissa ulkoympäristöissä. Haastateltuja pyydettiin miettimään sitä vuodenaikaa, jolloin he viettävät aikaa useimmiten tässä ympäristössä. Tarkastelussa oltiin kiinnostuneita lasten ja nuorten eri ulkoympäristöissä tapahtuvasta säännöllisestä ajan viettämistä, minkä vuoksi tulokset on järjestetty kuvioon 45 vähintään viikoittain tapahtuvan ajan viettämisen mukaan.

Selvästi useimmin lapset ja nuoret kulkevat ja viettävät vapaa-aikaa kävelyreiteillä, -väylillä tai pyöräilyväylillä (83 %). Tulosten mukaan seuraavaksi useimmin aikaa vietetään rakennetulla piha-alueella: esimerkiksi koulun, työpaikan tai

kaupan pihalla (64 %) sekä lähimetsässä (64 %). Rakennetulla piha-alueella ajan viettäminen on useimmiten vähintään lähes päivittäin tapahtuvaa, kun taas lähimetsissä se on useammin viikkotasolla tapahtuvaa. Luonnonvarakeskuksen tutkimuksen mukaan alle 15-vuotiaiden luonnossa liikkuminen tapahtuu tavanomaisesti vanhemman tai huoltajan kanssa (Neuvonen ym. 2022, 95). Tämä selittäneekin osaltaan sitä, miksi tämän tutkimuksen aineistossa viikoittainen lähimetsässä tapahtuva ulkoilu on huomattavasti yleisempää kuin vuoden 2013 tutkimuksessa. Alle 15-vuotiaille tyypillisempää on käydä lähimetsissä perheenjäsenten kuin kavereiden kanssa; vuoden 2013 tutkimuksessa 16 prosenttia kertoi tapaavansa kavereitaan viikoittain lähimetsässä (Myllyniemi & Berg 2013, 31).

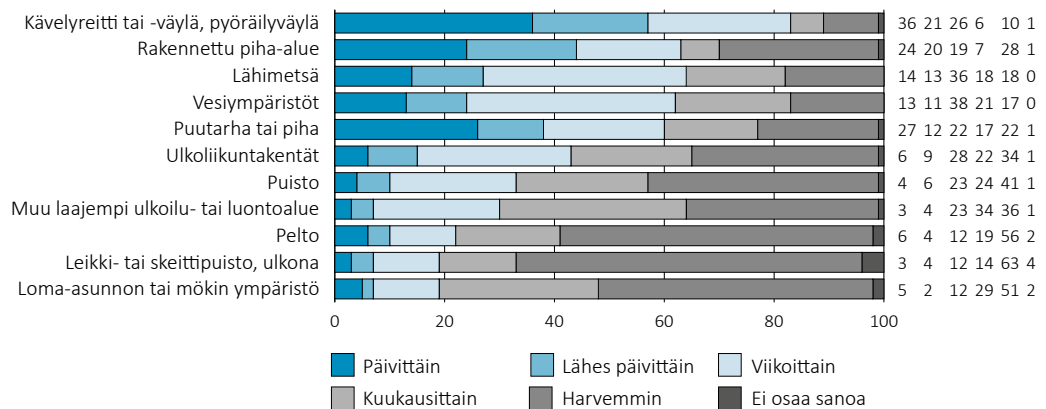
Lapset ja nuoret kertovat viettävänsä vapaa-aikaa vesiympäristössä sekä puutarha- ja pihaympäristöissä lähes yhtä usein kuin edellä mainituissa ympäristöissä. Vesiympäristöllä tarkoitetaan hyvin monenlaisia ympäristöjä, kuten rantaa, jokea, puroa, ojaa, lampea, järveä tai merta. Puutarha- tai pihaympäristön puolestaan tarkennettiin olevan sellainen, jossa on luontoa, kuten nurmikkoa tai istutuksia. Haastatelluista noin kolme viidestä kertoo viettävänsä vapaa-aikaa näissä ympäristöissä vähintään viikoittain (60–62 %).

Puutarha- tai pihaympäristössä ajan viettäminen tapahtuu vesiympäristöä selvästi useammin lähes päivittäin. Oletettavasti monen haastatellun kohdalla tämä tarkoittaa oman asuintalon piha-alueetta tai puutarhaa.

eKysytyistä ympäristöistä pelto, ulkona oleva leikki- tai skeittipuisto ja loma-asunnon tai mökin ympäristö ovat sellaisia, joissa lapset ja nuoret tulosten mukaan viettävät harvemmin vapaa-aikaansa. Noin viidennes kertoo viettävänsä näissä ympäristöissä vapaa-aikaansa vähintään viikoittain. Kaikista ympäristöistä haastatellut kertovat viettävänsä harvimmin aikaa ulkona olevassa leikki- tai skeittipuistossa.

Lisäksi haastatelluilta kysyttiin kyllä/ei-kysymyksellä vapaa-ajan viettämisestä muissa ympäristöissä. Keskimäärin hieman harvempi kuin joka viides vastaaja kertoi muussa ympäristössä tapahtuvasta ajan viettämisestä. Tyypillisiä muita vapaa-ajan ympäristöjä aineistossa ovat esimerkiksi harrastukset, kirjasto, baari, kaupunkiympäristö, puolijulkinen tila sekä oma, perheen tai kaverin koti.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna 10–14-vuotiaat viettävät vähintään viikoittain vapaa-aikaa muita ikäryhmiä useammin kaikissa kysytyissä ympäristöissä, puistoa ja vesiympäristöjä lukuun ottamatta. Ikäryhmittäiset erot ovat tilastollisesti

KUVIO 45. ”KUINKA USEIN VIETÄT VAPAA-AIKAASI SEURAAVISSA YMPÄRISTÖISSÄ?” 10–29-VUOTIAAT (%)

merkitseviä. Se että 10–14-vuotiaat viettävät muita ikäryhmiä useammin vapaa-aikaansa vähintään viikoittain näissä ympäristöissä ei sinällään ole yllättävää, sillä tässä aineistossa tämän kysymyksen ikäryhmistä juuri 10–14-vuotiaat kokevat muita ikäryhmiä selvästi useammin vapaa-ajan määrän sopivaksi ja liikkuvat useammin luonnossa sekä omatoimisesti. Lisäksi 10–14-vuotiaat tapaavat vanhempia ikäryhmiä useammin kavereita päivittäin (Salasuo, Tärvinen & Myllyniemi

2021, 51). Näistä ikäryhmistä 10–14-vuotiaat ovat siis muita ikäryhmiä aktiivisempia niin sosiaalisesti kuin liikkumisen suhteen, ja se näkyy myös säännöllisempänä ajan viettämisenä kysytyissä ympäristöissä. Seuraavaksi useammin kysytyissä ympäristöissä vähintään viikoittain viettävät vapaa-aikaa 15–19-vuotiaat, tosin ei kaikissa kysytyissä ympäristöissä, ja muutoinkin erot kolmen muun ikäryhmän välillä ovat jonkin verran vähäisempiä.

LUKU 9. JÄRJESTÖKIINNITTYNEISYYS

Järjestökiinnittyneisyys on *Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen* vanhin kysymys, ja se on toistettu jokaisella tiedonkeruukierroksella. Aiemmin julkaisusarjan nimi olikin *Nuorten järjestökiinnittyneisyys* (ks. Nurmela 1998; Pehkonen 2001). Vuoteen 2012 saakka kysymysmuotoilu oli: ”Oletko nykyisin mukana tai kuulutko jäsenenä johonkin, aivan mihin tahansa järjestöön, seuraan, kerhoon tai vastaavaan?” Tätä seuraavat kysymykset mukanaolon muodoista (kuten osallistumisesta konkreettiseen toimintaan, toiminnan suunnitteluun jne.) ja järjestötyypeistä (kuten liikuntaseura, partio jne.) esitettiin vain niille, jotka vastasivat kysymykseen ”kyllä”. Vuoden 2012 kyselyä tehdessä tiedonkeruuyritys raportoi tapauksista, joissa edellä haastattelussa oli jo tullut ilmi, että vastaaja esimerkiksi urheilee urheiluseurassa tai on partiossa, mutta haastateltava vastasi silti järjestökiinnittyneisyyttä mittaavaan kysymykseen ”ei” – yksinkertaisesti siksi, ettei ymmärtänyt, mitä siinä kysyttiin. Niinpä aiemmalla kysymysmuotoilulla ei välttämättä saatu tarkkaa kuvaa järjestöaktiivisuudesta, sillä osa vastaajista ei tunnistanut omaa toimintaansa sellaiseksi.

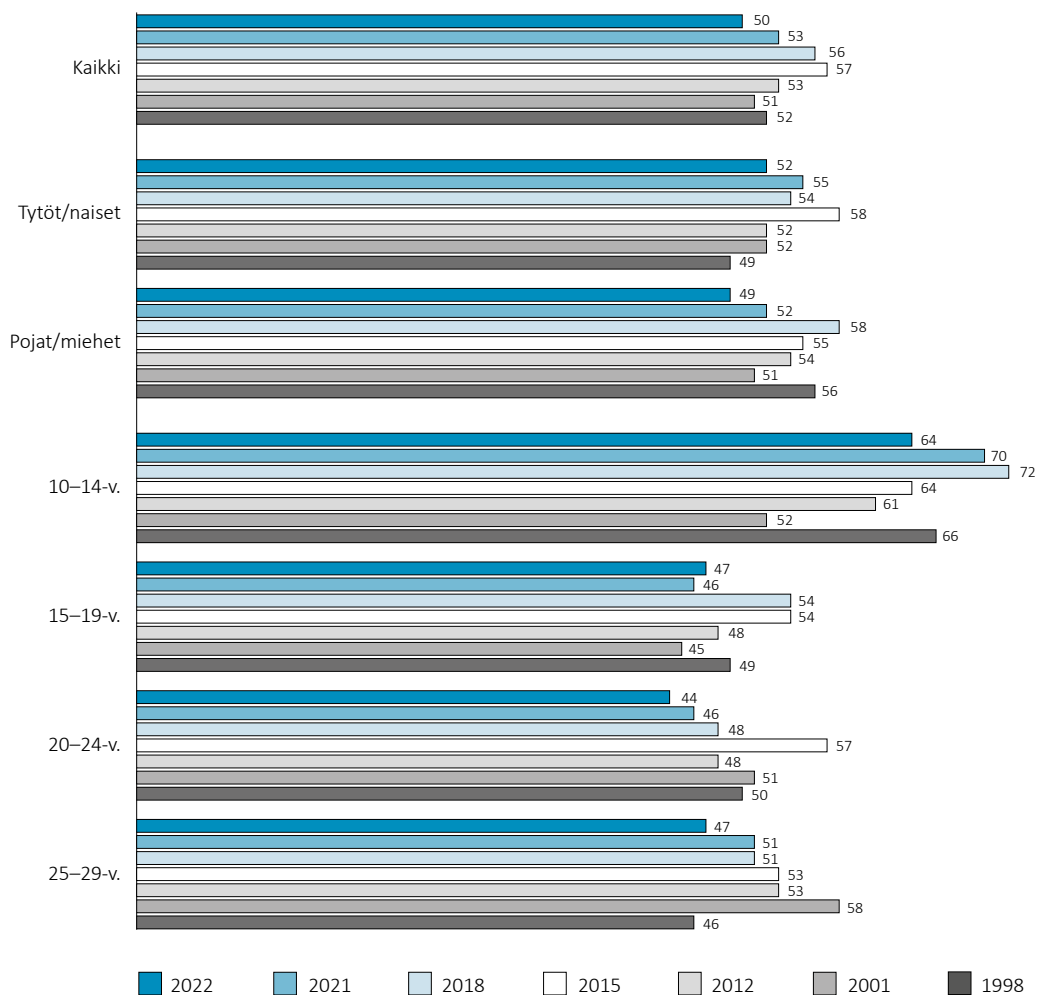
Vuonna 2015 käyttöön otetusta uudesta kysymysmuotoilusta riippumatta on 10–29-vuotiaiden järjestöihin kuuluvien osuus pysynyt koko seurannan ajan 50 ja 57 prosentin välillä. Viimeisin trendi on järjestökiinnittyneisyyden lievä väheneminen, joka on huippuvuoden 2015 jälkeen ollut jyrkintä 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä (kuvio 46).

Aineiston mukaan järjestökiinnittyneisyys eroaa kieliryhmien ja päätoimiluokkien mukaan. Alhaisempaa järjestökiinnittyneisyys on muunkielisten sekä työttömien joukossa. Työttömistä 23 prosenttia kertoo järjestökiinnittyneisyydestä, kun taas palkkatyöläisillä (43 %) ja opiskelijoilla

(51 %) se on selvästi yleisempää. Muunkielisten joukossa järjestökiinnittyneisyys on selvästi alhaisempaa (32 %) kuin suomenkielisten (53 %). Monikulttuurisuutta suomalaisten nuorisojärjestöjen toiminnassa tutkinut Miikka Pyykkönen (2007) tuo tutkimuksessaan esiin, että järjestökentän edustajien mukaan eräs monikulttuuristen nuorten järjestötoimintaan osallistumista vaikeuttava tekijä on vähäinen tietämys suomalaisesta yhteiskunnasta ja nuorisotoiminnasta (mt., 55). Melko samoihin aikoihin edellisen tutkimuksen kanssa tehdyn Päivi Harisen (2005) tutkimuksen mukaan monikulttuuriset nuoret olivat kuitenkin suomalaistaustaisia nuoria useammin kiinnostuneita osallistumaan järjestötoimintaan. Tutkimuksessa kerrotaan myös ohjaajien ja toisten nuorten ennakkoluulojen estävän monikulttuuristen nuorten toimintaan osallistumista. (Mt.) Tämän jälkeen. Vaikka nämä tutkimukset eivät tarjoa tuoreinta tietoa asiasta, voidaan kuitenkin hyvin olettaa näiden syiden edelleen selittävän asiaa ainakin joissain määrin.

Neljän tiedonkeruun kokemuksella vaikuttaa siltä, että uusi ja vanha järjestöaktiivisuusmittari antavat varsin yhdenmukaisia tuloksia. Uusi kysymysmuotoilu näyttää kuitenkin auttaneen vastaajia aiempaa paremmin tunnistamaan erilaisia omia toimintamuotoja järjestöaktiivisuudeksi. Ennen kysymyksen uudistamista järjestöissä tavalla tai toisella mukana olevista nuorista noin kaksi kolmesta kertoi osallistuvansa myös konkreettiseen toimintaan. Vuoden 2015 jälkeen toiminnassa mukana olevien osuus kaikista järjestöissä tavalla tai toisella mukana olevista pysytteli 80 prosentissa. Nyt osuus putosi 73 prosenttiin, mikä selittyy korona-ajan rajoitustoimilla.

Jäsenyys ja toimiminen on kaikkien nuorten osalta laskettu taulukkoon 14, sillä molemmat

* Vuosina 1998–2012 kysymys oli muodossa ”Oletko nykyisin mukana tai kuulut jäsenenä johonkin, aivan mihin tahansa järjestöön, seuraan, kerhoon tai vastaavaan?” Vuodesta 2015 alkaen kysymys on esitetty kaksiosaisena ”Oletko mukana toiminnassa jossain seurassa, kerhossa, yhdistyksessä tai järjestössä?” ”Entä kuulutko jäsenenä johonkin seuraan, kerhoon, yhdistykseen tai järjestöön?” Kuviossa esitetään jompaan kumpaan ”kyllä”-vastanneiden osuudet.

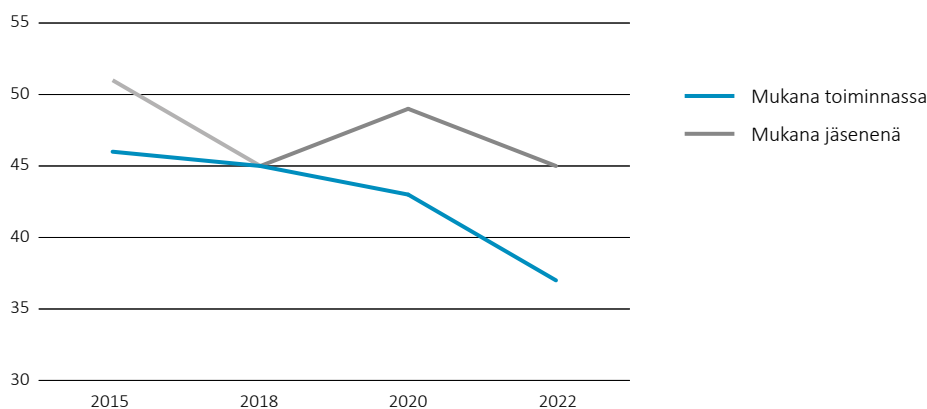
KUVIO 46. NUORTEN JÄRJESTÖKIINNITTUNEISYYS. VERTAILU* JÄRJESTÖISSÄ ŠMUKANA OLEVIEN OSUUKSISTA 1998–2022. (%)

ulottuvuudet ovat todellisuudessa yhtä aikaa mukana kaikessa järjestökiinnittyneisyydessä. Kuvion 47 ja taulukon 14 pienet erot osuuksissa johtuvat siitä, että taulukon luvuista ”en osaa sanoa” -vastaukset on kokonaan poistettu. Nyt kaikista 10–29-vuotiaista 31 prosenttia on mukana niin toiminnassa kuin jäsenenäkin jossain

seurassa, kerhossa, yhdistyksessä tai järjestössä, kun vuonna 2015 osuus oli 40 prosenttia. Toiminnassa mukana olevien osuus on vähentynyt hieman enemmän kuin jäsenenä olevien osuus (kuvio 47). Toiminnasta jäsenyyteen tapahtuneista lievistä painopisteen siirtymistä huolimatta on järjestökiinnittyneisyys kokonaisuutena pysynyt

TAULUKKO 14. JÄRJESTÖKIINNITTUNEISYYS-NELIKENTTÄ. 10–29-VUOTIAAT. (%)

		Kuulutko jäsenenä johonkin seuraan, kerhoon, yhdistykseen tai järjestöön?		
		Kyllä	Ei	
Oletko mukana toiminnassa jossain seurassa, kerhossa, yhdistyksessä tai järjestössä?	Kyllä	Jäsenenä & toiminnassa 31 % (n=375)	Vain toiminnassa 6 % (n=67)	37 % (n=442)
	Ei	Vain jäsenenä 13 % (n=166)	Ei mukana järjestöissä 49 % (n=589)	63 % (n=755)
		45 % (n=541)	55 % (n=656)	100 % (n=1197)

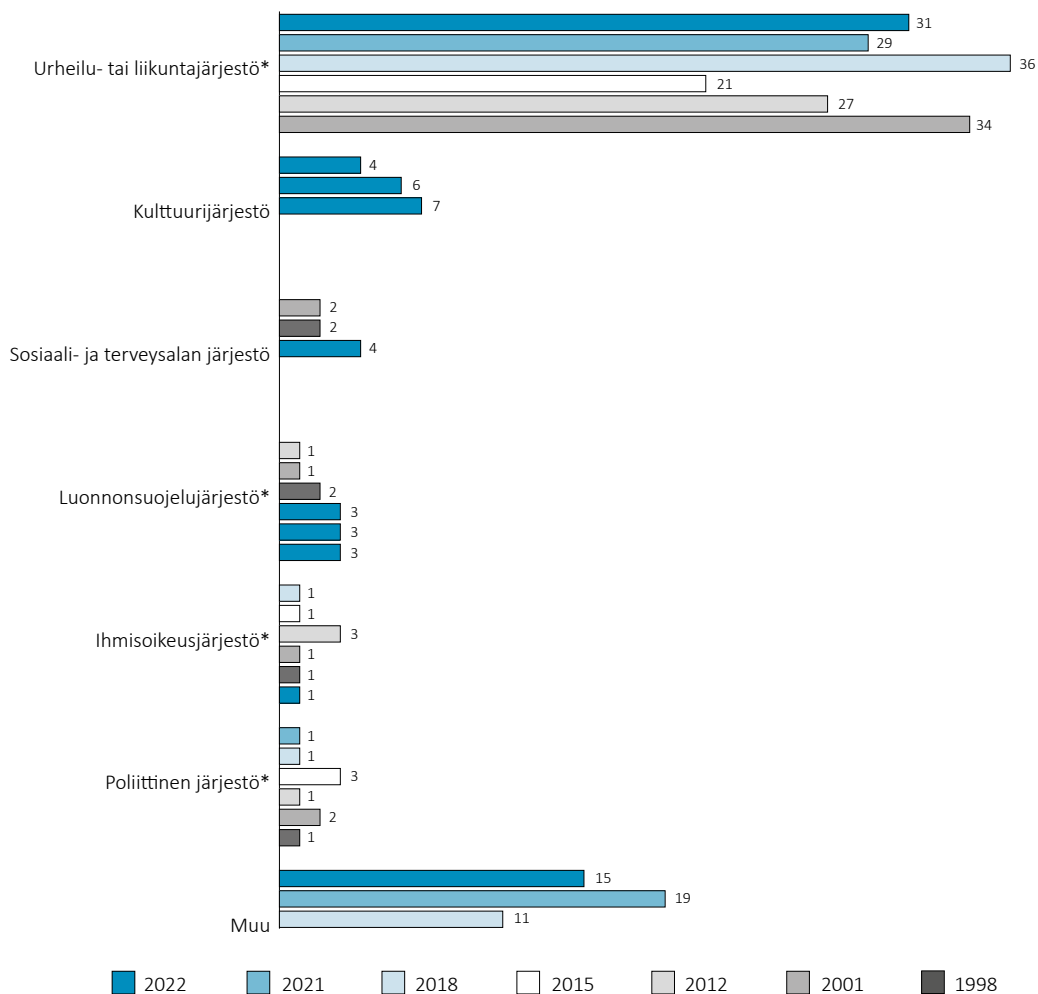
KUVIO 47. JÄRJESTÖKIINNITTUNEISYYDEN ULOTTUVUUDET 2015–2022. 10–29-VUOTIAAT. (%)

varsin tasaisena. Itse asiassa nuorten järjestöosallistumisen taso näyttää pysyneen yllättävän samana aina 1950-luvulta asti. Vaikka järjestökenttä on sittemmin perinpohjaisesti muuttunut, oli 1950- ja 1960-luvuilla toteutettujen nuorten harrastuksia ja ajankäyttöä koskevien valtakunnallisten kyselyiden perusteella järjestöihin tavalla tai toisilla kiinnostuneiden nuorten osuus tuolloinkin hieman yli 50 prosentin tasolla (Allardt ym. 1958; Aalto & Minkkinen 1971).

JÄRJESTÖTYYPIT

Järjestöissä mukana olevilta nuorilta tiedusteltiin järjestötyyppejä, joihin he kuuluvat tai joiden

toimintaan he osallistuvat. Asiaa on selvitetty vapaa-aikatutkimuksissa 1990-luvulta saakka, mutta luokittelun karkeistamisen vuoksi vertailukelpoisia järjestötyyppejä on vain kuusi, joista kahteen on trenditieto ainoastaan 2018 vapaa-aikatutkimukseen saakka (ks. Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019a). Koko seurannan ajan on järjestöissä oleminen keskittynyt ennen kaikkea liikunta- tai urheiluseuroihin, joissa on nyt mukana noin 31 prosenttia kaikista 10–29-vuotiaista. Seuraavaksi yleisimmät järjestötyypit ovat urheiluseuroista kaukana perässä: kulttuurijärjestöissä on mukana 4 prosenttia, sosiaali- ja terveysalan järjestöissä 2 prosenttia nuorista (kuvio 48). Trendimäisessä laskussa ovat viime vuosina olleet niin luonnonsuojelu-,

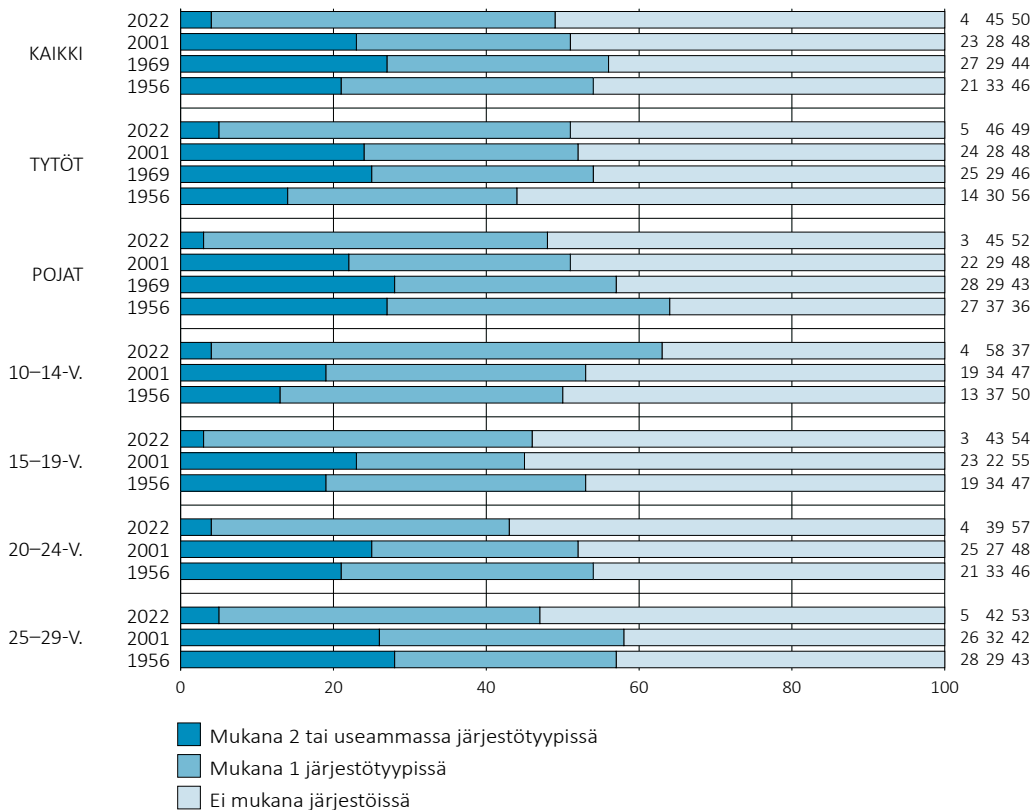
*Ennen vuotta 2018 muotoilut olivat: Urheiluseura tai liikuntajärjestö; Luonnonsuojelu- tai ympäristönsuojelujärjestö, luontojärjestö; Ihmisoikeus- tai rauhanjärjestö; Poliittinen nuorisoi- tai varhaisnuorisoijärjestö / puolueen perusjärjestö

KUVIO 48. KUULUMINEN ERITYYPPISIIN JÄRJESTÖIHIN (JÄSENEÄ TAI TOIMINNASSA MUKANA) 1998–2022. 10–29-VUOTIAAT. (%)

ihmisoikeus- kuin kulttuurijärjestöissä mukana olo. Poliittisiin järjestöihin tavalla tai toisella kuulumisen on ollut hyvin vähäistä koko seurannan ajan. Samalla on hyvä huomata, että Nuorisobarometrin mukaan useampi kuin joka neljäs nuori sanoo vaikuttaneensa ainakin joskus toimimalla järjestössä aktiivisesti, mistä voi päätellä, että suuri osa järjestöissä vaikuttamisesta tapahtuu muualla

kuin varsinaisissa poliittisissa järjestöissä (Myllyniemi & Kiilakoski 2019, 28–29).

Eri järjestötyyppien kohdalla aktiivisuuden kehitys on siis ollut enimmäkseen laskevaa. Edellä havaittiin 10–29-vuotiaiden järjestökiinnittymisen kuitenkin pysyneen varsin vakaana, joten on tavallaan luonnollista, että luokkaan ”muu” kuuluvien osuudessa ei vastaavaa vähenemistä

KUVIO 49. JÄRJESTÖIHIN KUULUMINEN, VERTAILU ERI VUOSIEN VÄLILLÄ. (%)

ole. Kun vuoden 2020 vapaa-aikatutkimuksessa selvitettiin avoimella kysymyksellä luokitteluun sopimattomiksi katsottuja järjestötyyppejä, yleisimpiä olivat opiskelijajärjestöt, uskonnolliset yhdistykset, 4H, partio ja vapaapalokunta (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 120).

Järjestötyyppejä voi vertailla tarkastelemalla konkreettiseen toimintaan osallistuvien osuuksia. Vertailussa ovat tarkkuuden vuoksi mukana vain yhdessä järjestötyypissä mukana olevat nuoret. Näin tarkasteltuna luonnonsuojelu- ja ihmisoikeusjärjestöissä on eniten niitä, jotka ovat mukana jäsenenä, mutta eivät osallistu toimintaan. Näissä järjestötyypeissä suuri osa nuorista on mitä ilmeisimmin mukana esimerkiksi vain maksavina jäseninä kannattaakseen hyväksi katsomaansa

asiaa varsinaisten toimenpiteiden toteuttamisen ja aktiivisen järjestötoiminnan jäädessä muille. Muissa selvitettyissä järjestötyypeissä mukana olevista lapsista ja nuorista sen sijaan selvä enemmistö osallistuu myös varsinaiseen toimintaan.

Kuvion 49 ainakin yhdessä järjestötyypissä mukana olevien osuus on siinä mielessä melko karkea tunnusluku kuvaamaan kaikkien lasten ja nuorten järjestökiinnittyneisyyttä, ettei se kerro vastaajien järjestöosallistumisen monipuolisuudesta. Tämän selvittämiseksi kuvioon laskettiin yhteen se, kuinka moneen eri järjestötyyppiin yksittäinen vastaaja osallistuu. Hyvin harvat osallistuvat monipuolisesti erityyppisiin järjestöihin (kuvio 49). Jopa yhdeksän kymmenestä kertoo osallistuvansa yhteen järjestötyyppiin.

Järjestöosallistumisen kasautuminen on muutoksessa. Vertailu vuoden 2001 järjestökiinnittelytutkimukseen osoittaa myös sen, että nimenomaan moniin järjestöihin osallistuminen on viime vuosina laskenut. Kuviossa esitetään myös vuosien 1956 ja 1969 tutkimusten tiedot. Vaikka vertailuun näin kauan aikaa sitten eri tiedonkeruutavoin toteutettuihin tutkimuksiin tulee suhtautua suuntaa antavana, voi suurena linjana havaita, että vaikka johonkin järjestötyyppiin kuuluvien osuudet ovat pysyneet melko tasaisina,

on kahden tai useamman järjestötyypin aktiivien joukko pienentynyt. Pitkällä aikavälillä muutos on ollut suurempaa pojilla kuin tytöillä, vanhemmissa ikäryhmissä suurempaa kuin ikäjakauman nuoremmassa päässä. Osallistumisen kasautuminen on todellinen ilmiö (Myllyniemi & Kiilakoski 2019, 36–38), mutta järjestökiinnittelyneisyys on erityistapaus, sillä se ei näytä kasautuvan vaan pikemminkin tasaantuvan varsinkin kaikkein monipuolisimmin aktiivisesta päästä.

LUKU 10. TYYTYVÄISYYS

Vapaa-aikatutkimuksessa 10–29-vuotialta tiedusteltiin aiempaan tapaan heidän tyytyväisyyttään vapaa-aikaan, ihmissuhteisiin, terveydentilaan ja elämään. Vastaajia pyydettiin arvioimaan näitä kouluarvosana-asteikolla neljästä kymmeneen. Tyytyväisyysmittareista tulee vielä huomioida, että niiden vaihtelu kulkee usein käsi kädessä. Vastaaja, joka on tyytyväinen yhdellä mittarilla, on hyvin todennäköisesti tyytyväinen myös muillakin mittareilla. Kaikkien tyytyväisyysmittarien keskinäiset korrelaatiot ovat voimakkaita – suurin yhteys havaitaan tässä aineistossa elämäntyytyväisyyden ja terveydentilan välillä (taulukko 15).

Nämä tyytyväisyyskysymykset toimivat koivina hyvinvoinnin mittareina omilla elämän osa-alueillaan ja voivat koostua lukuisista yksilöllisten elämäntilanteiden ja kokemusten aiheuttamista vaikutteista. Moni näistä tekijöistä voi olla täysin rekisteritiedon ja valittujen kysymysten ulkopuolella, eikä siten aina voida selittää, mikä näihin tyytyväisyysmittareihin vaikuttaa – mittarit eivät itsessään kykene kertomaan niitä moninaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat vastaajan tekemään arvioon. Tyytyväisyysmittareilla kuitenkin saadaan vastaajan itsensä muodostama kokonaisvaltainen indikaattori vastaajan hyvinvoinnista tämän omasta subjektiivisesta näkökulmasta. Tyytyväisyyden

eri mittareista esitetään tiivistetysti kuvioissa 50–53 vastausten keskiarvot taustatekijöiden mukaan luokiteltuna. Aineistonkeruujankohdan sijoittuminen vuoden 2022 helmi–maaliskuuhun tulee myös huomioida. Korona-ajan vaikutukset kuten rajoitukset olivat monin osin jo poistuneet, mutta toisaalta myös maailmanpoliittisen tilanteen muutokset kuten Ukrainan sodan syttyminen keruujankohdaksi tulisi muistaa tämän vuoden tuloksissa. Yleisesti tämänkertaisen aineiston perusteella voidaan havaita nuorten tyytyväisyyden mittarien pysyneen suhteellisen vakaina poikkeuksellisista ajoista huolimatta.

Keskimäärin vastaajat ovat tyytyväisiä mitattuihin elämän osa-alueisiin. Vapaa-ajan tyytyväisyyttä lukuun ottamatta noin kaksi kolmesta kaikista vastaajista antaa elämän eri osa-alueiden tyytyväisyydelle kiitettävän (9 tai 10) arvosanan. Vapaa-ajan tyytyväisyydelle kiitettävän arvosanan antaa vajaa puolet nuorista. Kaikissa osa-alueissa voidaan kuitenkin havaita pieni erityisen tyytymättömien vastaajien joukko; heikon (4–6) arvosanan vapaa-ajalleen sekä terveydentilalleen antoi noin seitsemän prosenttia vastaajista. Ihmissuhteisiinsa ja elämäänsä tyytymättömiä oli noin viisi prosenttia. Pojat ovat keskimäärin tyttöjä tyytyväisempiä tässä aineistossa, mutta tämä ero

TAULUKKO 15. TYYTYVÄISYYDEN KORRELAATIOT.

	Tyytyväisyys vapaa-aikaan	Tyytyväisyys ihmissuhteisiin	Tyytyväisyys terveydentilaan
Tyytyväisyys vapaa-aikaan			
Tyytyväisyys ihmissuhteisiin	.485**		
Tyytyväisyys terveydentilaan	.501**	.478**	
Tyytyväisyys elämään	.529**	.589**	.602**
** p<0.01			

nousee merkitseväksi vain vapaa-ajan ja elämäntyytyväisyyden kohdalla. Muuten sukupuolten väliset tyytyväisyserot ovat pieniä ja ikäryhmästä riippuen jopa olemattomia. Vastaajista, jotka vastasivat sukupuolekseen ”muun” tai ”ei halua sanoa”, ei voida joukon vähälukuisuuden vuoksi tehdä tilastollisia päätelmiä.

Nuorimmat vastaajat ovat keskimäärin tyytyväisimpiä kaikkiin elämän osa-alueisiin, ja tämä kuvastuu niin ikään peruskoululaisten korkeana tyytyväisyytenä. Nuorimmista vastaajista vain noin kaksi prosenttia kertoi olevansa tyytymättömän (4–6) vapaa-aikaansa ja ihmissuhteisiinsa, ja vain noin prosentti nuorimmista vastasi olevansa tyytymättömän elämäänsä. Vain kaksi vastaajaa nuorimmasta 10–14-vuotiaiden ikäryhmästä (1 %) kertoi olleensa tyytymättömiä terveydentilaansa, kun muissa ikäryhmissä terveydentilaansa tyytymättömiä on 8–10 prosenttia. Keskimäärin nuoret, jotka eivät koe kuuluvansa mihinkään vähemmistöön, ovat tyytyväisempiä kuin johonkin vähemmistöön kuuluvat. Erityisesti seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvat vastaajat olivat muita tyytymättömämpiä. Niin ikään nuoret, joilla ei ole minkäänlaista toimintarajoitetta, ovat tyytyväisempiä kuin ne, joilla on jokin toimintarajoite. Tyytyväisyys myös laskee monella elämäalueella sen mukaan, mitä useampi toimintarajoite vastaajalla on.

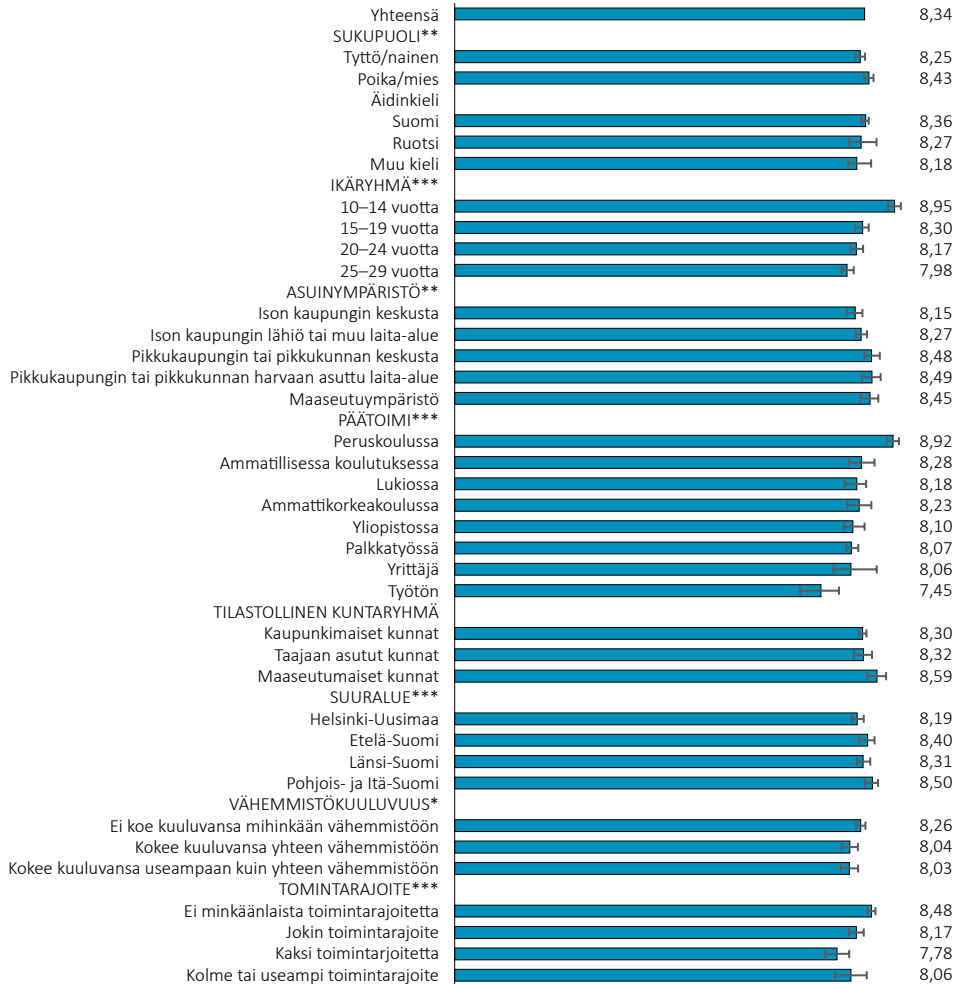
Tyytymättömät vastaajat muodostavat selkeän, mutta suhteellisesti pienen joukon – valtaosa nuorista siis on joko tyytyväisiä (arvosana 7–8) tai jopa erittäin tyytyväisiä (arvosana 9–10). Vapaa-aikatutkimuksen aineistosta ei siis voi todeta, että esimerkiksi korona-ajan vaikutukset olisivat aiheuttaneet kovin suurta polarisaatiota nuorten joukossa yksinomaan tyytyväisyysmittarien perusteella tarkasteltuna. Alueelliset erot eivät myöskään ole suuria, vaikkakin on havaittavissa, että kaupungeissa ja erityisesti Helsingin ja Uudenmaan alueella tyytyväisyys vapaa-aikaan on merkitsevästi alhaisempi kuin muualla – vastaava ero on kuitenkin todettu myös aikaisemmassa vapaa-aika tutkimuksessa (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021) eikä tätä voi siten pitää yksinomaan korona-ajan aiheuttamana erona.

TYTYVÄISYYS VAPAA-AIKAAN JA IHMISSUHTEISIIN

Kuviossa 50 on kootusti vapaa-ajan tyytyväisyyttä mittaavien vastausten keskiarvot taustatekijöittäin luokiteltuna. Vapaa-aikaansa tyytyväisimpiä ovat tyytyväisyys-kysymyksiin vastanneista nuorimmat eli 10–14-vuotiaat, joista jopa 70 prosenttia antaa kiitettävän arvosanan vapaa-ajan tyytyväisyydelleen. Iän yhteys vapaa-ajan tyytyväisyyteen onkin erityisen selkeä: tyytymättömyys vapaa-aikaan kasvaa iän myötä. Tätä yhteyttä voi osaltaan selittää vapaa-ajan määrän väheneminen. Vapaa-ajan määrän havaitaan olevan voimakkaasti yhteydessä vapaa-ajan tyytyväisyyteen. Vapaa-aikansa liian vähäiseksi kokevista nuorista viidesosa kertoo tyytymättömyydestä vapaa-aikaansa, ja vastaavasti sen liialliseksi kokevista neljäsosa on niin ikään tyytymättömiä. Vertailussa vain kaksi prosenttia vapaa-aikansa sopivaksi kokevista on tyytymättömiä vapaa-aikaansa.

Seuraavaksi korkein vapaa-ajan tyytyväisyyden keskiarvo on maaseudulla sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa asuvilla nuorilla. Tilastollisen kuntaryhmituksen mukainen tarkastelu osoittaa, että maaseudulla asuvista noin 15 prosenttia suurempi määrä antoi kiitettävän (9–10) arvosanan vapaa-ajalleen kaupunkiympäristöissä asuviin ikätovereihinsa nähden. Alueellisten erojen yksityiskohdaisia taustatekijöitä ei pystytä selittämään tämän aineiston perusteella, mutta huomioitavaa kuitenkin on, että tässä aineistossa maaseudulla asuu keskimäärin enemmän nuorempiin ikäryhmiin kuuluvia nuoria vastaajia ja he antavat keskimäärin korkeampia arvosanoja kaikissa mittareissa. Lisäksi tyytyväisyysmittarit ovat myös yhteydessä toisiinsa. Yhden elämän osa-alueen tyytyväisyydelle korkean arvosanan antanut vastaaja usein antaa myös korkean arvosanan muihinkin tyytyväisyyttä mittaaviin kysymyksiin, ja päinvastoin: jollain elämän osa-alueella tyytymättömät vastaajat ovat usein tyytymättömämpiä muihinkin osa-alueisiin.

Tyytymättömimpiä vapaa-aikaansa olivat aineiston perusteella työttömät, vanhimmat vastaajat eli 25–29-vuotiaat nuoret aikuiset sekä

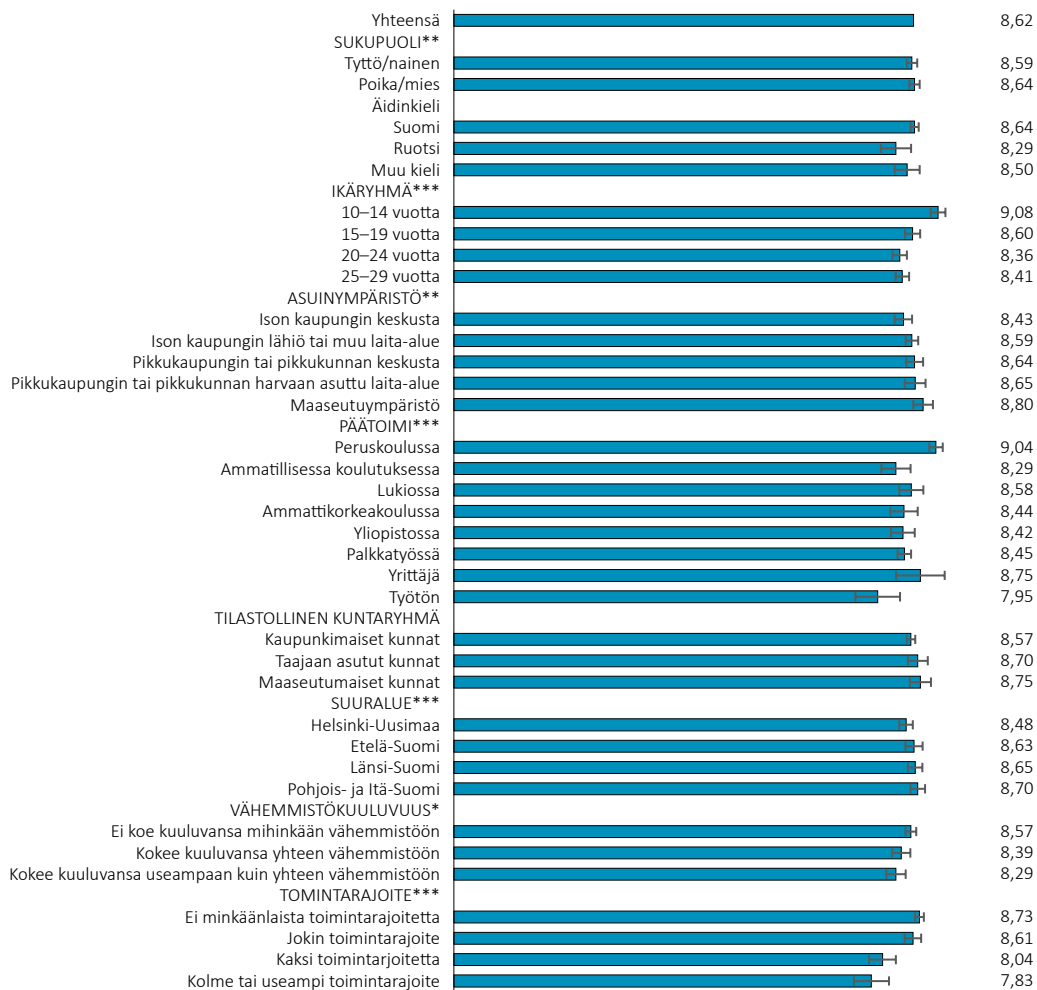

* p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001

KUVIO 50. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET VAPAA-AIKAASI KOULUARVOSANA-ASTEIKKOLA 4–10?” (KESKIARVO)

vastaajat, joilla oli kaksi toimintarajoitetta. Toimintarajoitteisista ne vastaajat, jotka kertoivat tarvitsevansa kuulolaitetta tai kokevat vaikeuksia keskittyä, olivat tyytymättömämpiä vapaa-aikaansa kuin muista toimintarajoitteista raportoineet vastaajat. Myös vastaajat, jotka kokivat kuuluvansa johonkin vähemmistöön, antoivat useammin heikomman arvosanan vapaa-ajan tyytyväisyydelle. Noin kuudesosa vastaajista,

joita kokivat kuuluvansa vähemmistöön ulkonäkönsä perusteella, antoivat heikon arvosanan (4–6) vapaa-ajan tyytyväisyydelle, kun taas vähemmistöön kuulumattomista vain noin kuusi prosenttia antoi heikon arvosanan vapaa-ajalleen. Vähemmistöön kuuluvien vastaajien vapaa-ajan tyytymättömyydelle voi olla monta osatekijää, kuten tietämättömyys harrastusmahdollisuuksista tai taloudelliset tekijät, mutta myös koettu

* p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001

KUVIO 51. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET IHMISSUHTEISIISI KOULUARVOSANA-ASTEIKKOLA 4–10?” (KESKIARVO)

kiusaaminen, joka on vähemmistöön kuuluvilla merkittävästi yleisempää (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 78).

Työttömät nuoret ovat selkeästi kahtiajakautunein vastaajaryhmä vapaa-ajan tyytyväisyyden suhteen. Neljännes työttömistä on erittäin tyytyväisiä vapaa-aikaansa (arvosana 4–6), kun taas toinen neljännes on erittäin tyytyväisiä (arvosana 9–10). Työttömien vastaajien pieni määrä tässä

aineistossa kuitenkin ei salli selkeiden johtopäätösten tekemistä tyytyväisyyden syistä, mutta osatekijänä voi tässäkin olla vapaa-ajan määrä – työttömällä voi usein olla paljon, jopa liikaakin vapaa-aikaa, ja toisaalta taloudelliset syyt (Huhta 2015) voivat rajoittaa mielekkään vapaa-ajan tekemisen löytämistä tälle ajalle. Kokemus liiasta sekä liian vähäisestä vapaa-ajasta ovat molemmat yhteydessä alempaan vapaa-ajan tyytyväisyyteen.

Kuviossa 51 on esitetty kootusti nuorten 10–29-vuotiaiden tyytyväisyyden keskiarvot ihmissuhteisiin taustamuuttujittain luokiteltuna. Ihmissuhdetyytyväisyys on erityisen tärkeä osaluonne nuorten hyvinvoinnille. Sekä vanhempien että vertaistuen merkitys on suuri nuorille (Ciarrochi ym. 2017). Elämäntilanteiden muuttuessa vanhemmissa ikäryhmissä kuitenkin myös ihmissuhteet muuttuvat. Esimerkiksi vanhemmilla ikäryhmillä koulu- ja opiskelijayhteisöjen tilalle nousevat työyhteisöt sekä erimuotoiset pari- ja kumppanuussuhteet sekä ystävyyssuhteet, joilla on suuri merkitys hyvinvoinnille (Lee & Goldstein 2016).

Kuten muidenkin tyytyväisyyssmittareiden kohdalla, myös tyytyväisyydessä ihmissuhteisiin voidaan havaita, että nuorin 10–14-vuotiaiden ikäryhmä sekä vastaavasti peruskoululaiset ovat muita tyytyväisempiä. Useampi kuin neljä viidestä 10–14-vuotiaasta on erittäin tyytyväinen ihmissuhteisiinsa (78 %), ja vain noin kaksi prosenttia on tyytymättömiä. Vanhemmista ikäryhmistä 15–19-vuotiaista 58 prosenttia antaa tyytyväisyydelleen ihmissuhteisiinsa kiitettävän arvosanan ja 20–29-vuotiaista noin puolet.

Sukupuolten keskiarvojen erot eivät nouse merkitseviksi, mikä eroaa viimeksi toteutetusta vapaa-aikatutkimuksesta, jossa tytöt olivat hieman tyytyväisempiä ihmissuhteisiinsa. Tytöistä kiitettävän arvosanan tyytyväisyydelleen ihmissuhteisiinsa tässä aineistossa antoi 58 prosenttia, mikä on lähes 10 prosenttiyksikköä vähemmän kuin viime aineistossa. Vastaavasti pojista noin 61 prosenttia antoi ihmissuhteilleen kiitettävän arvosanan, kun vuonna 2020 vastaava luku oli 58 prosenttia. Tyytymättömissä nähdään kuitenkin hienoinen merkitsevä ero, sillä pojista hieman yli kuusi prosenttia oli tyytymättömiä ihmissuhteisiinsa ja tytöistä neljä prosenttia. Molemmat prosenttiosuudet ovat kasvaneet edellisestä vapaa-aikatutkimuksen mittauskerrasta. Tyttöjen ja poikien ystävyyssuhteet poikkeavat toisistaan (Berg 2015b; Aaltonen ym. 2011), ja on mahdollista, että korona-ajan vaikutukset, kuten sosiaalisen etäisyyden suositukset ovat voineet osua erityisesti juuri tyttöjen ja naisten tapoihin ylläpitää

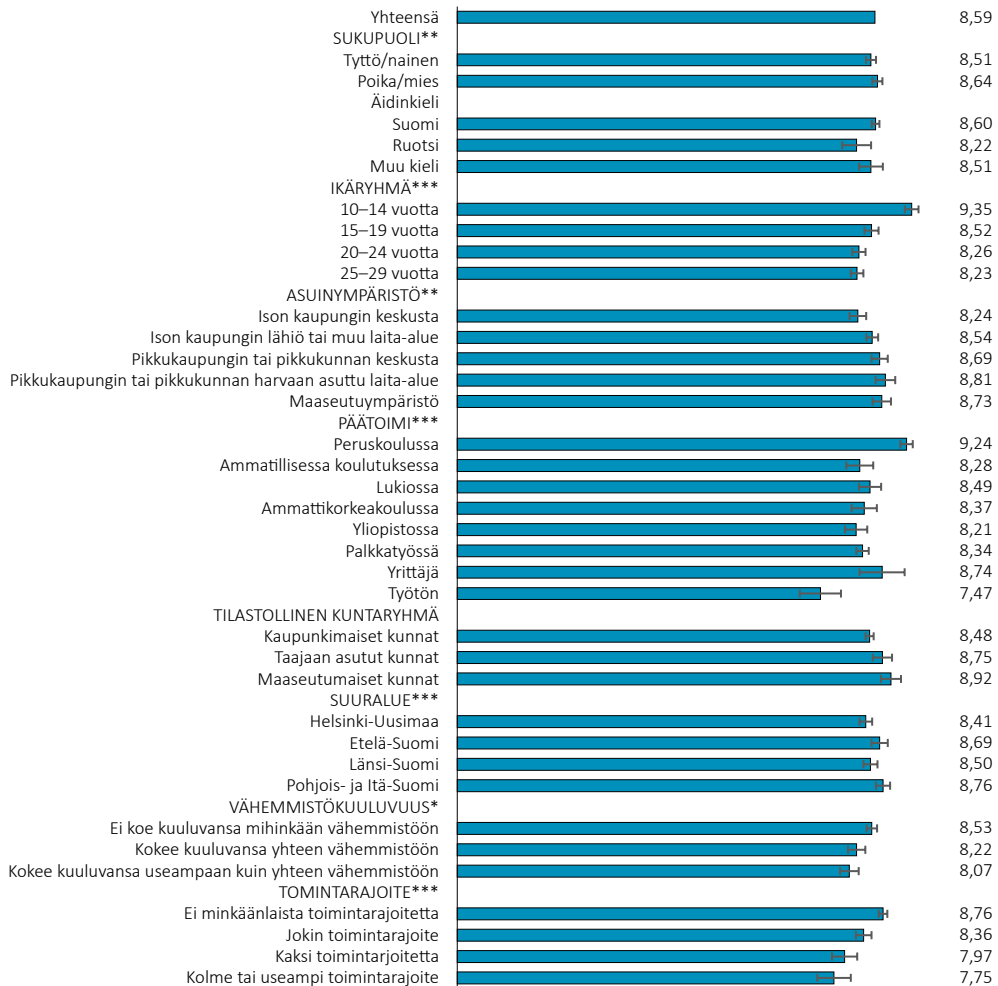
sosiaalisia suhteitaan ja johtaneet yksinäisyyden kasvuun (Wickens ym. 2021, 106–107), mikä on osaltaan voinut johtaa havaittuun 10 prosenttiyksikön laskuun kiitettävien arvosanojen määrässä.

Myös ihmissuhdetyytyväisyydessä havaitaan eroja päätoimen mukaan. Työttömillä tyytyväisyyden keskiarvo on selkeästi matalin. Osaltaan tätä voi selittää se, että tässä aineistossa työttömien joukosta jopa 22 prosenttia kertoo pitkäaikaissairaudesta tai vammaisuudesta, jotka voivat vaikuttaa ihmissuhteisiin ja joiden tapauksessa sosiaalisen tuen puute voi kärjistä mielen terveysongelmia (Tough, Siegrids & Fekete 2017). Niin ikään toimintarajoitteita on enemmän työttömien vastaajien joukossa; työttömistä yli puolella on jokin kysytyistä toimintarajoitteista. Heikoin tyytyväisyys ihmissuhteisiin onkin niiden joukossa, joilla on kolme tai jopa useampia toimintarajoitteita. Jopa noin 20 prosenttia vastaajista, jotka kertovat keskittymishäiriöstä, on tyytymättömiä ihmissuhteisiinsa.

TYTYVÄISYYS TERVEYTEEN JA ELÄMÄÄN

Vapaa-aikatutkimuksessa kysyttiin terveydentilaa sivuavia kysymyksiä, kuten kysymyksiä vammaisuudesta, kuulorajoitteista, liikkumisrajoitteista, keskittymishäiriöistä sekä siitä, kokeeko kuuluvansa vähemmistöön pitkäaikaissairauden vuoksi. Toimintarajoitteisuuden ilmoittaneiden vastaajien joukossa on selvästi enemmän terveydentilaansa tyytymättömiä. Jopa 24 prosenttia niistä vastaajista, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöön vammaisuuden tai pitkäaikaissairauden vuoksi, on tyytymättömiä terveydentilaansa (arvosana 4–6). Liikuntarajoitteisista tyytymättömiä on 21 prosenttia, ja keskittymishäiriöstä kertovista 20 prosenttia antaa terveydentilaan tyytyväisyydelle heikon arvosanan. Työttömistä 20 prosenttia on tyytymättömiä, mikä selittyy osaltaan toimintarajoitteita omaavien vastaajien osuudesta työttömien joukossa.

Odotetusti nuorimmat eli 10–14-vuotiaat vastaajat ja peruskoulussa opiskelevat ovat tyytyväisimpiä terveyteensä; vain vajaa prosentti

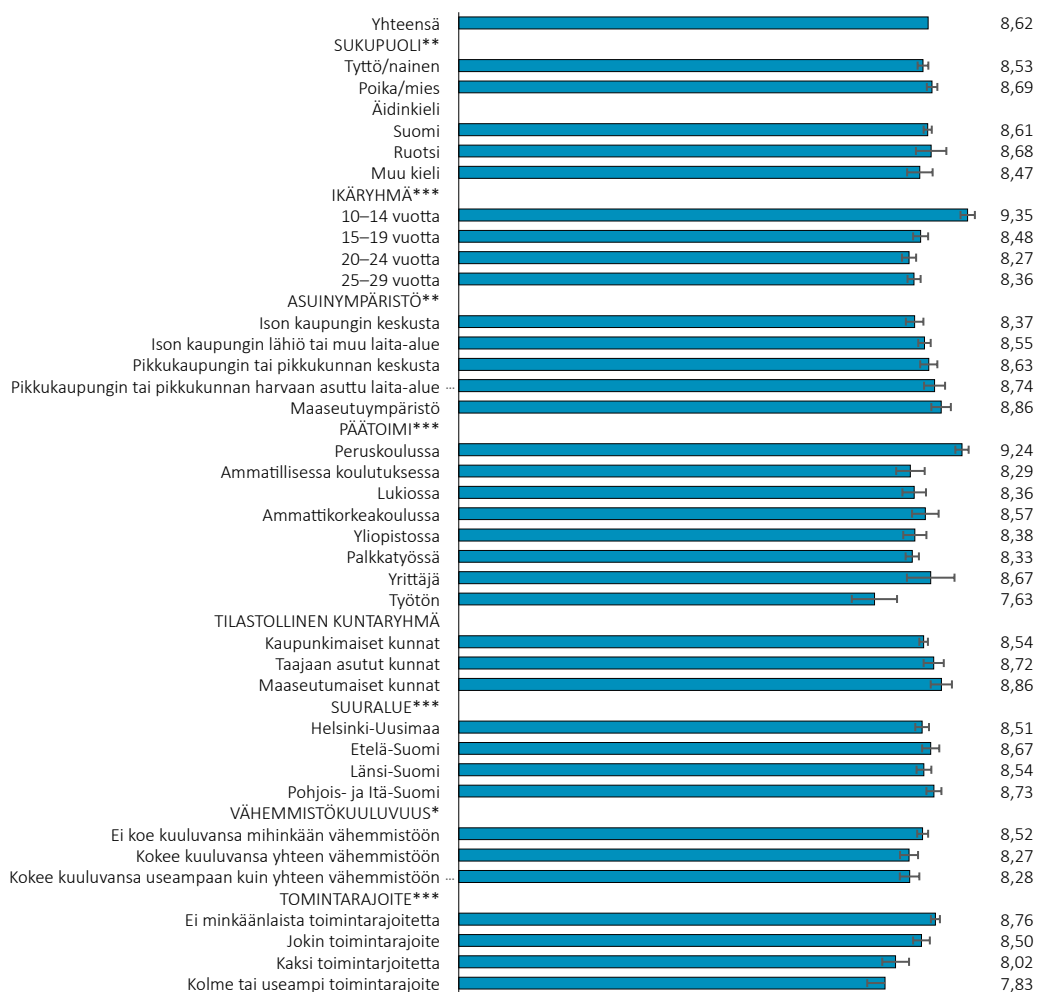
* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

KUVIO 52. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET TERVEYDENTILAASI KOULUARVOSANA-ASTEIKKOLA 4–10?” (KESKIARVO)

on tyytymätön terveiteensä (kuvio 52). Tyytyväisyys laskee iän myötä, ja jo 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä tyytymättömiä terveiteensä on 8 prosenttia, 20–24-vuotiaista 10 prosenttia ja 25–29-vuotiaista kahdeksan prosenttia. Vanhemmissa ikäryhmissä terveysongelmat ja -huolet eivät siis lisääny iän myötä samassa suhteessa, vaan terveiteensä tyytymättömien joukko pysyy tässä aineistossa suunnilleen samansuuruisena

vanhemmissa ikäryhmissä. Selkeä valtaosa nuorista kokee kuitenkin olevansa tyytyväisiä terveiteensä.

Kaupunkiympäristöissä ja erityisesti kaupunkien keskustoissa asuvat nuoret ovat tyytymättömämpiä terveiteensä kuin maaseudulla asuvat. Tämä tulos on havaittu myös aikaisemmissa vapaa-aikatutkimuksissa (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021). Alueellisia keskiarvoeroja voi

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

KUVIO 53. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET ELÄMÄÄSI KOULUARVOSANA-ASTEIKKOLA 4–10?” (KESKIARVO)

osaltaan selittää se, että tässä aineistossa kaupungissa asuvien joukossa on suhteellisesti enemmän vanhempia ikäryhmiä. Kaupungin keskustoissa asuvista nuorista 20–29-vuotiaita nuoria aikuisia on jopa 68 prosenttia, ja kiitettävän arvosanan heistä antoi alle puolet, kun 10–14-vuotiaita keskustoissa asuu vain 10 prosenttia, ja heistä jopa 88 prosenttia antoi terveydentilaan tyytyväisyydelleen kiitettävän arvosanan.

Vähemmistökokemus on myös yhteydessä matalampaan tyytyväisyyteen. Itsensä etniseen vähemmistöön kuuluviksi kokevista 13 prosenttia on tyytymättömiä terveyteensä, mikä on kaksinkertainen luku verrattuna niihin, jotka eivät katso kuuluvansa etniseen vähemmistöön. Tässä aineistossa myös aatteellisen vakaumuksen perusteella vähemmistöön kuuluvat kokevat terveytensä heikommaksi. Seksuaalisen suuntautumisen (24 %)

tai sukupuoli-identiteetin (21 %) perusteella vähemmistöön kuuluvien havaitaan myös tässä aineistossa olevan merkittävästi näihin vähemmistöihin kuulumattomia vastaajia tyytymättömämpiä terveyteensä.

Tyytyväisyys elämään on pysynyt lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa suhteellisen vakaana eri aineistonkeruukertojen välillä, ja 10–29-vuotiaiden nuorten keskimääräinen elämään tyytyväisyyden arvosana on pysynyt korkeana kautta linjan (kuvio 53). Näin myös tällä kertaa. Kun ottaa huomioon keruujankohahtaan liittyvät tekijät, voi tätä tulosta pitää erityisen myönteisenä. Korona-ajan vaikutukset tai ajankohtaisen tilanteen muutokset eivät suuresti ilmene tämän aineiston tyytyväisyyksmittareissa. Keskimäärin 5 prosenttia vastaajista antaa elämäntyytyväisyydelle heikon arvosanan (4–6), kun taas noin 35 prosenttia nuorista on tyytyväisiä (arvosana 7–8) ja 59 prosenttia erittäin tyytyväisiä (arvosana 9–10). Tämän vuoden aineistossa pojat ovat antaneet keskimäärin hieman enemmän kiitettäviä arvosanoja kaikissa tyytyväisyyksmittareissa, ja samansuuntainen hienoinen sukupuolittunut ero havaitaan niin ikään elämään tyytyväisyydessä. Pojista 62 prosenttia oli erittäin tyytyväisiä, tytöistä 56 prosenttia. Tyytymättömiä oli molemmissa sukupuoliryhmissä noin 5 prosenttia.

Nuorimpien eli 10–14-vuotiaiden elämään tyytyväisyyden keskiarvo on korkein; heistä 85 prosenttia antaa kiitettävän arvosanan. 14 prosenttia on tyytyväisiä (arvosana 7–8) ja noin prosentti tyytymättömiä. Nuorin ryhmä eroaa selkeästi muista ikäryhmistä. Vanhemmissa ikäryhmissä ei ole suuria ikäryhmäeroja; elämäntyytyväisyys ei siis yksiselitteisesti laske iän myötä 15–29-vuotiaiden vastaajien joukossa tässä aineistossa. Tyytymättömiä 15–19-vuotiaiden joukossa on vajaat 5 prosenttia, 20–24-vuotiaista noin 9 prosenttia ja 25–29-vuotiaista 6 prosenttia. Kiitettävän arvosanan elämään tyytyväisyydelleen antaa 15–29-vuotiaiden ikäryhmistä noin puolet.

Työttömät kertovat keskimääräistä matalammasta elämään tyytyväisyydestä: vajaat 20 prosenttia heistä on tyytymättömiä elämäänsä. Osaselittäjänä työttömien matalaan elämäntyytyväisyyteen

voi tämän aineiston perusteella olla toimintarajoitteiden vaikutus. Vastaajat, jotka kertoivat muistiin, oppimiseen tai keskittymiseen liittyvistä ongelmista, ovat useammin tyytymättömiä sekä merkittävästi harvemmin erittäin tyytyväisiä kuin ne, jotka eivät raportoineet näistä toimintarajoitteista. Kahdesta tai useammasta toimintarajoitteesta kertovista kuudesosa on tyytymättömiä elämäänsä.

Kuten muissakin tyytyväisyyden mittareissa, myös elämään tyytyväisyyden kohdalla on maaseudulla asuvien lasten ja nuorten keskiarvo korkeampi kuin muissa asuinympäristöissä asuvilla nuorilla. Iän lisäksi muita tekijöitä tässä erossa voivat olla aikaisempien tutkimusten havaitsemat elämäntapaerot kaupunkien ja maaseudun välillä (Rahkonen & Ajo 2014). Lisäksi luontoyhteydellä on havaittu olevan vaikutuksia elämäntyytyväisyyteen, ja luontoympäristöjen saavutettavuus eroaa kaupungeissa ja maaseudulla (ks. Puhakan ym. artikkeli tässä teoksessa).

Suuria korona-ajan vaikutuksia ei tämän aineiston tyytyväisyyksmittareista havaita. Nuorisotutkimusseuran koronatiedonkeruun (2020–2023) aineiston avulla korona-ajan vaikutuksia on kuitenkin seurattu tarkemmin pandemian ajan monella tiedonkeruukierroksella, ja hetkellisiä notkahduksia tyytyväisyyksmittareissa on havaittu. Vapaa-aikaansa tyytymättömien (arvosana 4–6) määrä 12–24-vuotiaiden nuorten joukossa oli vuoden 2020 syys–lokakuussa kaksinkertainen verrattuna aikaan ennen koronaa. Vapaa-ajan tyytyväisyyden notkahduksen pohja havaittiin vuoden 2021 touko–kesäkuun mittauksessa, jossa 12 prosenttia kaikista 12–24-vuotiaista oli tyytymättömiä vapaa-aikaansa. Touko–kesäkuun 2021 aineistossa myös muut tyytyväisyyksmittarit – terveydentila, ihmissuhde ja elämäntyytyväisyys – olivat kaiken kaikkiaan alhaisimmillaan. Lasten ja nuorten tyytyväisyys kuitenkin koheni nopeasti näistä pohjalukemista, ja vuoden 2022 tiedonkeruussa ei vastaavia pudotuksia enää havaittu, kuten ei myöskään tässä vapaa-aikatutkimuksessa. Suurin osa nuorista on siis tämän aineiston mukaan toipunut suhteellisen hyvin korona-ajan tuomista muutoksista.

- Aalto, Ritva & Minkkinen, Sirkka (toim. 1971) *Nuoret tänään. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia*. Helsinki: Otava.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävydet. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 29–56.
- Aarresola, Outi (2015) Lasten ja nuorten monenkirjavat urheilupolut. Teoksessa Hannu Itkonen & Antti Laine (toim.) *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, liikuntakasvatuksen laitos, 153–168.
- Aarresola, Outi (2016) *Nuorten urheilupolut: Tutkimus kilpaurheiluun sosiaalistumisen normeista, pääomista ja toimijuudesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ahtiainen, Hanna & Mäki, Netta & Määttä, Suvi & Saukkonen, Pasi & Yijälä, Anu (2020) *Ulko-maalaistaustaisten lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä*. Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.
- Allardt, Erik & Jartti, Pentti & Jyrkilä, Faina & Littunen, Yrjö (1958) *Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne*. Helsinki: WSOY.
- Armila, Päivi (2016) Hylkysyrjäläisnuorten arjen rytmit ja piirit. Teoksessa Päivi Armila & Terhi Halonen & Mari Käyhkö (toim.) *Reunamerkitöjä Hylkysyrjästä: Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 178. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Berden, Iina (2019) *Opetus- ja kulttuuriministeriön Koululaiskyselyn 2019 tulokset*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://okm.fi/documents/1410845/4059654/Koululaiskyselyn+2019+tulosy%20hteenveto.pdf/c54b3017-0336-1be6-7227-17d74b74c54d/Koululaiskyselyn+20%2019+tulosyhteenveto.pdf> (Viitattu 1.11.2022.)
- Berden, Iina (2020) *Koululaiskysely 2020. Tulosten julkaisu*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://okm.fi/koululaiskyselyt-harrastamisesta> (Viitattu 10.10.2022.)
- Berg, Päivi (2015a) Kaverit ja vakava vapaa-aika. Teoksessa Päivi Harinen & Veli Liikanen & Anni Rannikko & Pasi Torvinen (toim.) *Liikutukseen asti: Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES, 30–40.
- Berg, Päivi (2015b) Sosiaaliset jalat ja vakava vapaa-aika – lasten ja nuorten vertaissuhteiden merkitys liikuntaharrastuksissa. *Nuorisotutkimus* 33 (3–4), 88–101.
- Berg, Päivi & Kokkonen, Marja (2016) Alkusanat. Teoksessa Päivi Berg & Marja Kokkonen (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 186. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 7–20.
- Berg, Päivi & Salasuo, Mikko (2017) Liikkuva luokka. Liikunnan harrastaminen kunnan kansalaisuutena. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (3), 251–261.
- Berg, Päivi & Lehtonen, Kati & Salasuo, Mikko (toim. 2020) ”Siitä on pikemminkin vaiettu”. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 151. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

- https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/kirjoituksia_kiusaamisesta_syrjinnasta_ja_epaasiallisesta_kohtelusta_web.pdf
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suomentanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Blomqvist, Minna & Mononen, Kaisu & Koski, Pasi & Kokko, Sami (2019) Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018*. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 47–56.
- Brink, Päivi (2021) *Fyysisyyttä ilman kilpailua – Tanssiharrastus on monelle pojalle voimaannuttava kokemus*. Helsinki: Taideyliopisto. <https://www.uniarts.fi/artikkelit/ilmiot/fyysisyytta-ilman-kilpailua-tanssiharrastus-on-monelle-pojalle-voimaannuttava-kokemus/> (Viitattu 3.10.2022.)
- Ciarrochi, Joseph & Morin, Alexandre J. S. & Sahdra, Baljinder K. & Litalien, David & Parker, Philip D. (2017) A longitudinal person-centered perspective on youth social support: Relations with psychological wellbeing. *Developmental psychology* 53 (6), 1154–1169. <https://doi.org/10.1037/dev0000315>
- Eriksson, Susan & Saukkonen, Eero (2022) *Vaikeimmin vammaisten nuorten liikunnallinen osallisuus*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 241, verkkojulkaisuja 174. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/vaikeimmin_vammaisten_nuorten_liikunnallinen_osallisuus.pdf
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Haanpää, Susanna & Laasonen, Valtteri (2020) *Kysely suomalaisten luontosuhteesta*. Helsinki: Ympäristöministeriö & Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI.
- Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2019a) Oikeus liikkuu. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Teoksessa Tiina Hakanen & Sami Myllyniemi & Mikko Salasuo (toim.) *Oikeus liikkuu. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto, 9–80. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/02/Lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-Oikeus-liikkua.-Verkkojulkaisu.pdf>
- Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2019b) Takuulla liikuntaa. Teoksessa Tiina Hakanen & Sami Myllyniemi & Mikko Salasuo (toim.) *Takuulla liikuntaa. Kyselytutkimus toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikunnan harrastamisesta ja vapaa-ajasta*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto.
- Hakovirta, Mia & Pääkkönen, Hannu & Tenojoki, Anna-Maria (2012) Perheen tulotaso ei vaikuta merkittävästi lasten ajankäyttöön. *Hyvinvointikatsaus*, Tilastokeskus, 4. https://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-12-10_007.html?s=0
- Halme, Niina & Hedman, Lilli & Ikonen, Riikka & Rajala, Rika (2018) *Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017*. Työpaperi 15/2018. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Hanifi, Riitta (2021) Lukeminen muutoksessa. Teoksessa Riitta Hanifi & Juha Haaramo & Kaisa Saarenmaa (toim.) *Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat*. Helsinki: Tilastokeskus, 133–158.
- Hanifi, Riitta & Huomo, Miia (2020) Lapsilla on paljon luovia harrastuksia – Tytöt jo lopettaneet, kun pojat aloittavat soittamisen. *Tieto & trendit*. Tilastokeskus. <https://www2.tilastokeskus.fi/443/tietotrendit/artikkelit/2020/lapsilla-on-paljon-luovia-harrastuksia-tytot-jo-lopettaneet-kun-pojat-aloittavat-soittamisen/> (Viitattu 26.10.2022.)

- Harinen, Päivi (2005) *Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen -tutkimushankkeen väliraportti*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisusarja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/jarjesto.pdf>
- Harinen, Päivi (2013) Matto- ja maitolaitureilla. Hylkysyrjän nuoret ja vapaa-ajan ongelma. Teoksessa Jussi Ronkainen & Marika Punamäki (toim.) *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*. Mikkelin ammattikorkeakoulu, 131–150.
- Harkimo, Leena & Paaajnen, Minna (2013) Valtion liikuntaneuvoston alkusanat. Teoksessa *Miksi murrosikäinen luopuu liikunnasta?* Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto, 7–9.
- Harrastamisen Suomen malli (ei pvm.) *Harrastamisen Suomen malli*. Harrastamisen Suomen malli. <https://harrastamissuomenmalli.fi/> (Viitattu 10.2.2023.)
- Helanko, Rafael (1953) *Turun poikasakit: Sosiologinen tutkimus 9–16-vuotiaitten poikien spontaanista ryhmistä vv 1944–1951*. Turku: Turun yliopisto.
- Helakorpi, Satu & Kivimäki, Hanne (2021) Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021. Iso osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä – yksinäisyyden tunne on yleistynyt. Tilastoraportti 30/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 17.9.2021. Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2021.
- Helfer, Alix & Myllyniemi, Sami (2022) Asuinpaikan yhteys nuorten kokemuksiin korona-ajasta. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitusarja. Näkökulma 88. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Hietanen/MTV, E. (2014) *Urheiluseurat huolissaan: Harrastaminen usein jo liian kallista*. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/urheiluseurat-huolissaan-harrastaminen-usein-jo-liian-kallista/3006188> (Viitattu 21.2.2023.)
- Hirvensalo, Mirja & Lintunen, Taru (2011) Life-course perspective for physical activity and sports participation. *European Review of Aging and Physical Activity* 8, 13–22. <https://doi.org/10.1007/s11556-010-0076-3>
- Hoikkala, Tommi (1993) *Katoaako kasvatus himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuuri-mallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Huhta, Helena (2015) ”Pitää pään kasassa työttömyysaikana” *Liikunta työttömien nuorten arjessa*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/liikunta_tyottomien_nuorten_arjessa.pdf
- Itkonen, Hannu (2003) Nuorisourheilun muuttuvat käytännöt, tavoitteet ja merkitykset. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarinen (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 327–344.
- Jackson, S. Brent & Stevenson, Kathryn T. & Larson, Lincoln R. & Peterson, M. Nils & Seekamp, Erin (2021) Outdoor Activity Participation Improves Adolescents’ Mental Health and Well-Being During the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18 (5), 2506. <https://doi.org/10.3390/ijerph18052506>
- Jauhola, Laura & Kortelainen, Jeremias (2018) *Osallisena opinnoissa. Tutkimus oppijoiden osallisuuden vahvistamisesta ammatillisessa koulutuksessa*. Raportit ja selvitykset 2018:7. Helsinki: Opetushallitus.
- Jokela, Satu & Luopa, Pauliina & Hyvärinen, Anni & Ruuska, Tupu & Martelin, Tuija & Klemetti, Reija (2020) *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019*. Työpaperi 38/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

- Järvenpää, Heidi (2022) *Lasten mielipiteitä julkisten varojen käytöstä: Kysely 10–17-vuotiaille*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022: 72. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Kanste, Outi & Sainio, Päivi & Halme, Nina & Nurmi-Koikkalainen, Päivi (2017) *Toimintatavoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Tutkimuksesta tiiviisti 24, elokuu 2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kauppinen, Eila & Laine, Sofia (2022) Nuorten harrastusten ja vapaa-ajan merkityksiä kestävästä hyvinvoinnin näkökulmasta korona-aikana. Teoksessa Marjatta Kekkonen & Mika Gissler & Päivi Känkänen & Anna-Maria Isola (toim.) *Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikana. Nuorten elinolut -vuosikirja 2022*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto, 87–102.
- Kauppinen, Eila & Lahtinen, Jenni & Haikkola, Lotta (2021) Nuorten yksinäisyyden kokemukset lisääntyivät korona-aikana. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarja. Näkökulma 80. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Keski-Petäjä, Minna (2019) *Tilastoja naisista, miehistä ja heteropareista? – Miksi moninaisuus jää virallisissa tilastoissa usein piiloon*. <https://www2.tilastokeskus.fi:443/tietotrendit/blogit/2019/tilastoja-naisista-miehistä-ja-heteropareista-miksi-moninaisuus-jaa-virallisissa-tilastoissa-usein-piiloon/> (Viitattu 12.8.2022.)
- Kestilä, Laura & Kauppinen, Timo M. & Karvonen, Sakari (2016) Lapsuuden elinolojen yhteys arjenhallintaan nuorilla aikuisilla. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 117–134. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf
- Kiilakoski, Tomi & Laine, Riku (2022) Tilasto-osio. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 9–91.
- Kivijärvi, Antti (2015) *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissuhteissa: Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 162. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kivijärvi, Antti & Myllyniemi, Sami (2023) Tilasto-osio. Teoksessa Antti Kivijärvi (toim.) *Läpi kriisin. Nuorisobarometri 2022*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 9–101.
- Kivijärvi, Antti & Huuki, Tuija & Lunabba, Harry (toim. 2018) *Poikatutkimus*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusseura.
- Kokko, Sami & Martin, Leena & Villberg, Jari & Ng, Kwok & Mehtälä, Anette (2019) Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, ruutu-aika ja sosiaalinen media sekä liikkumisen seurantalaitteet ja sovellukset. Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019: 1. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto, 15–25.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Tampere: Tampereen yliopisto & Nuorisotutkimusseura.
- Korkiamäki, Riikka (2018) Nuorten vertaissuhteet voimavarana. *Haaste* 18 (3), 12–14.
- Koski, Pasi & Hirvensalo, Mirja (2019) Liikunnan merkitykset ja esteet. Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018*. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 67–74.
- Koski, Pasi & Hirvensalo, Mirja (2021) Liikunnan merkitykset ja esteet lukiolaisilla. Teoksessa Sami Kokko & Riikka Hämylä & Leena Martin (toim.) *Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa:*

- LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020*. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 50–56.
- Lahtinen, Jenni & Salasuo, Mikko (2020) ”Harrastusten keskeytyminen harmitti.” *Tutkimus nuorten kokemuksista korona-aikana: Vapaa-aika ja harrastaminen*. Näkökulma 64. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma64>
- Laine, Sofia (2021) Jokaiselle nuorelle harrastus, mielekästä tekemistä ja kaveri. Nuorisotutkimusverkoston Arviointitutkimus ja nuoriso 2.0 -kirjoitusarja. Näkökulma 83. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Laine, Antti & Salasuo, Mikko & Matilainen, Pertti (2016) Arvot, syrjintä ja kiusaaminen. Teoksessa *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016*. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 57–61.
- Laine, Sofia & Kauppinen, Eila & Malm, Karla & Hoikkala, Tommi & Nyysölä, Anni & Jurvanen, Susanna (2023) Suositukset ja toimenpide-ehdotukset. Teoksessa Sofia Laine & Eila Kauppinen & Karla Malm & Tommi Hoikkala (toim.) *Nuoruus korona-ajan kaupungissa. Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikasauumista*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 242. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Lammi-Taskula, Johanna & Lindberg, Päivi & Närvi, Johanna & Kauppinen, Timo & Gissler, Mika & Hakulinen, Tuovi & Hauhio, Nora & Helenius, Jenni & Hietanen-Peltola, Marke & Jahnukainen, Johanna & Eriksson, Pia & Utriainen, Siiri & Weckroth, Niina & Saariluoma, Lotta & Kiviruusu, Olli & Aalto-Setälä, Terhi (2022) Lapset, nuoret ja perheet. Teoksessa Laura Kestilä & Satu Kapiainen & Merta Mesiäislehto & Pekka Rissanen (toim.) *Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2022*. Raportti 4/2022. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 168–186. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144268/THL_Rap4_2022_Covid-seuranta_kevat_2022_web.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Lapsistrategian koronatyöryhmä (2021) *Lapset, nuoret ja koronakriisi: Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Lasten ja nuorten säätiö (2020) *Kysely: Nuoret lukisivat enemmän, jos löytäisivät houkuttelevampaa luettavaa*. Lasten ja nuorten säätiö. <https://www.nuori.fi/2020/08/19/kysely-nuoret-lukevat/> (Viitattu 10.10.2022.)
- Lee, Chih-Yuan & Goldstein, Sara E. (2016) Loneliness, Stress, and Social Support in Young Adulthood: Does the Source of Support Matter? *Journal of youth and adolescence* 45 (3), 568–580. <https://doi.org/10.1007/s10964-015-0395-9>
- Lehikoinen, Kai & Turpeinen, Isto (2022) Fear, Coping and Peer Support in Male Dance Students’ Reflections. Teoksessa Doug Risner & Beccy Watson (eds) *Masculinity, Intersectionality and Identity. Why boys (don’t) dance*. Cham: Springer International Publishing, 207–226. https://doi.org/10.1007/978-3-030-90000-7_10
- Liikuntalaki 2015/390. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390> (Viitattu 7.2.2023.)
- Liimakka, Satu & Jallinoja, Piia & Hankonen, Nelli (2013) Liikutaan ja/vai hengailaan? Liikunta ja kaverit ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien nuorten elämäkokonaisuudessa. *Liikunta & Tiede* 50 (6), 32–39.
- Lounassalo, Irinja & Salin, Kasper & Kankaanpää, Anna & Hirvensalo, Mirja & Palomäki, Sanna & Tolvanen, Asko & Yang, Xiaolin & Tammelin, Tuija H. (2019) Distinct trajectories of physical activity and related factors during the life course in the general population: a systematic review. *BMC Public Health* 19, Article 271. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6513-y>
- Malm, Karla & Laine, Sofia & Kauppinen, Eila (2023) Yhteenvedo: Nuorten vapaa-aika, jalkautuva

- nuorisotyö ja huolikasamat 2020–2022. Teoksessa Sofia Laine & Eila Kauppinen & Karla Malm & Tommi Hoikkala (toim.) *Nuoruus korona-ajan kaupungissa. Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikasaimista*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 242. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Martikainen, Tuomas (2007) Maahanmuuttajaväestön sukupuolittuneisuus, perheellistyminen ja sukupolvisuus. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Helsinki: Väestöliitto, 38–67.
- Merikivi, Jani & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2016) Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta. Teoksessa Sami Myllyniemi & Mikko Salasuo (toim.) *Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/media_hanskassa.pdf
- Meriläinen, Mikko & Moisala, Mona (2019) Älylaitteet ja pelaaminen: Peliharrastus osana monipuolista arkea. Teoksessa Silja Kosola & Mona Moisala, & Päivi Ruokoniemi (toim.) *Lapset, nuoret ja älylaitteet: Taiten tasapainoon*. Helsinki: Duodecim, 56–64.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012) *Yhteistä aikaa etsimässä: Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. Perhebarometri*. Katsauksia. E 42/2012. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.
- Mononen, Kaisu & Blomqvist, Minna & Koski, Pasi & Kokko, Sami (2021) Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa Sami Kokko & Riikka Hämylä & Leena Martin (toim.) *Nuorten liikunnakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020*. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 36–45.
- Myllynaho, Manu (2017) *Lapsen urheiluharrastus voi maksaa uuden auton verran – syy hintojen räjähdykseen on myös vanhemmissa*. Yle Urheilu. <https://yle.fi/a/3-9615066> (Viitattu 21.2.2023.)
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/3Aika_vapaalla_-_Nuorten_vapaa-aikatutkimus_2009.pdf
- Myllyniemi, Sami (toim. 2014) *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2014/02/Nuorisobarometri_2013_lowres1.pdf
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/08/Nuoria_liikkeell%C3%A4_Julkaisu_Nettiversio_korjattu.pdf
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2019) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Väikutysvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Männikkö, Niko & Korkeila, Jyrki (2019) Älylaitteet ja riippuvuus: Mitä on ongelmallinen käyttö ja kuinka sitä voi ennaltaehkäistä? Teoksessa Silja Kosola & Mona Moisala & Päivi Ruokoniemi (toim.) *Lapset, nuoret ja älylaitteet: Taiten tasapainoon*. Helsinki: Duodecim, 65–78.
- Määttä, Suvi (2021) Mitä Kouluterveyskysely kertoo lasten ja nuorten harrastuksista ja harrastusmahdollisuuksista Helsingissä? *Kvartti*. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kouluterveyskysely-kertoo-lasten-ja-nuorten-harrastuksista-ja> (Viitattu 26.1.2023.)
- Neuvonen, Marjo & Tyrväinen, Liisa (2022) *Suomalaisten ulkoiluaktiivisuus säilynyt korkeana – luontoalueet entistä aktiivisemmassa ja monipuolisemmassa käytössä*. Luonnonvarakeskus. <https://www.luke.fi/fi/seurannat/luonnon-virkistyskayton-valtakunnallinen-inventointi-lvvi/>

- suomalaisten-ulkoiuaktivisuus-sailynyt-korkeana-luontoalueet-entista-aktiivisemmassa-ja-moni-puolisemmassa-kaytossa (Viitattu 10.10.2022.)
- Neuvonen, Marjo & Lankia, Tuija & Kangas, Katja & Koivula, Johanna & Nieminen, Markku & Sepponen, Anne-Mari & Store, Ron & Tyrväinen, Liisa (2022) *Luonnon virkistyskäyttö 2020*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 41/2022. Helsinki: Luonnonvarakeskus.
- Nuorisolaki 2016/1285. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390> (Viitattu 7.2.2023.)
- Nuorten harrastamisen vahvuustekijät 2019 (2019) *Tulosraportti*. Helsinki: Suomen Partiolaiset & Opintokeskus Sivis. <https://www.ok-sivis.fi/media/materiaalit-osio/selvitykset-ja-tutkimukset/opintokeskus-sivis-suomen-partiolaiset-harrastamisen-vahvuustekijat-raportti.pdf> (Viitattu 10.9.2022.)
- Nurmela, Sakari (1998) *Nuorten järjestökiinnittyneisyys*. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta.
- OECD (2019) *The Programme for International Student Assessment (PISA) results from PISA 2018. Key findings Finland*. https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_FIN.pdf (Viitattu 10.10.2022.)
- Okkonen, Kaisa-Mari (2021) Miehet ja naiset tuloluokkakuvassa – sekä tulot että tuloerot ovat miehillä naisia suuremmat. *Tieto & trendit*. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/miehet-ja-naiset-tuloluokkakuvassa-seka-tulot-etta-tuloerot-ovat-miehilla-naisia-suuremmat/> (Viitattu 26.1.2023.)
- OKM (2016) *Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa – painopisteenä harrastamisen hinta*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:19. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- OKM (2019) *Harrastamisen strategia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- OKM (ei pvm.) *Harrastamisen Suomen malli*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Noudettu 5. syyskuuta 2022, osoitteesta <https://okm.fi/suomen-malli> (Viitattu 5.9.2022.)
- Pehkonen, Juhani (2001) *Nuorten järjestökiinnittyneisyys 2001. Nuorten suhde järjestöihin ja globalisaatioon*. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Pekkarinen, Elina (2020) Lapsen oikeudet ja harrastustoiminta. Teoksessa Päivi Berg & Kati Lehtonen & Mikko Salasuo (toim.) *”Siitä on pikemminkin vaiettu”*. Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 151. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/kirjoituksia_kiusaamisesta_syrjinnasta_ ja_epaasiallisesta_kohtelusta_web.pdf
- Peltola, Marja & Kivijärvi, Antti (2017) Sports and structured leisure as sites of victimization for children and young people in Finland: Looking at the significance of gender and ethnicity. *International Review for the Sociology of Sport* 52 (8), 955–971.
- Puhakka, Riikka (2021) University students’ participation in outdoor recreation and the perceived well-being effects of nature. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* 36. DOI: 100425. 10.1016/j.jort.2021.100425.
- Puhakka, Riikka & Pitkänen, Kati & Oinonen, Iikka (2021) Maahanmuuttajataustaisten nuorten luontosuhde ja luonnon virkistyskäyttö. Tutkimus Lahden yläkoululaisista. *Terra* 144 (4), 173–187.
- Puronaho, Kari (2014) *Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Pyykkönen, Miikka (2007) *Monikulttuurisuus suomalaisten nuorisjärjestöjen toiminnassa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 10. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

- <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/jarjesto.pdf>
- Pääkkönen, Hannu (2020) Arjen raskaus koskettaa nyt aiempaa enemmän myös miehiä. *Tieto & Trendit*. <https://www2.stat.fi:443/tietotrendit/artikkelit/2020/arjen-raskaus-koskettaa-nyt-aiempaa-enemman-myos-miehial/> (Viitattu 21.9.2022.)
- Rahkonen, Juho & Ajo, Pauliina (2014) *Maaseutubarometri 2014*. Tutkimusraportti. Helsinki: Taloustutkimus.
- Rapo, Markus (2011) *Vieraskielinen on yhä monessa kunnassa harvinaisuus*. Tilastokeskus, Väestölaskenta; Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2011-06-21_001.html (Viitattu 2.3.2023.)
- Ruuskanen, Timo (2019) Perinteinen kävelylenkkeily edelleen suosituin koko kansan liikuntaharrastus. *Tieto & trendit*. <https://www2.tilastokeskus.fi:443/tietotrendit/artikkelit/2019/perinteinen-kavelylenkkeily-edelleen-suosituin-koko-kansan-liikuntaharrastus-1/> (Viitattu 11.7.2022.)
- Salasuo, Mikko (2021a) Edellinen ”Suomen malli”. Neuvottelua lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastamisen yhteiskunnallisesta perustelusta sotien jälkeen. Teoksessa Mikko Salasuo (toim.) *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto, 17–28. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2021/05/lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-2020-web.pdf>
- Salasuo, Mikko (2021b) Johdanto. Teoksessa Mikko Salasuo (toim.) *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto, 7–13. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2021/05/lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-2020-web.pdf>
- Salasuo, Mikko, & Lahtinen, Jenni (2021) ”Edelleen harmittaa” – Nuorten kokemus harrastamisen keskeyttämisestä korona-aikana ja sen yhteys vapaa-ajan tyytyväisyyteen (Näkökulma 79) Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma79> (Viitattu 11.10.2022.)
- Salasuo, Mikko & Lehtonen, Kati & Tarvainen, Kai (2023, tulossa) *Nuoruuden pohjoisin ulottuvuus. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen erillisotos*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Salasuo, Mikko & Tarvainen, Kai & Myllyniemi, Sami (2021) Nuoriso harrastamassa kulttuuria, taidetta ja mediaa: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen tilasto-osio. Teoksessa Mikko Salasuo (toim.) *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto, 31–136. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2021/05/lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-2020-web.pdf>
- Sauli, Laura (2017) Mikä saisi sinut vastaamaan? Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. *Tieto & trendit*; Tilastokeskus. <https://www2.tilastokeskus.fi:443/tietotrendit/blogit/2017/mika-saisi-sinut-vastaamaan/?listing=simple> (Viitattu 30.8.2022.)
- Sharif, Marissa A. & Mogilner, Cassie & Hershfield, Hal E. (2021) Having too little or too much time is linked to lower subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology* 121 (4), 933–947. <https://doi.org/10.1037/pspp0000391>
- Sippola, Jussi (2013) Lasten harrastukset usein liian kalliita vanhemmille. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002611491.html> (Viitattu 21.2.2023.)
- Stebbins, Robert A. (2001) Serious leisure. *Society* 38 (4), 53–57.
- Suomen olympiakomitea (2021) *Selvitys: Koronapandemialla laajat vaikutukset urheiluseurojen toimintaan ja talouteen*. <https://info.suomisport.fi/selvitys-koronapandemialla-laajat-vaikutukset-urheiluseurojen-toimintaan-ja-talouteen-2/> (Viitattu 13.2.2023.)
- Suomen YK-liitto (2015) *YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen*

- valinnainen pöytäkirja*. Suomen YK-liitto. https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf (Viitattu 18.1.2023.)
- Suvisaari, Jaana & Aalto-Setälä, Terhi & Kiviruu, Olli & Parikka, Suvi & Koskela, Timo (2022) Mielenterveys. Teoksessa Laura Kestilä & Satu Kapiainen & Merta Mesiäislehto & Pekka Rissanen (toim.) *Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2022*. Raportti 4/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 42–51. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-865-1>
- Tammi, Tuure & Rautio, Pauliina (2022) Kysymykö oikeita kysymyksiä? Lyhyt johdanto yleisen ihmisen seikkailuihin Nuorisobarometrissa ja maailmassa, joka meiltä jää. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 155–168.
- THL (2022) *Esteettömyys ja saavutettavuus*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/esteettomyys-ja-saavutettavuus> (Viitattu 18.1.2023.)
- Tiirikainen, Mikko & Konu, Anne (2013) Miksi lapset ja nuoret katoavat liikunta- ja urheiluseuroista murrosiässä? Teoksessa *Miksi murrosikäinen luopuu liikunnasta?* Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto, 32–47.
- Tilastokeskus (2021) *Maahanmuuttajat väestössä*. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html> (Viitattu 2.3.2023.)
- Tough, Hannah & Siegrist, Johannes & Fekete, Christine (2017) Social relationships, mental health and wellbeing in physical disability: a systematic review. *BMC public health* 17 (1), 414. <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4308-6>
- Uusitupa, Ismo (2019) Kiira Korpi antoi Ylelle karun arvion Suomen taitoluistelun tilasta: ”Henkinen hyväksikäyttö, häirintä, vähättely, kiusaaminen ja huutaminen ovat arkipäivää”. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000006244071.html> (Viitattu 7.2.2023.)
- Virtanen, Ari (2018) Maajoukkuehyökkääjä Petteri Forsell oli kiusattu, jota haukuttiin ”läskiksi” koulussa ja joukkueessa – kiusaamiseen auttoi isän neuvo. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000005859747.html> (Viitattu 7.2.2023.)
- WG (2017) *Home*. <https://www.washingtongroup-disability.com/> (Viitattu 11.8.2022.)
- Wickens, Christine M. & McDonald, André J. & Elton-Marshall, Tara & Wells, Samantha & Nigatu, Yeshamble T. & Jankowicz, Damian & Hamilton, Hayley A. (2021) Loneliness in the COVID-19 pandemic: Associations with age, gender and their interaction. *Journal of psychiatric research* 136, 103–108. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2021.01.047>
- Zacheus, Tuomas & Saarinen, Arttu (2019) Lasten ja nuorten liikunnan harrastaminen ja sen taustalla vaikuttavat syyt. Teoksessa Tiina Hakanen & Sami Myllyniemi & Mikko Salasuo (toim.) *Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto, 81–113. <https://tietoanurista.fi/wp-content/uploads/2019/02/Lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-Oikeus-liikkua.-Verkojulkaisu.pdf>

TUTKIMUSARTIKKELIT

ITSENÄISTYVIEN NUORTEN LIIKUNNAN HARRASTAMINEN ERI ELÄMÄNTILANTEISSA

Tarkennettuja katseita liikuntapolitiikkaan

OUTI AARRESOLA, JOEL MANNER, PÄIVI BERG & HANNELE HARJUNEN

JOHDANTO

Liikunta-aktiivisuuteen ja liikunnan harrastamiseen eri elämänvaiheissa kohdistuu erityistä mielenkiintoa, koska liikunnalla tiedetään olevan monia myönteisiä vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin, toimintakykyyn sekä esimerkiksi oppimiseen (Itkonen, Lehtonen & Aarresola 2018). Liikunta onkin osa suomalaista hyvinvointipolitiikkaa, ja liikuntalain tarkoituksena on muun muassa edistää ”väestön hyvinvointia ja terveyttä, fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä” (Liikuntalaki 2015). Valtion liikuntapolitiikassa liikunnallista elämäntapaa edistetään esimerkiksi fyysisen aktiivisuuden suosituksiin nojaten. Kaikkien ikäryhmien riittävästä liikkumisesta ollaankin huolissaan – erityisesti nuorista, joiden toimintakyky tulevana työväestönä on tärkeää. Vuonna 2018 toteutetun ensimmäisen liikuntapoliittisen selonteon verkkokuulemiseen osallistui yli 4 000 henkilöä, ja merkittävimmäksi tekijäksi liikkumisen edistäjänä nähtiin lapsiin ja nuoriin panostaminen: ”yhteiskunnan tulisi taata jokaiselle lapselle ja nuorelle yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa ja liikkua” (Valtioneuvosto 2018, 8). Fyysisen aktiivisuuden lisäksi viime aikoina liikunnan kentällä on enenevästi kiinnostuttu myös nuorten henkisestä hyvinvoinnista ja liikunnan merkityksestä sen tukemisessa. Myös tutkimus liikunnan ja mielenterveyden yhteyksistä on lisääntynyt, mutta tutkimusnäyttö vaihtelee ja toisaalta kaivataan edelleen tutkimusta mielenterveyden eri ulottuvuuksista sekä laadukkaita tutkimusasetelmia (Biddle ym. 2019).

Liikunta-aktiivisuuden ohella liikuntapolitiikassa on voimistunut puhe liikunnan harrastamisesta ja harrastusten tärkeydestä. Harrastuksilla

on toki pitkään ollut oma roolinsa nuorisokasvatuksessa, ja liikuntaseurakin on nähty sen välineenä jo 1900-luvun alusta lähtien (Itkonen 2000). Mikko Salasuo (2021) tuo kuitenkin osuvasti esiin, miten lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastaminen on pitkän hiljaiselon jälkeen noussut jälleen yhteiskunnalliseksi kysymykseksi. Kansakunnan nuoriso-ongelman ratkaisemisen sijaan harrastusten toivotaan nyt edistävän lasten ja nuorten osallisuutta ja hyvinvointia sekä ehkäisevän syrjäytymistä (Salasuo 2021). Harrastusten odotetaan tukevan myönteisesti lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, ja yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien on nähty liittyvän esimerkiksi perustuslailliseen oikeuteen sivistykseen (OKM 2017). On kuitenkin tunnistettu, että yhteiskunnallinen harrastuskeskustelu on keskittynyt erityisesti peruskouluikäisiin, ja nuoret aikuiset unohtuvat helposti keskustelusta (OKM 2019). Liikunnan kentälläkään ei ole ollut tyypillistä tulkita (nuorisolain määritelmän tavoin) nuoriksi kaikkia alle 30-vuotiaita, vaan nuorilla viitataan ennemminkin löyhästi 12–17-vuotiaisiin, yläkouluikäisiin tai toisen asteen opiskelijoihin (ks. esim. Berg & Piirtola 2014).

Poliittinen tahtotila edistää lasten ja nuorten liikkumista ja liikunnan harrastamista luo tarpeen myös siihen liittyvälle tiedolle. Liikuntapoliittisen päätöksenteon tukena käytetään useita väestötason tiedonkeruita, jotka kohdistuvat erikikäisiin väestöryhmiin. Lasten ja nuorten osalta tätä tietotarvetta palvelevat erityisesti Jyväskylän yliopiston koordinoima, lasten ja nuorten liikuntakäyttäytymistä tarkasteleva LIITU-tutkimus (Kokko & Hämylä 2015; Kokko & Mehtälä 2016; Kokko & Martin 2019; Kokko, Hämylä & Martin 2021; Kokko & Martin 2023) sekä Nuorten vapaa-aikatutkimusta jatkanut Lasten ja

nuorten vapaa-aikatutkimus (ks. Valtion nuorisoneuvosto 2022), kuten myös THL:n koordinoima Kouluterveyskysely (esim. Helakorpi & Kivimäki 2021) ja WHO:n koululaistutkimus. Lisäksi esimerkiksi peruskouluikäisistä on saatavilla opetus- ja kulttuuriministeriön ylläpitämä liikuntaindikaattoripalvelu (OKM 2022). Nuoren aikuisväestön liikuntakäyttäytymistä tarkastelee esimerkiksi UKK-instituutti (2022) koordinoima, yli 20-vuotiaisiin keskittyvä KunnanKarttatutkimus. Lisäksi Huippu-urheilun instituutti (aik. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus) on toteuttanut aiempia Kansallisia liikuntatutkimuksia jatkaneen Aikuisväestön liikuntaharrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen -tutkimuksen (Mäkinen 2019), jonka tarkastelu alkaa jo 15 vuotta täyttäneistä. Nuorten osalta liikuntakäyttäytymiseen ja liikunnan harrastamiseen liittyvän ymmärryksen haasteena on, että ikävaiheet ja toisaalta erilaisiin rakenteellisiin ryhmiin kuuluminen lomittuvat – erityisesti täysi-ään jälkeen elämäntilanteet haaroittuvat kohti työ- tai opiskeluelämää tai näiden ulkopuolelle. Miten siis tulisi tarkastella nuorten liikunnan harrastamista, kun peruskouluiän jälkeen ”nuoret” muodostavat entistä moninaisemman joukon ihmisiä erilaisissa elämäntilanteissa? Kuinka hyvin ymmärretään elämäntilanteisiin liittyvien muutosten merkitystä liikunnan harrastamiselle?

Tämä tutkimus tarkastelee 15–29-vuotiaiden nuorten liikunnan harrastamista eri ikävaiheissa ja elämäntilanteissa. Hyödynnämme elämäntilanteista näkökulmaa tunnistamalla kyseiseen ikävaiheeseen, itsenäistymisen ajanjaksoon, liittyviä erilaisia elämäntilanteita sekä niiden yhteyttä liikunnan harrastamiseen. Tutkimuskysymykset ovat, 1) miten eri ikävaiheet ja elämäntilanteet ovat yhteydessä kokemukseen vapaa-ajan määrästä, harrastamiseen ja liikunnan harrastamisen eri muotoihin sekä 2) minkälaisia laadullisia tekijöitä nuoret liittävät liikunnan harrastamiseen sekä sen lopettamiseen ja miten tyytyväisiä he ovat liikuntaharrastukseensa. Aineistona käytämme Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimusta vuodelta 2022.

NUORTEN ELÄMÄNKULUN SIIRTYMÄT JA TILANTEET SEKÄ LIIKUNTA OSANA NIITÄ

Elämäntilanteen tarkastelussa on kyse elämän eri-ikäisten vaiheiden ja niiden välillä tapahtuvien siirtymien tai käännekohtien tunnistamisesta, elämäntilanteen sisäisestä ajallisesta järjestäytymisestä. Lisäksi elämäntilanteen tarkastelussa on tarpeen huomioida elämän yhteiskunnallinen aika ja paikka, konteksti, sekä toisaalta ne sosiaaliset resurssit ja toimijuus, joiden varassa ihminen suuntaa elämäntilanteen. Elämäntilanteen tutkimuksessa voidaan keskittyä instituutiota rakenteisiin liittyviin polkuihin tai enemmän yksilöllisiin, sosiaalisiin resursseihin liittyviin polkuihin. (Elder 1992, 1994; Mayer 2003; Piispa, Salasuo & Häkkinen 2022.) Tässä artikkelissa keskitymme tarkastelemaan, miten nuorten liikunnan harrastaminen on yhteydessä institutionaalisten polkujen, kuten koulutukseen ja työmarkkinoihin kiinnittymisen, tuottamiin eri elämäntilanteisiin. Elämäntilanteella tarkoitamme Mayeria (2003) mukaillen niitä sosiaalisia asemoitumisia, jotka ihmisen elämäntilanteissa ilmenevät sosiaalisten rakenteiden kautta. Nuoruudessa elämäntilanteet kiinnittyvät erityisesti opiskeluun, työssäkäyntiin tai näiden ulkopuolelle. Tarkennamme näitä elämäntilanteita tutkimuksemme menetelmäosiossa.

Tarkastelemamme nuorten joukko on 15–29-vuotiaat, ja viittaamme tähän ikävaiheeseen väljästi ”itsenäistymisen ajanjaksona”, vaikka elämäntilanteen tutkimuksessa ei tarkkaa määritelmää tällaiselle ajanjaksolle olekaan (ks. mm. Räikkönen 2012). Esimerkiksi Jeffrey Arnettin (2000, 2007) 2000-luvulla kehittelemä muotoutuvan aikuisuuden käsite tarkastelee ajanjaksoa nuoruuden ja aikuisuuden, 18 ja 25 ikävuoden välissä. Ajanjakson tarkastelu on sittemmin venynyt käsittämään 18–29-vuotiaat (Arnett 2016). Arnettin mukaan ajanjaksolle on tyypillistä identiteetin etsikely, elämän epävakaus, itseen keskittyminen, erilaiset mahdollisuudet ja tunne välitilassa olemisesta (Arnett 2007). Tähän ikävaiheeseen ajoittuu myös elämänvaiheista eniten muutoksia. Näitä ovat lapsuudenkodista

omaan asuntoon muuttaminen, koulutuksen loppuunsaattaminen, työelämään siirtyminen, parisuhteen muodostaminen ja vanhemmaksi tuleminen. Nykyään näissä siirtymissä on paljon vaihtelua ja elämänkulut ovat yhä erilaisempia ja eriytyvät taustan ja resurssien mukaan. Toisaalta siirtymät myös kytkeytyvät toisiinsa, ja viivästykset yhdessä siirtymässä aiheuttavat helposti viivettä myös muissa (Aaltonen & Berg 2018; Rääkkönen 2012; Walther 2006). Koska artikkelimme tarkoituksena on valottaa erilaisten elämäntilanteiden yhteyttä liikunnan harrastamiseen, nähtiin perustelluksi ulottaa tarkastelu myös alle täysi-ikäisiin, yli 15-vuotiaisiin nuoriin. Elämäntilanteiden erilaisuuden yhteys liikuntaan tulee helpommin tunnistettavaksi, kun tarkastelu ulotetaan tiettyjen ikävaiheiden yli (ks. myös Lindroos ym. 2019). Tarkastelun laajentaminen nuoremasta päästä on tärkeää senkin vuoksi, että aiemmassa tutkimuksessa on tunnistettu liikunnan harrastamisen muuttuvan tässä ikävaiheessa.

Aikuistumiseen liitettyjen siirtymien on ajateltu voivan vaikuttaa laajasti eri elämänalueisiin (Rääkkönen 2012), mikä on tärkeä huomio myös liikunnan harrastamisen näkökulmasta. Siirtymävaiheissa tai uusissa elämäntilanteissa liikunnan harrastamiselle ei välttämättä löydy aikaa, totuttua tapaa tai muita mahdollistavia tekijöitä. Toisaalta elämänmuutokset voivat tuoda uusia mahdollisuuksia liikunnan harrastamiselle. Liikunnan edistämistyössä tärkeää on kiinnittää huomiota siihen, mitä institutionaalisia mahdollisuuksia tai esteitä erilaiset elämäntilanteet aiheuttavat liikunnan harrastamiselle (ks. esim. Takalo 2016; Vanttaja ym. 2017).

Aiemmassa liikuntatutkimuksessa on osoitettu elämäntilanteiden yhteyden liikunta-aktiivisuuteen ja harrastamiseen. Lounassalon ja kumppaneiden (2019) katsausartikkeli osoittaa, että yleisesti liikunta-aktiivisuus (*physical activity*) vähenee iän myötä lapsuudesta aikuisuuteen. Aikuistumiseen liittyvät siirtymät, kuten työelämään siirtyminen, parisuhteiden vakinaistuminen tai perheellistymisen, haastavat liikunta-aktiivisuutta (Lounassalo ym. 2019; Rovio ym. 2011;

Rovio ym. 2018; Palomäki ym. 2023). Toisaalta vaikka liikunta-aktiivisuuden väheneminen elämäntilanteiden aikana koskee suurinta osaa väestöstä, on tärkeää huomata myös erilaisten polkujen olemassaolo. Osalla on pysyvä, aktiivinen liikuntapolku ja osa on pysyvästi passiivisia, osan aktiivisuus puolestaan kasvaa ainakin tiettyissä kohdissa elämäntilanteiden aikana. (Lounassalo ym. 2019; Vanttaja ym. 2017.) Myös Engel ja Nagel (2016) toteavat, että elämäntilanteiden aikana on aktiivisempia ja vähemmän aktiivisia aikoja, mutta mitä pidempään tiettyssä vaiheessa ollaan, sitä epätodennäköisemmin tilaan on tulossa muutosta. Erityisesti inaktiivisuus taho-olla pysyy, eli aktiivisuuden lisääntyminen elämäntilanteiden muutoksissa on harvinaisempaa kuin sen väheneminen (Hirvensalo & Lintunen 2011). Toisin päin katsottuna aktiivisuus myöhemmässä elämäntilanteessa on usein yhteydessä aiempaan aktiivisuuteen (Borgers ym. 2018). Erityisesti omatoimista liikunta-aktiivisuutta vahvistavana tekijänä korostuu usein hyvä sosioekonominen asema (Hirvensalo & Lintunen 2011; Lounassalo ym. 2019).

Liikunta-aktiivisuuden muutoksen lisäksi olennaista on huomata, että elämäntilanteiden aikana myös liikunnan harrastamisen tapa muuttuu. Suomessa yli 80 prosenttia lapsista ja nuorista osallistuu jossain vaiheessa ennen täysi-ikäisyyttä liikunta- ja urheiluseuratoimintaan, ja suurimmillaan seuraharrastaminen on noin 11 ikävaiheen kohdalla, kun noin 58 prosenttia lapsista harrastaa urheiluseurassa säännöllisesti ja 13 prosenttia silloin tällöin (Blomqvist ym. 2019; Mononen ym. 2021). Aikuisväestöstä koskevan tutkimuksen mukaan 15–74-vuotiaista enää vain reilu kymmenes harrastaa liikuntaa urheiluseuroissa, noin 15 prosenttia yksityisten palveluntarjoajien järjestämänä ja osa vielä erilaisissa muissa ryhmissä. Ylivoimaisesti suurin osa aikuisväestöstä liikkuu kuitenkin omatoimisesti yksin tai kaverin kanssa. (Mononen ym. 2019.) Tätä harrastamisen muutosta eri ikävaiheissa ovat pyrkineet mallintamaan esimerkiksi Eime, Charity ja Westerbeek (2022). Heidän mallissaan on hahmotettu leikin, kilpailullisen urheiluharrastuksen, huippu-urheilun, organisoidun harrasteliikunnan (*social/recreational*

sport) ja omatoimisen liikkumisen muutosta ja suhdetta lapsuudessa ja nuoruudessa. Tämäkin malli tuo hyvin esiin huomion seuraharrastamisen vähenemisestä iän myötä sekä organisoidun harrasteliikunnan ja omatoimisen liikkumisen kasvusta. Toki pienellä osalla nuoria harrastaminen kehittyy urheilijan uraa tavoittelevaksi tekemiseksi ja kilpauraksi varhaisessa aikuisuudessa (esim. Aarresola 2016).

Erityisesti nuorten aikuisten elämäntilanteen siirtymävaiheita ja niiden yhteyksiä liikunnan harrastamiseen ovat tutkineet esimerkiksi Van Houten, Kraaykamp ja Pelzer (2019). Heidän tutkimuksensa käsittelee viittä siirtymää – kokoikäisen opiskelun lopettaminen, työskentelyn aloittaminen, parisuhteen aloittaminen, avo- tai avioliittoon siirtyminen ja lapsensaanti – sekä niiden yhteyttä liikunnan harrastamiseen, lajien määrään ja urheiluseuratoimintaan osallistumiseen. Tutkijoiden lähtöajatus oli, että siirtymät aiheuttavat uusia rajoitteita esimerkiksi vapaa-ajalle ja toisaalta tuovat uusia sosiaalisia rooleja vastuineen. Erityisesti työelämään siirryttäessä ja vanhemmaksi tulon myötä elämän vastuut lisääntyvät. Harrastusten jatkumisen kannalta nähtiin tärkeiksi ajalliset ja sosiaaliset resurssit, eli harrastamista varten oli oltava riittävästi vapaa-aikaa ja toisaalta harrastamisen oli oltava sosiaalisesti palkitsevaa. Kummatkin voivat siirtymissä muuttua. Ajankäytön muuttuessa ja vastuiden lisääntyessä saatetaan liikuntaharrastus vaihtaa kevyempään tapaan harrastaa, jolloin helposti luovutaan tavanomaisesta urheiluseurassa harrastamisesta ja siirrytään esimerkiksi omatoimiseen harrastamiseen tai muiden liikuntapalvelujen käyttöön, joka ei ole niin aikaan sidottua. Yli 2 000 hollantilaista käsittelevän tutkimuksen tuloksena olikin, että kaikki viisi siirtymää vaikuttivat kielteisesti harrastamisen määrään. Myös harrastettujen liikuntalajien määrä vähentyi kaikkien muiden paitsi työskentelyn aloittamisen kohdalla. (Van Houten, Kraaykamp & Pelzer 2019.) Kyseisessä tutkimuksessa ei tutkittu siirtymänä lapsuudenkodista pois muuttoa, vaikka se tärkeäksi siirtymäksi nuoruudessa onkin tunnustettu.

Elämäntilanteiden tutkimus tarjoaa myös mahdollisuuksia tarkastella, mitä liikunnan

harrastamiselle tapahtuu silloin, kun elämäntilanteet eivät noudattele ideaaliksi katsottua polkua koulutuksesta työelämään. Helena Huhta (2015) on esimerkiksi tarkastellut työttömien nuorten liikunnan harrastamista. Tutkimuksessa havaittiin, että toisilla työttömyysaika nimenomaan lisäsi liikunnan harrastamista tai että määrä pysyi samana. Kolmasosalla työttömistä nuorista harrastaminen kuitenkin väheni, ja tärkeimpiä syitä tälle olivat harrastamisen kustannukset sekä yleinen passivoituminen, joka näkyi esimerkiksi innon tai energian puutteena ryhtyä mihinkään. Työttömyys voi kustannusten vuoksi muuttaa harrastusten muotoja, mikä taas voi merkittävästi vaikuttaa harrastamisen mielekkyyteen. Esimerkiksi lenkkeily jalkapalloharrastuksen vaihtoehtona ei houkuttele kaikkia. Tästä huolimatta lähes kaikki työttömät nuoret näkivät liikunnan mahdollisuutena pysyä aktiivisena ja huolehtia omasta hyvinvoinnistaan. Nuoret näkivät monenlaisia mahdollisuuksia tukea työttömien liikuntaa, kuten esimerkiksi taloudellinen tuki ja tiedottaminen (Huhta 2015). Myös esimerkiksi Hannu Itkonen ja Kati Kauravaara (2015) ovat tuoneet esiin moninaiset liikunnan esteet, joita elämän varrelle sattuu. Näitä ovat esimerkiksi juuri työelämän ulkopuolelle jääminen ja erilaiset terveysongelmat.

Usein aikuistuvien nuorten elämässä tapahtuu monia merkittäviä elämäntapahtumia yhtä aikaa, joten ei ole mielekasta yrittää pohtia yksittäisen tapahtuman merkitystä liikunnan harrastamiselle (ks. Takalo 2016; Van Houten, Kraaykamp & Pelzer 2019). Sen sijaan elämäntilanteellisia muutoksia voi tarkastella niistä positioista käsin, jotka liittyvät elämäntilanteen eri polkuihin. Tässä tutkimuksessa näitä positioita ovat eri ikävaiheet ja eri elämäntilanteet. Tarkastelemme näitä elämäntilanteiden tutkimusnäkökulmaan liittyviä tutkimuksellisia valintoja ja menetelmiä tarkemmin seuraavaksi.

MENETELMÄT

Artikkelin aineisto perustuu Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimukseen, jonka vastaajina olivat Manner-Suomessa asuvat 7–29-vuotiaat lapset

ja nuoret. Aineisto kerättiin puhelinhaastatteluin helmi-maaliskuussa 2022 (ks. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksesta tarkemmin Tarvainen ym. 2023 tässä julkaisussa). 15–29-vuotiaita vastaajia oli 929, ja he muodostavat tämän tarkastelun vastaajajoukon. Heistä 48,8 prosenttia oli naisia ja 50,7 prosenttia miehiä. Loput puoli prosenttia olivat joko muunsukupuolisia tai vastasivat ”ei osaa sanoa”.

Artikkelimme taustamuuttujina käytettiin elämäntilanteiden noudatellen ikäryhmää ja elämäntilannetta. Vastaajat jaettiin kolmeen ikäluokkaan: 15–19-vuotiaat, 20–24-vuotiaat ja 25–29-vuotiaat. Elämäntilanteena puolestaan tarkasteltiin vastaajien päätointa: koululainen tai opiskelija, palkkatyössä, yrittäjä, työtön, vanhempainvapaalla tai muu (työpaja, ammattistartti, työharjoittelu, työkokeilu tai muu). Vastaajien jakautuminen ikäryhmiin ja elämäntilanteisiin selviää taulukosta 1. Suurin osa oli opiskelijoita (n=451) tai palkkatyössä (n=352). Palkkatyössä olevien määrä kasvaa iän mukana. Erityisesti vanhimmassa ikäryhmässä on myös muihin elämäntilanteisiin identifioiduvia vastaajia: yrittäjiä, työttömiä sekä vanhempainvapaalla olevia. Heitä on kuitenkin koko aineistossa vain muutamia prosentteja ryhmää kohden.

Tutkimuskysymykset ovat, 1) miten eri ikävaiheet ja elämäntilanteet ovat yhteydessä nuorten kokemukseen vapaa-ajan määrästä,

harrastamiseen ja liikunnan harrastamisen eri muotoihin (eniten aikaa vievää liikuntaharrastus, mieluisin liikuntaharrastus, omatoiminen tai ohjattu harrastus tai liikkuminen luonnossa) sekä 2) minkälaisia laadullisia tekijöitä nuoret liittävät liikunnan harrastamiseen sekä sen lopettamiseen ja miten tyytyväisiä he ovat liikuntaharrastukseensa.

Tuloksia analysoitiin ristiintaulukoimalla muuttujia ikäryhmittäin ja elämäntilanteen mukaan tilastollisesti merkitsevien erojen havaitsemiseksi khiin neliö -testillä sekä z-testillä. Tulososiossa taulukossa 2 toisistaan eroavat luokat taustamuuttujien sisällä (kuten sukupuolella naiset ja miehet) on merkitty eri kirjaimilla (a ja b), kun niiden tulokset eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi sarakkeen muuttujan (kuten vapaa-ajan määrän) suhteen. Kuviossa 1 esitetään harrastukseen liitettävien tekijöiden vastausten Likert-asteikkojakauma.

Kuviossa 2 esitetään harrastuskuvausten faktorianalyysin tulokset. Analyysistä poistettiin väittämä ”Ohjaus tai valmennus on laadukasta” suuren puuttuvien vastausten määrän vuoksi. Myös väittämät ”Vanhemmat maksavat harrastukseksi” ja ”Vanhempasi osallistuvat itsekkin harrastukseksi” jätettiin pois faktorianalyysistä, koska kuvauksina ne eivät liity suoraan harrastuksen kuvailuun vaan enemmän harrastamisen mahdollistamiseen ja sosiaaliseen tukeen. Faktorianalyysillä muodostui neljä faktoria, jotka nimettiin muuttujien

TAULUKKO 1. VASTAAJIEN PÄÄASIAALLINEN TOIMINTA IKÄRYHMITÄIN.

	15–19-vuotiaat		20–24-vuotiaat		25–29-vuotiaat		Kaikki	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Koululainen tai opiskelija	220	82	155	50	76	22	451	48
Palkkatyössä	29	11	123	40	200	57	352	38
Yrittäjä	0	0	6	2	21	6	27	3
Työtön	3	1	11	4	17	5	31	3
Vanhempainvapaalla	0	0	2	1	25	7	27	3
Muu (esim. työharjoittelu, työpaja)	13	5	11	4	12	3	36	4
Ei vastausta	4	1	1	0	0	0	5	1
Kaikki	269	100	309	99	351	100	929	100

latausten perusteella. Tämän jälkeen tarkasteltiin analyysistä saatujen faktoriarvojen suhdetta muun muassa taustamuuttujiin varianssianalyysillä, jotta erilaisiin harrastustapoihin saatiin liitettyä vastaajien elämäntilanteesta juontavia tarkasteluja. Tekstiin on nostettu vain merkitsevästi eroavia tuloksia.

TULOKSET

Kuten Van Houten, Kraaykamp ja Pelzer (2019) totesivat tutkimuksessaan, harrastamisen edellytyksenä on riittävä vapaa-ajan määrä. Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa nuorilta kysyttiin kokemusta vapaa-ajan määrästä (taulukko 2). Kokemus siitä, että vapaa-aikaa on liian vähän, yleistyy iän myötä: 15–29-vuotiaista 13 prosenttia kokee vapaa-aikaa olevan liian vähän, 20–24-vuotiaista 20 prosenttia ja 25–29-vuotiaista 33 prosenttia. Naiset (28 %) kokevat miehiä (18 %) useammin vapaa-ajan liian vähäiseksi. Elämäntilannetta tarkastellen kokemus vähäisestä vapaa-ajasta on yleisintä niiden keskuudessa, jotka ovat vanhempainvapaalla (56 %), yrittäjiä (41 %) ja palkkatyössä (29 %) tai opiskelevat yliopistossa (25 %). Liikaa vapaa-aikaa taas oli erityisesti työttömillä nuorilla (41 %). Kokemus vapaa-ajan määrästä vaihtelee tilastollisesti merkitsevästi iän, sukupuolen ja elämäntilanteen mukaan.

Yhdeksällä kymmenestä nuoresta oli harrastus, eikä ikäryhmien välillä ollut suuria eroja. Yliopistossa opiskelevilla ja yrittäjillä harrastus oli 96 prosentilla, kun taas työttömillä (84 %), jossain muussa elämäntilanteessa (80 %) tai vanhempainvapaalla olevilla (70 %) harrastus oli muita harvemmin. Koetun vapaa-ajan lisäksi harrastaminen vaihteli tilastollisesti merkitsevästi elämäntilanteen mukaan.

Reilulla puolella nuorista eniten aikaa vievä tai mieluisin harrastus oli liikuntaharrastus. Toisin sanoen harrastuksista juuri liikunnan harrastaminen on varsin suosittua nuorten keskuudessa. Tämänkin suhteen aineistossa korostuvat lukiolaiset sekä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijat. Selvästi harvimmin liikuntaharrastus mainittiin työttömien keskuudessa (26 %:lla

eniten aikaa vievä harrastus oli liikuntaharrastus ja 37 %:lla mieluisin harrastus oli liikuntaharrastus). Tämän lisäksi keskimääräistä vähemmän mainintoja liikunnasta oli ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien sekä muunlaisissa elämäntilanteissa olleiden vastaajien joukossa.

Omatoimista liikuntaa harrasti vapaa-ajallaan 89 prosenttia 15–29-vuotiaista, ja ohjattuun liikuntaan ja urheiluun osallistui 28 prosenttia vastaajista. Naiset liikkuvat vapaa-ajallaan miehiä enemmän ohjatusti ja hieman enemmän myös omatoimisesti. Työttömät liikkuvat selkeästi vähemmän ohjatusti (6 %) kuin muissa elämäntilanteissa olevat. Peruskoululaiset, lukiolaiset ja tässä aineistossa myös yrittäjät liikkuvat ohjatusti eniten.

Omatoimisesti liikkumisen osalta havaitut erot eivät puolestaan ylittäneet tilastollisesti merkitseviksi, ja niitä tuleekin tulkita suuntaa antavina. Eniten omatoimisesti kertoivat liikkuvansa lukiolaiset sekä korkea-asteen opiskelijat. Työttömien lisäksi vähiten omatoimisesti liikkuvat yrittäjät ja vanhempainvapaalla olevat, joskin heistäkin neljä viidestä liikkui omatoimisesti vapaa-ajallaan. Luonnossa liikkui 89 prosenttia vastaajista, eikä merkitseviä eroja ikäryhmien tai elämäntilanteiden suhteen esiintynyt.

Kokonaiskuvan saamiseksi tutkimuksessa tarkasteltiin lisäksi, kuinka moni 15–29-vuotiaista ilmoitti harrastaneensa liikuntaa jossain edellä mainitussa muodossa. Tällöin lähes kaikkien (96 %) havaittiin harrastaneen jotakin liikuntaa, ja eri ikävaiheiden ja elämäntilanteiden tarkastelussa kaikkien ryhmien tulos asettuu 89 prosentin ja 99 prosentin välille. Näin ollen liikunnallisesti aivan passiivisia nuoria oli vain muutama prosentti, joskaan nämä tulokset eivät kerro liikkumisen määrästä tai yleisten liikkumissuosittelujen täyttymisestä. Tuloksista voidaan toki huomata, että kaikkea liikkumista ei selvästikään tulkittu harrastukseksi vaan muulla tavalla liikkumiseksi, koska liikuntaa harrastavien määrä ylittää niiden määrän, jotka ilmoittivat, että heillä on jokin harrastus. Esimerkiksi arki liikunta työpaikalle tai kouluun on liikkumista, jota harvoin mielletään harrastukseksi. Tämä tulos tekeekin hyvin näkyväksi liikkumisen monenlaisen kiinnittymisen elämään.

TAULUKKO 2. HARRASTAMINEN JA LIIKUNNAN HARRASTAMINEN IKÄRYHMÄN, SUKUPUOLEN JA ELÄMÄNTILANTEEN MUKAAN (%).

	Liian vähän vapaa-aikaa	On jokin harrastus	Eniten aikaa vievä harrastus on liikuntaa	Mieluisin harrastus on liikuntaa	Vapaa-ajalla ohjattua liikuntaa ja urheilua	Vapaa-ajalla omatoimista liikuntaa, yksin tai kavereiden kanssa	Liikkuu luonnossa	Liikuntaa jossain muodossa harrastavat
n=	213	834	458	465	262	818	817	894
Ikäryhmä	***							
15–19	13 ^a	87 ^a	59 ^a	59 ^a	33 ^a	90 ^a	88 ^a	98 ^a
20–24	20 ^b	91 ^a	53 ^a	56 ^a	26 ^a	88 ^a	87 ^a	95 ^a
25–29	33 ^c	91 ^a	54 ^a	54 ^a	27 ^a	89 ^a	90 ^a	96 ^a
Sukupuoli	***				***		**	
Naiset	28 ^a	89 ^a	56 ^a	58 ^a	36 ^a	91 ^a	92 ^a	97 ^a
Miehet	18 ^b	91 ^a	55 ^a	56 ^a	22 ^b	87 ^a	86 ^b	96 ^a
Elämäntilanne	***	**	**	*	**			**
Peruskoulu	5 ^a	89 ^{ab}	57 ^{ab}	55 ^a	38 ^a	91 ^a	88 ^a	96 ^a
Ammattikoulussa	9 ^a	91 ^{ab}	44 ^{ab}	48 ^a	28 ^a	89 ^a	89 ^a	95 ^a
Lukiossa	17 ^{ab}	90 ^{ab}	66 ^a	62 ^a	34 ^a	91 ^a	91 ^a	99 ^a
AMK:ssa	17 ^{ab}	92 ^{ab}	58 ^{ab}	63 ^a	28 ^a	91 ^a	85 ^a	97 ^a
Yliopistossa	25 ^{ab}	96 ^b	57 ^{ab}	61 ^a	29 ^a	92 ^a	92 ^a	98 ^a
Palkkatyössä	29 ^{bc}	91 ^{ab}	57 ^{ab}	57 ^a	29 ^a	89 ^a	90 ^a	97 ^a
Yrittäjä	41 ^{bc}	96 ^{ab}	50 ^{ab}	52 ^a	41 ^a	82 ^a	89 ^a	93 ^{ab}
Työtön	13 ^{ab}	84 ^{ab}	26 ^b	37 ^a	6 ^a	78 ^a	84 ^a	97 ^{ab}
Vanhempainvapaalla	56 ^c	70 ^a	50 ^{ab}	61 ^a	22 ^a	82 ^a	82 ^a	89 ^{ab}
Jokin muu	20 ^{abc}	80 ^a	48 ^{ab}	42 ^a	13 ^a	89 ^a	82 ^a	91 ^b
Kaikki	23	90	55	57	28	89	89	96

^{a,b,c} Eri kirjaimilla merkityt luokat eroavat tilastollisesti merkitsevästi $p < 0.05$ tasolla. Khiin neliö -testi * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

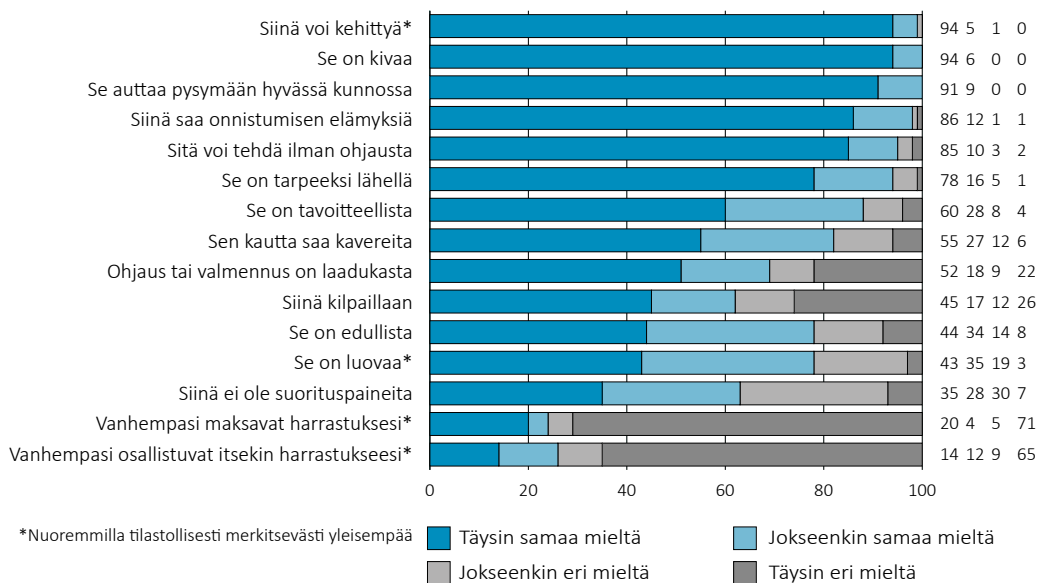
Elämäntilanteista vähiten liikuntaa harrastavia nuoria oli vanhempainvapaalla oljoissa ja eniten liikuntaa harrastavia lukiolaisissa. Erityisesti työttömien kohdalla luonnossa liikkuminen nosti liikuntaa harrastavien osuutta.

Eri liikuntamuotojen tarkastelussa merkille pantavaa on, että yksittäisistä liikuntaharrastuksista kaikkein eniten aikaa 15–29-vuotiaat ilmoittivat käyttävänsä kuntosaliharrastukseen, joka myös koettiin mieluisimmaksi liikuntaharrastukseksi. Tämän jälkeen liikuntaharrastuksista eniten saivat mainintoja liikunta yleensä tai liikuntakerho (vastaajan itse näin nimeämänä), toiseksi juoksu ja lenkkeily, kolmanneksi eräily, retkeily ja vaellus sekä neljänneksi ulkoilu ja kävely. Yleisimmät harrastukset liittyivät siis juuri omatoimiseen liikuntaan tai luonnossa liikkumiseen. Näiden

jälkeen mainittiin monia perinteisesti suosittuja lasten ja nuorten ohjattuja harrastuksia, kuten joukkuepelit, ratsastus ja tanssi.

Harrastettujen liikuntamuotojen lisäksi nuorilta kysyttiin väittämien avulla harrastusta kuvaavia tekijöitä. Eniten aikaa käytettyyn liikuntaharrastukseen liitettiin kuvion 1 mukaisia tekijöitä yleisyysjärjestyksessä.

Lähes kaikki vastaajat liittävät liikuntaharrastukseensa ajatuksen (täysin tai jokseenkin samaa mieltä) hyvässä kunnossa pysymisestä, mahdollisuudesta kehittymiseen ja onnistumisen elämyksiin sekä siitä, että harrastaminen on kivaa. Liikuntaharrastuksella on siis juuri niitä myönteisiä ominaisuuksia, joita siihen yleisessä keskustelussa liitetään. Yli 90 prosenttia ajatteli myös harrastuksen olevan tarpeeksi lähellä ja

KUVIO 1. KUVAUKSET ENITEN AIKAA VIEVÄSTÄ LIIKUNTAHARRASTUKSESTA (% VASTAAJISTA), N=458.

voivansa tehdä sitä ilman ohjausta. Noin neljä viidestä oli sitä mieltä, että harrastuksesta saa kavereita, mutta tämä vähenee iän myötä ja on vähäisempää naisilla kuin miehillä. Suurin osa oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä (78 %) sen kanssa, että harrastaminen on edullista. Tässä ei syntynyt tilastollisesti merkitseviä eroja eri ikäryhmien tai elämäntilanneryhmien välillä.

Merkille pantavaa on, että harrastuksessa kehittymisen mahdollisuuden (99 % samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä) lisäksi moni piti harrastamista tavoitteellisenä (89 %) ja harrastamista kuvasi myös väittämä ”Siinä kilpaillaan” (62 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä). Yli kolmasosa olikin väittämän ”Siinä ei ole suorituspaineita” kanssa ainakin osin eri mieltä. Harrastamiseen liittyy siis monia tavoitteellisuuden ja suoritusellisuuden elementtejä. Harrastuksen tavoitteellisuus, kokemus laadukkaasta ohjauksesta ja valmennuksesta sekä kilpaileminen vähenivät kuitenkin iän myötä. Kilpaileminen oli myös selkeästi yleisempää miehillä (50 % täysin samaa mieltä) kuin naisilla (30 % täysin samaa mieltä). Elämäntilanteen mukaan tavoitteellisesta liikunnan harrastamisesta olivat

yleisimmin täysin samaa mieltä peruskoululaiset ja harvimminkin työttömät ja vanhempainvapaalla olevat. Elämäntilanteiden mukaiseen tarkasteluun on kuitenkin suhtauduttava varauksella, koska osassa luokkia ja vastausvaihtoehtoja oli varsin pienet vastaajamäärät.

Harrastukseen liitettyjä tekijöitä tarkasteltiin myös faktorianalyysillä, jotta harrastusten yhtäläisyydet ja eroavaisuudet tulisivat ymmärrettävämmiksi. Näin muodostui neljä faktoria, jotka nimettiin niihin latautuvien muuttujien perusteella.

Tavoitteellinen kuntoilu -faktoriin latautuivat erityisesti muuttujat kehittymisestä ja tavoitteellisuudesta, mutta myös kunnossa pysyminen ja onnistumisen elämykset. Tähän faktoriin liittyi myös esimerkiksi korkeampi tyytyväisyys harrastukseen. Harrastuksista esimerkiksi kuntosalia harrastavilla oli korkeampi keskiarvo tässä faktorissa, ja matalampi keskiarvo oli harrastuksilla, joissa tavoitteellisuus ei ole niin tärkeää, kuten ulkoilulla.

Yhteisölliseksi kilpailuksi nimetyssä faktorissa korostuivat kaverit ja kilpaileminen. Tämä selittyy ryhmään kuuluvien harrastusten kautta. Niissä

Faktorimatriisi		Tavoitteellinen kuntoilu	Yhteisöllinen kilpailu	Edulliset ja lähellä	Nautinto
		Eigenarvo (selitysaste %)			
Kuvaus	Kom	2,53 (21,1 %)	1,8 (15 %)	1,21 (10,1 %)	1,07 (8,9 %)
Se on edullista	0,22	0,05	-0,10	0,45	0,03
Se on kivaa	0,38	0,11	0,19	-0,01	0,38
Se on tarpeeksi lähellä	0,19	0,03	0,02	0,44	0,00
Se auttaa pysymään kunnossa	0,26	0,39	-0,03	0,22	0,24
Siinä voi kehittyä	0,52	0,39	0,16	-0,08	0,39
Se on tavoitteellista	0,39	0,39	0,18	-0,05	-0,09
Sitä voi tehdä ilman ohjausta	0,16	0,05	-0,08	0,23	0,32
Se on luovaa	0,26	0,06	0,48	0,09	0,14
Siinä kilpaillaan	0,49	0,32	0,52	-0,31	-0,15
Sen kautta saa kavereita	0,56	0,15	0,22	-0,14	0,06
Siinä ei ole suorituspaineita	0,38	-0,28	0,00	0,32	0,11
Siitä saa onnistumisen elämyksiä	0,21	0,37	0,14	-0,04	0,24

Principal Axis Factoring. Varimax rotaatio. KMO = .670, Bartlett ToS p<.001. Faktoriarvot tuotettu Bartletin menetelmällä.

KUVIO 2. HARRASTUSKUVAUSTEN FAKTORIANALYYSI.

kilpaillaan joko joukkueessa tai yksilönä, mutta joka tapauksessa muiden kanssa. Pojilla ja miehillä oli tyttöjä ja naisia merkittävästi korkeampi keskiarvo tässä faktorissa, ja ikätarkastelussa keskiarvo laski iän myötä. Tähän ryhmään kiinnittyvillä harrastusaktiivisuus myös näyttäytyi joillain hyvin intensiivisenä, lähes päivittäisenä.

Edulliset ja lähellä olevat -faktoriin liittyi monen suosimia harrastuksia, kuten kuntosalilla käyntiä, lenkkeilyä, pyöräilyä ja yleisesti liikuntaa. Näitä voi usein harrastaa joko ilman erikseen harrastukseen kulkemista tai kulkemalla niihin kävellen tai pyöräillen. Tähän faktoriin yhteydessä oli myös urheiluseuraan kuulumattomuus.

Nautinto -faktoriin latautuivat muuttajat ”Se on kivaa”, ”Siinä voi kehittyä” ja ”Sitä voi tehdä ilman ohjausta”. Myös onnistumisen elämykset kuuluivat tähän ryhmään kuten kehittyminenkin. Tässä ryhmässä oli harrastuksina esimerkiksi eräily ja laskettelu. Vastaajien joukossa tämän faktorin keskiarvo oli myös sitä korkeampi mitä vanhempi vastaaja oli.

On kuitenkin hyvä huomata, että faktorianalyysi ei kategorisesti luokittele harrastamista tai harrastajia tiettyyn ryhmään, vaan todellisuudessa rajat ovat liukuvia. Tietyn harrastetun liikuntamuodon luonne voi vaihdella vastaajasta toiseen: siinä missä yksi voi harrastaa esimerkiksi jalkapalloa kilpailumielessä, voi se toiselle olla kotipihan rento ajanviete. Vastaajat voivat siis luonnehtia samaa harrastusta hyvinkin eri tavoin. Olennaista onkin kiinnittää huomiota siihen, millaisina liikuntaharrastukset yleisesti näyttävät itsenäistyvien nuorten elämässä. Harrastukset vaihtelevat esimerkiksi tavoitteellisuuden, yhteisöllisyyden tai saavutettavuuden mukaan.

Yhtenä tutkimuskysymyksenä oli myös nuorten tyytyväisyys liikuntaharrastuksiin. Vaikka liikuntaharrastuksiin liitettiin monia hyväksi miellettyjä asioita, mielenkiintoinen havainto oli, että tyytyväisyys niihin vaihteli sekä eniten aikaa vievien (n=457) että niistä eroavien mieluisimpien liikuntaharrastusten kohdalla (n=129). Noin neljäsosa vastaajista antoi liikuntaharrastuksille

kouluarvosanan 7–8 ja kolme neljästä arvosanan 9–10. Näin ollen edes mieluisimpana harrastuksena nimetty liikuntaharrastus ei kaikilla saanut kiitettävää arvosanaa. Kiitettävien arvosanojen määrä oli vanhemmissa ikäryhmissä vähäisempi. Harrastus ei siten läheskään aina näyttänyt täyttävän nuoren toiveita.

Liikunnan harrastamisen lopettamiselle selkeästi yleisin syy kaikissa ikäryhmissä oli kiinnostuksen loppuminen, jonka mainitsi 36 prosenttia vastaajista. Seuraavaksi yleisimpiä syitä olivat ajanpuute (9 %) ja harrastuksen vaihto toiseen (9 %). Liikuntaharrastuksissa lopettamisen syiksi kerrottiin myös terveydelliset syyt (7 % vastaajista), mikä korostui suhteessa muiden nuorten mainitsemien harrastusten lopettamiin. Kaikki vastaajat eivät osanneet nimetä erityistä syytä lopettamiselle. Nuoremmilla vastaajilla kiinnostuksen loppuminen oli yleisempää kuin vanhemmilla ikäryhmillä, joilla koronarajoitukset ja terveyssyyt olivat hieman yleisempiä kuin nuorimmilla. Vanhemmilla vastaajilla myös harrastuksen tuleminen liian kalliiksi sekä muutto toiselle paikkakunnalle oli merkitsevämpää kuin nuoremmilla vastaajilla. Harrastamisen kalleuden raportoinnin vanhemmissa ikäryhmissä voi tulkita liittyvän erityisesti siihen, että vanhemmat eivät enää maksa harrastuksia, ei niinkään harrastamisen hinnan muutokseen. Muutto toiselle paikkakunnalle oli merkitsevämpää erityisesti yliopisto-opiskelijoiden sekä vanhempainvapaalla olevien kohdalla. Nuorimmille vastaajille taas se, että kaveritkin lopettivat harrastuksen, oli merkittävämpi syy lopettaa kuin vanhemmille vastaajille.

POHDINTA

Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen perusteella liikunnan harrastaminen on suositua 15–29-vuotiaiden keskuudessa: yli puolet vastaajista nimesi sen eniten aikaa vievien tai mieluisimpien harrastusten joukkoon, ja lähes kaikki vastaajat harrastivat liikuntaa tai liikkuiivat muutoin. Liikunnan harrastamisessa ei juuri syntynyt eroja eri ikäryhmien välille paitsi joissakin

liikuntaan liittyvissä kuvauksissa ja lopettamisen syissä. Sen sijaan eri elämäntilanteiden välillä on eroa vapaa-ajassa, harrastamisessa sekä liikuntaharrastuksissa lukuun ottamatta omaehtoista ja luonnossa liikkumista. Toisin sanoen, vaikka tässä poikkileikkausaineistossa ei pystytä havaitsemaan varsinaisen siirtymän vaikutusta harrastamiseen, voidaan eri elämäntilanteiden asemointien havaita olevan yhteydessä liikunnan harrastamiseen. Tutkimuksemme perusteella nostamme esiin kaksi päähuomiota itsenäistyvien nuorten harrastamisesta ja sen edistämisestä liikuntapoliittisin toimenpitein: ensinnä harrastamisen tapojen omaleimaisuuden tarkastellussa ikävaiheessa ja toiseksi elämäntilanteet, joissa liikunnan harrastaminen on nuoruudessa vähäisempää ja se tarvitsisi erityisesti tukea. Lopuksi pohdimme vielä nuorten liikunnan harrastamisen tietotarpeita.

Ensinnäkin tarkastelumme ja aiempien suomalaisten liikunnan harrastamista käsittelevien tutkimusten huomiot tukevat pääosin muun muassa Van Houtenin, Kraaykampin ja Pelzerin (2019) sekä Eimen, Charityn ja Westerbeeikin (2022) tutkimusten havaintoja siitä, että harrastamisen tavat muuttuvat aikuistumisen ikävaiheessa. Liikunnan harrastamisessa on jo tunnistettu seuraharrastamisen väheneminen teini-ikästä alkaen (ks. esim. Mononen ym. 2019, 2021), ja tämä on aiheuttanut paljon keskustelua nimenomaan seuraharrastamisen pudokkuudesta eli *drop out* -ilmiöstä. Van Houten, Kraaykamp ja Pelzer (2019) huomauttavat, että liikunnan harrastamisen muuttuminen aikuistumisen siirtymässä on luontevaa: muut elämään liittyvät vastuut kasvavat ja luovat tarpeen siirtyä aikaan ja paikkaan sidotuista ryhmävalmennuksista kohti väljempää harrastamisen aikataulua. Myös tässä 15–29-vuotiaiden nuorten liikunnan harrastamisen tarkastelussa sekä eniten aikaa vievä että mieluisin yksittäinen nuorten liikuntaharrastus oli kuntosaliharrastus, jonka jälkeen muita yleisimmin mainittuja liikuntaharrastuksia olivat liikunta yleensä tai liikuntakerho (vastaajan itse näin nimeämänä), juoksu ja lenkkeily, eräily, retkeily ja vaellus sekä ulkoilu ja kävely. Nämä harrastukset siis vastaavat esitettyyn harrastuksen

joustavuuden tarpeeseen ja eroavat siinä mielessä urheiluseuraharrastamisesta.

Toisaalta tämän artikkelin aineistosta havaittiin, että ohjattuihin harrastuksiin osallistuttiin melko tasaisesti kaikissa tarkastelluissa ikäryhmissä. Erityisesti naisten suurempi osuus osallistujissa viittaa siihen, että kyse on naisten suosimista lajeista, kuten ryhmäliikunnasta ja tanssista, ei vain kilpaurheiluharrastuksista. Onkin perusteltua pohtia, missä määrin *drop out* -keskustelussa on syytä kiinnittää huomiota liikunnan harrastamisen hiipumiseen kokonaan ja missä määrin taas siinä esiintyviin muutoksiin ja siirtymiin harrastustapojen välillä eri ikäryhmissä. Tähän kysymykseen kaivattaisiin lisää nimenomaan elämäntilankätköä hyödyntävää tutkimusta erilaisista harrastamisen poluista. Esimerkiksi 13–18-vuotiaita tarkastelleen norjalaistutkimuksen mukaan fitness-harrastuksiin tulevat erityisesti aiempaa seuraharrastustaustaa omaavat nuoret (Skauge & Seippel 2022). Elämäntilallinen tarkastelu luo mahdollisuuksia ymmärtää systeemisiä tekijöitä liikunnan harrastamisessa ja edistämässä – esimerkiksi sitä, millaiset palvelut luovat edellytyksiä harrastamisen jatkumiseen eri ikävaiheissa ja elämäntilanteissa.

Nuorten harrastamisen omaleimaisuuden tunnistamiseen kuuluvat myös harrastusten laadulliset seikat. Eniten aikaa vievään liikuntaharrastukseen liitettiin monenlaisia myönteisiä seikkoja: se on kivaa, tarjoaa onnistumisen elämyksiä, antaa mahdollisuuden pysyä hyvässä kunnossa ja kehittyä, mahdollistaa omatoimisuutta ja on tarpeeksi lähellä. Lisäksi harrastuksiin liittyy tavoitteellisuutta sekä kavereita. Tekijöiden faktorianalysissä pystyttiin jakamaan harrastamisen tekijät ryhmiin: tavoitteelliseen kuntoiluun, yhteisölliseen kilpailuun, edulliseen ja läheltä saavutettavaan liikuntaan sekä nautintoon perustuvaan harrastamiseen. Onkin tärkeää tunnistaa, että vaikka fyysisen aktiivisuuden määrä ja sitä kautta syntyvät terveysvaikutukset ovat liikuntapolitiikan keskiössä, liittyy nuorten elämässä liikuntaharrastuksiin monenlaisia merkityslottuvuuksia. Harrastusten voidaan myös tulkita edistäneen fyysisen aktiivisuuden lisäksi

muitakin hyvinvoinnille tärkeitä seikkoja, kuten sosiaalisia suhteita ja tavoitteellista tekemistä. Liikuntapolitiikassa voisikin olla hyödyllistä nykyistä paremmin tunnistaa meneillään olevia keskusteluja hyvinvoinnin käsitteestä ja ulottuvuuksista (ks. esim. Benjamin, Koirikivi & Kuusisto 2022; Martela 2022) sekä liikunnan roolista niiden edistäjänä. Arkisen fyysisen aktiivisuuden lisäämisen ohella olisi tärkeää edistää myös yhteisöllistä harrastamista, jolla on merkitystä esimerkiksi nuorten mielenterveydelle (esim. Timonen ym. 2022).

Toiseksi tutkimuksemme huomio kiinnittyy elämäntilanteisiin ja idealiin elämäntilanteiden siirtymien ulkopuolella oleviin nuoriin, erityisesti työttömiin sekä muutoin työn ja koulutuksen ulkopuolella oleviin. Vaikka heistäkin suurin osa harrastaa jotakin liikuntaa, on harrastaminen kuitenkin vähäisempää kuin muilla. He osallistuvat esimerkiksi ohjattuihin liikuntaharrastuksiin muita vähemmän, mikä tukee esimerkiksi Huhdan (2015) havaintoja työttömien harrastamisesta. Onkin hyvä huomata, että esimerkiksi valtioneuvoston selonteossa liikuntapolitiikasta (Valtioneuvosto 2018) sosiaali- ja terveysministeriö toivoi liikunnan nostamista vahvemmin osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon työtä, ja selonteossa mainittiin liikunnan tärkeydestä kuntoutuksessa työtoiminnassa. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa *Harrastamisen strategiassa* (OKM 2019, 35), jonka kohteena olivat 6–25-vuotiaat lapset ja nuoret, todettiin, että ”julkishallinnon toimenpiteitä tulee lisätä kohde-ryhmille, joiden edellytykset harrastamiseen ovat heikoimmat. Näiden väestöryhmien harrastamisen edistämiseksi tarvitaan erityisesti moniammatillisia tukitoimia ja palveluketjuja sekä tiedon ja ymmärryksen lisäämistä.” Tutkimuksemme perusteella nämä tarpeet ovatkin edelleen ajankohtaisia. Viime aikoina on kehitetty esimerkiksi liikuntaneuvonnan palveluketjuja, mutta liikuntaneuvontaan ohjautuminen tapahtuu ensisijaisesti terveydenhuollon kautta ja terveydellisiin perusteisiin (Leppä ym. 2022). Tämän polun matalan kynnyksen ryhmät eivät välttämättä tavoita nuoria. Kuntien terveydenedistämisen toimintaa

tarkastelevan TEAViisarin (2022) mukaan 50 prosenttia kunnista järjesti liikkumisryhmiä työtömille ja 61 prosenttia opiskelun ulkopuolella oleville nuorille. Näistä näkökulmista katsottuna ehdotetut julkissektorin toimet harrastamisen edistämiseksi ovat edelleen osin hyödyntämättä ja kaipaisivat kehittämistä.

Toinen tutkimuksesta esiin nouseva, elämäntilanteen tarkastelussa erityinen ryhmä ovat vanhempainvapaalla olevat. Heilläkin harrastaminen on vähäisempää, ja haasteet voidaan kytkeä vapaa-ajan vähyteen. Vanhempainvapaa voidaan nähdä hyvin tilapäisenä elämänvaiheena, mutta muutos omassa liikuntakäyttäytymisessä voi arjen muutoksen vuoksi olla varsin suuri. Vanhemmuus itsessään jatkuu pitkään, ja lasten liikuntasosialisaation kannalta on tärkeää, ettei liikunta ajaudu perheiden elämässä paitsioon. Aiempi tutkimus on osoittanut, että alle kouluikäisten lasten määrä perheessä on yhteydessä vanhempien vähäisempään liikkumiseen (Rovio ym. 2011; Palomäki ym. 2023). Perheellistymisen siirtyminen on siis varsin merkityksellinen sekä vanhempien että sitä kautta lastenkin liikunnan harrastamisen kannalta, ja tämän tutkimuksen havaintojen perusteella olisi tärkeää ottaa huomioon myös perhe-elämän alkuvaihe. Tämä elämänvaihe ja siinä tapahtuvat liikunnan harrastamisen muutokset kaipaisivat myös lisää tutkimustietoa. Myös pienten lasten vanhempien kohdalla olisi tärkeää pohtia heidän osallistumismahdollisuuksiaan heitä kiinnostaviin liikunnan harrastamisen tapoihin.

Viimeiseksi palaamme nuorten liikuntaharrastusten tietotarpeisiin. Ensiksi on hyvä pohtia, tuovatko nykyiset liikuntakäyttäytymiset ja olemassa olevia harrastuksia kuvaavat tutkimukset riittävästi lisävaloa siihen, mitä itsenäistyvät, aikuisuuden kynnyksellä olevat nuoret harrastamiseltaan kaipaisivat. Tässä tutkimuksessa havaittiin, että kaikki liikuntaharrastukset eivät ole vastanneet nuorten mieltymyksiä. Neljäsosa ei antanut kiitettävää arvosanaa liikuntaharrastukselleen, vaikka se olisi mieluisin harrastus. Harrastamisen lopettamisen syynä taas korostuu kiinnostuksen loppuminen. Olisi hyvä tietää nykyistä paremmin esimerkiksi se, mitä liikuntalajeja nuoret

haluaisivat harrastaa ja minkälaisiin ympäristöihin he harrastuksia kaipavat. Laajemmin voidaan myös esittää kysymys, mihin tarpeisiin liikuntaharrastusten toivotaan nuorten elämässä vastaavan. Vastaukset hyödyttävät paitsi päätöksentekijöitä myös erilaisten liikuntapalvelujen tuottajia, kuten liikunta- ja urheiluseuroja sekä liikuntapalveluyrityksiä.

Toisena tietotarpeena esitämme elämäntilanteen seuraavan tai retrospektiivisen tutkimuksen liikuntaharrastuksen muutoksista lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Jatkotutkimusten pohjana voitaisiin hyödyntää Van Houtenin, Kraaykampin ja Pelzerin (2019) jäsenyyksiä harrastamisen muutoksista aikuistumisen siirtymissä sekä toisaalta Eimen, Charityn ja Westerbeekin (2022) mallia harrastamisen tapojen ajallisesta muutoksesta. Myös erilaisia menetelmällisiä ratkaisuja liikunnan elämäntilanteeseen tutkimukseen on syytä kehittää (esim. Aarresola 2016; Takalo 2016). Tämä olisi hyödyllistä, jotta voidaan paremmin ymmärtää liikunnan harrastamisen muutoksia elämäntilanteessa.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi (2018) Nuorten aikuisten siirtymät palkkatyöhön ja yrittäjyyteen. *Nuorisotutkimus* 36 (2), 3–18.
- Aarresola, Outi (2016) *Nuorten urheilupolut – Tutkimus kilpaurheilun sosiaalistumisen normeista, pääomista ja toimijuudesta*. Studies in Sport, Physical Education and Health 246. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Arnett, Jeffrey J. (2000) Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 55 (5), 469–480.
- Arnett, Jeffrey J. (2007) Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It good For? *Child Development Perspectives* 1 (2), 68–73. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2007.00016.x>
- Arnett, Jeffrey J. (toim.) (2016) *The Oxford Handbook of Emerging Adulthood*. New

- York: Oxford University Press.
- Benjamin, Saija & Koirikivi, Pia & Kuusisto, Arniika (2022) Nuorten elämänsäntunnon haasteita ja vastoinikäymisiä. Näkökulmia resilienssiin kestävästä hyvinvoinnin teorian valossa. *Nuorisotutkimus* 40 (3), 59–76.
- Berg, Päivi & Piirtola, Maarit (2014) *Lasten ja nuorten liikuntatutkimus Suomessa – tutkimuskatsaus 2000–2012*. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 10. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Biddle, Stuart J. H. & Ciaccioni, Simone & Thomas, George & Vergeer, Ineke (2019) Physical activity and mental health in children and adolescents: An updated review of reviews and an analysis of causality. *Psychology of Sport & Exercise* 42, 146–155. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2018.08.011>
- Blomqvist, Minna & Mononen, Kaisa & Koski, Pasi & Kokko, Sami (2019) Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia vuodelta 2018*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 47–56.
- Borgers, Julie & Vanreusel, Bart & Lefevre, Johan & Scheerder, Jeroen (2018) Involvement in non-club organized sport: organizational patterns of sport participation from a longitudinal life course perspective. *European Journal for Sport and Society* 15 (1), 58–77. <https://doi.org/10.1080/16138171.2018.1438079>
- Eime, Rochelle & Charity, Melanie & Westerbeek, Hans (2022) The Sport Participation Pathway Model (SPPM): A Conceptual Model for Participation and Retention in Community Sport. *International Journal of Sport Policy and Politics* 14 (2), 291–304. <https://doi.org/10.1080/19406940.2022.2034913>
- Elder, Jr. Glen H. (1992) Models of the Life Course. *Contemporary Sociology* 21 (5), 632–635.
- Elder, Jr. Glen H. (1994) Time, Human Agency, and Social change: Perspectives on the Life Course. *Social Psychology quarterly* 57 (1), 4–15.
- Engel, Claudia & Nagel, Siegfried (2011) Sports Participation during the Life Course. *European Journal for Sport and Society* 8 (1–2), 45–63. <https://doi.org/10.1080/16138171.2011.11687869>
- Helakorpi, Satu & Kivimäki, Hanne (2021) *Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021. Iso osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä – yksinäisyyden tunne on yleistynyt*. Tilastoraportti 30/2011. Helsinki: THL. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021091446139> (Viitattu 29.12.2022.)
- Hirvensalo, Mirja & Lintunen, Taru (2011) Life-Course Perspective for Physical Activity and Sports Participation. *European Review of Aging and Physical Activity* 8 (1), 13–22.
- Huhta, Helena (2015) ”Pitää pään kasassa työtömyysaikana” – Liikunta työttömien nuorten arjessa. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Itkonen, Hannu (2000) Kansalaistoiminnan suuri linja. Teoksessa Hannu Itkonen & Juha Heikkala & Kalervo Ilmanen & Pasi Koski (toim.) *Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura, 11–25.
- Itkonen, Hannu & Kauravaara, Kati (2015) Tulkintojen jäljillä. Teoksessa Hannu Itkonen & Kati Kauravaara (toim.) *Liikunta kansalaisten elämänsäntunnon tulkintoja liikkumisesta ja liikunnan edistämisestä*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 296. Helsinki: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, 135–182.
- Itkonen, Hannu & Lehtonen, Kati & Aarresola, Outi (2018) *Tutkimuskatsaus liikuntapolitiittisen selonteon tausta-aineistoksi*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:6. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.
- Kokko, Sami & Hämylä, Riikka (toim.) (2015) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen*

- Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2014.* Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:2. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.
- Kokko, Sami & Mehtälä, Anette (toim.) (2016) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016.* Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:4. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.
- Kokko, Sami & Martin Leena (toim.) (2019) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia vuodelta 2018.* Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.
- Kokko, Sami & Hämylä, Riikka & Martin, Leena (toim.) (2021) *Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020.* Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.
- Kokko, Sami & Martin, Leena (toim.) (2023) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022.* Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.
- Leppä, Heidi & Nirhamo, Essi & Karapalo, Inna & Kivimäki, Sari (2022) *Liikuntaneuvonnan nykytilaselvitys 2022. Liikkuva aikuinen -ohjelma.* Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. https://liikuntaneuvonta.fi/wp-content/uploads/sites/3/2022/11/Liikuntaneuvonnan_nykytilaselvitys_2022.pdf (Viitattu 7.12.2022.)
- Liikuntalaki (2015) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150390> (Viitattu 14.12.2022.)
- Lindroos, Emmi & Sévon, Eija & Alakärppä, Outi & Rönkä, Anna (2019) Tasapainoilua ja rajanhallintaa: nuorten näkemyksiä perheen perustamisesta sekä työn ja perheen yhteensovittamisesta. Teoksessa Lotta Haikkola & Sami Myllyniemi (toim.) *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019.* Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 135–155.
- Lounassalo, Irinja & Salin, Kasper & Kankaanpää, Anna & Hirvensalo, Mirja & Palomäki, Sanna & Tolvanen, Asko & Yang, Xiaolin & Tammelin, Tuija (2019) Distinct Trajectories of Physical Activity and Related Factors during the Life Course in the General Population: A Systematic Review. *BMC Public Health* 19 (1), 271. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6513-y>
- Martela, Frank (2022) Hyvinvoinnin mittaus edellyttää hyvinvoinnin teoriaa. Erik Allardt'in hyvinvoinnin ulottuvuudet päivitetynä nykyaikaan. *Yhteiskuntapolitiikka* 87 (5–6), 565–572.
- Mayer, Karl Ulrich (2003) The sociology of life course and lifespan psychology: Diverging or converging pathways? Teoksessa Ursula M. Staudinger & Ulman Lindenberger (toim.) *Understanding human development: Dialogues with lifespan psychology.* Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 463–481.
- Mononen, Kaisu & Blomqvist, Minna & Hakamäki, Matti & Laine, Kaarlo & Mäkinen, Jarmo (2019) Liikunnan ja urheilun harrastaminen. Teoksessa Jarmo Mäkinen Jarmo (toim.) (2019) *Aikuisväestön liikuntaharrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen.* KIHUn julkaisusarja nro 67. Jyväskylä: Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus, 8–27.
- Mononen, Kaisu & Blomqvist, Minna & Koski, Pasi & Kokko, Sami (2021) Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa Sami Kokko & Riikka Hämylä & Leena Martin (toim.) (2021) *Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020.* Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 36–45.
- Mäkinen, Jarmo (toim.) (2019) *Aikuisväestön liikuntaharrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen.* KIHUn julkaisusarja nro 67. Jyväskylä: Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus.
- OKM (2017) *Jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus mieleiseen harrastukseen.* Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:19. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

- OKM (2019) *Harrastamisen strategia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- OKM (2022) Liikuntaindikaattorit. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://okm.fi/liikuntaindikaattorit> (Viitattu 28.11.2022.)
- Palomäki, Sanna & Kukko, Tuomas & Kaseva, Kaisa & Salin, Kasper & Lounassalo, Irinja & Yang, Xiaolin & Rovio, Suvi & Pahkala, Katja & Lehtimäki, Terno & Hirvensalo, Mirja & Raitakari, Olli & Tammelin, Tuija H. (2023) Parenthood and Changes in Physical Activity from Early Adulthood to Midlife among Finnish Adults. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* (early online). DOI: 10.1111/sms.14293
- Piispa, Mikko & Salasuo, Mikko & Häkkinen, Antti (2022) Elämänkulun siirtymät ja elämänkulkuanalyysi nuoruuden tutkimisen menetelmänä. *Nuorisotutkimus* 40 (3), 73–82.
- Rovio, Esa & Hakonen, Harto & Laine, Kaarlo & Helakorpi, Satu & Uutela, Antti & Havas, Eino & Tammelin, Tuija (2011) Perherakenteen yhteys suomalaisten aikuisten liikunta-aktiivisuuteen. *Liikunta & Tiede* 48 (1), 36–41.
- Rovio, Suvi P. & Yang, Xiaolin & Kankaanpää, Anna & Aalto, Ville & Hirvensalo, Mirja & Telama, Risto & Pahkala, Katja & Hutri-Kähönen, Nina & Viikari, Jorma S. A. & Raitakari, Olli T. & Tammelin, Tuija H. (2018) Longitudinal physical activity trajectories from childhood to adulthood and their determinants: the young Finns study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 28 (3), 1073–83. <https://doi.org/10.1111/sms.12988>
- Räikkönen, Eija (2012) *Is timing everything? A longitudinal Perspective in Adult Transitions, Their Antecedents, and Psychological Implications*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 448. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Salasuo, Mikko (2021) Johdanto. Teoksessa Mikko Salasuo (toim.) *Harrastamisen äärellä – Lasten ja Nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 68 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 233. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 7–13.
- Skauge, Mads & Seippel, Ornulf (2022) Where do they all come from? Youth, fitness gyms, sport clubs and social inequality. *Sport in Society* 25 (8), 1506–1527. <https://doi.org/10.1080/17430437.2020.1840554>
- Takalo, Susanna (2016) *Mikä nuoria liikuttaa? Tutkimus liikuntatottumusten rakentumisesta lapsesta nuoreksi aikuiseksi*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 315. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tarvainen, Kai & Manner, Joel & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2023) Tilasto-osio. Teoksessa Sinikka Aapola-Kari (toim.) *Vaihteleva vapaa-aika. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisotutkimusseura, 9–121.
- TEAViisari (2022) Liikunta, muut ydintoiminat, liikkumisryhmiä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tulokset?view=LIYYdiB&y=2022&y=2020&y=2018&y=2016&y=2014&y=2012&y=2010&r=KOKOMAA&chartType=pointer&cmp=r> (Viitattu 1.11.2022.)
- Timonen, Johanna & Niemelä, Mika & Hakko, Helinä & Alakokkare, Anni & Räsänen, Sami (2022) Social Leisure Time Activities as a Mediating Link between Self-Reported Psychological Symptoms in Adolescence and Psychiatric Morbidity by Young Adulthood: The Northern Finland 1986 Birth Cohort Study. *European Child & Adolescent Psychiatry*. <https://doi.org/10.1007/s00787-022-02107-2>
- UKK-instituutti (2022) *KunnonKartta-väestötutkimus*. <https://ukkinstituutti.fi/hankkeet/suomi-100-kunnonkartta-vaestotutkimus/> (Viitattu 28.11.2022.)

- Valtioneuvosto (2018) Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Helsinki: Valtioneuvosto. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_6+2018.pdf (Viitattu 29.9.2022.)
- Valtion nuorisoneuvosto (2022) Julkaisut: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimukset. <https://tietoanuorista.fi/julkaisut/nuorten-vapaa-aikatutkimukset/> (Viitattu 28.11.2022.)
- Van Houten, Jasper M. A. & Kraaykamp, Gerbert & Pelzer, Ben J. (2019) The transition to adulthood: a game changer!? A longitudinal analysis of the impact of five major life events on sport participation. *European Journal for Sport and Society* 16 (1), 44–63. <https://doi.org/10.1080/16138171.2019.1603832>
- Vanttaja, Markku & Tähtinen, Juhani & Zacheus, Tuomas & Koski, Pasi (2017) *Liikkumattomuuden jäljillä. Pitkittäistutkimus vähän liikuntaa harrastavien nuorten liikuntasuhteesta ja liikunta-aktiivisuuden muutoksista*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 194, verkkojulkaisuja 115. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Walther, Andreas (2006) Regimes of youth transitions. Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts. *Young* 14 (2), 119–139.

LASTEN JA NUORTEN LUONNOSSA VIRKISTÄYTYMINEN JA YHTEYS LUONTOON

RIIKKA PUHAKKA, ANN OJALA, MARJO NEUVONEN & JOEL MANNER

Nyky-yhteiskunnissa elämäntavat ovat muuttuneet fyysisesti passiivisemmiksi ja mahdollisuudet arkipäiväiseen luontoympäristössä oleskeluun ovat kaventuneet. Lasten ja nuorten spontaanista ja oma-aloitteisesta ulkona liikkumisesta on siirrytty yhä enemmän suunniteltuun, organisoituun ja aikuisten ohjaamaan toimintaan, joka usein tapahtuu tätä tarkoitusta varten rakennetuissa ympäristöissä (Skår & Krogh 2009). Samaan aikaan digitaalisten laitteiden parissa vietetty aika on noussut yli suositusten (esim. Kokko ym. 2019). Lasten ja nuorten luontokontaktien vähenemiseen onkin kiinnitetty huomiota (esim. Soga & Gaston 2016). Erityisesti teini-ään on tulkittu edustavan ”aikalisää” luontokiinnostuksessa, joka kuitenkin usein palautuu aikuisiässä (Kaplan & Kaplan 2002; ks. Hughes ym. 2019). Palautumisen kannalta tärkeitä ovat varhaiset myönteiset luontokokemukset, joskin luontosuhde voi kehittyä koko elämän ajan. Lapsuusajan luonnossa liikkumisen ja oleskelun on todettu olevan yhteydessä myös aikuisiän ulkoiluaktiivisuuteen ja luonnossa koettuun hyvinvointiin (Ward Thompson, Aspinall & Montarino 2008; Vitale ym. 2022). Myönteiset luontokokemukset ovat myös yhteydessä ympäristövästävyyteen käyttäytymiseen myöhemmässä elämässä (Rosa & Collado 2019).

Luonnon monipuoliset hyödyt lasten ja nuorten henkisen hyvinvoinnin ja fyysisen terveyden kannalta tunnustetaan yhä paremmin (Mygind ym. 2019; Roberts, Hinds & Camic 2020; Tillman ym. 2018). Tutkimusten perusteella luontoympäristössä oleskelu parantaa mielialaa ja itse-tuntoa (esim. Roe & Aspinall 2011). Luonto voi tukea tarkkaavaisuuden palautumista, vähentää henkistä uupumusta ja parantaa ongelmanratkaisu- ja keskittymiskykyä (esim. Davdand ym.

2015). Luontoympäristö houkuttelee liikkumaan (Gardsjord, Tveit & Nordh 2014), ja kontaktit luonnon monimuotoiseen mikrobistoon vähentävät riskiä sairastua immuunijärjestelmän häiriöihin, kuten allergioihin ja autoimmuunisairauksiin (Haahtela 2019; Roslund ym. 2020). Yhteiset luontoharrastukset mahdollistavat sosiaalisten siteiden vahvistamisen (Jennings & Bamkole 2019). Luonto voikin lisätä sosiaalista koheesiota ja tukea maahanmuuttajien kotoutumista (Peters, Elands & Buijs 2010). Viimeaikaisissa tutkimuksissa luonto on nostettu esille lasten ja nuorten hyvinvointia ja resilienssiä koronapandemian aikana lisänneenä tekijänä (Friedman ym. 2021; Jackson ym. 2021).

Ulkoilukertojen määrä lisääntyi Suomessa Valtakunnallisen ulkoilututkimuksen (LVVI; Neuvonen ym. 2022) perusteella erityisesti keväällä ja alkukesällä 2020, jolloin pandemian vuoksi oli voimassa monia terveysturvallisuuteen liittyviä rajoituksia. Ulkoilukertojen kasvun arvoitiin olleen noin 18 prosenttia keväällä ja alkukesällä 2020 verrattuna virkistyskertoihin mittausjaksoilla juuri ennen pandemian alkamista sekä vuonna 2021, jolloin ulkoiltiin yhä innokkaasti, mutta voimakas kasvu oli jo hieman tasaantunut. Keväällä 2020 nuorten ja nuorten aikuisten ikäryhmässä kasvua oli jopa 30 prosenttia verrattuna muihin ajankohtiin. Esimerkiksi kansallispuistojen käyntimäärät kasvoivat voimakkaasti vuonna 2020 ja ovat pysyneet senkin jälkeen korkeammalla tasolla kuin ennen pandemiaa (Metsähallitus 2022).

Eurooppalaisittain verrattuna Suomessa on edelleen melko hyvin tarjolla sekä kaupunkimetsiä että muita ulkoiluun sopivia luonto- ja virkistysalueita. Joka toinen suomalainen on esimerkiksi kertonut ulkoiluun sopivan metsän

sijaitsevan korkeintaan 300 metrin päässä (Luonnonvarakeskus 2020). Varsinkin maaseudulla asuvilla on lyhyt matka metsään, kun taas puistot sijaitsevat lähempänä kaupunkilaisia (Luonnonvarakeskus 2020). Tästä huolimatta Suomessakin on keskusteltu nuorimpien sukupolvien luonnosta vieraantumisen. Yhteiskunnan muuttuessa yhä monikulttuurisemmaksi myös luonnon käyttötapojen ja luontoa koskevien käsitysten voidaan olettaa muuttuvan monimuotoisemmiksi (Puhakka, Pitkänen & Oinonen 2021). Lasten ja nuorten luontosuhteen vahvistaminen on yksi *Kansallisen luonnon virkistyskäytön strategian 2030* (Ympäristöministeriö 2022) tavoitteista. Hallinnon tasolla nähdään tärkeäksi edistää lasten ja nuorten hyvinvointia vahvistamalla edellytyksiä luonnossa liikkumiseen.

Toistaiseksi suomalaislasten ja -nuorten luonnossa virkistäytymistä ja yhteyttä luontoon on tutkittu melko vähän. Valtakunnallisessa ulkoilututkimuksessa (Neuvonen ym. 2022) kerättiin ensimmäistä kertaa tietoa lasten ja nuorten luonnossa liikkumisen tavoista ja ympäristöistä sekä luonnon merkityksestä erillisellä teemakyselyllä keväällä 2020 ja talvella 2021. Tulosten perusteella alle 14-vuotiaista lapsista yli puolet (58 %) ulkoili päivittäin tai lähes päivittäin, noin viidennes (19 %) muutamia kertoja viikossa ja loput (23 %) kerran viikossa tai harvemmin. Erään Turussa tehdyn tutkimuksen (Kyttä, Broberg & Kahila 2009) mukaan lapset arvioivat vihreitä ympäristöjä miellyttäväiksi ja liittivät ne erityisesti tunnekokemuksiin. Viheralueiden osuus kotiympäristössä oli myös yhteydessä lasten koettuun terveyteen. Lahdessa ja Helsingissä teini-ikäisiin nuoriin kohdistuneiden tutkimusten (Hakoköngäs & Puhakka 2021; Mäkinen & Tyrväinen 2008; Puhakka 2014) perusteella on havaittavissa polarisaatiota: valtaosa nuorista piti luontoa tärkeänä ja vietti aikaansa erilaisissa viherympäristöissä, kun taas pienen osan yhteys luontoon näytti olevan etäinen. Lahtelaiskyselyssä (Kaipainen 2021; ks. Puhakka, Pitkänen & Oinonen 2021) nuoret valitsivat useimmiten syiksi vähäiselle luonnossa liikkumiselle ajan kulumisen viihde-elektroniikan, muiden harrastusten

tai kouluhommien parissa sekä kiinnostuksen puutteen luontoa kohtaan.

Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimukseen sisällytettiin ensimmäistä kertaa luonnon virkistyskäyttöä ja yhteyttä luontoon koskeva osio. Tarkastelemme tässä artikkelissa, 1) liikkuvatko suomalaislapset ja nuoret vapaa-ajallaan luonnossa ja 2) miten korona-aika on vaikuttanut siihen, 3) millaisissa ulkoympäristöissä lapset ja nuoret viettävät vapaa-aikaansa sekä 4) millainen on heidän luontoyhteytensä ja huolensa ympäristöongelmista. Tarkastelemme näitä kysymyksiä vastaajien sukupuolen, iän, asuinympäristön ja etnisen taustan mukaan. Lisäksi tarkastelemme, miten luonnossa liikkuminen on yhteydessä terveydentilaan ja elämään tyytyväisyyteen sekä tietokone-, kännykkä- ja konsolipelien pelaamiseen. Tilastoanalyysien tulokset perustuvat khiin neliö-testiin, t-testiin ja varianssianalyysiin. Tekstissä on nostettu esiin ne ryhmien väliset erot, jotka ovat tilastollisesti merkitseviä vähintään 5 prosentin riskitasolla.

Vuonna 2022 kerätty valtakunnallisesti kattava kyselyaineisto (n=1401) tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden tarkastella luonnon virkistyskäyttöä ja luontoyhteyttä suomalaislasten ja -nuorten keskuudessa koronapandemian aikana (aineistosta ja sen keruusta tarkemmin, ks. tilasto-osio). Tutkimustiedon avulla voidaan tukea lasten ja nuorten tasavertaisuutta luontokokemusten ja luonnosta saatavien hyvinvointihyötyjen suhteen. Pandemian vaikutusten tarkastelu auttaa myös ymmärtämään, miten poikkeuksellinen ajanjakso on vaikuttanut lasten ja nuorten arkielämään ja miten heidän hyvinvointiaan voidaan tukea tulevaisuudessa.

LUONNOSSA LIKKUMINEN VAPAA-AJALLA

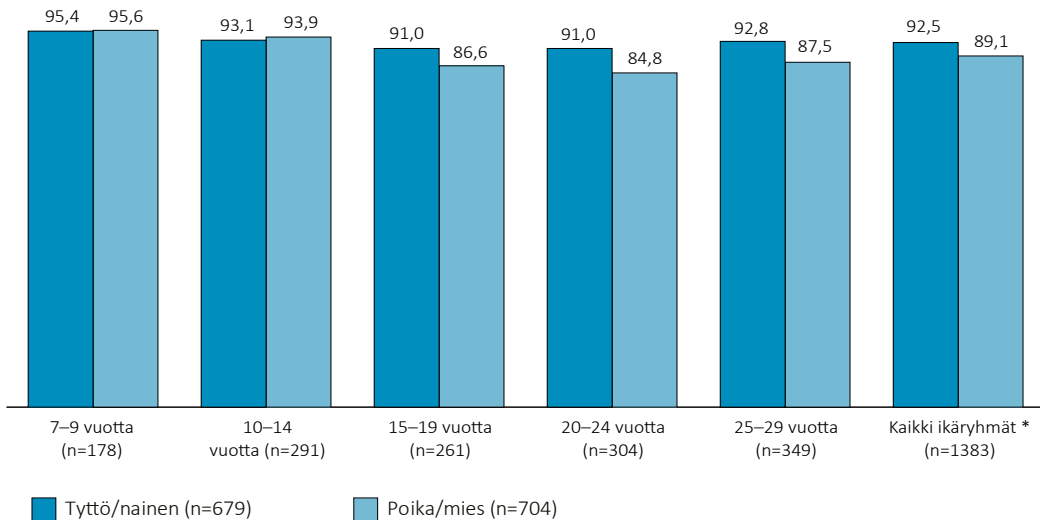
Vapaa-aikatutkimuksessa selvitetiin luonnon virkistyskäytön yleisyyttä kysymällä vastaajilta, liikkuvatko he luonnossa vapaa-ajallaan. Kysymys oli osa laajempaa vapaa-ajan aktiviteetteja koskevaa kysymystä, ja siihen vastattiin ”kyllä”, ”ei” tai ”en osaa sanoa” (ks. tilasto-osio). Luonnossa liikku-

minen osoittautui lasten ja nuorten keskuudessa hyvin yleiseksi, sillä kaikista 7–29-vuotiaista vastaajista 90 prosenttia vastasi kysymykseen myöntävästi. Luonnossa liikkuvien osuus on kuitenkin alhaisempi kuin LVVI-tutkimuksessa (Neuvonen ym. 2022), jonka perusteella yli 97 prosenttia 15–24-vuotiaista suomalaisista osallistui ulkoiluun vuonna 2020. Ero voi johtua erilaisesta kysymyksenasettelusta. Vapaa-aikatutkimuksen kysymyksessä ei määritelty tarkemmin, mitä luonnossa liikkumisella tarkoitetaan, vaan termit jäivät vastaajien itsensä tulkittaviksi. Vastaajat eivät välttämättä mieltäneet luonnossa liikkumiseksi vaikkapa puistossa istuskelua tai auringonottoa rannalla, jotka kuitenkin sisältyivät ulkoilun määritelmään LVVI-tutkimuksessa.

Vapaa-aikatutkimuksen perusteella lasten ja nuorten luonnossa liikkuminen vaihtelee sukupuolen ja iän mukaan. Kaikista naispuolisista vastaajista 92,5 prosenttia kertoi liikkuvansa luonnossa, kun taas miespuolisten vastaava osuus on 89,1 prosenttia. Tyttöjen ja poikien

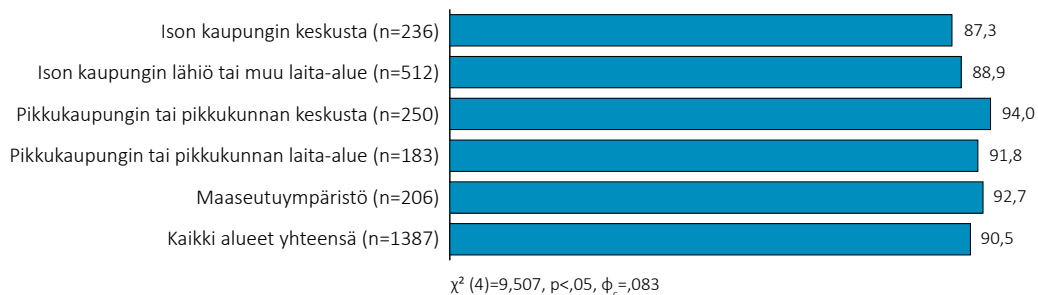
osallistuminen luonnossa liikkumiseen on tasaista 7–9-vuotiaiden sekä 10–14-vuotiaiden lasten ikäryhmissä (ks. kuvio 1). Viidentoista ikävuo- den jälkeen yli 90 prosenttia tytöistä liikkuu edelleen luonnossa, kun taas poikien osallistumisosuus hieman laskee. Alhaisimmillaan miespuolisten vastaajien luonnossa liikkuminen on 20–24 vuoden iässä (noin 85 %), minkä jälkeen osallistumisosuus jälleen kasvaa.

Tulokset heijastelevat Kaplanin ja Kaplanin (2002; ks. Hughes ym. 2019) esille nostamaa ”aikalisää” kiinnostuksessa luontoa kohtaan. Muut aktiviteetit ja ystävien seura voivat houkuttaa luontoa enemmän erityisesti poikia ja nuoria miehiä. Luonnon virkistyskäyttö näyttää kuitenkin alkavan lisääntyä jälleen 25 ikävuo- den jälkeen. Sukupuolten välinen ero sekä luontokiinnostuksen väheneminen teini-iässä on havaittu myös lahtelaisnuoria koskevassa tutkimuksessa (Kaipainen 2021). Edelleen aikuisiässä naiset osallistuvat ulkoiluun hieman miehiä useammin (Neuvonen ym. 2022). Tulos luonnossa

*Sukupuolten ero merkitsevää $\chi^2(1)=4,832$, $p=,028$, $\phi_c=,059$

KUVIO 1. LUONNOSSA LIKKUMINEN SUKUPUOLEN JA IKÄRYHMÄN MUKAAN TARKASTELTUNA (%). SUUREMPI OSA NAISPUOLISISTA VASTAAJISTA LIIKKUU LUONNOSSA VERRATTUNA MIESPUOLISIIN VASTAAJIIN. ERITYISESTI POIKIEN LUONNOSSA LIKKUMINEN VÄHENEÄ HIEMAN TEINI-IÄSSÄ JA NUORENA AIKUISENA.¹

KUVIO 2. LUONNOSSA LIKKUMINEN ASUINYMPÄRISTÖN MUKAAN TARKASTELTUNA (%). LUONNOSSA LIKKUMISEEN OSALLISTUVAT AKTIIVISIMMIN PIKKUKAUPUNKIEN TAI -KUNTIEN KESKUSTOISSA ASUVAT JA VÄHITEN AKTIIVISIMMIN ISOJEN KAUPUNKIEN KESKUSTOISSA ASUVAT LAPSET JA NUORET.¹

liikkumisen vähenemisestä on linjassa sen kanssa, että yleensäkin liikunta-aktiivisuuden on todettu vähenevän teini-ikässä (Kokko ym. 2019, 2021; ks. Aarresolan ym. artikkeli tässä julkaisussa).

Vapaa-aikatutkimuksen perusteella luonnossa liikkuu yhtä suuri osa itsensä etniseen vähemmistöön kuuluviksi kokevista lapsista ja nuorista kuin muista vastaajista. Luonnossa liikkuminen vaihtelee kuitenkin asuin ympäristön mukaan. Kaikkein aktiivisimmin luonnon virkistyskäyttöön osallistuvat pikkukaupunkien tai -kuntien keskustoissa asuvat (94 %; ks. kuvio 2). Alhaisin osallistumisosuus (noin 87 %) on isojen kaupunkien keskustoissa asuvilla lapsilla ja nuorilla. Tulos heijastelee lähiluonnon parempaa saavutettavuutta pikkukaupungeissa ja -kunnissa sekä maaseutu ympäristössä verrattuna isoihin kaupunkeihin. Lisäksi muu ohjattu harrastustoiminta vie todennäköisesti suuremman osan isoissa kaupungeissa asuvien lasten ja nuorten vapaa-ajasta.

NUTS 2 -tason suuralueittain tarkasteltuna lasten ja nuorten osallistuminen luonnossa liikkumiseen on hieman vähäisempää Helsinki-Uusimaan alueella (osallistumisosuus noin 86 %) verrattuna Etelä-Suomeen, Länsi-Suomeen sekä Pohjois- ja Itä-Suomeen (osallistumisosuudet noin 90–93 %). Vastaavaa eroa ei havaittu LVVI-tutkimuksessa tarkasteltaessa yli 15-vuotiaiden suomalaisten ulkoilua (Neuvonen ym. 2022). Tämä herättää kysymyksen siitä, onko luonnon

virkistyskäyttö eriytyvässä – liikkuko erityisesti pääkaupunkiseudun nuorin sukupolvi aiempaa vähemmän luonnossa?

Vapaa-aikatutkimuksen perusteella tietokone-, kännykkä- tai konsolipelien pelaaminen on ainoastaan 25–29-vuotiaiden naisten ikäryhmässä yhteydessä luonnossa liikkumiseen. Tämän ikäisistä pelaamista harrastavista naisista noin 83 prosenttia vastasi liikkuvansa luonnossa, kun taas ei-pelaajien vastaava osuus on noin 98 prosenttia. Aiemmassa kansainvälisessä tutkimuksessa havaittiin, että runsaasti ruutujen ääressä aikaa viettävät nuoret pitivät yhteyttä luontoon vähemmän tärkeänä (Michaelson ym. 2020).

Vapaa-aikatutkimuksessa pyydettiin 10–29-vuotiaita vastaajia arvioimaan kouluarvosana-asteikolla 4–10, kuinka tyytyväisiä he ovat terveydentilaansa ja elämäänsä. Tulosten perusteella lasten ja nuorten luonnossa liikkumisen sekä koetun terveydentilan ja elämään tyytyväisyyden välillä on positiivinen yhteys. Terveydentilaansa kaikkein tyytyväisimmistä (arvosana 8–10) lapsista ja nuorista noin 92 prosenttia kertoi liikkuvansa luonnossa vapaa-ajallaan. Sen sijaan terveydentilaansa vähemmän tyytyväisistä vastaajista (arvosana 4–7) vain noin 82 prosenttia vastasi liikkuvansa luonnossa. Vastaavasti elämäänsä kaikkein tyytyväisimmistä (arvosana 8–10) vastaajista noin 91 prosenttia kertoi liikkuvansa luonnossa, kun taas elämäänsä

vähemmän tyytyväisten (arvosana 4–7) lasten ja nuorten vastaava osuus on noin 85 prosenttia.

Erilaiset terveysongelmat ja arkielämän haasteet voivat heikentää mahdollisuuksia ja halua liikkua luontoympäristössä. Toisaalta luonnossa liikkuminen saattaa lisätä elämään tyytyväisyyttä, mikä on todettu aiemmissa tutkimuksissa (esim. Biedenweg, Scott & Scott 2017). Myös lahtelaisnuoriin kohdistuneessa tutkimuksessa havaittiin tyttöjen kohdalla elämään tyytyväisyyden ja luonnossa liikkumisen välillä tilastollisesti merkitsevä yhteys, eli useimmin luonnossa liikkuvat olivat tyytyväisempiä elämäänsä kuin harvemmin liikkuvat (Kaipainen 2021).

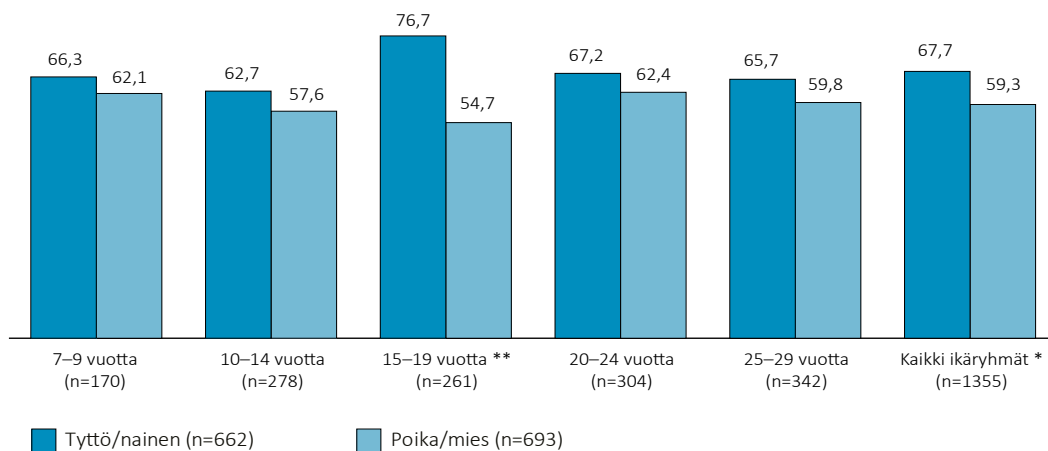
KORONAN VAIKUTUS LUONNOSSA LIIKKUMISEEN

Osana laajempaa korona-ajan vaikutuksia koskevaa kysymystä vastaajille esitettiin väittämä ”Korona-aikana liikuin aiempaa enemmän luonnossa” (ks. tilasto-osio). Osallistujista 7–14-vuotiaat vastasivat väittämään ”kyllä” tai ”ei”, ja 15–29-vuotiaat vastasivat asteikolla 1–5 (täysin eri mieltä

– täysin samaa mieltä). Tulosten perusteella yli 60 prosenttia lapsista ja nuorista liikkui koronapandemian aikana aiempaa enemmän luonnossa. Luonnossa liikkuvat aiempaa enemmän erityisesti naispuoliset vastaajat (ks. kuvio 3).

Myös aiemmissa suomalaistutkimuksissa on todettu erityisesti alle 25-vuotiaiden luonnossa liikkumisen lisääntyneen selvästi (Haanpää & Laasonen 2020) ja varsinkin nuorten löytäneen uusia ulkoiluharrastuksia koronapandemian aikana (Neuvonen ym. 2022). Lisäksi LVVI-tutkimuksessa havaittiin, että erityisesti naisten arvostus luontoa kohtaan lisääntyi pandemian aikana ja ulkoilusta tuli tärkeämpi keino vähentää stressiä. Miehiin verrattuna suurempi osuus naisista vastasi käyvänsä luonnossa jatkossa enemmän kuin ennen (Neuvonen ym. 2022).

Vapaa-aikatutkimuksen perusteella erityisesti kaupunkien keskustoissa asuvat 15–29-vuotiaat nuoret liikkuvat korona-aikana aiempaa enemmän luonnossa verrattuna harvemmin asutuilla alueilla asuviin nuoriin. Tulokset heijastelevat sitä, että pandemian aikaiset rajoitukset vaikuttivat todennäköisesti voimakkaimmin kaupunkien

Sukupuolten ero merkitsevä ** $\chi^2(1)=14,054, p<,001, \phi_c=,232$ * $\chi^2(1)=10,212, p<,001, \phi_c=,087$

KUVIO 3. LUONNOSSA LIIKKUMINEN KORONA-AIKANA SUKUPUOLEN JA IKÄRYHMÄN MUKAAN TARKASTELTUNA (%). SUUREMPI OSA NAISPUOLISISTA VASTAAJISTA LIIKKUI AIEMPAA ENEMMÄN LUONNOSSA VERRATTUNA MIESPUOLISIIN VASTAAJIIN. SUKUPUOLTEN VÄLILLÄ ON TILASTOLLISET MERKITSEVÄ ERO 15–19-VUOTIAIDEN IKÄRYHMÄSSÄ JA TARKASTELTAESSA KAIKKIA IKÄRYHMIÄ YHDESSÄ.¹

keskustoissa asuvien nuorten arkielämään. Keskusta-alueilla on enemmän harrastus- ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksia sekä kokoontumispaikkoja, joten esimerkiksi peruuntuneita ohjattuja harrastuksia tai sisätiloissa kokoontumisia voitiin korvata ulkoilulla. LVVI-tutkimuksen (Neuvonen ym. 2022) perusteella erityisesti kaupungeissa asuvat alkoivat pandemian aikana käyttää ulkoilualueita entistä monipuolisemmin. Luonnon virkistyskäytön kasvu ja hyvinvointi-hyödyt pandemian aikana on todettu esimerkiksi Turussa tehdyssä tutkimuksessa (Fagerholm, Eilola & Arki 2021).

Kiinnostavaa on myös se, että suurempi osa niistä naispuolisista vastaajista, jotka eivät pelaa tietokone-, kännykkä- tai konsolipelejä, liikkui korona-aikana enemmän luonnossa (noin 73 %) kuin pelaamista harrastavista (noin 64 %). Poikkeuksellisen tilanteen aikana näyttää siis lisääntyneen erityisesti niiden tyttöjen/naisten luonnossa liikkuminen, jotka eivät harrasta pelaamista. Poikien/miesten kohdalla vastaavaa eroa ei havaittu.

Vapaa-aikatutkimus osoittaa positiivisen yhteyden korona-ajan aiempaa runsaamman luonnossa liikkumisen sekä koetun terveydentilan ja elämään tyytyväisyyden välillä. Terveydentilaansa kaikkein tyytyväisimmistä (arvosana 8–10) 10–29-vuotiaista vastaajista noin 65 prosenttia liikkui korona-aikana aiempaa enemmän luonnossa, kun taas terveydentilaansa vähemmän tyytyväisistä vastaajista (arvosana 4–7) noin 55 prosenttia liikkui enemmän luonnossa. Vastaavasti elämäänsä kaikkein tyytyväisimmistä (arvosana 8–10) lapsista ja nuorista noin 65 prosenttia vastasi liikkuneensa korona-aikana aiempaa enemmän luonnossa. Sen sijaan elämäänsä vähemmän tyytyväisistä (arvosana 4–7) vastaajista vain noin 53 prosenttia liikkui aiempaa enemmän luonnossa.

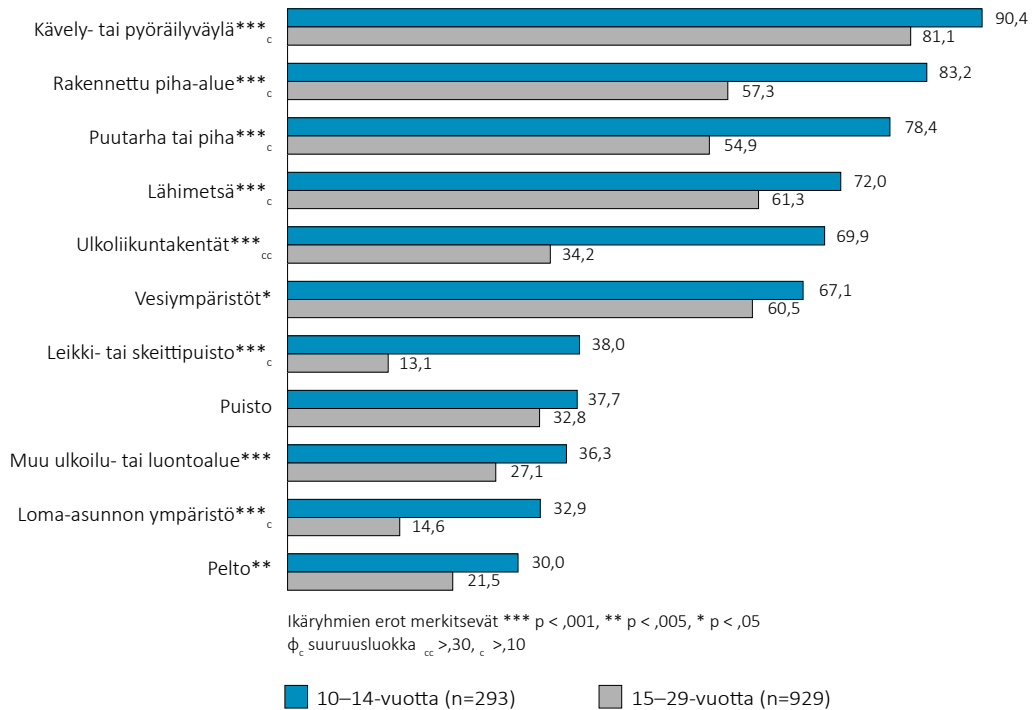
VAPAA-AJAN LIKKUMISEN, OLESKELUN JA ULKOILUN YMPÄRISTÖT

Vapaa-aikatutkimuksessa pyydettiin 10–29-vuotiaita lapsia ja nuoria arvioimaan, kuinka usein he

viettävät vapaa-aikaansa 11 erilaisessa ympäristössä (ks. tilasto-osio). Erilaisten luontoympäristöjen lisäksi kysymykseen sisältyi rakennettuja ympäristöjä (ks. Neuvonen ym. 2022). Osa niistä sijaitsee luonnonläheisessä ympäristössä; esimerkiksi kulkuväylät voivat kulkea luontoalueiden läpi. Vastaajia pyydettiin ajattelemaan sitä vuodenaikaa, jolloin he viettävät useimmiten aikaa tässä ympäristössä. Tarkastelemme tässä luvussa eri ympäristöjen käyttöä sen perusteella, kuinka suuri osa lapsista ja nuorista vastasi viettävänsä aikaa kyseisessä ympäristössä vähintään kerran viikossa.

Kaikkein suosituimpia vapaa-ajan liikkumisen, oleskelun ja ulkoilun ympäristöjä ovat kävelyreitit ja -väylät tai pyöräilyväylät, joissa liikkuu vähintään kerran viikossa noin 83 prosenttia lapsista ja nuorista. Kävely- ja pyöräilyväyliä käytetään paitsi monenlaisten liikuntamuotojen harrastamiseen myös paikasta toiseen liikkumiseen, esimerkiksi kotoa varsinaisiin harrastusympäristöihin. Seuraavaksi suosituimpia ovat lähimetsät, rakennetut piha-alueet (kuten koulun, työpaikan tai kaupan pihat), vesiympäristöt (kuten rannat) sekä puutarhat tai pihat, missä on luontoa (kuten nurmikkoa tai istutuksia). Näissä ympäristöissä viettää viikoittain vapaa-aikaansa yli 60 prosenttia lapsista ja nuorista. Tulokset osoittavat siten, että erilaiset luontoympäristöt ovat suosittuja lasten ja nuorten keskuudessa.

Vapaa-ajan vietto eri ympäristöissä vaihtelee sukupuolen mukaan. Kävely- tai pyöräilyväylien jälkeen naispuolisten vastaajien keskuudessa suosituimmat ympäristöt ovat lähimetsät sekä puutarhat tai pihat ja miespuolisten vastaajien keskuudessa puolestaan rakennetut piha-alueet sekä vesiympäristöt, kuten rannat, joki, puro, oja, lampi, järvi tai meri. Naispuolisista vastaajista suurempi osa kuin miespuolisista ulkoilee viikoittain kävely- tai pyöräilyväylillä, puutarhoissa tai pihoilla sekä lähimetsissä, kun taas miespuolisista suurempi osa liikkuu ulkoliikuntakentillä, pelikentillä tai luistelukentillä. Myös LIITU-tutkimuksessa (Kokko ym. 2021) havaittiin lukiolaisen osalta, että naiset liikkuvat miehiä yleisemmin luonnossa ja miehet puolestaan ulkokentillä tai ulkojäillä. Tulokset tukevat vuoden 2018 *Lasten ja*

KUVIO 4. VAPAA-AJAN VIETTO ERI YMPÄRISTÖISSÄ VÄHINTÄÄN KERRAN VIIKOSSA IKÄRYHMÄN MUKAAN TARKASTELTUNA (%). SUUREMPI OSA 10–14-VUOTIAISTA LAPSISTA ULKOILEE VIIKOITTAIN LÄHES KAIKISSA YMPÄRISTÖISSÄ VERRATTUNA 15–29-VUOTIAISIIN NUORIIN.

nuorten vapaa-aikatutkimuksen (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019) havaintoa, jonka mukaan pojat harrastavat tyttöjä enemmän joukkuelajeja ja liikkuvat selvästi enemmän porukassa.

Eri ympäristöjen käyttö vaihtelee myös iän mukaan. Kävely- tai pyöräilyväylien jälkeen 10–14-vuotiaiden lasten keskuudessa suosituimmat ulkoiluympäristöt ovat rakennetut piha-alueet sekä puutarhat tai pihat. Nuorten eli 15–29-vuotiaiden vastaajien keskuudessa seuraavaksi suosituimpia ovat puolestaan lähimetsät sekä vesiympäristöt (ks. kuvio 4). Verrattuna 15–29-vuotiaisiin nuoriin, suurempi osa 10–14-vuotiaista lapsista viettää viikoittain aikaa lähes kaikissa ympäristöissä. Rakennettujen piha-alueiden, ulkoliikunta-, peli- tai luistelukenttien sekä loma-asuntojen tai mökkien ympäristöjen käyttö vähenee iän kasvaessa. Sen sijaan kävely- tai pyöräilyväylien, leikki- tai skeittipuistojen,

puistojen, puutarhojen tai pihojen, lähimetsien, peltojen sekä muiden laajempien ulkoilualueiden käyttö näyttää notkahtavan nuoruusvuosina ja alkavan sen jälkeen taas lisääntyä.

Tulokset osoittavat, että erilaiset liikuntakentät sekä rakennetut puistot ja piha-alueet ovat erityisesti lasten suosimia vapaa-ajan vieton ympäristöjä. Tällaisia tiettyä tarkoitusta (esim. pelaamista, leikkivälineissä leikkimistä) varten rakennettuja ympäristöjä sijaitsee usein kodin lähellä, ja ne todennäköisesti koetaan turvallisiksi ympäristöiksi lapsille. Iän myötä itsenäisen liikkuminen lisääntyy ja samalla kasvaa vapaamman liikkumisen ja oleskelun mahdollistavien, kenties kauempana kotoa sijaitsevien ulkoiluympäristöjen, kuten lähimetsien ja vesiympäristöjen, merkitys. Esimerkiksi leikki- tai skeittipuistojen sekä puutarhojen tai pihojen käytön lisääntyminen nuoruusiän jälkeen liittyy

todennäköisesti elämänvaihetekijöihin – perheen perustamiseen sekä omalla pihalla varustettuun asuntoon muuttamiseen. Tulokset ovat linjassa LVVI-tutkimuksen (Neuvonen ym. 2022) kanssa: 0–14-vuotiaiden lasten useimmin käyttämiä ulkoiluympäristöjä olivat lähimetsät, leikkipuistot sekä puutarhat ja pihat, kun taas 15–17-vuotiaiden nuorten keskuudessa suosituimpia olivat kävely- ja pyöräilyreitit ja kadut, lähimetsät sekä vesiympäristöt.

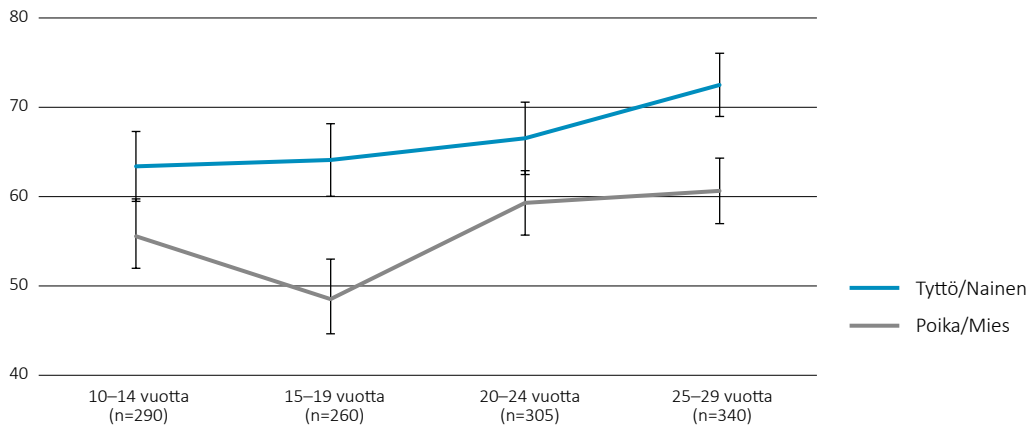
Vapaa-aikatutkimuksen perusteella eri ympäristöjen käyttö vaihtelee myös asuin ympäristön mukaan. Kävely- tai pyöräilyväylät ovat kaikkein suosituin lasten ja nuorten ulkoilu ympäristö isoissa kaupungeissa sekä pikkukaupungeissa ja -kunnissa. Isoissa kaupungeissa seuraavaksi suosituimpia ovat rakennetut piha-alueet sekä vesiympäristöt ja lähimetsät. Pikkukaupungeissa ja -kunnissa seuraavaksi suosituimpia ovat rakennetut piha-alueet, puutarhat tai pihat sekä lähimetsät. Maaseutuympäristössä puolestaan kaikkein suosituimpia ympäristöjä ovat puutarhat tai pihat, lähimetsät, vesiympäristöt sekä kävely- tai pyöräilyväylät. Tulokset myös osoittavat, että suurempi osa isossa kaupungissa asuvista vastaajista viettää viikoittain aikaa puistoissa verrattuna muissa ympäristöissä asuviin. Sen sijaan pienempi osa ison kaupungin keskustassa asuvista viettää aikaa lähimetsissä sekä loma-asuntojen tai mökkien ympäristöissä. Suurempi osa maaseutuympäristössä asuvista puolestaan ulkoilee viikoittain puutarhoissa tai pihalla sekä pelloilla. Tulokset heijastelevat eri ympäristöjen saavutettavuutta erilaisissa asuin ympäristöissä. Toisaalta tulokset osoittavat, että vähemmän rakennetut ympäristöt, kuten lähimetsät ja vesiympäristöt, kuuluvat isoissakin kaupungeissa lasten ja nuorten suosituimpiin vapaa-ajan vieton ympäristöihin.

Suosituimmat ulkoilu ympäristöt eivät eroa itsensä etniseen vähemmistöön kuuluviksi kokevien ja muiden vastaajien välillä. Tulokset kuitenkin osoittavat, että suurempi osa etniseen vähemmistöön kuuluvista kuin muista vastaajista viettää viikoittain vapaa-aikaansa puistoissa. Sen sijaan suurempi osa muista vastaajista ulkoilee viikoittain puutarhoissa tai pihalla, pelloilla sekä

loma-asuntojen tai mökkien ympäristöissä. Tulokset tukevat aiempia maahanmuuttajataustaisia vastaajia koskevia tutkimuksia, joskaan Vapaa-aikatutkimuksen kysymys etniseen vähemmistöön kuulumisen kokemuksesta ei suoraan kerro vastaajan taustasta. Aiemmissä tutkimuksissa maahanmuuttajien on havaittu suosivan aktiviteetteja, joiden parissa on mahdollista viettää aikaa yhdessä muiden kanssa – vaikkapa ulkopelejä pelaillen tai piknikillä käyden (esim. Peters, Elands & Buijs 2010; Tuulentie 2019). Lahtelaisnuoriin kohdistuneessa tutkimuksessa (Puhakka, Pitkänen & Oinonen 2021) nostettiin esille, että muun muassa varallisuuteen liittyvien tekijöiden vuoksi maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on selvästi kantaväestöä harvemmin mahdollisuus viettää aikaa omalla yksityisellä pihalla, esimerkiksi omakotitalon puutarhassa, ja heillä on harvemmin käytössään kesämökki.

YHTEYS LUONTOON JA HUOLI YMPÄRISTÖONGELMISTA

Vapaa-aikatutkimuksessa tarkasteltiin 10–29-vuotiaiden lasten ja nuorten yhteyttä luontoon kuden väittämän perusteella (“Luonnossa oleminen tekee minut hyvin onnelliseksi”; “Minusta luonnossa oleminen on aina kiehtovaa”; “Minusta luonto on aina kaunis”; “Minulle on hyvin tärkeää viettää aikaa luonnossa”; “Kunnioitan aina luontoa”; “Tunnen olevani osa luontoa”). Vastaajia pyydettiin kertomaan mielipiteensä väittämistä asteikolla 1–7 (täysin eri mieltä – täysin samaa mieltä). Vastausten perusteella muodostettiin luontoyhteysindeksi (*Nature Connection Index*, joka suomennettiin tähän artikkeliin, vrt. Salonen, Kirves & Korpela 2016). Indeks voi vaihdella 0–100 pisteen välillä, ja korkeampi pistemäärä osoittaa vahvempaa luontoyhteyttä (Hunt ym. 2017; Richardson ym. 2019). Indeksissä yksittäisten väittämien arvot on summattu aina vastaajakohtaisesti yhdeksi indeksin arvoksi painottaen vastauksia, joissa on käytetty mittariston korkeimpia arvoja. Indeks on kehitetty väestötutkimuksissa, jotta voitaisiin seurata luonnon suhteellista tärkeyttä lapsen tai nuoren elämässä.

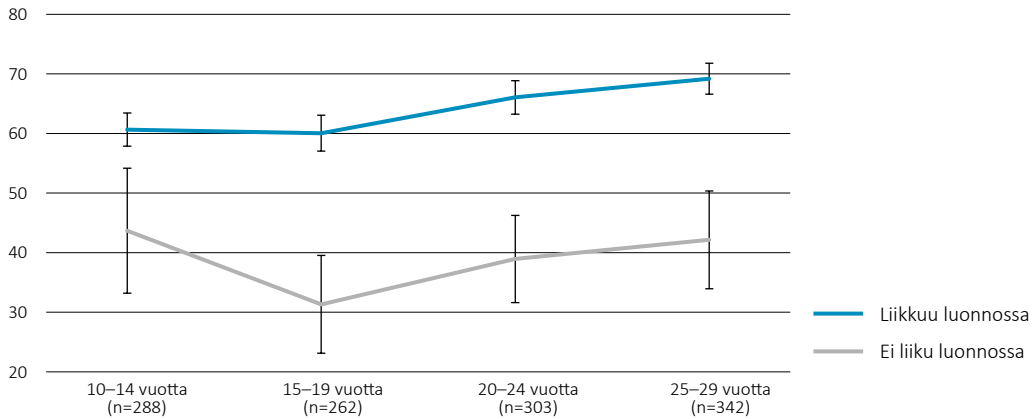

KUVIO 5. LUONTOYHTEYSINDEKSI SUKUPUOLEN JA IKÄRYHMÄN MUKAAN TARKASTELTUNA (RYHMÄKOHTAISET KESKIARVOT JA NIIDEN 95 %:N LUOTTAMUSVÄLIT). NAISPUOLISTEN VASTAAJIEN LUONTOYHTEYSINDEKSI ON KAIKISSA IKÄRYHMISSÄ TILASTOLLISET MERKITSEVÄSTI KORKEAMPI KUIN MIESPUOLISTEN.

Varianssianalyysin perusteella luontoyhteys on vahvin vanhimmissa ikäryhmissä: 25–29-vuotiaiden indeksin keskimääräinen pistemäärä (66,74) eroaa merkitsevästi 10–14-vuotiaiden (59,60) ja 15–19-vuotiaiden (56,73) pistemääristä. Kahden vanhimman ikäryhmän tulokset eivät eroa toisistaan merkitsevästi (20–24-vuotiaiden pistemäärä on 62,50). Tulos tukee aiempia tutkimuksia: teini-iässä tai nuorena aikuisiässä luonnon merkitys hieman vähenee ja tärkeämmäksi voivat nousta esimerkiksi sosiaaliset suhteet ja tulevaisuuden suunnitelmat (ks. Hughes ym. 2019; Kaplan & Kaplan 2002). Tulokset ovat samansuuntaisia kuin Englannissa tehdyssä tutkimuksessa (Hunt ym. 2017), jonka mukaan yhteys luontoon oli heikoimmillaan 13–15-vuotiaiden joukossa (47,25), minkä jälkeen se vahvistui indeksin pistemäärän ollessa 26–30-vuotiaiden joukossa 56,20. Vastaavasti 13–15-vuotiaiden suomalaisnuorten keskuudessa yhteys luontoon on heikoin, ja indeksin pistemäärä (51,80) erottuu kaikista muista ikäryhmistä paitsi 16–18-vuotiaista (57,23). Vanhimman ikäryhmän eli 26–29-vuotiaiden luontoyhteys on vahvin, ja pistemäärä (67,81) erottuu näistä kahdesta ikäryhmästä.

Luontoyhteysindeksin perusteella suomalaislasten ja -nuorten yhteys luontoon on selvästi vahvempi kuin englantilaisessa tutkimuksessa havaittiin (Hunt ym. 2017). Samalla pitää muistaa, että tuloksiin voivat vaikuttaa viime vuosina tapahtuneet isot muutokset: esimerkiksi korona-aikana luonnon merkitys sekä tietoisuus ympäristöongelmista ovat kasvaneet. Luontoyhteyden vahvistuminen iän myötä heijastelee todennäköisesti sitä, että nuoruusiässä abstrakti ja systemaattinen ajattelu sekä moraalikäsitteet kehittyvät (Kellert 2002). Lisäksi luontoyhteyden vahvistumisella saattaa olla kumulatiivinen vaikutus; useat poikittais tutkimukset ovat osoittaneet vahvempaa luontoyhteyttä vanhimmissa ikäryhmissä, erityisesti eläkeiässä. Toisaalta interventiotutkimukset ovat osoittaneet, että yhteys luontoon voi vahvistua lyhyenkin ajanjakson aikana (esim. Braun & Dierkes 2017).

Vapaa-aikatutkimuksen mukaan naispuolisten vastaajien luontoyhteysindeksin keskiarvo (66,99) on korkeampi kuin miespuolisten vastaajien (56,66). Tyttöjen/naisten luontoyhteys on vahvempi kaikissa ikäryhmissä (ks. kuvio 5). Tutkimuksessa 15–19-vuotiaiden vastaajien

KUVIO 6. LUONTOYHTEYSINDEKSI LUONNOSSA LIIKKUMISEN JA IKÄRYHMÄN MUKAAN TARKASTELTUNA (RYHMÄKOHTAISET KESKIARVOT JA NIIDEN 95 %:N LUOTTAMUSVÄLIT). LUONNOSSA LIIKKUVIEN LUONTOYHTEYSINDEKSI ON KAIKISSA IKÄRYHMISSÄ KORKEAMPI KUIN NIIDEN, JOTKA EIVÄT LIIKU LUONNOSSA.

heikoin yhteys luontoon johtuu miespuolisten vastaajien matalista tuloksista tässä ikäryhmässä. Vanhemmissa ikäryhmissä miesten luontoyhteys nousee taas entiselle tasolle, mutta vanhemmat ikäryhmät eivät tilastollisesti eroa 10–14-vuotiaista pojista. Sen sijaan naisten vanhin ikäryhmä erottuu selkeästi kahdesta nuorimmasta tyttöjen ikäryhmästä.

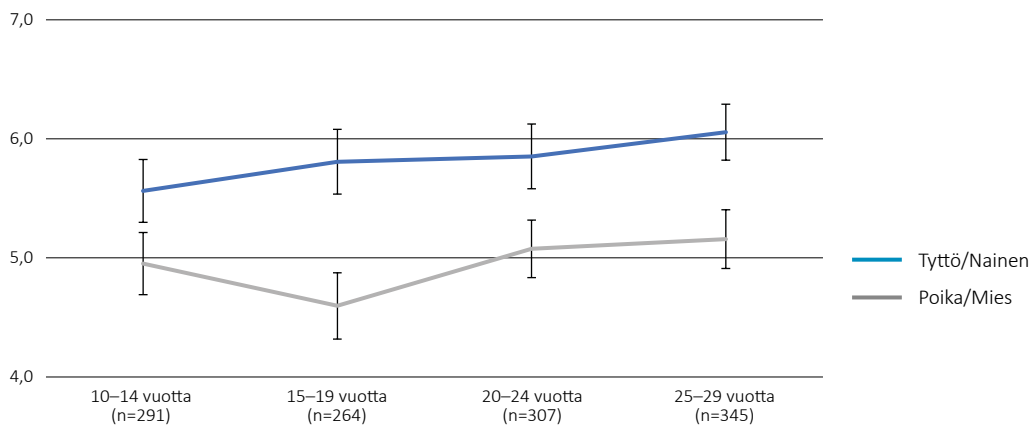
Koko vastaajajoukossa luontoyhteyden voimakkuus ei eroa etnisen taustan tai asuin ympäristön perusteella. Tulokset kuitenkin osoittavat, että yhteys luontoon on selkeästi vahvempi niiden vastaajien joukossa, jotka kertoivat liikkuvansa vapaa-ajallaan luonnossa (63,77 vs. 39,59). Tämä tulos tulee esille kaikissa ikäryhmissä erikseen (ks. kuvio 6). Käynnit luonnossa on yhdistetty vahvempaan luontoyhteyteen myös kansainvälisissä väestötutkimuksissa (esim. Martin ym. 2020). Lisäksi Vapaa-aikatutkimuksen perusteella korona-aikana liikkivat luonnossa aiempaa enemmän ne vastaajat, joilla on vahvempi yhteys luontoon (64,85 vs. 56,09).

Vapaa-aikatutkimuksessa mitattiin yhden väittämän (”Olen huolissani ympäristöongelmista”) perusteella, kuinka paljon 10–29-vuotiaat vastaajat ovat huolissaan ympäristöongelmista.

Vastaajat kertoivat mielipiteensä väittämästä asteikolla 1–7 (täysin eri mieltä – täysin samaa mieltä). Kaikkien vastaajien keskiarvo on melko korkea: 5,4. Naispuoliset vastaajat (5,83) ovat keskimäärin enemmän huolissaan ympäristöongelmista kuin miespuoliset (4,97). Tulos on linjassa aiempien tutkimusten kanssa. Esimerkiksi *Nuorisobarometrin 2021* (Fransberg ym. 2022) mukaan sukupuoli oli yhteydessä ympäristötoimijuuteen niin, että tytöt olivat aktiivisempia ja ympäristöhuolen jakaminen oli heidän keskuudessaan yleisempää kuin poikien.

Vapaa-aikatutkimuksen perusteella ympäristöongelmista ovat eniten huolissaan vanhimmat ikäryhmät: 25–29-vuotiaat ovat hieman enemmän huolissaan (5,63) kuin 10–14-vuotiaat (5,25) tai 15–19-vuotiaat (5,22). Sen sijaan 20–24-vuotiaiden (5,42) ero muihin ei yllä tilastollisesti merkitseväksi. Ikä- ja sukupuolittainen tarkastelu näyttää samankaltaista trendiä kuin luontoyhteysindeksi. Kaikissa ikäryhmissä naispuoliset vastaajat ovat enemmän huolissaan ympäristöongelmista kuin miespuoliset (ks. kuvio 7).

Kiinnostavaa on myös se, että ympäristöongelmista ovat enemmän huolissaan ne lapset ja nuoret, jotka kokevat kuuluvansa etniseen

KUVIO 7. HUOLI YMPÄRISTÖONGELMISTA SUKUPUOLEN JA IKÄRYHMÄN MUKAAN TARKASTELTUNA (RYHMÄKOHTAISET KESKIARVOT JA NIIDEN 95 %-N LUOTTAMUSVÄLIT). MIESPUOLISTEN VASTAAJIEN YMPÄRISTÖHUOLI ON ALHAISEMPI KUIN NAISPUOLISTEN. YMPÄRISTÖHUOLI ON KORKEIN VANHIMMASSA NAISTEN IKÄRYHMÄSSÄ.

vähemmistöön (5,93 vs. 5,36). Tätä tulosta pitäisi tarkastella syvällisemmin jatkotutkimuksissa.

Vapaa-aikatutkimuksen perusteella asuin ympäristö on yhteydessä ympäristöhuoleen. Isojen kaupunkien keskusta-alueilla (5,65) sekä lähiöissä tai muilla laita-alueilla asuvat (5,56) ovat enemmän huolissaan ympäristöongelmista kuin maaseudulla asuvat lapset ja nuoret (4,89). Pikku-kaupunkien tai -kuntien keskustoissa (5,31) tai harvaan asutuilla laita-alueilla (5,29) asuvien tulokset eivät tilastollisesti eroa muista ryhmistä. Vastaavasti vuoden 2018 *Nuorisobarometrissa* (Myllyniemi & Kiilakoski 2019) havaittiin kaupungeissa asuvien nuorten olevan muualla asuvia huolestuneempia ilmastonmuutoksesta, mikä tutkijoiden mukaan selittyy kaupunkilaisnuorten korkeammalla koulutustasolla. Koulutustausta on yhteydessä esimerkiksi siihen, kuinka hyvin nuori on perillä ympäristökysymyksistä (Kiilakoski & Laine 2021). Vapaa-aikatutkimuksessa ei tarkasteltu koulutuksen yhteyttä ympäristöhuoleen, mutta selkeästi ikä ja tähän liittyen koulutustaso vaikuttavat tuloksiin. Lisäksi maaseudulla monen nuoren perhe saa suoraan tai välillisesti elantonsa luonnosta. Perheen taloushuolet tai yleisempi huoli maaseudun säilymisestä asuttuna

ja elinvoimaisena saattaa syrjäyttää ympäristöhuolen (ks. Maa- ja metsätalousministeriö 2022).

Luonnossa liikkuminen on myös yhteydessä ympäristöhuoleen. Ne lapset ja nuoret, jotka vastasivat liikkuvansa vapaa-ajallaan luonnossa, ovat hieman enemmän huolissaan ympäristöongelmista (5,45) kuin ne, jotka eivät liiku luonnossa (4,98). Tutkimus tukee siten aiempia kansainvälisiä tutkimuksia, joiden perusteella myönteiset luontokokemukset ovat yhteydessä ympäristö vastuullisuuteen (Rosa & Collado 2019).

Lisäksi tarkastelimme erikseen luontoyhteysindeksin ja ympäristöhuolen yhteyttä terveydentilaan ja elämään tyytyväisyyteen sekä luonnossa liikkumiseen (ks. taulukko 1). Luontoyhteysindeksin ja elämään tyytyväisyyden välillä on positiivinen yhteys: mitä läheisempi yhteys henkilöllä on luontoon, sitä tyytyväisempi hän keskimäärin on elämään. Ympäristöhuolen ja tyytyväisyysväittämien välillä on puolestaan negatiiviset yhteydet: mitä suurempi huoli ympäristöstä henkilöllä on, sitä vähemmän tyytyväinen hän keskimäärin on terveydentilaansa ja elämään yleensä. Luonnossa liikkuminen on positiivisesti yhteydessä kaikkiin muuttujiin. Luonto saattaa voimaannuttaa ja helpottaa ympäristöahdistusta;

TAULUKKO 1. KORRELAATIOT LUONTOYHTEYSINDEKSIIN, YMPÄRISTÖHUOLEN, TERVEYDENTILAAN JA ELÄMÄÄN TYYTYVÄISYYDEN SEKÄ LUONNOSSA LIKKUMISEN VÄLILLÄ. KAIKKIEN MUUTTUJIEN VÄLILLÄ ON TILASTOLISESTI MERKITSEVÄ YHTEYS, JOSKIN OSA KORRELAATIOISTA JÄÄ PIENIKSI.

	1	2	3	4
1 Luontoyhteysindeksi				
2 Ympäristöhuoli	,354**			
3 Tyytyväisyys terveydentilaan	,066*	-,096**		
4 Tyytyväisyys elämään	,084*	-,118**	,601**	
5 Liikkuu luonnossa	,312**	,070**	,102**	,073**

** p<,01; * p<,05

luonnossa liikkumisen ja ympäristöhuolen välisen yhteyden lisäksi luonnossa liikkuminen on positiivisesti yhteydessä niin luontoyhteysindeksiin kuin tyytyväisyysväittämiin.

Kansainvälisissä aikuisväestöön kohdistuneissa tutkimuksissa on tunnistettu luontoyhteyden merkitys luontokäytin, hyvinvoinnin, terveyden ja ympäristöhuolen kannalta (esim. Martin ym. 2020; Zelenski & Nisbet 2014). Tutkittujen tekijöiden keskinäiset yhteydet eivät aina ole suoraviivaisia. Esimerkiksi ympäristöhuoli liittyy vahvasti ympäristövastuulliseen käyttäytymiseen, mutta samalla se voi lapsilla ja nuorilla lisätä ahdistuneisuuden tunnetta ja liiallista murhetta ympäristön takia (Chawla 2020). Myönteiset luontokokemukset ja yhteys luontoon, joka sisältää yhtenäisyyden tunnetta koko elävän maailman kanssa, puolestaan luovat mahdollisuuksia ylläpitää omaa minuutta ja nähdä mahdollisuuksia niin omalle kuin koko luonnon hyvinvoinnille (Barrable & Booth 2020; Braun & Dierkes 2017; Chawla 2020).

TUKEA LASTEN JA NUORTEN LUONTOYHTEYDEN SÄILYTTÄMISEEN

Vapaa-aikatutkimuksen tulokset osoittavat luonnon virkistyskäytön yleisyyden lasten ja nuorten keskuudessa Suomessa. Koronapandemian aikana luonnossa liikkuminen lisääntyi suurella osalla. Suosituimpien vapaa-ajan liikkumisen, oleskelun ja ulkoilun ympäristöjen joukkoon sisältyvät erilaiset

luontoympäristöt, kuten lähimetsät ja vesiympäristöt. Luonnossa liikkuminen ja luontoyhteys ovat positiivisesti sidoksissa niin elämään tyytyväisyyteen kuin ympäristöhuoleen. Onkin tärkeää tunnistaa luonnon merkitys osana lasten ja nuorten arkielämää. Toisaalta tulee myös tunnistaa luonnon virkistyskäytön tapojen ja luonnolle annettujen merkitysten muuttuminen entistä monimuotoisemmiksi. Samalla kun lasten ja nuorten mielen-terveys on heikentynyt pandemian aikana (esim. Aalto-Setälä ym. 2021) ja huoli ympäristöstä on suuri, on tärkeää pohtia, miten luontoa voitaisiin laajemmin hyödyntää hyvinvoinnin lisäämiseen.

Tulokset osoittavat myös, ettei luonto näytä kiinnostavan osaa lapsista ja nuorista. Varsinkin nuoruusiän ”aikalisän” (Kaplan & Kaplan 2002) aikana kiinnostus luontoa kohtaan voi heiketä. Siten on tärkeää pohtia keinoja luontoyhteyden rakentamiseen ja ylläpitämiseen sekä luonnon monipuolisten hyvinvointihyötyjen saavuttamiseen. Paitsi henkisen hyvinvoinnin myös fyysisen terveyden, kuten immuunijärjestelmän häiriöiden ehkäisyn, kannalta luontokontaktit ovat tärkeitä jokaiselle (ks. Haahtela 2019; Roslund ym. 2020).

Lasten ja nuorten luonnossa liikkumisen lisääntyminen ja uusien luontoharrastusten löytäminen koronapandemian aikana osoittaa, että luonnon virkistyskäyttöön on potentiaalia, jota tulisi jatkossa hyödyntää esimerkiksi harrastustoimintaa ja virkistysympäristöjä kehitettäessä. Erityisesti tyttöjen hakeutumista luontoon voidaan pitää merkinä siitä, että luontoa voitaisiin

hyödyntää paljon laajemmin hyvinvoinnin lisäämiseksi – ottaen samalla huomioon varsinkin tyttöjen henkisen hyvinvoinnin heikentymisen pandemian aikana (Aalto-Setälä ym. 2021). Tulosten perusteella keskeinen kysymys myös on, miten voitaisiin tukea poikien luontoyhteyden säilymistä nuoruusvuosina. Viime vuosina edellytykset eräiden erityisesti poikien ja miesten suosimien ulkoiluharrastusten, kuten maastopyöräilyn ja frisbeegolfin, harrastamiseen ovat parantuneet ja lajien suosio on kasvanut (Neuvonen ym. 2022). Vaikka perinteisemmän vapaa-ajan kalastuksen suosio on laskenut pitkällä aikavälillä (Neuvonen ym. 2022), kalastuskin on viime vuosina taas yleistynyt lasten ja nuorten keskuudessa (SVT Vapaa-ajankalastus 2020).

Nuorten kiinnostusta liikkuu ja oleskella erilaisissa luontoympäristöissä voivat lisätä mahdollisuudet viettää aikaa yhdessä ystävien kanssa – vaikkapa pelaillen tai nuotion äärellä istuskellen. Helsingiläisnuoriin kohdistuneessa tutkimuksessa (Mäkinen & Tyrväinen 2008) havaittiin nuorten käyttävän ja arvostavan kaupungin viheralueita eri tavalla kuin aikuiset: nuorille oli tärkeää esimerkiksi mahdollisuus harrastaa aktiviteetteja ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. Myös sveitsiläistutkimuksessa (Hegetschweiler ym. 2022) todettiin nuorten harrastavan aikuisväestöä enemmän aktiviteetteja ja sosiaaliseen kanssakäyntiin liittyviä asioita, kuten piknikkejä ja nuotiolla istumista. Toisaalta suomalaistutkimukset ovat myös osoittaneet rauhoittumisen, vetäytymisen ja yksinolon tärkeyden monille nuorille (Hakoköngäs & Puhakka 2021; Kaipainen 2021).

Lisäksi pelillistämisen hyödyntäminen tarjoaa mahdollisuuksia lasten ja nuorten luonnossa liikkumisen lisäämiseen: erilaiset pelit ja sovellukset saattavat houkutella erityisesti poikia ulkoilemaan. Vuosien 2010 ja 2020 välillä osallistuminen pelillisiin ulkoilumuotoihin, kuten geokätköilyyn, sekä näiden lajien harrastuskerat lisääntyivät Suomessa. Suosion kasvua voi selittää Pokémon Gon kaltaisten pelien yleistyminen (Neuvonen ym. 2022). Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu Pokémon Go -pelin lisäävän fyysistä aktiivisuutta ja houkuttelevan

myös vähemmän liikkuvia osallistumaan (esim. Althoff, White & Horvitz 2016).

Vapaa-aikatutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on muistettava, että tutkimus koski nimenomaan vapaa-ajalla tapahtuvaa luonnossa liikkumista ja oleskelua. Ulkona ja erilaisissa luontoympäristöissä vietetään kuitenkin aikaa myös koulu- ja opiskelupäivien aikana sekä joissakin työtehtävissä. Koska suuri osa arkipäivistä kuluu muuten kuin vapaa-aikaa viettäen, on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, millaisissa ympäristöissä esimerkiksi koululaiset viettävät välitunnit tai millaisia ulkona pidettävien taukojen mahdollisuuksia oppilaitoksissa on. Erilaiset rakennetut piha-alueet, kuten koulujen pihat, ovat tärkeitä ulkoiluympäristöjä erityisesti lapsille myös vapaa-ajalla, joten niiden laatuun tulisi panostaa. Suomalaispäiväkodeissa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin viherpihojen parantavan lasten puolustusjärjestelmän säätelyä (Roslund ym. 2020), monipuolistavan lasten leikkiä ja liikkumista sekä vaikuttavan myönteisesti niin lasten kuin aikuisten mielialaan, jaksamiseen ja motivaatioon päiväkodeissa (Puhakka ym. 2019). Muissakin maissa koulujen ja päiväkotien viherpihoilla on todettu olevan myönteisiä vaikutuksia lasten ja nuorten fyysiseen aktiivisuuteen, hyvinvointiin, keskittymiskykyyn ja oppimiseen (Bell & Dymont 2008).

Niin päiväkodeissa, kouluissa kuin oppilaitoksissa voidaan tukea luontoyhteyden muodostumista opastamalla lapsia ja nuoria luonnossa liikkumisen taitoihin. Myös ulkona opettamisen hyödyt tunnustetaan yhä paremmin, ja tukea opetuksen järjestämiseen on saatavilla (esim. Laine, Elonheimo & Kettunen 2018). Helsingissä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on kehitetty Kestävä tulevaisuus varhaiskasvatuksessa (KETTU) -malli, jonka yhtenä tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta (Helsingin kaupunki 2022). Malli on sovellettuna käytössä alakoulussa. Lahdessa puolestaan on pilotoitu kestävää hyvinvointia edistävää neuvolan käyntirunkoa ja kannustettu perheitä liikkumaan luonnossa (Lääkäriin sosiaalinen vastuu 2022). Lasten ja nuorten luonnossa liikkumisen kannustamisessa

voidaan hyödyntää myös seikkailukasvatuksen ja elämyspedagogiikan menetelmiä, jotka tutkimusten mukaan vaikuttavat myönteisesti niin lasten ja nuorten kehitykseen kuin hyvinvointiin (esim. Marttila 2016).

Lasten ja nuorten yhteyttä luontoon voidaan siten parhaiten tukea mahdollistamalla luonnossa virkistäytyminen ja lisäämällä heidän taitojaan toimia erilaisissa ympäristöissä. Mitä enemmän aikaa vietetään luontoympäristössä, sitä paremmin opitaan toimimaan ja havaitsemaan hyvinvointia lisääviä mahdollisuuksia (Rantala & Puhakka 2020). Lasten ja nuorten kannalta on erityisen tärkeää säilyttää lähiluontoa ja taata sen saavutettavuus, sillä heillä on aikuisväestöä heikommalla mahdollisuudella kulkea itsenäisesti kauempana sijaitseviin luontokohteisiin.

Vaikka turvattomuuden tunne ei ole osoittautunut suomalaistutkimuksissa keskeiseksi nuorten luonnossa liikkumisen esteeksi (Hakokongäs & Puhakka 2021; Kaipainen 2021; Mäkinen & Tyrväinen 2008; Puhakka, Pitkänen & Oinonen 2021), se saattaa silti vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaisissa ympäristöissä, missä seurassa ja mihin vuorokaudenaikaan liikutaan. Turvallisuuden tunnetta voidaan lisätä paitsi ulkoiluympäristöjen valaistuksella ja opasteilla myös järjestämällä mahdollisuuksia liikkua luonnossa ryhmän mukana (esim. partiossa) sekä opetella ulkoilutaitoja ja toimimista erilaisissa olosuhteissa. Kaupunkialueilta tulisi rakennettujen puistojen ohella löytyä luontoympäristöjä, jotka ohjatun toiminnan sijaan houkuttelevat lapsia ja nuoria vapaaseen olemiseen ja leikkimiseen sekä moniaistiseen luonnon kokemiseen (ks. Rantala & Puhakka 2020). Tärkeää on myös lasten ja nuorten osallistaminen asuinympäristöjä koskeviin päätöksiin. Myönteiset luontokokemukset lisäävät paitsi lasten ja nuorten hyvinvointia myös halua pitää huolta ympäristöstä.

VIITTEET

- 1 Cramerin Φ_c -arvoa käytetään mitattaessa riippuvuusvaikutuksen suuruutta. Tilastollinen merkitsevyys voidaan löytää, vaikka esiin saadut erot olisivatkin käytännössä pieniä. Muuttujien välisiä suhteita tarkasteltaessa pienenä riippuvuutena voidaan pitää Cramerin Φ_c -arvoa (vapausasteet 1) 0,10, keskiarvona arvoa 0,30 ja suurena arvoa 0,50 (Kuvio 1, 3 ja 4). Kun vapausasteita on 4, pienenä riippuvuutena voidaan pitää arvoa 0,05, keskiarvona arvoa 0,15 ja suurena arvoa 0,25 (Zaiontz 2022).

LÄHTEET

- Aalto-Setälä, Terhi & Suvisaari, Jaana & Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Kiviruusu, Olli (2021) *Pandemia ja nuorten mielenterveys – Kouluterveyskysely*. Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021. Helsinki: THL. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-738-8> (Viitattu 16.9.2022.)
- Althoff, Tim & White, Ryan, W. & Horvitz, Eric (2016) Influence of Pokémon Go on Physical Activity: Study and Implications. *Journal of Medical Internet Research* 18 (12), e315. <https://doi.org/10.2196/jmir.6759> (Viitattu 20.10.2022.)
- Barrable, Alexia & Booth, David (2020) Increasing Nature Connection in Children: A Mini Review of Interventions. *Frontiers in Psychology* 11, 492. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00492> (Viitattu 31.10.2022.)
- Bell, Anne C. & Dymont, Janet, E. (2008) Grounds for Health: The Intersection of Green School Grounds and Health-Promoting Schools. *Environmental Education Research* 14 (1), 77–90.
- Biedenweg, Kelly & Scott, Ryan P. & Scott, Tyler, A. (2017) How Does Engaging with Nature Relate to Life Satisfaction? Demonstrating the Link between Environment-Specific Social Experiences and Life Satisfaction. *Journal*

- of *Environmental Psychology* 50, 112–124.
- Braun Tina, & Dierkes, Paul (2017) Connecting Students to Nature – How Intensity of Nature Experience and Student Age Influence the Success of Outdoor Education Programs. *Environmental Education Research* 23 (7), 937–949.
- Chawla, Louise (2020) Childhood Nature Connection and Constructive Hope: A Review of Research on Connecting with Nature and Coping with Environmental Loss. *People and Nature* 2 (3), 619–642.
- Dadvand, Payam & Nieuwenhuijsen, Mark J. & Esnaola, Mikael & Fornes, Joan & Basagaña, Xavier & Alvarez-Pedrerol, Mar & Rivas, Ioar & López-Vicente, Mónica & De Castro Pascual, Montserrat & Su, Jason & Jerrett, Michael & Querol, Xavier & Sunyer, Jordi (2015) Green Spaces and Cognitive Development in Primary Schoolchildren. *PNAS* 112 (26), 7937–7942.
- Fagerholm, Nora & Eilola, Salla & Arki, Vesa (2021) Outdoor Recreation and Nature's Contribution to Well-Being in a Pandemic Situation – Case Turku, Finland. *Urban Forestry & Urban Greening* 64, 127257. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.127257> (Viitattu 20.10.2022.)
- Fransberg, Malin & Honkatukia, Päivi & Selin, Arla & Pienimäki, Mari (2022) Tytöt ja pojat ympäristötoimijoina – ekofeministisiä ja intersektionaalisia tulkintoja. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 69 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 237, verkkojulkaisuja 169. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 137–154.
- Friedman, Samantha & Imrie, Susan & Fink, Elian & Gedikoglu, Mina & Hughes, Claire (2021) Understanding Changes to Children's Connection to Nature During the COVID-19 Pandemic and Implications for Child Well-Being. *People and Nature* 4, 155–165.
- Gardsjord, Hedda Strand & Tveit, Mari S. & Nordh, Helena (2014) Promoting Youth's Physical Activity through Park Design: Linking Theory and Practice in a Public Health Perspective. *Landscape Research* 39 (1), 70–81.
- Haahtela, Tari (2019) A Biodiversity Hypothesis. *Allergy* 74 (8), 1445–1456.
- Haanpää, Susanna & Laasonen, Valtteri (2020) *Kysely suomalaisten luontosuhteesta*. Ympäristöministeriö & MDI. <https://www.mdi.fi/wp-content/uploads/2022/05/Luontosuhdebarometri-2020-tulokset.pdf> (Viitattu 16.9.2022.)
- Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2019) *Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatuutkimus 2018*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 61 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 215, verkkojulkaisuja 139. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto.
- Hakoköngäs, Eemeli & Puhakka, Riikka (2021) Happiness from Nature? Adolescents' Conceptions of the Relation between Happiness and Nature in Finland. *Leisure Sciences*, julkaistu verkossa. <https://doi.org/10.1080/01490400.2021.1877584> (Viitattu 20.10.2022.)
- Hegetschweiler, K. Tessa & Wartmann, Flurina, M. & Dubernet, Ilka & Fischer, Christoph & Hunziker, Marcel (2022) Urban Forest Usage and Perception of Ecosystem Services – A Comparison between Teenagers and Adults. *Urban Forestry & Urban Greening* 74, 127624. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2022.127624> (Viitattu 20.10.2022.)
- Helsingin kaupunki (2022) Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2022. Helsinki: Helsingin kaupunki. https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KasKo/vare/Helsinki_Vasu_FI.pdf (Viitattu 20.10.2022.)
- Hughes, Joelene & Rogerson, Mike & Barton, Jo & Bragg, Rachel (2019) Age and Connection to Nature: When is Engagement

- Critical? *Frontiers in Ecology and the Environment* 17 (5), 265–269.
- Hunt, Anne & Stewart, Doug & Richardson, Miles & Hinds, Joe & Bragg, Rachel & White, Mathew P. & Burt, Jim (2017) *Monitor of Engagement with the Natural Environment: Developing a Method to Measure Nature Connection Across the English Population (Adults and Children)*. Natural England Commissioned Reports Number 233. York: Natural England.
- Jackson, S. Brent & Stevenson, Kathryn T. & Larson, Lincoln R. & Peterson, M. Nils & Seekamp, Erin (2021) Outdoor Activity Participation Improves Adolescents' Mental Health and Well-Being During the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18 (5), 2506. <https://doi.org/10.3390/ijerph18052506> (Viitattu 20.10.2022.)
- Jennings, Viniere & Bamkole, Omoshalewa (2019) The Relationship between Social Cohesion and Urban Green Space: An Avenue for Health Promotion. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 16 (3), 452. <https://doi.org/10.3390/ijerph16030452> (Viitattu 20.10.2022.)
- Kaipainen, Sofia (2021) Nuorten luonnossa virkistyttyminen ja sen hyvinvointivaikutukset: tutkimus Lahden yläkoululaisten luontosuhteesta. Maisterintutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kaplan, Rachel & Kaplan, Stephen (2002) Adolescents and the Natural Environment: A Time Out. Teoksessa Peter H. Kahn, Jr. & Stephen R. Kellert (toim.) *Children and Nature. Psychological, Sociocultural, and Evolutionary Investigations*. Cambridge: The MIT Press, 227–257.
- Kellert, Stephen R. (2002) Experiencing Nature: Affective, Cognitive, and Evaluative Development in Children. Teoksessa Peter H. Kahn, Jr. & Stephen R. Kellert (toim.) *Children and Nature. Psychological, Sociocultural, and Evolutionary Investigations*. Cambridge: The MIT Press, 117–151.
- Kiilakoski, Tomi & Laine, Riku (2021) Tilasto-osio. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 69 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 237, verkkojulkaisuja 169. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 9–91.
- Kokko, Sami & Martin, Leena & Villberg, Jari & Ng, Kwok & Mehtälä, Anette (2019) Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, ruutu-aika ja sosiaalinen media sekä liikkumisen seurantalaitteet ja sovellukset. Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto, 15–25.
- Kokko, Sami & Martin, Leena & Hämylä, Riikka & Ng, Kwok & Villberg, Jari & Suomi, Kimmo (2021) Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntamuodot, -tilaisuudet ja -paikat, sekä liikkumisen seurantalaitteet ja -sovellukset. Teoksessa Sami Kokko & Riikka Hämylä & Leena Martin (toim.) *Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto, 16–22.
- Kyttä, Marketta & Broberg, Anna & Kahila, Maarit (2009) Lasten liikkumista ja terveyttä edistävä urbaani ympäristö. *Yhdyskuntasuunnittelu* 47 (2), 6–25.
- Laine, Aulikki & Elonheimo, Meri & Kettunen, Anna (toim.) (2018) *Loikkaa ulkoluokkaan – opas ulkona opettamiseen*. Helsinki: Sykli & Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Luonnonvarakeskus (2020) *Ulkoilutilastot*. <https://px.luke.fi/PxWeb/pxweb/fi/Ulkoilu> (Viitattu 31.10.2022.)
- Lääkäriin sosiaalinen vastuu (2022) *Soten ekologisen jälleenrakennuksen neuvolaprojekti: Ympäristöstävällisyys osana neuvolan arkea*

- (2020–21) ja Kestävä hyvinvointi lapsiperheissä (2021–). <https://lsv.fi/toiminta/ym-paristo-ja-ilmasto/soten-ekologinen-jalleen-rakennus-kokeilu/> (Viitattu 31.10.2022.)
- Maa- ja metsätalousministeriö (2022) *Maa- ja metsätalousministeriö – Nuorten asennetutkimus 2022. Aula Research Oy:n toteuttama toimeksianto maa- ja metsätalousministeriölle marraskuussa 2022.* <https://mmm.fi/documents/1410837/1516675/Nuorisotutkimus+2023.pdf/26a7dc22-ddb3-d06d-ee82-8984d7a9e854/Nuorisotutkimus+2023.pdf?t=1676301274090> (Viitattu 17.2.2023.)
- Martin, Leanne & White, Mathew P. & Hunt, Anne & Richardson, Miles & Pahl, Sabine & Burt, Jim (2020) Nature Contact, Nature Connectedness and Associations with Health, Wellbeing and Pro-Environmental Behaviours. *Journal of Environmental Psychology* 68, 101389. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101389> (Viitattu 31.10.2022.)
- Marttila, Maarit (2016) *Elämys- ja seikkailupe-dagoginen luontoliikunta opetussuunnitelman toteutuksessa. Etnografinen tutkimus.* Studies in Sport, Physical Education and Health 237. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Metsähallitus (2022) Kansallispuistojen käyntimäärissä on noustu uudelle tasolle – kansallispuistojen myönteiset talousvaikutukset kasvavat vielä käyntimääriäkin vahvemmin. Tiedote. Helsinki: Metsähallitus. <https://www.metsa.fi/tiedotteet/kansallispuistojen-kayntimaarissa-on-noustu-uudelle-tasolle/> (Viitattu 4.10.2022.)
- Michaelson, Valerie & King, Nathan & Janssen, Ian & Lawal, Sabreena & Pickett, William (2020) Electronic Screen Technology Use and Connection to nature in Canadian Adolescents: A Mixed Methods Study. *Canadian Journal of Public Health* 111, 502–514.
- Mygind, Lærke & Kjeldsted, Eva & Hartmeyer, Rikke & Mygind, Erik & Bølling, Mads & Bentsen, Peter (2019) Mental, Physical and Social Health Benefits of Immersive Nature-Experience for Children and Adolescents: A Systematic Review and Quality Assessment of the Evidence. *Health & Place* 58, 102136. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2019.05.014> (Viitattu 20.10.2022.)
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2019) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018.* Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 60 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 216, verkkojulkaisuja 140. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 9–112.
- Mäkinen, Kirsi & Tyrväinen, Liisa (2008) Teenage Experiences of Public Green Spaces in Suburban Helsinki. *Urban Forestry & Urban Greening* 7 (4), 277–289.
- Neuvonen, Marjo & Lankia, Tuija & Kangas, Katja & Koivula, Johanna & Nieminen, Markku & Sepponen, Anne-Mari & Store, Ron & Tyrväinen, Liisa (2022) *Luonnon virkistyskäyttö 2020.* Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 41/2022. Helsinki: Luonnonvarakeskus.
- Peters, Karin & Elands, Birgit & Buijs, Arjen (2010) Social Interactions in Urban Parks: Stimulating Social Cohesion? *Urban Forestry & Urban Greening* 9 (2), 93–100.
- Puhakka, Riikka (2014) Y-sukupuolvi luonnonosa. Luonnon merkitykset kaupungistuvassa yhteiskunnassa. *Alue ja Ympäristö* 43 (1), 34–48.
- Puhakka, Riikka & Rantala, Outi & Roslund, Marja I. & Rajaniemi, Juho & Laitinen, Olli H. & Sinkkonen, Aki & the ADELE research group (2019) Greening of Day-care Yards with Biodiverse Materials Affords Well-Being, Play and Environmental Relationships. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 16 (16), 2948. <https://doi.org/10.3390/ijerph16162948> (Viitattu 20.10.2022.)
- Puhakka, Riikka & Pitkänen, Kati & Oinonen, Iikka (2021) Maahanmuuttajataustaisten

- nuorten luontosuhde ja luonnon virkistyskäyttö. Tutkimus Lahden yläkoululaisista. *Terra* 144 (4), 173–187.
- Rantala, Outi & Puhakka, Riikka (2020) Engaging with Nature: Nature Affords Well-Being for Families and Young People in Finland. *Children's Geographies* 18 (4), 490–503.
- Richardson, Miles & Hunt, Anne & Hinds, Joe & Bragg, Rachel & Fido, Dean & Petronzi, Dominic & Barbett, Lea & Clitherow, Theodore & White, Matthew (2019) A Measure of Nature Connectedness for Children and Adolescents: Validation, Performance, and Insights. *Sustainability* 11 (12), 3250. <https://doi.org/10.3390/su11123250> (Viitattu 20.10.2022.)
- Roberts, Anna & Hinds, Joe & Camic, Paul M. (2020) Nature Activities and Wellbeing in Children and Young People: A Systematic Literature Review. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning* 20 (4), 298–318.
- Roe, Jenny & Aspinall, Peter (2011) The Restorative Outcomes of Forest School and Conventional School in Young People with Good and Poor Behaviour. *Urban Forestry & Urban Greening* 10 (3), 205–212.
- Rosa, Claudio D. & Collado, Silvia (2019) Experiences in Nature and Environmental Attitudes and Behaviors: Setting the Ground for Future Research. *Frontiers in Psychology* 10, 763. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00763> (Viitattu 20.10.2022.)
- Roslund, Marja & Puhakka, Riikka & Grönroos, Mira & Nurminen, Noora & Oikarinen, Sami & Gazali, Ahmad M. & Cinek, Ondrej & Kramná, Lenka & Siter, Nathan & Vari, Heli K. & Soinen, Laura & Parajuli, Anirudra & Rajaniemi, Juho & Kinnunen, Tuure & Laitinen, Olli H. & Hyöty, Heikki & Sinkkonen, Aki & ADELE research group (2020) Biodiversity Intervention Enhances Immune Regulation and Health-Associated Commensal Microbiota among Daycare Children. *Science Advances* 6, eaba2578. <https://doi.org/10.1126/sciadv.aba2578> (Viitattu 20.10.2022.)
- Salonen, Kirsi & Kirves, Kaisa & Korpela, Kalevi (2016) Kohti kokonaisvaltaisen luontokokemuksen mittaamista. *Psykologia* 51, 324–342.
- Skår, Margrete & Krogh, Erling (2009) Changes in Children's Nature-Based Experience near Home: From Spontaneous Play to Adult-Controlled, Planned and Organised Activities. *Children's Geographies* 3, 339–354.
- Soga, Masashi & Gaston, Kevin J. (2016) Extinction of Experience: The Loss of Human-Nature Interactions. *Frontiers in Ecology and the Environment* 14 (2), 94–101.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Vapaa-ajankalastus (2020) Helsinki: Luonnonvarakeskus. <https://www.luke.fi/fi/tilastot/vapaaajankalastus/vapaaajankalastus-2020> (Viitattu 31.10.2022.)
- Tillmann, Suzanne & Tobin, Danielle & Avison, William & Gilliland, Jason (2018) Mental Health Benefits of Interactions with Nature in Children and Teenagers: A Systematic Review. *Journal of Epidemiology and Community Health* 72 (10), 958–966.
- Tuulentie, Seija (2019) Maahanmuuttajien kuva- ja valinnat luontokokemusten kuvaajina. Teoksessa Laura Jokela & Marja Uusitalo (toim.) *Yhteinen luonto kotouttaa. PoLut-hankkeen kokemuksia ja tuloksia luontolähtöisestä kotoutumisesta*. Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja B: Tutkimusraportit ja kokoomateokset 14/2019. Rovaniemi: Lapin ammattikorkeakoulu, 25–31.
- Vitale, Valeria & Martin, Leanne & White, Mathew P. & Elliott, Lewis R. & Wyles, Kayleigh J. & Browning, Matthew H. & Pahl, Sabine & Stehl, Patricia & Bell, Simon & Bratman, Gregory N. & Gascon, Mireia & Grelhier, James & Lima, Maria L. & Lohmus, Mare & Nieuwenhuijsen, Mark & Ojala, Ann & Taylor, Jane & van den Bosch, Matilda & Weinstein, Netta & Fleming, Lora E. (2022) Mechanisms underlying childhood exposure to blue spaces and adult

- subjective well-being: An 18-country analysis. *Journal of Environmental Psychology* 84, 101876. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101876> (Viitattu 16.2.2023.)
- Ward Thompson, Catherine & Aspinall, Peter & Montarzino, Alicia (2008) The Childhood Factor: Adult Visits to Green Places and the Significance of Childhood Experience. *Environment and Behavior* 40 (1), 111–143.
- Ympäristöministeriö (2022) *Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030*. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2022: 13. Helsinki: Valtioneuvosto & Ympäristöministeriö.
- Zaiontz, Charles (2023) Effect Size for Chi-Square Test. <https://real-statistics.com/chi-square-and-f-distributions/effect-size-chi-square/> (Viitattu 20.2.2023.)
- Zelenski, John, M. & Nisbet, Elizabeth, K. (2014) Happiness and Feeling Connected: The Distinct Role of Nature Relatedness. *Environment and Behavior* 46 (1), 3–23.

NÄKÖKULMA

PETRI PAJU

Tässä osuudessa käsittelen lasten ja nuorten harrastamisen rahallisia kustannuksia. Painopiste on liikuntaharrastamisen hinnoissa. Näin on osaksi siksi, että liikunnan harrastaminen on niin yleistä (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019), ja osaksi siksi, että liikuntaharrastuksen hinnoista on saatavilla eniten tietoa. Harrastamisen hintatiedot ovat murusina maailmalla, ja niiden kerääminen ja vertaaminen on jossain määrin hankalaa. Silti todellinen hyppäys monimutkaisuuden puolelle otetaan, kun siirrytään hintatiedoista kuluttamisen puolelle. Silloin kysytään, miten paljon harrastus ja hinta kullekin perheelle merkitsevät – hinta suhteutuu arvoon. ”Nykypäivän hyvä vanhempi ohjaa lapsensa harrastuksiin, ja pystyy maksamaan ne”, tiivistää Hoikkala (1993, 95; myös Metso 2004).

Tälläkin kertaa *Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus* kertoo, että lasten ja nuorten harrastaminen koskettaa valtaosaa lapsista ja nuorista. Tuoreimmassa kyselyssä yli 90 prosenttia ilmoittaa harrastavansa jotain. Osuus on pysytellyt korkeana pitkään, osin varmasti myös harrastamisen laajan määritelmän takia (ks. Salasuo 2021; Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016; Myllyniemi & Berg 2013). Kouluterveyskyselyyn vastanneista 4.–5.-luokkalaisista lähes 86 prosenttia ilmoittaa harrastavansa jotain viikoittain. Ennen koronaepidemian alkua osuus oli vielä suurempi, 89 prosenttia. Yläkoululaisista vielä suurempi osuus on jonkin harrastuksen piirissä. Harrastamisen määritelmä voidaan asettaa niin, että siihen kuuluvat vain ohjatut harrastukset. Siinä tapauksessa edellä esitellyt luvut hieman liioittelevat harrastamisen yleisyyttä. LIITU-tutkimuksen perusteella 84 prosenttia nuorista on ainakin jossain elämänsä vaiheessa harrastanut liikuntaa urheiluseurassa (Mononen ym. 2021). Hanifi ja Huomo (2020)

esittävät, että 80 prosentilla lapsista on jokin luova harrastus. Harrastaminen on valtavirtaa monin tavoin, ohjatusti ja omatoimisesti. Harrastamisesta saatavissa olevat hintatiedot keskittyvät ohjattuihin harrastuksiin, mutta kuten tämän teoksen tilasto-osuudesta käy ilmi, on merkittävä osa harrastamisesta omatoimista.

Keskityn tässä tekstissä mitattaviin ja määrällisiin tietoihin, lähinnä hintoihin. Harrastamisen ja vapaa-ajan keskinäinen suhde tarjoaa kuitenkin mahdollisuuksia myös ajankohtaiseen ja mielenkiintoiseen laadulliseen pohdintaan. Tavassamme ymmärtää vapaa-aika on piirteitä ajattelusta, jossa vapaa-ajan keskeinen tarkoitus on palautua työtai kouluajasta. Harrastukset eivät välttämättä enää ihmisten mielissä sijoitu vapaa-aikaan (esim. Metso 2004). Vapaa-aikaan (tai aikaan, joka ei ole koulua, mutta ei vapaa-aikaakaan) liittyy paljon sisällöllisiä tavoitteita, jotka eivät hae perusteluun palautumisesta. Kytkeä koulutyöhön voi olla olemassa siitä huolimatta, jos harrastamisen arvioidaan valmentavan tulevaan työelämään tai kansalaisuuteen (esim. Berg 2012; Metso 2004). Tätä katsausta kirjoittaessani on käynnissä vilkas keskustelu painotettujen koululuokkien asemasta, ja suurin osa painotuksista onkin käytännössä tunnettuja myös harrastuksina. Viime aikoina on keskusteltu siitäkin, miten harrastukset levittäytyvät myös kouluajalle, mutta ei niinkään siitä, miten harrastukset auttavat palautumaan koulun rasituksista (esim. Saukkonen 2022; Vilén 2021; Teiskonlahti 2021).

LASTEN HARRASTUKSET LIIKUTTAVAT MERKITTÄVIÄ RAHAVIRTOJA

Lasten ja nuorten harrastustoimintaa tuetaan valtion varoista arviolta 250–300 miljoonalla

eurolla vuosittain (Valtion nuorisoneuvosto, Valtion liikuntaneuvosto & STEA 2017). *Harrastamisen strategiassa* (OKM 2019, 26) arvioidaan seurakuntien panostuksen harrastustoimintaan olevan samaa luokkaa kuin valtion. Harrastaminen on yleistä lasten ja nuorten parissa ja siinä on mukana paljon myös aikuisia monenlaisissa rooleissa. Lasten ja nuorten harrastustoiminta on kokonaisuutena myös liikevaihdoltaan merkittävää toimintaa. Kymmenessä lapsi-ikäluokassa voi karkeasti arvioida olevan yhteensä noin 500 000 harrastajaa. Jos heistä jokainen maksaa harrastamisesta keskimäärin 500 euroa vuodessa, kokonaissumma on jo 250 miljoonaa euroa.

Palloliitto (2019) arvioi omassa SROI-analyyssissään harrastajien kulutuksen olevan 376 miljoonaa euroa ja olosuhteiden rakentamisen ja vuokraamisen arvoksi 147 miljoonaa euroa (analyyssissä oli mukana muitakin harrastajia kuin lapsia, ja jalkapallon lisäksi mukaan laskettiin futsal). Palloliitto arvioi sen piirissä tapahtuvan vapaaehtoistyön arvoksi 494 miljoonaa euroa. Vapaaehtoistyön arvon suomalaisessa yhteiskunnassa on laskettu olevan noin kolme miljardia euroa vuodessa (Hoffrén 2019). Jalkapallo on harrastajamääriltään suurin laji, mutta se on kuitenkin vain yksi liikuntalaji muiden joukossa, eikä harrastajalle se kallein.

Uusi-Pohjolan (2020) tutkimuksessaan käyttämistä joukkueen tilinpäätöstiedoista käy ilmi, että yhden yläkouluikäisten juniorijalkapallojoukkueen kustannukset kaudessa ovat noin 40 000–50 000 euroa. Lasten harrastamisella on suuri merkitys yhteiskunnallisella tasolla, niin paikallisella kuntien ja yhdistysten tasolla kuin tietenkin myös harrastavien lasten ja heidän perheidensä tasolla. Yksin jalkapalloharrastuksen mukana liikkuvat rahavirrat ylittävät rahakkaimman urheilun ammattilaissarjan joukkueiden yhteenlasketun liikevaihdon (vrt. Hyman 2013; ks. myös Ojala 2021).

HARRASTAMISEN HINTA – LYHYT OPPIMÄÄRÄ

Harrastamiselle on vaikea määrittellä yhtä ja yleispeittevää euromääräistä hintaa monesta syystä. Hinta

muodostuu joillekin yhdestä selkeästä maksusta, toisille lukuisista suurista ja pienistä suorista ja epäsuorista kustannuksista. Yhden harrastuksen hinta myös vaihtelee harrastajan iän, etäisyyden tai mahdollisten erityistarpeiden mukaan. Paljon vaikuttaa sekin, miten harrasta harrastaminen on; intohimoinen suhtautuminen nostaa kuluja. Olettavasti intohimo harrastusta kohtaan vähentää halua laskea sen kuluja sanan kahdessa merkityksessä (poikkeus säännöstä ks. esim. Statsdad 2014). Se, mitä harrastaa, on lopulta vain yksi monista hintaan vaikuttavista asioista. Kun vanhemmat kertovat haastattelussa harrastuskulujen nopeasta kasvusta, niin kuin he esimerkiksi Uusi-Pohjolan (2020) ja Puronahon (2014) tutkimuksessa tekevät, he kertovat lapsensa kasvusta ja yleisestä kulujen kasvusta. Harrastamisen kulut nousevat lasten kasvaessa. Esimerkiksi jalkapallossa käytettävän pelikentän koko kaksinkertaistuu kaksi kertaa muutamassa vuodessa, mikä on omiaan kasvattamaan kenttävuokria.

Kustannukset ovat perheen näkökulmasta aina euroja, mutta joskus myös tunteja. Molempia voidaan tarkastella kustannuksina tai investointeina lapsen elämäntapaan, perheen yhteiseen aikaan tai tulevaan ansioluetteloon (Metso 2004; Berg 2012; Hoikkala 1993). Harrastukset voivat vaihdella parista kuukaudesta vuodessa koko vuoden läpi kestäviin, ja kuukausi- ja vuosikustannukset voivat tämän takia tarkoittaa käytännössä hyvin samoja tai eri asioita. Mikään yksittäinen kuukausi- tai vuosihinta ei siis kuvaa hyvin harrastamisen kustannuksia kaikilla lapsilla.

Osa harrastuksista on sellaisia, että niihin voi osallistua kukkaron ja motivaation mukaan vaihtelevasti. Kilpailullisessa joukkueurheilussa, teatterissa tai kuorossa tilanne on kuitenkin toinen. Niissä osallistuja on osa tavoitteellista ryhmää, mikä asettaa merkittäviä rajoituksia sille, miten paljon hän voi itse säädellä osallistumistaan.

MITEN TIEDÄMME HARRASTAMISEN HINNOISTA?

Kysely on yleisin tapa selvittää harrastuskustannuksia. Kyselymenetelmä jakaantuu ensinnäkin

siten, kenelle kysely suunnataan: perheille vai harrastuksia organisoiville tahoille. Osassa tutkimuksista ja selvityksistä harrastusten kustannukset ovat pääasiallinen kiinnostuksen kohde, osassa tieto kustannuksista tulee puolestaan sivutuotteena. Kyselyitä rajataan joskus myös alueellisesti. Yleensä kyselyt myös kohdennetaan tietyn harrastuksen perusteella, jolloin saadaan tarkempaa tietoa kapeammalta alueelta. Tällöin tieto kustannuksista kattaa yleensä lapsen harrastuksista vain yhden, mutta kuten tämän teoksen tilasto-osuudesta selviää, on harrastuksia (tai ainakin aktiviteetteja) valtaosalla nuorista useampi. Tärkeää on huomioida myös se, että kyselyjen kohteena ovat harvemmin esimerkiksi harrastustukea saaneet perheet tai sitä jakaneet organisaatiot. Harvoin tarkastellaan myöskään systemaattisesti yhden lapsen/perheen kaikkien harrastusten kuluja. Harrastuskustannuksista on yleisellä tasolla kysytty suoraan lapsiltakin esimerkiksi Kouluterveyskyselyssä ja Lapsen ääni -kyselyssä (myös Pekkarinen & Myllyniemi 2018).

Organisaatiot tuntevat hyvin harrastuksiin liittyvät kiinteät maksut ja niiden vaihtelut vuodenaikojen, iän tai intensiteetin mukaan. Maksujen maksajilla, lähinnä vanhemmilla, on puolestaan parempi tuntuma varustekustannuksista ja matkakustannuksista kodin ja harrastuksen välillä. Täsmällisiin lukemiin on kuitenkin vaikea päästä. Jos vanhempi vie lapsen harrastukseen ja esimerkiksi poikkeaa kaupassa harrastuksen aikana, matkakulut eivät kohdennu pelkästään harrastukseen, mutta ne kohdentuvat myös siihen. Jos kulut vaihtelevat kuukaudesta toiseen, kyselyiden vastaukset tuskin ovat myöskään aivan täsmällisiä. Kyselyin on selvitetty toteutuneiden harrastuskulujen lisäksi myös perheiden näkemyksiä kohtuullisista kuluista (Lähi-Tapiola 2019; Paju 2020; Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016).

Harrastuskustannuksia on selvitetty myös tukeutuen julkisiin lähteisiin, lähinnä verkkosivuihin ja havaintoja täydentäviin haastatteluihin. Myös nämä tiedot keskittyvät tyypillisesti yhteen tai muutama harrastukseen valtakunnallisesti tai paikallisesti. Tein tätäkin katsausta varten muutamia verkkohakuja. Uusi-Pohjola (2020)

puolestaan hyödynsi tutkimuksessaan jalkapallojoukkueen tilinpäätöstietoja. Harrastamisen hinta ei kuitenkaan ollut hänen tutkimuksensa pääasiallinen aihe, eikä tilinpäätöksen lukuja jaettu harrastajakohtaisesti.

Harrastuskustannuksista saadaan ainakin viitteellistä tietoa myös silloin, kun jokin organisaatio kerää varoja tai ilmoittaa tukevansa lasten harrastustoimintaa (esim. Liikkanen 2022). Esimerkiksi vakuutusyhtiöt ja pankit ovat julkaisseet omia tietojaan harrastuskustannuksista. Joskus teema tulee esiin muissa yhteyksissä: ”Lapsilla on koko ajan ollut harrastus. Vanhin harrasti ratsastusta. Se on ollut mulle arvo, että lapsille pitää tarjota mahdollisuus harrastamiseen, mutta se vie kyllä myös leijonanosan. Ihan kaikki raha on mennyt, mikä on tullut” (Junnilainen 2022). Lainaus on kirjasta *Kahdeksan kuplan Suomi*, ja se liittyy jaksoon, jossa kuvataan keskiluokkaisten konttorityöntekijöiden elämää. Katkelmasta käy hyvin ilmi, että harrastamisen ja kustannusten yhteys muuttuu vielä monimutkaisemmaksi, kun mukaan otetaan ihmisten harrastuksille antamat merkitykset, harrastuksen hinta ja sen arvo.

Jaan harrastamisen tässä katsauksessa karkeasti liikuntaan ja muuhun harrastamiseen. Liikunta jakaantuu puolestaan edelleen kahtia kilpailulliseen ja harrasturheiluun. Liikuntaharrastuksissa hinta nousee jyrkästi harrastajan iän mukana, ja nopein nousu tapahtuu teini-ikään tultaessa.

TAITEEN PERUSOPETUKSEN HINTATASO JA POIMINTOJA MUISTA HARRASTUKSISTA

Muiden kuin liikuntaharrastusten hinnoista (ja muustakin harrastamiseen liittyvästä) on saatavilla huomattavasti vähemmän tietoja kuin liikunnasta ja urheilusta (ks. Valtion nuorisoneuvosto, Valtion liikuntaneuvosto & STEA 2017). Osa muista kuin suoranaisesti liikunnallisista harrastuksista sijoittuu perinteisen kansalaistoiminnan alueelle. On sanottu, että liikuntaharrastuksiin suhtaudutaan kuin ostettuun palveluun (esim. Kesonen 2021; Koski 2012). Kun harrastus ottaa askelia elämäntavasta tuotteeksi, sen hinta erottuu

selvemmin. Väitteelle on perustelunsa, mutta se ei tarkoita kansalaistoiminnan ja talkootyön katoamista liikunnasta. Rajaa liikunnan ja muun harrastamisen välille on vaikea vetää, mutta karkeasti sanottuna liikkuminen ei ole väistämättä kallista, vaan vasta kilpaileminen nostaa hinnat. Kansantanssi tai partion vaellus käyvät varmasti liikunnasta, palokuntaharjoituksista puhumattaan, mutta ne eivät ole mukana liikuntaharrastusten hintoja koskevissa selvityksissä. Liikuntaan kohdistuva mielenkiinto johtuu epäilemättä myös hintojen noususta urheiluharrastuksissa.

Taiteen perusopetukseen osallistuu 128 000 oppilasta (Taiteen perusopetusliitto 2023). Taiteen perusopetusliitto luokittelee toiminnan osaksi koulutusjärjestelmää, mutta rinnastan sen tässä katsauksessa harrastuksiin (samoin kuin esim. OKM 2019). Taiteen perusopetusta koskevassa laissa (1998/633) todetaan, että oppilailta voidaan periä opetuksesta kohtuullisia maksuja, ja kohtuullisia maksut enimmäkseen ovatkin.

Taiteen perusopetuksesta tehtiin selvitys, jossa raportoitiin myös lukukausimaksuja (Luoma 2020). Korkeimmat lukukausimaksut ovat yli 500 euroa, mutta näiden korkeimpien maksujen osuus kokonaisuudessa on pieni. Yli 500 euron luokkaan osuu alle kymmenesosa musiikin alan lukukausimaksuista ja hieman yli kymmenesosa tanssin maksuista, muilla aloilla maksut eivät nouse yli 500 euron edes yksittäistapauksissa (Luoma

2020). Juhlavasti voi todeta, että tätä perustuslain § 16 eli ”oikeus kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä” käytännössä tarkoittaa.

Tätä katsausta varten kerätyt tiedot kuntosalien ja tanssin (ei kansantanssi) hinnoista on kerätty markkinaehtoisilta toimijoilta (taulukko 1). Hintataso jää kauas kalleimmista kilpaurheilun hinnoista. Teatteria ja kansantanssia koskevat hinnat ovat peräisin yhdistystoimijoilta. Harrastuksesta VPK:n nuoris-osastossa ei välttämättä peritä maksuja lainkaan. Myös partio on kustannuksiltaan varsin kohtuullinen harrastus (myös Haapaluoma-Höglund 2017).

Laskettelun kustannukset ovat nelihenkiselle perheelle Osuuspankin laskelman mukaan viiden tuhannen euron luokkaa vuodessa, mutta näihin kustannuksiin sisältyvät myös vanhempien kulut (Haapaluoma-Höglund 2017). Suoraan laskettelusta koituvat kulut lasta kohden ovat muutamia satoja euroja. Laskettelu on myös esimerkki harrastuksesta, jossa kulut kertyvät muutaman kuukauden aikana vuodessa.

Hope ry:n ja Lastensuojelun Keskusliiton tekemässä selvityksessä (Paju 2022) muiden kuin liikuntaa seurassa harrastavien vuosikulujen mediaani oli 530 euroa ja keskiarvo 755 euroa. Kyselyyn vastasivat harrastukea saaneet vanhemmat, ja aivan pienimpiin maksuihin tukea ei juurikaan haeta. Näinkin korkeaa hintaa selittää se, että yleisin harrastus tässä luokassa oli ratsastus.

TAULUKKO 1. POIMINTOJA MUIDEN KUIN LIIKUNTAHARRASTUSTEN HINNOISTA.

Harrastus tai palvelu	Hinta ja ajanjakso	Lähde	Huomioitavaa
Taiteen perusopetus	260 €/vuosi (=kaksi lukukautta)	Luoma 2020	Keskihinta, laaja oppimäärä.
Kuntosali	335 € / 12 kk	Tätä katsausta varten tehty haku	Hinta poimittu markkinaehtoiselta toimijalta, halvin hinta. Hinta nousee, jos siihen sisältyy ryhmätunteja.
Ohjattu tanssi studiolla	1250 € / 10 kk	Tätä katsausta varten tehty haku	Hinta poimittu markkinaehtoiselta toimijalta, ei sisällä kilpailutoimintaa. Hinta on alempi, jos rajaa tunnit kahteen viikossa.
Kansantanssi	230 €/vuosi (=syys- ja kevätkausi)	Tätä katsausta varten tehty haku	Yhdistysmuotoinen toimija. Ryhmä 12–16-vuotiaille. Sisältää jäsenmaksun.
Teatteri	380 €/vuosi (=syys- ja kevätkausi)	Tätä katsausta varten tehty haku	Yhdistystoimija, jossa on ammattiohjaaja.

Edellisen perusteella voidaan todeta alustavasti kolme asiaa: 1) kaikkesta harrastamisesta ei ole tullut varakkaiden etuoikeus, 2) kaupallinen toimija järjestäjänä ei tarkoita sitä, että harrastuskulut nousevat suhteessa yleiseen tasoon ylisuuriksi ja 3) jos lakiin kirjataan maksujen kohtuullisuus, ne näyttävät pysyvän kohtuullisina, joskaan syy-seuraussuhdetta ei tässä voida osoittaa.

LIIKUNTAHARRASTUSTEN HINTOJEN MUUTOS – KARI PURONAHON TUTKIMUKSET

Harrastusten hinnoista tietyllä hetkellä on tarjolla tietoa useassa paikassa, mutta hintojen muutoksesta puhuttaessa viittaukset kohdistuvat hyvin usein Puronahon tutkimukseen *Drop-out vai throw-out* (2014). Puronahon tutkimukset ovat merkittäviä erityisesti siitä syystä, että niiden yhteydessä samankaltainen harrastamisen hintoja kartoittava mittaus toteutettiin kahdesti: ensimmäisen kerran Puronahon väitöskirjaa varten vuonna 2001 ja toisen kerran *Drop-out vai throw-out* -tutkimusta varten vuonna 2012. Tämä tarjoaa harvinaisen mahdollisuuden tarkastella myös hintojen muutosta. Tutkimusten ansioihin voidaan laskea kuuluvan myös se, että niissä harrastuskustannukset ymmärretään laajasti. Aineistossa voidaan erotella suorat ja välilliset kulut, eri ikäisten harrastajien kulut, kulut eri urheilulajeissa sekä harjoitusta kohti lasketut yksikköhinnat ja hintojen muutos 2000-luvun alusta 2010-luvun alkuun. Viimeisin mittausajankohta on lähes kymmenen vuoden takaa, ja aineisto rajoittuu urheiluseuroissa tapahtuvaan liikuntaan ja urheiluun. Alueellisia eroja tutkimus ei käsittele. *Drop-out vai throw-out* -tutkimus (Puronaho 2014) perustuu kyselyyn, johon vastasi toisella kyselykierroksella 5 368 henkilöä/kotitaloutta, ja vertailuaineistona on 1 572 vastaajan kysely vuodelta 2001. Harrastuskuluja kartoitettiin 13:ssa eri lajissa, jotka tekijän laskelman mukaan kattavat 80 prosenttia liikunnan harrastajista (Puronaho 2014, 6).

Puronahon (2014) tutkimuksen perusteella vuosituhanen ensimmäisen vuosikymmenen

aikana liikuntaharrastusten hinnat noin kaksinkertaistuivat. Maltillisin nousuvauhti oli pienten lasten harrastusliikunnassa, jonka osalta jälkimmäisen mittauksen hinnat olivat 1,71-kertaiset ensimmäiseen mittaukseen verrattuna. Saman ajanjakson aikana harrasteliikunnan hinnat lähes kolminkertaistuivat 15–18-vuotiailla. Tutkimus kertoo, että hintojen noususta osa selittyy harrastamisen intensiteetin kasvulla: kun harjoitellaan enemmän, tulee myös kustannuksia enemmän.

Ojala (2021) kertoo jääkiekkoilevia nuoria seuraavassa tutkimuksessaan keskustelusta, jossa nuoret arvioivat harrastuksensa siihenastisia kustannuksia. Puheena oleva arvio 50 000 eurosta vaikuttaa korkealta, mutta Puronahon arvion perusteella se on selvästi alakanttiin. Kumulatiiviset kustannukset jääkiekon harrastamisesta ovat Puronahon (2014, 23) arvion mukaan 86 000 euroa 11 vuoden periodilla vuosituhanen alussa. Eri lajien kustannuksissa on huomattavia eroja vuositasolla, ja pidemmän ajan tarkastelussa erot vain korostuvat. Esimerkiksi sama 11 vuotta salibandyä maksaa saman arvion perusteella hie-man alle 10 000 euroa.

Puronahon (2014) raportti on merkittävä, koska se tarjoaa suoran mahdollisuuden tarkastella hintojen muutosta. Hinnat ovat karkeasti arvioiden kaksinkertaistuneet 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Kyselyn vastaajamäärä on korkea, ja se tarjoaa hyvät mahdollisuudet erotella kustannusrakennetta, verrata lajeja sekä erotella kilpa- ja harrasteliikuntaa. Tutkimus olisikin hyvä uusina nyt, kun edellisestä aineistonkeruusta on kulunut kymmenen vuotta.

JOUKKUELIKUNTAHARRASTAMISEN HINTOJA – POIMINTOJA ERI SELVITYKSISTÄ

Vuonna 2016 opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi raportin otsikolla *Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa, painopisteinä harrastamisen hinta* (OKM 2016). Raportti tarkastelee harrastamisen koko kenttää, mutta päättyy painottamaan liikuntaa ja urheilua. Osana raporttia julkaistiin sen yhteydessä toteutetun, seuroille suunnatun kyselyn tuloksia.

TAULUKKO 2. NELJÄN SUOSITUN PALLOILULAJIN HINTOJA KOLMEN LÄHTEEN PERUSTEELLA.

Laji	Jarva & Keronen (2021), mediaanihinta. Ikä 11–15 v., kilpailullinen harrastus.	Puronaho (2014), keskihinta (vuoden 2021 rahassa). Ikä 11–14 v., kilpailullinen harrastus. Poimittu lajikohtaisista alaluvuista.	Seurakysely (OKM 2016), keskihinta (vuoden 2021 rahassa). Harrastaja 15-v., mahdollisimman intensiivinen seurassa.
Jääkiekko	4489 €	8854 €	3164 €
Jalkapallo	1711 €	6974 €	1957 €
Salibandy	1847 €	2904 €	1548 €
Koripallo	960 €	4174 €	1412 €

Kyselyyn vastasi 1 457 seuraa, ja kyselyssä organisaatioiden edustajia pyydettiin arvioimaan lajiin liittyviä kustannuksia. Arviot eri lajien hinnoista esitetään raportissa keskiarvoina, ja siinä sivutaan lyhyesti alueellisia eroja. Arviot harrastamisen hinnoista lähtivät todella edullisista summista (0 €/vuosi) ja olivat suurimmillaan todella kalliita (50 000 €/vuosi). Yhden lajin sisälläkin ero korkeimman ja matalimman hinnan välillä oli vähintään 6 500 euroa vuodessa. Selvityksen perusteella taitoluistelun, ratsastuksen ja jääkiekon parissa noin puolet seuroista tiedostaa tarjoavansa harrastusta, joka on liian kallis osalle perheistä (mt., 38).

Jarvan ja Kerosen (2021) tutkimus puolestaan perustuu 11–15-vuotiaiden kilpailullisesti urheiluvien lasten ja nuorten vanhemmille suunnattuun kyselyyn. Alla olevassa taulukossa Jarvan ja Kerosen esittämiä hintoja on verrattu Puronahon (2014) ja OKM:n (2016) seurakyselyn hintoihin. Erot ovat suuria, eikä niitä voida kokonaan selittää Jarvan ja Kerosen kyselyn suuntaamisella Keski-Suomeen.

Kilpailullisen liikunnan hintataso ylittää kautta linjan edellä kuvattujen muiden kuin liikuntaharrastusten tason selvästi, mukaan lukien kaupalliset toimijat. Erot ovat huomattavan suuria eri lähteiden välillä. Osa eroista selittyy erilaisilla tavoilla kerätä tietoa. Vaikuttaa selvältä, että yksittäisen lajin harrastamisen hintatasoa ei ole syytä määritellä yhden kyselyn perusteella – ainakaan tietämättä tarkkaan, miten tiedot on kerätty ja mitä virhelähteitä tapaan voi sisältyä.

TAPAUKSEKSI JALKAPALLO – HINTAHULINAT JA MAMMUTTIMARKKINAT SAMASSA PAKETISSA

Tarkennan seuraavaksi katsetta jalkapalloon, joka myös tilasto-osuuden perusteella on yksittäisistä urheilulajeista suosituin (myös Kesonen 2021). Alla olevassa taulukossa on esitetty noin 15-vuotiaiden kilpailullisesti jalkapalloa pelaavien harrastuskustannukset eri lähteiden perusteella.

Pienin hinta-arvio on OKM:n (2016) seurakyselyssä, jossa jalkapallon hintojen vaihteluväli oli 80 eurosta 12 500 euroon. Mahdollisimman intensiivisesti (kuten kyselyssä muotoiltiin) harrastava ei kaikissa seuroissa ehkä harrasta kovin intensiivisesti, ja alin arvio (80 €) vastaakin lähinnä 15-vuotiaan intensiiviharrastajan pyykinpesun vuosikustannuksia. Toiseksi alimman arvion antaa Palloliitto, joka Likesin kanssa selvitti jalkapalloharrastuksen hintoja vuonna 2018 kerätyllä kyselyllä (Likes & Palloliitto 2019). Selvityksen ulkopuolelle rajattiin henkilökohtaiset varusteet ja omatoiminen harjoittelu. Selvityksen perusteella palkatut valmentajat ovat Uudellamaalla huomattavasti yleisempiä kuin muualla maassa.

Remes (2022) toteutti harrastuskustannusten vertailun käyttämällä aineistona verkkosivuja ja haastatteluja, ja jalkapallo oli yksi mukana olleista lajeista. Varusteiden osuus kokonaisuudesta on Remeksen vertailussa 400 euroa. Todelliset kulut ovat kuitenkin taulukossa 3 esitettyä suuremmat, sillä laskelma kattaa kustannukset vain kotikentälle asti. Leirejä sekä ottelu- ja turnausmatkoja tässä

TAULUKKO 3. TEINI-IKÄISEN KILPAILULLISEN JALKAPALLOHARRASTUKSEN HINNAT ERI LÄHTEISSÄ.

Lähde	Hinta €/aika (vuoden 2021/2022 rahassa)	Määritelmän jalkapalloilija	Muuta huomioitavaa
OKM (2016)	1957 €/vuosi	Harrastaja 15-v., mahdollisimman intensiivinen seurassa.	Keskiarvo. Seurakysely, vastaajissa harraste- ja kilpaseuroja.
Likes & Palloliitto (2019)	2070 €/vuosi	Joukkueella/seuralla päätoiminen valmentaja, vanhin ikäryhmä 16+-v.	Mediaani. Keskiarvo poika- ja tyttöjoukkueen hinnoista. Seurakysely. Ei sisällä henkilökohtaisia varusteita.
Puronaho (2014)	4817 €/vuosi	Kilpailullinen harrastus, harrastaja 15–18-v.	Keskiarvo. Sisältää laajasti erilaisia kustannuksia.
Kesonen (2021)	3200 €/vuosi	Kilpailullisesti harrastava 15-v. Sisältää tyttö- ja poikajoukkueet.	Mediaani. Poikajoukkueiden kulut huomattavasti tyttöjoukkueita suuremmat.
Remes (2022)	2730 €/vuosi	Noin 15-v. harrastaja. Kilpailullisuudesta ei erikseen mainintaa.	Hintatiedot kerätty avoimista lähteistä. Ei sisällä matkoja, leirejä tms.

iässä ja kilpailullisella tasolla tulee väistämättä.

Kesonen (2021) keräsi kyselyaineistolla tietoa 15-vuotiaiden kilpailullisesti jalkapalloa pelaavien nuorten harrastuskuluista syksyllä 2021. Kyselylomakkeen laadinnassa hän hyödynsi Puronahon aikaisempia lomakkeita, mutta muokkasi niitä sopivaksi yhtä lajia koskevaan kyselyyn. Kysely lähti 770 vanhemmalle, joista 189 vastasi. Kustannuksia kysyttiin luokitellulla muuttujalla. Jalkapalloilijoiden perheiden keskitulo on Puronahon (2014) aineistossa lähes 90 000 euroa ja vanhimmassa ikäluokassa hieman yli 90 000 euroa. Kesosen (2021) tutkimuksen vastaajien tulotaso on vastaava, mediaaniluokka on 80 000–90 000 euroa.

Numeroiden vertailu sellaisenaan johtaisi päätelmään siitä, että kilpailullisen jalkapallon hinta on laskenut vuodesta 2012 nykypäivään verrattuna jotakuinkin saman verran kuin se nousi vuosituhatosen ensimmäisellä vuosikymmenellä. Tämä on kuitenkin hieman liian hyvää ollakseen totta. Esimerkiksi Likesin ja Palloliiton (2019) esittämästä hinnasta on varusteet sekä ulkomaan leirit ja turnaukset rajattu pois. Toisaalta suurimpaan hintaan (Puronaho 2014) on laskettu mukaan laajasti kaikenlaisia eriä, jotka liittyvät harrastukseen. Tällaisia eriä ovat muun

muassa kirjallisuus, penkkiurheilu sekä lääkintä ja lihahuolto, joista jokainen enimmillään vaikuttaa aineiston keskihintaan satojen eurojen painolla. Vaikka Puronahon (2014) selvityksen vastaajamäärä on korkea, kilpailullista jalkapalloa pelaavia vastaajia on vertailtavassa ikäryhmässä 28. Raportin arvioima hinta vanhimmalle ikäryhmälle on huomattavasti matalampi kuin samassa aineistossa oleva hinta 11–14-vuotiaalle. Satunnaisvaihtelu selittää tämän huonosti intuitioon menevän eron. Keski- ja mediaanihinnan eroista kerron puolestaan hieman jäljempänä.

Edellä olevat luvut kohdistuvat melko tarkasti yhteen lajiin, yhteen ikäryhmään ja kilpailulliseen tapaan harrastaa. Siihen nähden hinta-arviot poikkeavat toisistaan paljon. Samalla käy selväksi, että päätelmiin hintojen noususta tai laskusta eivät riitä yksittäiset hintatiedot eri ajoilta. Eri menetelmät ja laskutavat tuottavat erilaisia tuloksia, ja erilaiset intressit tiedolle johtavat erilaisiin menetelmiin. Kilpailullisesti jalkapalloa pelaavalle noin 15-vuotiaalle paras arvio lienee lähellä Kesosen (2021) tutkimuksen 3 200 euron hintaa vuodelta 2021. Kesosen tutkimuksen vahvuuksia ovat keskittyminen yhteen lajiin ja ikäryhmään, ja kyselyn vastaajamäärä on myös melko hyvä. Kysely tukeutuu Puronahon (2014) vastaavaan

ja ottaa huomioon monipuolisesti erilaiset kulut. Lisäksi mediaanihintojen käyttö on perusteltu ratkaisu. Remeksen (2022) sekä Likesin ja Palloliiton (2019) saamat hinnat mahtuvat samaan kuvaan Kesosen (2021) kanssa ajatellen sitä, että osa kuluista on rajattu ulkopuolelle ensin mainituissa.

OKM:n (2016) seurakyselyn hinta-arvio (1 850 €) on tuntuvasti alempi kuin kilpailullisen jalkapallon hinta muissa lähteissä, vaikka kysely pyrki ottamaan huomioon kaikki harrastuksesta koituvat kulut. Jalkapalloseuroja vastasi kyselyyn lajeista eniten. Eroa selittänee se, että harrasteseurojen mahdollisimman intensiivinen harrastaminen eroaa yleisesti ymmärretystä kilpailullisesta harrastuksesta. Puronahon (2014) arvio vastaavan ikäryhmän kilpailullisen jalkapallon hinnasta on korkeampi kuin tässä esitellyt verrokkit. Tämä suurehko ero katoaa, jos oletamme keskilukujen eron yhtä suureksi kuin muissa mittauksissa (ks. keski- ja mediaanihinnasta jäljempänä). OKM:n (2016) seurakyselyyn sovellettuna alin arvio puoltaa entistä kauemmas muista.

KILPAILULISÄ

Liikuntaharrastuksissa kilpailullinen ote nostaa harrastuksen hintaa selvästi. Pajun (2022) toteuttamassa, Hope ry:n harrastustukea saaneille perheille suunnatussa kyselyssä kilpailullisesti urheilevat raportoivat kaksinkertaiset kustannukset verrattuna harrastetasolla liikkuviin (mediaaneista laskettuna). OKM:n (2016) seurakyselyn perusteella kilpailun hintalisä on puolestaan 50 prosenttia. Vastaajina tässä kyselyssä olivat seurat, jolloin ero on käytännössä kilpa- ja harrasteseurojen välinen.

Puronahon (2014) selvityksessä neljän suurimman vastaajamäärän lajeissa (jalkapallo, jääkiekko, taitoluistelu, yleisurheilu) ja 11–14-vuotiaiden ikäryhmässä kilpailullinen ote lisää kustannuksia pienimmillään 86 prosenttia ja suurimmillaan 142 prosenttia. Kilpailullisuus näkyy varmasti sekä pakkona että haluna panostaa harrastukseen. Suoraan se näkyy matkakuluina, majoituskuluina ja turnausmaksuina, ja välillisesti kuluja tulee varusteista ja harjoittelumääristä.

Kaikissa lajeissa kilpailullisä oli pienimmillään kolmanneksen luokkaa, ja suurimmillaan se yli kolminkertaisti hinnan harrastustasolta. Kilpaillevat harrastajat käytännössä tekevät kaiken sen, mitä muut harrastajatkin, mutta enemmän – karkeasti rahassa arvioituna kaksinkertaisesti.

KESKI- JA MEDIAANIHINNAN ERO

Eri lähteiden tarjoaman tiedon vertailussa on hyvä huomioida se, onko niissä käytetty keskihintaa vai mediaanihintaa. Esimerkiksi vuoden 2018 *Vapaa-aikatutkimuksessa* kysyttiin lasten liikuntaharrastuksen hintaa vanhemmilta, ja keskihinta oli lähes kaksinkertainen verrattuna mediaanihintaan. Hope ry:n harrastustukea saaneille perheille tehdyssä kyselyssä keskihinta vastasi mediaanihintaa 50 prosentilla korotettuna (Paju 2022). Myös muissa tuloksissa voi olla suurta vaihtelua riippuen käytetystä keskiluvusta. Puronahon (2014) selvityksen liitetaulukoista näkyy, että kilpailullisesti jalkapalloilevien vastaajien joukossa on ainakin yksi, joka kertoo maksavansa kilpailutoiminnan kengistä ja vaatteista 1 500 euroa vuodessa, ainakin yksi, jonka matkakustannukset harjoitukseen ovat 5 200 euroa vuodessa, yksi, jonka lihashuolto maksaa 1 000 euroa, ja yksi, joka saa taskurahaa 2 000 euroa. Kun käytetty mittaluku on keskiarvo, nämä kaikki vaikuttavat tulokseen enemmän kuin ne vaikuttaisivat mediaaniin.

LAPSILISÄ JA HARRASTAMISEN HINTA

Hintatiedoissa pyörivät joskus tuhannet eurot, joskus sadat. Edellä totesin, että suoraan käytävissä olevista hintatiedoista johdettuna harrastusten hinnat olisivat ennemmin laskeneet kuin nousseet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kovin edullista ei kaikki harrastaminen kuitenkaan ole. Kun verrataan vaikkapa 8 000 euroon, tuntuvat esimerkiksi 3 600 euron vuosikustannukset pieneltä summalta. Se on kuitenkin 300 euroa kuukaudessa läpi vuoden, mikä puolestaan on 11 prosenttia pienituloisuusrajalla elävän nelihenkisen perheen kuukausituloista, joista maksetaan kaikki asumisesta lähtien. Lapsista

TAULUKKO 4. KUINKA MONEEN VUODEN HARRASTUSMAKSUUN LAPSILISÄ RIITTÄÄ.

Harrastus	Lapsilisä/hinta	Laskennan perusteena
Taiteen perusopetus	3,1	Laajan oppimäärän keskihinta (Luoma 2020). Lukukausimaksu kerrottuna kahdella. Lisätty kolmasosa matkakuluja vertailtavuuden parantamiseksi.
Jalkapallo, kilpa, noin 15-v.	0,4	Kesonen (2021), mediaanihinta (ks. taulukko 3).
Tanssistudio, vapaakortti (rajoittamaton käyntioikeus)	0,9	Internethaku, oletettu kaksi kuukautta ”lomaa” vuodessa, ei sisällä matkakuluja.
Jääkiekko, kilpa, noin 12-v.	0,3	Jarva & Keronen (2021), Remes (2022) ja OKM (2016) vuoden 2021 hinnoilla, kolmen lähteen keskiarvo.

kymmenesosa asuu perheissä, joissa tulotaso on tätäkin alempi. Viimeistään kun hinnoista tulee nelinumeroisia, muodostuu niistä ongelma useassa perheessä. Harrastusten hinnat on käytännössä ohitettu esimerkiksi kohtuullisen viitebudjetin laskennassa (ks. Lehtinen 2021).

Taulukossa 4 esitän muutaman esimerkin siitä, miten pitkälle lapsilisä riittää harrastuskustannusten maksamisessa. Lapsilisä maksetaan käytännössä kaikille alle 17-vuotiaille, ja sillä on oma vuosikymmenten mittainen historiansa. Tuosta historiasta voi johtaa ajatuksen, että lapsilisällä tulisi olla jotain merkitystä perheiden toimeentulon kannalta. Lapsilisän euromäärä vaihtelee lapsimäärän mukaan, ja yksinhuoltajille maksetaan yksinhuoltajakorotus. Käytän tässä laskelmassa ensimmäisestä lapsesta maksettavan lapsilisän summaa ilman yksinhuoltajakorotusta. Vuositasolla summa on näin ollen 1 140 euroa. Lapsilisän nimellisarvo on käytännössä sama kuin vuonna 2002, ja ostovoima on vajaan viidenneksen pienempi.

Taiteen perusopetuksen lukukausimaksuihin ja kohtuullisiin matkakuluihin lapsilisä riittää hyvin, jos valinta osuu keskihintaiseen kurssiin. Yksityisellä tanssistudiolla voi harjoitella rajoittamattoman määrän 10 kuukautta vuodessa, jos lisää lapsilisään hieman muista tuloista. Jos tyytyy kahteen tuntiin viikossa, lapsilisä riittää hyvin. Edellä tarkemmin käsitelty jalkapallo 15-vuotiaiden joukkueessa kilpaillen on sen verran hintavaa, että lapsilisä riittää alle puoleen kustannuksista. Asiaa voi tuki helpottaa valmentamalla, olemalla

joukkueenjohtaja tai rahastonhoitaja tai osallistumalla ahkerasti talkoisiin. Jääkiekko on hieman jalkapalloa kalliimpaa, vaikka vertailussa on nuorempi ikäryhmä: kolminkertainen lapsilisäkään ei aivan riittäisi kattamaan kustannuksia. Maksujen helpottamiseen pätee sama kuin jalkapallossa.

HARRASTUKSET OVAT ERÄÄNLAINEN SUURI TUNTEMATON

Edellä esitetyt koonnit hintatiedoista konkretisoivat alussa esitetyn ajatuksen siitä, että mikään yksi hinta-arvio ei kuvaa tyydyttävästi harrastamisen kustannuksia. Jokaiseen arvioon voi ehkä sinällään luottaa, mutta on tunnettava myös arvion tekemisen tapa. Hintavakin harrastus näyttää edulliselta, jos sitä vertaa vielä hintavampaan, erityisesti silloin, kun verrataan liikuntaharrastuksia toisiinsa.

Yhteenvetona edellä esitetystä voidaan todeta seuraavaa:

- Kaikkia harrastuksia ei ole hinnoiteltu perheiden ulottumattomiin, mutta jotkin harrastukset ovat todella kalliita ja siten liian hintavia osalle perheistä. Joidenkin harrastusten hinnat puolestaan ovat liian korkeita lähes kaikille.
- Taiteen perusopetus on suosittu ja edullinen harrastus, jonka maksut on lailla säädetty kohtuullisiksi.
- Liikunta voi olla edullista tai kallista. Kilpailu maksaa yleensä paljon, ei niinkään liikkuminen itsessään.

- Kalleimmista harrastusten hinnoista ei ole aihetta vetää johtopäätöksiä terveystuotteen osalta. Jokainen euro noin tuhannesta ylöspäin lisää todennäköisemmin autossa istumista kuin liikkumista.
- Harrastusten hinnoista on olemassa tietoa pieninä erinä, joiden keskinäinen vertaaminen vaatii hieman vaivannäköä tai on kokonaan mahdotonta.
- Olemassa olevia hintatietoja vertaamalla voi tulla siihen johtopäätökseen, että harrastamisen hinnat ovat laskeneet selvästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Syy hintaeroille löytynee kuitenkin mittaustavoista. Toisaalta viitteitä hintojen nousustakaan ei ole, mutta toisaalta ei ole myöskään aineistoja, jotka huomioisivat vuoden 2022 inflaation ja energiakriisin.
- Harrastusten hinnat ovat suuri tuntematon: kokonaisuutena niiden liikevaihto on merkittävä, mutta tietoa niistä on melko niukasti.
- Harrastuksilla on hinta ja myös arvo, joka on osalle harrastajista suuri.
- Tutkimuksissa on useaan kertaan esitetty ajatus siitä, että lasten laittamisen harrastuksiin nähdään osoittavan kunnollista vanhemmuutta. Lisäksi harrastustoiminnan on esitetty keskiluokkaistuneen.

Tässä koonnissa ohitin mainitsematta sekä Harrastamisen Suomen mallin että harrastustukea tarjoavat järjestöt, seurakunnat, rahastot, säätiöt ja kunnat. Kaikilla edellä mainituilla tahoilla on mahdollisuus tukea perheitä silloin, kun harrastusmaksut aiheuttavat ongelmia (Paju 2022). Tulorahoitus näihin tukiin tulee lähes kokonaan yksityisistä lähteistä, ja avun kokonaismäärän selvittäminen on oma tehtävänsä. Keskustelu hinnoista kääntyy usein Harrastamisen Suomen malliin, jonka määräraha valtion budjetissa on 14 miljoonaa euroa. Valtion koko tuki lasten harrastamiseen on jopa 20 kertaa suurempi. Harrastamisen Suomen malliin kohdentuvat odotukset tulee mitoittaa tämän mukaan.

Ei ehkä ole välttämätöntä tietää nykyistä tarkemmin, mitä maksaa harrastaa. Jos näin

on, se ei kuitenkaan johtune siitä, että kyseessä olisi marginaalinen ilmiö. Harrastaminen on valtavirtaa, ja siinä liikkuu kohtalainen määrä euroja. Tietoa harrastamisen kustannuksista kyllä kerätään, mutta pieninä erinä. Samalla hinnalla ja energialla voitaisiin varmasti kerätä tietoa vertailukelpoisemmin ja laajemmin koko harrastamisen kentältä. Tämä edellyttäisi käytännössä sitä, että vapaa-ajan harrastaminen nähtäisiin kokonaisuutena.

Tämän katsauksen alussa siteerasin Tommi Hoikkalaa, jonka mukaan kunnan vanhempi järjestää lapselleen harrastuksen ja maksaa sen. Sitaatti on vuodelta 1993, eikä sen olennainen sisältö ole muuttunut. Yksi ero kuitenkin nousee esiin nykypäivään verrattuna: Hoikkalan haastattelemat vanhemmat puhuvat vielä vuodenaiksidonnaisesta harrastamisesta – jääkiekkoa talvella ja jalkapalloa kesällä. Hänen tutkimuksensa jälkeiseen aikaan sijoittuu hallien rakentamisen suuri aalto (Isotalo 2016), joka näkyy nyt harrastamisen hinnoissa. Kunnollisen vanhemman tehtävän täyttäminen maksaa siis nykyään enemmän, mutta se ehkä antaakin enemmän. Tämän selvittäminen vaatisi määrällisen tarkastelun rinnalle laadullista tutkimusta.

Useassa lähteessä harrastaminen liitetään suoraan tai epäsuorasti keskiluokkaiseen kunnolliseen vanhemmuuteen (Junnilainen 2022; Berg 2012; Koski 2008; Metso 2004; Berg & Salasuo 2017). Salonen (2020) kertoo taitoluistelua koskevassa tutkimuksessaan, miten vanhempien keskeisimmät perustelut harrastuksen valinnalle ovat terveellisen elämäntavan ja sosiaalisten taitojen oppiminen. Ammattiurheiluun liittyvät ajatukset jäävät siis kauas taakse. Mutta mitä sitten ovat sosiaaliset taidot harrastuksessa, jossa hinta on jo valikoinut kontaktit? Harrastajien perheiden tulotietojen perusteella seuratoiminta on jo nimittäin keskiluokkaistunut melko pitkälle (Puronaho 2014; Salonen 2020; Kesonen 2021; Kantomaa & Kankaanpää 2014; Lie Andersen & Bakken 2019).

Tanssi, musiikki ja pallopelit ylittävät maiden ja kielten rajoja. Nämä mahdollisuudet jäävät kuitenkin hyödyntämättä, jos harrastaminen on

käytännössä joukko hinnalla rajattuja klubeja. Tämän teoksen tilasto-osuudessa nähdään viitteitä siitä, että maahan muuttaneille hinta olisi korostetusti este osallistua harrastuksiin. Samalla menetetään erityisen hyvä kotouttamisen areena.

Harrastamisen ytimessä ovat – tai pitäisi olla – lapsen omat kiinnostuksen kohteet ja suuntautuneisuus. Harrastamisen tulisi myös olla vapaaehtoista. Lapsista niin suuri osa harrastaa, että harrastamatta jättäminen, vaikka se perustuisi lapsen omiin toiveisiin, alkaa näyttää epäilyttävältä, jopa ongelmalliselta. Samalla kun kaikille lapsille olisi hyvä mahdollistaa yksi harrastus, tulisi mahdollistaa myös aktiivisuus ilman harrastuksia. Lapset tekevät valintoja, mutta eivät itse valitsemisessaan olosuhteissa, kuten vanha viisaus toteaa. Harrastaminen on yleistä, mutta hyvää elämää voi elää ilmankin. Toisaalta osa lapsista rajaa varmasti mielenkiinnon kohteistaan suosiolla pois harrastukset, joiden tietää olevan liian kalliita. Tällaiset kysymykset vaativat tarkempaa selvittämistä.

Lapsista noin 100 prosenttia käy koulua, ja vähän pienempi osa harrastaa. Ero osuuksissa ei ole kovin suuri, mutta tavassamme lähestyä aiheita on suuria eroja. Vapaa-aika ja harrastaminen on liian iso kokonaisuus ollakseen sokea piste, sillä suurin osa lasten elämästä on vapaa-aikaa, tai ainakin koulun ulkopuolista aikaa. Harrastaminen tulisi nähdä kokonaisuutena ja myös suhteessa kouluun ja oppimisympäristöihin. Miten mielekästä olisi puhua harrastusshoppailusta? Kun harrastamisen kustannukset jatkavat kehityskulkuaan, onko harrastamista shoppailun lisäksi olemassakaan? Olisiko jopa niin, että vapaa-ajalla ja harrastuksissa on jo tapahtunut kehitystä, johon havahdutaan vasta, kun se tapahtuu myös koulussa? Kesonen aineistostaan lainaama avovastaus viittaa siihen suuntaan: ”Palloliitolta tulisi saada suosituksia ikäluokkiin esim. maksimi ulkomaan turnausmatkojen suhteen per kausi” (Kesonen 2021, 60). Mikä olisi mielestäsi sopiva määrä ulkomaille suuntautuvia luokkaretkiä vuodessa?

LÄHTEET

- Berg, Päivi (2012) Kunnan kansalaisia kasvatamassa: vanhempien ja valmentajien näkemyksiä kodin ja urheiluseuran kasvatustehävistä. *Nuorisotutkimus* 30 (4), 34–52.
- Berg, Päivi & Salasuo, Mikko (2017) Liikkuva luokka. Liikunnan harrastaminen kunnan kansalaisuutena. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (3), 251–261.
- Haapaluoma-Höglund, Jaana (2017) *Mitä harrastukset maksavat? Talusvertailussa kaksi lapsiperhettä*. OP Media. <https://www.op-media.fi/omat-rahak/mita-harrastukset-maksavat-talusvertailussa-kaksi-lapsiperhetta/> (Viitattu 18.1.2023.)
- Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.) (2019) *Oikeus liikkuu. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 61 & Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:2 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 215, verkkojulkaisuja 139. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura.
- Hanifi, Riitta & Huomo, Miia (2020) Lapsilla on paljon luovia harrastuksia – Tytöt jo lopettaneet, kun pojat aloittavat soittamisen. Tieto & trendit -julkaisualusta. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/lapsilla-on-paljon-luovia-harrastuksia-tytot-jo-lopettaneet-kun-pojat-aloittavat-soittamisen/> (Viitattu 12.2.2023.)
- Hoffrén, Jukka (2019) Agenda 2030: Vapaaehtoistyö luo hyvinvointia. Teoksessa Sini Hirvonen & Satu Puolitaival (toim.) *Vapaaehtoistoiminnan arvo*. Kansalaisareenan julkaisuja 2/2019. Helsinki: Kansalaisareena.
- Hoikkala, Tommi (1993) *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hyman, Mark (2013) *The Most Expensive Game in Town. The rising cost of youth sports and the toll on today's families*. Boston: Beacon Press.

- Isotalo, Kimmo (2016) Jääkiekon siirtyminen ulkokentiltä sisälajiksi vuodesta 1965 alkaen. *Liikunta & Tiede* 53 (6), 70–78.
- Jarva, Severi & Keronen, Teemu (2021) Keski-suomalaisten lasten ja nuorten urheiluseura-harrastamisen kustannukset suosituimmissa joukkuepeleissä. Maisterintutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Junnilainen, Lotta (2022) Kunnolliset: konttorien keskiluokka. Teoksessa Anu Kantola (toim.) *Kahdeksan kuplan Suomi. Yhteiskunnan muutosten syvät tarinat*. Helsinki: Gaudeamus, 61–90.
- Kantomaa, Marko & Kankaanpää, Anna (2014) Sosioekonomisen aseman yhteys lasten fyysiseen aktiivisuuteen. Teoksessa Riikka Lahti (toim.) *Mikä maksaa?* Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.
- Kesonen, Antti-Pekka (2021) Jalkapallon harrastuskustannukset ja vanhempien sosioekonominen asema. Kyselytutkimus kilpailullisella tasolla Suomessa jalkapalloilevien 15-vuotiaiden nuorten vanhemmille. Maisterintutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Koski, Pasi (2012) *Palkattu seuraan – mitä seuraa?* Seuratoiminnan kehittämistuen tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 263. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhtiö LIKES.
- Koski, Pasi (2008) Liikunnan ja urheilun seuratoiminta nuorisotyönä. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Lehtinen, Anna-Riikka (2021) *Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjetin hintapäivitys vuodelle 2021*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2021:191. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lie Andersen, Patrick & Bakken, Anders (2019) Social class differences in youths' participation in organised sports. What are the mechanisms? *International Review for the Sociology of Sports* 54 (8), 921–937.
- Liikkanen, Maija (2022) Sadat vähävaraiset lapset saavat harrastuksen – taustalla tavallisten suomalaisten lahjoitus. *Iltalehti* 2.3.2022. <https://www.iltalehti.fi/perheartikkelit/a/b92dad4d-7f0c-448b-974d-c859ac2c09d6> (Viitattu 24.1.2023.)
- Likes & Palloliitto (2019) Jalkapallon Harrastamisen hinta -tutkimus. Jyväskylä ja Helsinki: Likes ja Palloliitto. <https://docplayer.fi/140370461-Jalkapallon-harrastamisen-hinta-tutkimus.html> (Viitattu 23.1.2023.)
- Luoma, Tiia (2020) *Taiteen perusopetus. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä luvulla 2019–2020*. Raportit ja selvitykset 2020:4. Helsinki: Opetushallitus.
- Lähi-Tapiola (2019) Suomalaisten mielestä sata euroa riittää lasten harrastuksiin – monen suosikkilajin harrastaminen maksaa enemmän. <https://www.lahitapiola.fi/tietoa-lahitapiolasta/uutishuone/uutiset-ja-tiedotteet/uutiset/uutinen/1509558517190> (Viitattu 19.1.2023.)
- Merikivi, Jani & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.) (2016) *Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta*. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 55 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 184, verkkojulkaisuja 104. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Metso, Tuija (2004) *Koti, koulu ja kasvatus. Kohtaamisia ja rajankäyntejä*. Kasvatusalan tutkimuksia 19. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Mononen, Kaisu & Blomqvist, Minna & Koski, Pasi & Kokko, Sami (2021) Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa Sami Kokko & Riikka Hämylä & Leena Martin (toim.) *Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 36–45.

- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 140, verkkojulkaisuja 64. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Nuorisotutkimusseura.
- Ojala, Anna-Liisa (2021) *Kaukaloissa kasvaneet*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 230. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- OKM (2016) *Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa. Painopisteenä harrastamisen hinta*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:19. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- OKM (2019) *Harrastamisen strategia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Paju, Petri (2020) *Best childhood money can buy. Child poverty, inequality and living with scarcity, the Finnish case*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Paju, Petri (2022) *Kuljeta, kannusta ja konkurssi. Lasten harrastamisen kustannukset ja Hopen harrastustuki*. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2022. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Palloliitto (2019) SROI-analyysi. https://www.assets.palloliitto.fi/62562/1654767959-sroi_palloliitto_kesakuu2022.pdf (Viitattu 20.1.2023.)
- Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (2018) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 200, verkkojulkaisuja 129 & Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 58. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Puronaho, Kari (2014) *Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Remes, Sebastian (2022) Lasten ja nuorten harrastusten kustannukset – Jalkapallo. <https://www.vertaansin.fi/blog/jalkapallo-harrastamisen-kustannukset> (Viitattu 16.1.2023.)
- Salasuo, Mikko (toim.) (2021) *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 68 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 223, verkkojulkaisuja 161. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura.
- Salonen, Rosa-Maria (2020) Socio-economics of figure skating. Finnish figure skating families' socio-economic standing and perceptions of their child's participation in figure skating. Master's Thesis. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Saukkonen, Emilia (2022) Harrastuksiin täytyy varata aikaa koulun ulkopuolelle, muistuttaa kuopiolaisen koulun rehtori – lukujärjestys ei voi joustaa harrastustunteihin. YLE 11.8.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12571109?fbclid=IwAR07sFCAJE-VNLNIbjcmgyUE5r9z-goodUlr81i-vqrPUwDB-dkI5LSJSvN0> (Viitattu 10.10.2022.)
- Statsdad (2014) Youth Volleyball: Crazy Weekend, Crazy Money Spent. <http://www.statsdad.com/2014/02/youth-volleyball-crazy-weekend-crazy.html> (Viitattu 23.3.2023.)
- Taiteen perusopetusliitto (2023) Taiteen perusopetus. <https://artsedu.fi/taiteen-perusopetus/> (Viitattu 24.3.2023.)
- Teiskonlahti, Riku (2021) Koululaisten harjoitukset hiertävät Vantaalla – seurat valittavat jäähallien vähyydestä, rehtorit poissaoloista. *Helsingin Sanomat* 12.11.2021. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000008389806.html> (Viitattu 16.1.2023.)
- Uusi-Pohjola, Päivi (2020) Jalkapalloharrastuksen vaikutukset lasten ja nuorten hyvinvointiin. Kustannusten muutokset pallokoulusta junioritoimintaan. Maisterintutkielma. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Valtion nuorisoneuvosto & Valtion liikuntaneuvosto & STEA (2017) *Selvitys Valtionhallinnon toimenpiteistä lasten ja nuorten harrastustoiminnan edistämiseksi*. Valtion nuorisoneuvoston verkkojulkaisu 57 & Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2018:1. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Valtion liikuntaneuvosto & Sosiaali- ja

terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA.
Vilén, Jan (2021) Koululaisten poissaolopyynnöt harrastusten takia ”alkoivat karata käsistä” Vantaalla – rehtorit tympääntyivät vanhempien koveneviin vaatimuksiin. *Helsingin Sanomat* 4.11.2021. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000008380491.html> (Viitattu 16.1.2023.)

HAASTATTELULOMAKE

VAPAA-AIKATUTKIMUS 2022

HAASTATTELULOMAKE 14.2.2022

(MUSTA = kysymys, HARMAA = kysymyksen lähdetieto/navigointiohje)

Olen XX xx:stä hyvää päivää/ iltaa. Teemme valtion nuoriso- ja liikuntaneuvostojen toimeksiannosta tutkimusta, joka koskee lasten ja nuorten vapaa-aikaa. Tutkimukseen vastanneiden kesken arvotaan kolme 300 euron lahjakorttia verkkokauppa.com:iin. Haastattelemme näin puhelimitse 15–29-vuotiaita nuoria. Kysymysten läpikäynti vie noin 25 minuuttia. Olisiko sinulla hetki aikaa vastata?

Tutkimuksesta vielä sinulle tiedoksi, että vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja analysoidaan tilastollisesti. Tutkimuksen tulokset julkaistaan tavalla, jossa yksittäisiä tutkittavia ei voi tunnistaa. Anonymisoitu aineisto tallennetaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

(Alle 15-vuotiailla otetaan yhteyttä huoltajaan, jolle esitetään muutama kysymys, minkä jälkeen lapsi pyydetään puhelimeen.)

(Ikä, asuin kunta, äidinkieli voidaan ottaa suoraan rekisteristä)

Alkuun muutama taustakysymys:

(ALLE 15-VUOTIAILLA SUKUPUOLI SUORAAN REKISTERISTÄ)

(T1 15–29-VUOTIAILTA)

T1 Mikä on sukupuolesi? (1= Tyttö/nainen, 2 = Poika/mies, 3 = Muu, 99 = Ei halua sanoa)

(T2-T3 ALLE 15-VUOTIAIDEN VANHEMMAT, 15–29-VUOTIAILLE ITSELLEEN)

T2 Mikä seuraavista kuvaa parhaiten asuinpaikkaasi/-paikkaanne?

KÄYTÄ APUNA OMAA ALUETUNTEMUSTASI, JOS VASTAAJA ON EPÄVARMA

- 1) Ison kaupungin keskusta
- 2) Ison kaupungin lähiö tai muu laita-alue
- 3) Pikkukaupungin tai pikkukunnan keskusta
- 4) Pikkukaupungin tai pikkukunnan harvaan asuttu laita-alue
- 5) Maaseutuympäristö
- 6) Ei osaa sanoa

T3 Mikä on äidinkielesi?

- 1) Suomi
- 2) Ruotsi
- 3) Muu, mikä? (esikoodattuna ainakin venäjä, viro, somali, arabia)

1. Harrastaminen ja eniten aikaa vievä harrastus

(JOHDANTOTEKSTI VAPAA-AIKAKYSYMYKSIIN)

Vapaa-ajalla tarkoitetaan aikaa työn, koulun/läksyjenteon ja kotiin liittyvien velvollisuuksien ulkopuolella. Myös esimerkiksi harrastukset ja välitunnit, matkat kotiin, koulun, ja harrastusten välillä kuuluvat vapaa-aikaan.

(ALLE 15-VUOTIAILLE)

Olemme kiinnostuneita lasten ja nuorten vapaa-ajasta. Sillä tarkoitetaan sitä aikaa, kun et ole koulussa tai tekemässä läksyjä tai kotitöitä. Myös esimerkiksi harrastukset ja välitunnit, matkat kotiin, koulun, ja harrastusten välillä kuuluvat siis vapaa-aikaasi.

(K01 7–29-VUOTIAAT) (VAPAA-AIKATUTKIMUS 2009, 2012, 2015, 2018, 2020)

K01 Kuinka paljon vapaa-aikaa sinulla on?

- 1) Liian vähän
- 2) Sopivasti
- 3) Liikaa
- 4) En osaa sanoa

(VAPAA-AIKATUTKIMUS 2012, 2015, 2018, 2020)

(K02A 7–29-VUOTIAAT) (KYSYTTY VAPAA-AIKATUTKIMUKSESTA 2012 ALKAEN)

K02A Onko sinulla jokin harrastus, aivan mikä tahansa? (LUE TARKENNUS: harrastuksella ei tarkoiteta vain ohjattua toimintaa vaan mitä tahansa sellaista, mitä pitää itse harrastuksenaan, vaikka sitä tekisi esim. yksin kotona.) (1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

(KYSYTÄÄN ALLE 10-VUOTIAIDEN VANHEMMILTA)

K02B Onko lapsellasi jokin harrastus, aivan mikä tahansa? (LUE TARKENNUS: harrastuksella ei tarkoiteta vain ohjattua toimintaa vaan mitä tahansa sellaista, mitä pitää itse harrastuksenaan, vaikka sitä tekisi esim. yksin kotona.) (1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

(JOS K02A TAI K02B = KYLLÄ, SIIRRY K06A)

(K03A 7–29-VUOTIAAT, KYSYTÄÄN JOS K2A = EI, ELI EI OLE MITÄÄN HARRASTUSTA)

K03A Haluaisitko harrastaa jotain?

(1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

(K03B KYSYTÄÄN ALLE 10-VUOTIAIDEN VANHEMMILTA, KYSYTÄÄN JOS K2B = EI, ELI LAPSELLA EI OLE MITÄÄN HARRASTUSTA)

K3B Haluaisiko lapsesi harrastaa jotain?

(1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

(K04A 7–29-VUOTIAAT, KYSYTÄÄN JOS K3A = KYLLÄ, ELI HALUAISI HARRASTAA)

K04A Mitä haluaisit harrastaa?

Avoim _____

(K04B KYSYTÄÄN ALLE 10-VUOTIAIDEN VANHEMMILTA, KYSYTÄÄN JOS K4B = KYLLÄ, ELI LAPSI HALUAISI HARRASTAA)

K04B Mitä lapsi haluaisi harrastaa?

Avoin _____

(15–29-VUOTIAAT)

(K05A KYSYTÄÄN JOS K2A = EI)

K05A Sanoit, ettet harrasta mitään. Osaisitko kertoa, kuinka merkittäviä syitä olla harrastamatta seuraavat asiat ovat sinulle? (LUETTELE VAIHTOEHDOT PAITSI EOS, 1 = ei lainkaan merkittävä, 2 = jonkin verran merkittävä, 3 = hyvin merkittävä, 99=EOS)

(ALLE 10-VUOTIAIDEN VANHEMMAT)

(K05B KYSYTÄÄN JOS K2B = EI)

K05B. Sanoit, että lapsesi ei harrasta mitään. Osaisitko arvioida, kuinka merkittäviä syitä olla harrastamatta seuraavat asiat hänelle ja perheellenne ovat. (LUETTELE VAIHTOEHDOT PAITSI EOS, 1 = hyvin merkittävä, 2 = jonkin verran merkittävä, 3 = ei lainkaan merkittävä, 99=EOS)

- 1) Ajanpuute
- 2) Taloudelliset syyt
- 3) Välineiden puute
- 4) Pelko siitä, ettei pärjää
- 5) Kiinnostuksen puute
- 6) Kiellot (esim. vanhempien)
- 7) Kiusaaminen, syrjintä tai epäasiallinen kohtelu
- 8) Terveydelliset syyt
- 9) Lähialueella ei ole tarjolla sopivaa ohjattua harrastustoimintaa tai harrastuspaikkaa
- 10) Sinulla ei ole tietoa lähialueen harrastusmahdollisuuksista
- 11) Harrastuskaverin puuttuminen
- 12) Pelko siitä, ettei tule hyväksytyksi porukassa
- 13) Muu syy, mikä?

(7–14-VUOTIAAT, JOS K2B=EI, ELI EI HARRASTA MITÄÄN)

K5C. Sanoit, ettet harrasta mitään. Osaisitko kertoa syitä sille, miksi et harrasta? Luettele kaikki mieleesi tulevat syyt. (Huom! Varmista vastaajan lopetettua syiden luettelemisen, että tämä on todella luetellut kaikki lopettamispäätökseen vaikuttaneet syyt.)

(K06A-K15 KYSYTÄÄN, JOS K2A TAI K2B = KYLLÄ)

(7–29-VUOTIAAT)

K06A Mihin harrastukseen käytät eniten aikaa?

Avoin _____

K06B Entä mikä harrastuksista on sinulle mieluisin?

Avoin _____

(JOS K06A JA K06B SAMA, KYSYTÄÄN K07-K11, SIIRRY K14)

(JOS K06A JA K06B ERI, KYSYTÄÄN K07-K14)

(JOS K06A JA K06B SAMA) Seuraavat kysymykset koskevat sitä harrastusta, johon käytät eniten aikaa ja joka on sinulle mieluisin).

(JOS K06A JA K06B ERI) Seuraavat kysymykset koskevat sitä harrastusta, johon käytät eniten aikaa.
(7–14-VUOTIAAT)

K08A Miten kuvailisit eniten aikaa vievää harrastustasi omin sanoin?
Avovastaus, miten koodaa

(15–29-VUOTIAAT)

K08B Miten hyvin seuraavat kuvaukset sopivat ENITEN AIKAA VIEVÄÄN harrastukseesi? (1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = jokseenkin samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä, 99 = EOS)

Se on edullista

Se on kivaa

Se on tarpeeksi lähellä

Se auttaa pysymään hyvässä kunnossa

Ohjaus tai valmennus on laadukasta

Siinä voi kehittyä

Se on tavoitteellista

Sitä voi tehdä ilman ohjausta

Se on luovaa

Siinä kilpaillaan

Sen kautta saa kavereita

Siinä ei ole suorituspaineita

Siitä saa onnistumisen elämyksiä

Vanhempasi maksavat harrastukseesi

Vanhempasi osallistuvat itsekin harrastukseesi (vastaaja saa itse määritellä, mitä osallistumisella tarkoittaa, mutta kysyttäessä voi tarkentaa, että se voi olla esim. mukana tekemistä, ohjaajana toimimista tai kentän reunalla katselemista)

(7–29-VUOTIAAT)

K09 Miten yleensä kuljet ENITEN AIKAA VIEVÄÄN harrastukseesi?

Kävellen

Pyörällä, potku- tai rullalaudalla tms.

Julkisilla kulkuvälineillä, esimerkiksi linja-autolla, junalla tai koulutaksilla

Autolla vanhempien tai muiden kyydissä

Sinun ei tarvitse erikseen kulkea harrastukseen (vaan harrastus tapahtuu esim. kotona tai koulussa)

Omalla autolla tai kaverin autolla (tai mopolla tms.)

(7–29-VUOTIAAT)

K10 Kuinka tyytyväinen olet ENITEN AIKAA VIEVÄÄN harrastukseesi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

2. Mieluisin harrastus

Mainitsit edellä, että mieluisin harrastukseesi on XX. Seuraavat kysymykset koskevat tätä harrastusta.
(7–14-VUOTIAAT)

K12A Miten kuvailisit mieluisinta harrastustasi omin sanoin?

(15–29-VUOTIAAT)

K12B Miten hyvin seuraavat kuvaukset sopivat sinulle mieluisimpaan harrastukseen? (1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = jokseenkin samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä, 99 = EOS)

Se on edullista

Se on kivaa

Se on tarpeeksi lähellä

Se auttaa pysymään hyvässä kunnossa

Ohjaus tai valmennus on laadukasta

Siinä voi kehittyä

Se on tavoitteellista

Sitä voi tehdä ilman ohjausta

Se on luovaa

Siinä kilpaillaan

Sen kautta saa kavereita

Siinä ei ole suorituspaineita

Siitä saa onnistumisen elämyksiä

Vanhempasi maksavat harrastuksesi

Vanhempasi osallistuvat itsekin harrastukseesi (vastaaja saa itse määritellä, mitä osallistumisella tarkoittaa, mutta kysyttäessä voi tarkentaa, että se voi olla esim. mukana tekemistä, ohjaajana toimimista tai kentän reunalla katselemista)

(7–29-VUOTIAAT)

K13 Miten yleensä kuljet MIELUISIMPAAN harrastukseesi?

Kävellen

Pyörällä, potku- tai rullalaudalla tms.

Julkisilla kulkuvälineillä, esimerkiksi linja-autolla, junalla tai koulutaksilla

Autolla vanhempien tai muiden kyydissä

Sinun ei tarvitse erikseen kulkea harrastukseen (vaan harrastus tapahtuu esim. kotona tai koulussa)

Omalla autolla tai kaverin autolla (tai mopolla tms.)

(7–29-VUOTIAAT)

K14 Kuinka tyytyväinen olet MIELUISIMPAAN harrastukseesi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

3. Vapaa-ajan aktiviteetit ja ympäristö

Seuraavaksi muutama kysymys siitä, mitä muuta teet vapaa-ajallasi

(7–29-VUOTIAAT)(KYSYTTY 2012, 2018, 2020)

K15 Teetkö jotain seuraavista asioista? (1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

1) Ohjattu liikunta tai urheilu

2) Omatoiminen liikunta (YKSIN TAI KAVEREIDEN KANSSA)

3) Teet musiikkia, esimerkiksi soitat tai laulat tai teet musiikkia tietokoneella

4) Piirrät, maalaat tai harrastat jotain muuta kuvataidetta (HAASTATTELIJALLE: MYÖS TIETOKONEELLA TEHTY HUOMIOIDAAN)

5) Valokuvat tai videokuvat, esimerkiksi kännykällä

- 6) Teet käsitöitä, kuten tuunausta, pienoismalleja, virkkaamista, nikkarointia
- 7) Pelaat tietokonepelejä, kännykkäpelejä tai konsolipelejä
- 8) Liikut luonnossa
- 9) Vietät aikaa lemmikkieläimen kanssa
- 10) Jotain muuta, mitä?

(10–29-VUOTIAAT)

Seuraavat kysymykset koskevat liikkumista tai oleskelua ulkoympäristössä tai luonnossa.

K16 Kuinka usein vietät vapaa-aikaasi seuraavissa ympäristöissä? Ajattele sitä vuodenaikaa, jolloin vietät useimmiten aikaa tässä ympäristössä. Voit siis miettiä joko kesää, syksyä, talvea tai kevättä. (1 = Päivittäin / 2 = Lähes päivittäin / 3 = Viikoittain / 4 = Kuukausittain / 5 = Harvemmin / 99 = EOS)

Kävelyreitti tai -väylä, pyöräilyväylä

Rakennettu piha-alue kuten koulun, työpaikan tai kaupan piha

Ulkoliikuntakentät, pelikentät, luistelukentät

Leikkipuisto tai skeittipuisto (ulkona)

Puisto

Puutarha tai piha, missä on luontoa, kuten nurmikkoa tai istutuksia

Lähimetsä

Vesiympäristöt, kuten rannat, joki, puro, oja, lampi, järvi, meri

Pelto

Loma-asunnon tai mökin ympäristö

Muu laajempi ulkoilu- tai luontoalue, kuten ulkoilureitit, ladut, kansallispuistot, retkeilyalueet, kaupunkien ulkoiluun varatut alueet

Muu, mikä? (haastattelija kirjaa ylös vastaukset)

(10–29-VUOTIAAT)

Seuraavat kysymykset koskevat sinua ja luontoa. Luonnolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnonympäristöjä ja niissä eläviä kasveja ja eläimiä. Luonto voi sijaita lähelläsi kaupungissa, maaseudulla tai kauempana kylistä ja kaupungeista.

K17 Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä asteikolla 1–7? (1 = täysin eri mieltä / 4 = ei samaa eikä eri mieltä / 7 = täysin samaa mieltä / 99 = EOS).

Luonnossa oleminen tekee minut hyvin onnelliseksi.

Minusta luonnossa oleminen on aina kiehtovaa.

Minusta luonto on aina kaunis.

Minulle on hyvin tärkeää viettää aikaa luonnossa.

Kunnioitan aina luontoa.

Tunnen olevani osa luontoa.

Olen huolissani ympäristöongelmista.

4. Lopetettu ohjattu harrastus

(7–29-VUOTIAAT)

K18A Onko sinulla aiemmin ollut jokin mieluinen ohjattu harrastus, jonka olet lopettanut? (1

= Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

K18B Jos niin mikä?

Avoin _____

(18C–18D KYSYTÄÄN ALLE 15-VUOTIAIDEN VANHEMMILTA)

K18C Onko lapsellasi aiemmin ollut jokin mieluinen ohjattu harrastus, jonka hän on lopettanut?

(1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

K18D Jos niin mikä?

Avoin _____

(K18 KYSYTÄÄN JOS K17A TAI K17C = KYLLÄ)

(7–14-VUOTIAAT)

K19A. Osaisitko kertoa syitä ohjatun harrastuksen loppumiselle? Luettele

kaikki mieleesi tulevat syyt. (Huom! Varmista vastaajan lopetettua syiden luettelemisen, että tämä on todella luetellut kaikki lopettamispäätökseen vaikuttaneet syyt.)

(15–29-VUOTIAAT, MYÖS ALLE 15-VUOTIAIDEN VANHEMMILTA)

K19B. Kuinka merkittäviä olivat seuraavat syyt lopettaa ohjattu harrastus? (1 = Ei lainkaan merkittävä / 2 =Jonkin verran merkittävä / 3 = Hyvin merkittävä / 99 = EOS)

- a) Se vei liikaa aikaa
- b) Vanhemmillasi ei ollut aikaa kuljettaa harrastuksiin
- c) Se tuli liian kalliiksi
- d) Se oli liian tavoitteellista
- e) Terveydelliset syyt
- f) Et ollut ohjaajan tai valmentajan mielestä tarpeeksi hyvä
- g) Et ollut omasta mielestäsi tarpeeksi hyvä
- h) Et pitänyt ohjaajasta tai valmentajasta
- i) Muutit toiselle paikkakunnalle
- j) Se oli kaukana tai sinne liikkuminen oli hankalaa
- k) Harrastustoiminta loppui
- l) Kaveritkin lopettivat harrastamisen
- m) Sinua kiusattiin, syrjittiin tai kohdeltiin muuten epäasiallisesti?
- n) Muu syy, mikä? _____

(K20–K22 KYSYTÄÄN JOS K19B m = Hyvin merkittävä tai jonkin verran merkittävä TAI K19A sis. Kiusaaminen/syrjminen/tai muu epäasiallinen kohtelu JA IKÄ≥10)

K20 Kysyisin hieman tarkemmin kohtaamastasi epäasiallisesta kohtelusta. Kenen taholta koit tässä harrastuksessasi epäasiallista käytöstä? (1 = ei koskaan / 2 = kyllä, joskus / 3 = kyllä, usein/ 99 = eos)

- 1) Ohjaajalta tai valmentajalta
- 2) Omilta vanhemmiltasi
- 3) Muilta aikuisilta
- 4) Lapsilta / nuorilta
- 5) Joltain muulta taholta, miltä? AVOIN _____

(JOS IKÄ<15 EI KYSYTÄ KOHTAA 4)

K21 Kerrotko vielä millaista epäasiallista kohtelua olet tässä harrastuksessa kokenut? Kuinka usein olet kokenut seuraavia? (1 = ei koskaan / 2 = kyllä, joskus / 3 = kyllä, usein / 99 = eos)

- 1) Vähättely tai aliarvioiminen
- 2) Ryhmän ulkopuolelle jättäminen
- 3) Pilkkaaminen ja nimittely
- 4) Seksuaalinen ahdistelu
- 5) Fyysinen väkivalta
- 6) Väkivallalla uhkaaminen
- 7) Syrjintä ohjauksen tai opetuksen saamisessa
- 8) Tilojen tai palvelujen esteellisyys (esimerkiksi liuskojen tai hissien puuttuminen)
- 9) Ennakkoluulot

K22 Mitä mieltä olet seuraavista väitteistä? (1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = jokseenkin samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä, 99 = EOS)

- 1) Kokemani epäasiallinen kohtelu on ollut jatkuvaa
- 2) Kokemani epäasiallinen kohtelu on vähentänyt harrastamistani
- 3) Kokemani epäasiallinen kohtelu on saanut minut lopettamaan harrastuksen
- 4) Olen kertonut kokemastani epäasiallisesta kohtelusta jollekin
- 5) Olen saanut apua kokemaani epäasialliseen kohteluun
- 6) Epäasiallisen kohtelun selvittely johti laajempiin toimenpiteisiin, kuten toimintakäytäntöjen tai ohjeiden muuttamiseen

(7–29-VUOTIAAT)

K23 Kuinka tyytyväinen olit lopettamaasi harrastukseen kouluarvosana-asteikolla 4–10?

5. Väittämiä harrastamisesta

Seuraavaksi esitän joitain harrastamiseen liittyviä väitteitä. Kerro kuinka samaa mieltä olet niiden kanssa.

(K25A 15–29-VUOTIAAT JA 7–14-VUOTIAIDEN VANHEMMAT)

K25A Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien harrastamisen tavoitettavuuteen liittyvien väitteiden kanssa? (1 = täysin eri mieltä / 2 = jokseenkin eri mieltä / 3 = jokseenkin samaa mieltä / 4 = täysin samaa mieltä / 99 = EOS)

(K25B 10–14-VUOTIAAT)

K25B Oletko samaa mieltä seuraavien harrastamisen tavoitettavuuteen liittyvien väitteiden kanssa? (1 = Ei / 2 = Kyllä / 99 = En osaa sanoa)

- 1) Nuorilla on asuinalueellani riittävästi harrastusmahdollisuuksia
- 2) Nuorilla on asuinalueellani riittävästi harrastustiloja
- 3) Esteettömyys on huomioitu asuinalueeni harrastuksissa
- 4) Asuinalueellani on riittävästi edullisia harrastusmahdollisuuksia nuorille
- 5) Asuinalueeni harrastukset ovat hyvien kulkuyhteyksien varrella
- 6) Nuorilla on mahdollisuus tulla kuulluksi asuinalueeni harrastusmahdollisuuksiin liittyen
- 7) Toimintaan on mukava osallistua, jos ei tarvitse liittyä jäseneksi mihinkään

(K26 10–29-VUOTIAAT PAITSI 4 VAIN JOS IKÄ 15–29
-V. KYSYTÄÄN MYÖS 7–14-VUOTIAIDEN VANHEMMILTA)

K26 Pitäisikö sinun mielestäsi seuraavien ryhmien harrastamisen tapahtua mieluummin yhdessä vai erikseen? (1 = mieluummin yhdessä / 2 = ei väliä / 3 = mieluummin erikseen / 99 = EOS)

Tytöt ja pojat

Vammaiset ja vammattomat nuoret

Maahanmuuttajataustaiset ja muut nuoret

Sukupuoli ja seksuaalivähemmistöt ja muut nuoret

(K28A 7–14-VUOTIAIDEN VANHEMMAT)

K28A Kuinka tärkeänä pidät, että harrastuksen ohjaaja tai valmentaja: (1 = en lainkaan tärkeänä / 2 = en kovin tärkeänä / 3 = jokseenkin tärkeänä / 4 =hyvin tärkeänä mieltä / 99 = EOS)

On mukava

On kannustava

Tulee kaikkien kanssa toimeen

Ei syrji ketään

Puuttuu kiusaamiseen ja epäasialliseen käyttäytymiseen

Näkee ja huomioi eri tasoiset harrastajat

Seuraavaksi väittämiä korona-ajan vaikutuksista harrastamiseen

(K29A 15–29-VUOTIAAT)

K29A Korona-aikana (1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = jokseenkin samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä, 99 = EOS)

(K29B 7–14-VUOTIAAT)

K29B Korona-aikana (1 = Ei / 2= Kyllä / 99 = En osaa sanoa)

Harrastamiseni väheni?

Lopetin liikunta- tai urheiluharrastuksen?

Lopetin taide- tai kulttuuriharrastuksen?

Lopetin jonkun muun harrastuksen?

Aloitin uuden liikunta- tai urheiluharrastuksen?

Aloitin uuden taide- tai kulttuuriharrastuksen?

Aloitin jonkun muun uuden harrastuksen?

Liikuin aiempaa enemmän luonnossa

Pelasin aiempaa enemmän (kännykällä, konsolilla tai tietokoneella)

Seuraavaksi kysymyksiä järjestöihin kuulumisesta

(K30A–C 10–29-VUOTIAAT) (K30 a ja b VAPAA-AIKATUTKIMUS 1998 ALKAEN)

K30A Kuulutko jäsenenä johonkin seuraan, kerhoon, yhdistykseen tai järjestöön? (HUOM! Voit vastata kyllä myös siinä tapauksessa, vaikket osallistuisi konkreettiseen toimintaan.) Niillä tarkoitetaan esimerkiksi urheilu- tai liikuntaseuraa, partiota, 4H-toimintaa, nuorisojärjestöjä, taide- tai kulttuuriyhdistyksiä, kansalaisjärjestöjä tms.

(HAASTATTELIJALLE OHJEISTUKSEKSI, ETTÄ TARKOITETAAN NIMENOMAAN KOLMANNEN SEKTORI N JÄRJESTÄMÄÄ TOIMINTAA, EI KAUPALLISTEN YRITYSTEN TAI JULKISEN SEKTORIN (KUTEN KUNNAN) TOIMINTAA. JÄRJESTÖTOIMINTAA EIVÄT SIIS OLE ESIM. NUORISOTYÖN PALVELUT, KOULUN KERHOT, TANSSI- JA MUSIIKI-OPISTOT...)

(1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

K30B Entä oletko mukana jonkun seuran, kerhon, yhdistyksen tai järjestön toiminnassa?

(1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

(KYSYTÄÄN JOS K30A tai K30B = KYLLÄ) (VAPAA-AIKATUTKIMUS 2018)

K30C Minkälaiseen järjestötoimintaan osallistut tai kuulut jäsenenä?

Urheilu- tai liikuntajärjestö (urheiluseura, liikuntaseura...)

Kulttuurijärjestö

Sosiaali- ja terveysalan järjestö

Ihmisoikeusjärjestö

Luonnonsuojelujärjestö

Poliittinen järjestö

Muu, mikä?

Sitten muutama kysymys tyytyväisyydestä

K31 Kuinka tyytyväinen olet vapaa-aikaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K32 Kuinka tyytyväinen olet ihmissuhteisiisi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K33 Kuinka tyytyväinen olet terveydentilaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K34 Kuinka tyytyväinen olet elämäsi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

Kysyisin vielä aivan lopuksi muutamia taustakysymyksiä

(T7 10–29-VUOTIAILLE, PAITSI 4 ja 5 VAIN JOS IKÄ 15–29-V.)

T07 Koetko kuuluvasi vähemmistöön seuraavien asioiden suhteen?

(1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

Etninen tausta

Aatteellinen vakaumus tai mielipide

Uskonnollinen vakaumus

Seksuaalinen suuntautuminen (kuten esim. homo, bi, lesbo)

Sukupuoli-identiteetti (kuten esim. transihminen)

Vammaisuus tai pitkäaikaissairaus

Ulkonäkö (kuten ihonväri, pukeutuminen tms.)

Jokin muu vähemmistö

T08 Onko sinulla vaikeuksia... (1 = Ei / 2= Kyllä / 99 = En osaa sanoa)

Nähdä (jos käytät silmälasia tai piilolinsejä, arvioi näkökykyäsi niiden kanssa)

Kuulla (jos käytät kuulolaitetta, arvioi kuuloasi sen kanssa)

Kävellä noin puoli kilometriä, esimerkiksi urheilukentän ympäri (jos käytät apuvälinettä, arvioi kävelykykyäsi sen kanssa)

Muistaa asioita

Oppia uusia asioita

Keskittyä johonkin sellaiseen, jonka tekemisestä nautit

(T8 – T13, 15–29-VUOTIAILLE)

T09 Mikä on ylin tähän mennessä suorittamasi tutkinto? (VAIN YKSI ELI YLIN TUTKINTO MERKITÄÄN. LUETELLAAN VAIHTOEHDOT VAIN TARVITTAESSA.)

Yliopistotutkinto

Ammattikorkeakoulututkinto

Ylioppilastutkinto (eli lukio)

Ammatillinen tutkinto

Ei mitään mainituista

Ei vastausta

T10 Oletko tällä hetkellä koulussa, opiskelemaisessa tai ammatillisessa koulutuksessa?

(1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

KYSYTÄÄN, JOS VASTASI ”KYLÄ” KYSYMYKSEEN T10

T11 Oletko tällä hetkellä...?

Peruskoulussa

Lukiassa

Ammatillisessa koulutuksessa

Yliopistossa

Ammattikorkeakoulussa

Jossain muualla

Ei osaa sanoa

T12 Teetkö tällä hetkellä palkkatyötä?

(1 = Kyllä / 2= Ei / 99 = En osaa sanoa)

T13 Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen toimintasi? Oletko ...

Koululainen tai opiskelija

Palkkatyössä

Yrittäjä

Työtön

Vanhempainvapaalla

Työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa

Jokin muu, mikä? _____

Ei vastausta

Tässä olivat kaikki kysymykset. Kysyisin vielä suostumustasi haastatteluaineiston arkistoinnista Tietoarkistoon sekä rekisteritietojesi yhdistämisestä haastattelutietoihin.

HAASTATELLUILLE LUETTAVA ARKISTOINTIIN LIITTYVÄ SUOSTUMUSTEKSTI JA KYSYMYS:

Annetuista vastauksista muodostettava sähköinen tutkimusaineisto arkistoidaan pysyvästi ilman henkilötietoja Tietoarkistoon. Tietoarkisto voi luovuttaa aineiston tutkimus-, opetus- ja opiskelukäyttöön. (Tietoa Tietoarkistosta tutkimukseen osallistuvalla: http://www.fsd.uta.fi/shared/resources/2014_esite_tutkittaville_FIN.pdf)

T99 Saako vastauksesi arkistoida Tietoarkistoon?

(1 Kyllä / 2 Ei)

Haastattelu tuli nyt valmiiksi. Kiitos arvokkaasta avusta! Teitä siis haastatteli tutkimushaastattelija NN X:sta. Mukavaa päivän/illan jatkoa!

Haastattelija täyttää

ID-NRO _____

Kunta _____

Puhnro _____

Haastattelija _____

Haastattelun kesto (min) _____

HUOM _____

Ikä vuosina

7 v ____

8 v ____

9 v ____

10 v ____

11 v ____

12 v ____

13 v ____

14 v ____

15 v ____

16 v ____

17 v ____

18 v ____

19 v ____

20 v ____

21 v ____

22 v ____

23 v ____

24 v ____

25 v ____

26 v ____

27 v ____

28 v ____

29 v ____

Sinikka Aapola-Kari, dosentti (VTT) toimii tutkimusjohtajana Nuorisotutkimusverkostossa. Hänellä on pitkä kokemus nuorisotutkimuksesta, erityisesti kasvatuksen, koulutuksen, iän ja sukupuolen teemoista. Hän on toimittanut useita teoksia ja julkaissut runsaasti niin kotimaassa kuin kansainvälisesti. Hän johtaa parhailaan Nuoret ajassa -tutkimushanketta, joka on laadullinen pitkittäistutkimus vuonna 2000 syntyneiden nuorten elämänpoluista.

Outi Aarresola (LitT) työskentelee liikunnan yhteiskuntatieteiden yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa. Aarresolan tutkimusaiheita ovat lasten ja nuorten liikunta ja urheilu, liikunnan ja urheilun järjestötoiminta ja organisaatiot sekä urheilijakehitykseen liittyvät sosiaaliset näkökulmat. Lisäksi Aarresola on toteuttanut useita liikuntapoliittista päätöksentekoa ja ammattikenttää palvelevia selvitys- ja arviointihankkeita.

Sosiaalipsykologian dosentti (VTT) **Päivi Berg** on käsitellyt tutkimuksissaan lasten ja nuorten elämää koululiikunnasta liikuntaharrastuksiin, vapaa-aikaan, palvelujärjestelmään ja työhön. Hänen kiinnostuksen kohteitaan ovat erityisesti yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Hän työskentelee tällä hetkellä Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa IMAGINE-konsortiossa tarkastelun osahankkeessaan nuorten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta mielen hyvinvointiin tähtäävissä psykososiaalisissa menetelmissä.

Hannele Harjunen (YTT) on liikuntasosiologian apulaisprofessori Jyväskylän yliopistossa ja sukupuolentutkimuksen dosentti Tampereen yliopistossa. Hänen tutkimusalueitaan ovat su-

kupuolitetut ruumiin normit, yhteiskunnallinen lihavuustutkimus ja liikunnan sosiaaliset esteet.

Joel Manner, sosiaalipsykologi (VTM), on tutkijana suuntautunut erityisesti tilastollisten aineistojen ja menetelmien käyttöön. Vapaa-aikatutkimuksen lisäksi hän on työskennellyt Nuorisotutkimusseuran korona-ajan hankkeissa.

Sami Myllyniemi, VTM, toimi vuodesta 2004 vuoteen 2022 Nuorisotutkimusverkoston tutkijana. Hän oli mukana Nuorisobarometrien, Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimusten ja muiden Nuorisotutkimusverkoston tutkimusten tekemisessä ja muiden hankkeiden käytännön toteutuksessa.

Marjo Neuvonen, YTM, työskentelee tutkijana Luonnonvarakeskuksessa. Hän vastasi Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -seurantatutkimuksen tiedonkeruun ja ulkoilutilastoinnin toteuttamisesta vuosina 2019–2022. Neuvosen tutkimusaiheita ovat mm. luonnon virkistyskäyttö, ulkoilu, luontoliikunta ja luonnon terveyshyödyt. Ulkoilumahdollisuuksien tasa-arvoinen saavutettavuus ja luonnosta saatavien aineettomien hyötyjen, kuten virkistys-hyötyjen taloudellinen arvottaminen ovat olleet myös vahvasti mukana erilaisissa tutkimushankkeissa.

Ann Ojala, VTT, työskentelee erikoistutkijana Luonnonvarakeskuksessa. Hänen kiinnostuksen kohteensa on ympäristöpsykologia, ja hän on tehnyt siihen liittyvää tutkimusta jo yli 20 vuotta. Ojalan tutkimusaiheita ovat muun muassa luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutukset ihmisiin, esimerkiksi erilaisten luontoympäristö-

jen tai virtuaalisesti esitettyjen luontomaisemien vaikutus elpymiseen ja stressistä palautumiseen, yksilölliset erot luonnon kokemisessa ja yhteys luontoon sekä ympäristöhuoli ja ympäristöystävällinen käyttäytyminen.

Mikko Salasuo, talous- ja sosiaalhistorian dosentti, toimi vuodesta 2005 vuoteen 2022 Nuorisotutkimusverkostossa vastaavana tutkijana. Hän oli mukana vuosien 2016 ja 2022 Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimusten toteutuksessa ja tekemisessä ja vastasi tutkimuksesta vuosina 2018 ja 2020. Syksystä 2022 alkaen Salasuo on tehnyt tutkimustyötä Helsingin yliopiston talous- ja sosiaalhistorian tieteenalalla ja toiminut erityisasiantuntijana Suomen Icehearts ry:ssä.

Petri Paju, YTT, on Lastensuojelun Keskusliiton erityisasiantuntija ja hankekoordinaattori. Hän on mukana monipuolisesti lapsi- ja perhepolitiikan teemoissa, joista yksi on lapsiperheiden toimeentulo. Hän on tutkinut perheiden toimeentuloa koronakriisin akuutissa vaiheessa ja harrastusmaksujen osuutta perheiden toimeentuloon. Hänen väitöskirjansa, joka oli kouluetnografia, julkaistiin Nuorisotutkimusverkoston julkaisusarjassa. Hän on myös pitkäaikainen Nuorisotutkimusseuran hallituksen jäsen ja toimii kirjan julkaisun aikaan seuran puheenjohtajana.

Riikka Puhakka, dosentti, FT, työskentelee akatemiatutkijana Helsingin yliopistossa Bio- ja ympäristötieteellisessä tiedekunnassa Lahden yliopistokampuksella. Puhakan vetämässä Suomen Akatemian rahoittamassa NATUREWELL-hankkeessa (2019–2025) tutkitaan, miten luonto vaikuttaa kaupunkilaisnuorten hyvinvointiin ja terveyteen. Puhakka on tehnyt luonnon virkistys- ja matkailukäyttöön liittyvää tutkimusta yli 20 vuoden ajan.

Kai Tarvainen, VTM, toimi Nuorisotutkimusverkostossa tutkimusavustajan sekä tutkijan tehtävissä yli kolmen vuoden ajan. Nuorisotutkimusverkostossa ollessaan hän työskenteli monissa eri hankkeissa. Hän on ollut mukana muun muassa kirjoittamassa vuoden 2020 Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen tilasto-osiota sekä työskennellyt demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta kasvatuksen ja opetuksen kentällä tutkineessa hankkeessa. Nykyään Tarvainen työskentelee Suomen Icehearts ry:ssä hankevastaavana maaliskuusta 2023. Hän toimii hankkeessa, jossa EU-komission Iceheartsille myöntämän tunnustuksen myötä pyritään juurruttamaan Iceheartsin lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia edistäviä hyviä käytäntöjä useisiin Euroopan maihin.

SINIKKA AAPOLA-KARI (TOIM.)

VAIHTELEVA VAPAA-AIKA. LASTEN JA NUORTEN VAPAA-AIKATUTKIMUS 2022

Tutkimuksen kohteena ovat Manner-Suomessa asuvat 7–29-vuotiaat lapset ja nuoret, joita on haastateltu puhelimitse. Tiedonkeruu toteutettiin helmi–maaliskuussa 2022, ja siihen osallistui 1401 lasta ja nuorta. Tiedonkeruu toteutettiin aikana, jolloin koronapandemiaan liittyviä rajoitustoimia oli vielä ollut voimassa, mutta paluu kohti ”normaalia” oli jo käynnissä. Edellinen Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus puolestaan toteutettiin hetkeä ennen korona-ajan alkua. Näiden kahden tutkimuksen välillä vapaa-ajan ja harrastamisen kentällä on ollut melkoista myllerrystä koronapandemian vuoksi. Tämänkertainen tutkimus tarjoaakin mahdollisuuden peilata poikkeusajan tuloksia aikaisempiin tuloksiin.

Tutkimuksen keskeinen tavoite on ollut Harrastamisen Suomen mallin hengessä pureutua harrastamisen mieluisuuteen liittyviin kysymyksiin. Tätä selvitettiin tarkastelemalla mieluisinta ja eniten aikaa vievää harrastusta mutta myös lopetettuja ohjattuja harrastuksia. Mukana tutkimuksessa on myös aikaisempien vuosien tapaan esimerkiksi harrastamisen yleisyyteen, koettuun vapaa-ajan määrään ja tyytyväisyyteen liittyviä kysymyksiä.

Uutena avauksena tutkimuksessa tarkastellaan lasten ja nuorten oleskelua luontoympäristöissä sekä heidän luontosuhdettaan. Ympäristö- ja luontokysymyksiin paneudutaan erityisesti Riikka Puhakan ja kumppanien tutkimusartikkelissa. Julkaisun toisessa tutkimusartikkelissa Outi Aarresola kollegoineen tarkastelee aikuistuvien nuorten liikunnan harrastamista elämäntilanteiden kehyksessä. Lisäksi julkaisu sisältää Petri Pajun näkökulma-artikkelin, jossa käsitellään harrastamisen kustannuksia ja niiden merkityksiä lasten ja nuorten harrastamiselle.

Tilasto-osion tulosten mukaan harrastamisen yleisyys ei ole laskenut korona-ajan vaikutuksista

huolimatta, sillä yhä yhdeksän kymmenestä lapsesta ja nuoresta harrastaa. Myöskään koetussa vapaa-ajan määrässä ei ole tapahtunut muutoksia. Valtaosa lapsista ja nuorista kokee vapaa-ajan määrän itselleen sopivaksi. Tulosten mukaan korona-aikana harrastuksia lopetettiin, mutta niinkin ikään uusia harrastuksia aloitettiin. Lisäksi luonnossa liikkuminen sekä pelaaminen lisääntyivät.

Suurin osa lapsista ja nuorista kertoo mieluisimman ja eniten aikaa vievän harrastuksen olevan sama. Kuitenkin hieman alle kolmanneksella vastaajista nämä olivat eri harrastuksia. Yleisimmin mieluisin ja eniten aikaa vievä harrastus erivät nuorimman ikäryhmän tyttöjen keskuudessa. Mieluisin harrastus mielletään useammin kivaksi ja sen kerrotaan antavan useammin onnistumisen elämyksiä. Eniten aikaa vievää harrastusta puolestaan voi useammin tehdä ilman ohjausta ja sen kerrotaan olevan tarpeeksi lähellä tapahtuvaa.

Tilasto-osiossa tarkastellaan myös lopetettua ohjattua harrastusta. Tulosten mukaan ohjatun harrastuksen lopettamisen taustalla vaikuttaa mielenkiinnon kohteiden vaihtumisen lisäksi motivaation lopahtaminen sekä harrastuksen liiallinen tavoitteellisuus ja sen vaatima aika. Tutkimuksessa pureudutaan myös harrastamattomuuteen. Puolet harrastamattomista haluaisi harrastaa, mutta eri syistä johtuen harrastaminen on estynyt. Ylipääntään harrastamattomuuden taustalla kerrotaan olevan niin ajan kuin kiinnostuksen puutetta mutta myös taloudellisia syitä, harrastuskaverien puutetta ja lähialueen tarjonnan puutteita.

Lasten ja nuorten järjestökiinnittyneisyyden yleisyydessä ei tulosten mukaan ole tapahtunut merkittäviä muutoksia, mutta järjestöihin kuulumisen moninaisuudessa sen sijaan on. Yhä useampi kertoo kuuluvansa vain yhteen järjestötyyppiin, kun vielä vuosituhannen alussa

useampaan järjestötyyppiin kuuluminen oli selvästi yleisempää.

Aikaisempien tutkimusten mukaan korona-aikana lasten ja nuorten tyytyväisyys notkahti monella elämän osa-alueella. Tämän tutkimuksen tulokset antavat viitteitä siitä, että lapset ja nuoret ovat keskimäärin toipuneet hyvin korona-ajasta

ja sen koettelemuksista, sillä valtaosa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämän eri osa-alueisiin. Tyytyväisyys niin vapaa-aikaan, ihmissuhteisiin, terveydentilaan kuin elämään ylipäättään on samalla tasolla kuin edellisessä Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa.

SINIKKA AAPOLA-KARI (RED.) DEN VARIERANDE FRITIDEN. UNDERSÖKNING OM BARNS OCH UNGDOMARS FRITID 2022

Undersökningen gällde barn och unga i åldern 7–29 år som är bosatta i Fastlandsfinland. De intervjuades per telefon. Datainsamlingen genomfördes i februari–mars 2022 och 1 401 barn och unga deltog i den. Datainsamlingen genomfördes under en period då några restriktioner med anknytning till coronapandemin fortfarande var i kraft, men då återgången till det ”normala” redan var i gång. Den förra undersökningen om barns och ungdomars fritid gjordes i sin tur strax före coronatidens början. Mellan dessa två undersökningar orsakade coronapandemin en väldig omvälvning på fältet för fritid och hobbyer. Den aktuella undersökningen erbjuder därför tillfälle att spegla undantagsperiodens resultat mot de tidigare resultaten.

Det centrala målet för undersökningen har varit att i samma anda som Finlandsmodellen för hobbyverksamhet fokusera på frågor som gäller vilka hobbyer unga och barn gillar mest. Detta utreddes genom att studera den hobby som barn och unga gillar mest och den hobby som de lägger ned mest tid på, men också handledda hobbyer som barn och unga slutat med. I likhet med de tidigare åren innehåller undersökningen också frågor om hobbyernas popularitet om den upplevda fritiden och om hur nöjda barn och unga är med olika delområden i livet.

Som ett nytt initiativ studeras hur barn och unga rör sig i naturmiljöer och hurdana naturförhållanden de har. Miljö- och naturfrågor behandlas särskilt i forskningsartikeln av Riikka Puhakka m.fl. I publikationens andra forskningsartikel studerar Outi Aarresola m.fl. motions- och idrottsaktiviteterna bland unga som håller på att bli vuxna inom ramen för de ungas livssituationer. Publikationen innehåller dessutom en

perspektivartikel av Petri Paju. Den behandlar kostnaderna för hobbyerna och kostnadernas betydelse för barnens och de ungas hobbyer.

Enligt resultaten i statistikdelen har det inte blivit mindre vanligt med hobbyer bland barn och unga trots coronatidens effekter, eftersom nio av tio barn och unga fortfarande har hobbyer. Det har inte heller skett några förändringar i mängden upplevd fritid. Största delen av alla barn och unga upplever att de har lämpligt med fritid. Enligt resultaten slutade barn och unga med hobbyer under coronatiden, men samtidigt började många med nya hobbyer. Dessutom ökade vistelserna i naturen och spelandet.

Största delen av alla barn och unga berättar att den hobby som de gillar mest och den hobby som de lägger ned mest tid på är samma hobby. För knappt en tredjedel av alla svarande är dessa hobbyer dock olika. Oftast är den mest gillade hobbyn och den mest tidskrävande hobbyn olika bland flickor i den yngsta åldersklassen. Den mest gillade hobbyn upplevs oftare som trevlig och de svarande berättar att den ger oftare upplevelser av att lyckas. Däremot är det oftare möjligt att ägna sig åt den mest tidskrävande hobbyn utan handledning, och de svarande berättar att denna hobby kan utövas tillräckligt nära.

I statistikdelen studeras också handledda hobbyer som barn och unga slutat med. Resultaten visar att när ett barn eller en ung person slutar med en hobby, orsakas det av att deras intressen förändrats, men också av att motivationen tagit slut, att fritidsaktiviteten är för målinriktad och att den kräver för mycket tid. Undersökningen studerar även orsakerna till att barn och unga inte har några hobbyer alls. Hälften av dem skulle vilja ha en hobby, men är förhindrade av olika

anledningar. Bidragande faktorer till avsaknad av hobbyer över lag är brist på tid och brist på intresse, men också ekonomiska orsaker, avsaknad av kompisar med vilka man kan ägna sig åt fritidsaktiviteter samt brister i utbudet i närområdet.

Enligt resultaten har det inte skett någon förändring i hur vanligt det är att barn och unga har en anknytning till en organisation, men däremot i mångfalden av anknytningar till olika organisationer. Allt fler anger att de endast hör till en organisationstyp, medan det fortfarande i början av millenniet var klart vanligare att höra till flera organisationstyper.

Enligt tidigare undersökningar försämrades barnens och de ungas nöjdhet under coronaperioden på många delområden i livet. Resultaten av denna undersökning pekar på att barn och unga i genomsnitt återhämtat sig bra från coronatiden och dess prövningar, eftersom största delen av alla barn och unga är nöjda med olika delområden i deras liv. Nöjdheten med fritiden, människorelationerna, hälsan och livet över lag är på samma nivå som i de tidigare undersökningarna om barns och ungdomars fritid.

ABSTRACT

SINIKKA AAPOLA-KARI (ED.)

VARIED FREE TIME. CHILDREN AND YOUTH LEISURE SURVEY 2022

The subjects of the study are children and young people between the ages of 7 and 29 living in mainland Finland. The subjects were interviewed by phone. Data collection was carried out in February–March 2022, and 1401 children and young people participated in the study. The data were collected at a time when some restriction measures related to the corona pandemic were still in effect, but the return to “normal” was already underway. Meanwhile, the previous Children and Youth Leisure Survey was carried out just before the beginning of the corona pandemic. Between these two studies, there has been quite a bit of turmoil in the field of leisure and hobbies due to the pandemic. This study offers an opportunity to compare the results reflecting this exceptional period with the previous results.

A central research goal has been to examine questions related to the enjoyment of hobbies, in the spirit of the Finnish model for leisure activities. This was studied by looking at the interviewees’ favourite and most time-consuming hobbies, but also discontinued supervised leisure activities. As in previous years, the survey also includes questions related to, for example, the frequency of hobby participation, the perceived amount of free time and satisfaction.

As a new approach, the study looks at the time children and young people spend in nature environments and their relationship with nature. In particular, the research article by Riikka Puhakka and her colleagues focuses on environmental and nature issues. In the publication’s second research article, Outi Aarresola and her colleagues examine the physical activity of young adults in the framework of different life situations. In addition, the publication contains a point of view article by Petri Paju, in which the costs of hobbies and

their significance for children and young people are discussed.

According to the results presented in the statistics section, hobbies are as common as before despite the effects of the corona period, as nine out of ten children and young people still engage in leisure activities. There have also been no changes in the perceived amount of free time. The majority of children and young people feel that the amount of free time they have is right for them. According to the results, during the corona period, some hobbies were stopped, but new hobbies were also started. Additionally, spending time out in nature and gaming became more popular.

The majority of children and young people say that the same hobby is both their favourite and most time-consuming one. However, for slightly less than a third of the respondents, these were two different hobbies. Girls in the youngest age group were the most likely to spend the most time on a hobby that was not the same as their favourite one. The most favourite hobby was more often described as enjoyable and was said to provide more experiences of success. The most time-consuming hobby, on the other hand, was often something that could be done without guidance and at a location that was not too far away.

The statistics section also looks at discontinued supervised hobbies. According to the results, in addition to changes in the participants’ interests, the provided reasons for stopping a supervised hobby included the loss of motivation, the excessive goal-orientedness of the hobby, as well as the time the hobby required. The study also examines the lack of hobbies. Half of those who do not have hobbies would like to engage in hobbies but are not able to do so due to various

reasons. In general, the lack of time and interest is given as an explanation for the lack of hobbies, but financial reasons, lack of friends to engage in hobbies with and the lack of services in the surrounding area are also mentioned.

According to the results, there have been no significant changes in the number of children and young people that belong to organizations, but the variety of organizations that one person is likely to belong to has changed. Increasingly, people say they belong to only one type of organization, while in the early 2000s it was clearly more common to belong to more than one type of organization.

According to previous studies, during the corona period, children and young people experienced decreased satisfaction in many areas of life. The results of this study indicate that, on average, children and young people have recovered well from the corona period and related struggles, as the vast majority of children and young people are satisfied with various aspects of life. Satisfaction with free time, relationships, health and life in general is at the same level as in the previous Children and Youth Leisure Survey.

VAIHTELEVA VAPAA-AIKA

Vaihteleva vapaa-aika – Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022 kertoo lasten ja nuorten vapaa-ajan vieton ja harrastamisen tilasta. Tutkimus perustuu yli 1400 lapsen ja nuoren puhelinhaastatteluun, jotka toteutettiin keväällä 2022. Heiltä on kysytty mieluisista harrastuksista, harrastusten lopettamisen syistä sekä korona-ajan vaikutuksista vapaa-ajan viettoon. Lapsilla ja nuorilla on monia rinnakkaisia harrastuksia, ja korona-aikana monien harrastukset myös vaihtuivat.

Laajan tilasto-osion lisäksi kokonaisuudessa on kaksi tieteellistä artikkelia, joista toinen käsittelee lasten ja nuorten luontosuhdetta ja toinen itsenäistyvien nuorten liikuntaharrastamista elämäntilanteen viitekehyksessä. Molemmat teemat ovat sellaisia, että niistä on aiemmin vain vähän tutkimustietoa. Lisäksi teokseen sisältyy yksi Näkökulma-kirjoitus, jossa tarkastellaan harrastusten hinnan vaikutusta lasten ja nuorten harrastamiseen.

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
VALTION NUORISONEUVOSTO
VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO